MÜNCHEN 6 1967

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ

Revista Scriitorilor Români

6

MÜNCHEN 1967

Copyright 1967 by
Societatea Academică Română
(Rumänische Akademische Gesellschaft)
Wolfratshauser Strasse, 350 – 8 MÜNCHEN-SOLLN

HORIA STAMATU

JUVAVUM 1945

... quaeque ipse miserrima vidi
VIRGILIU, *Eneida*, II, 5

I

Desprins de ţărmul desnădejdii, pe valurile soartei, alaiul eroilor piere.

Din urmă se ridică noianul suferinţelor.

Îndrăgostiţii morţii, bolnavi de viaţă, îşi pipăe rănile, atât de adânci că nici nu le mai simt.

Zorile ne prind pe drum, mergând în somn spre nicăeri.

Din pământul bătut de vântul turbat
ies la lumină rădăcini bătrâne, comori pierdute, oase de morţi. Toate râd. Primele raze străpung, şi ciocârliile de foc abia se aud peste vraiştea de viaţă şi moarte;
adierea dulcelui Mai ne îmbată, ucide.

Cireşii în floare se pleacă pe coline, o viaţă străină sângerează în noi, moartea ne trage la somn.

Aerul, diafanul, lumina, iau vamă durerii, florile, culorile, ne strâng în chingile ananghiei.

Şi cum adie vântul ne îndeamnă pe o lină undă, spre munţii albaştri, către Juvavum cel scliptor de clopote. Zi şi noapte, zi şi noapte.

Ajunşi pe muchea unui deal, cu soarele în creştet, am stat şi am privit în umbră. I-am văzut, umbre de ghiaţă, pe Goţii care ne-au robit şi ne-au ascuns într'o pădure, pe muntele magic din inima Turingiei.

Ne-am întors. În faţa noastră se întindea o mlaştină, suflete chinuite colcăiau în ea ca viermii.

Cerul e vânăt şi către Miază-Zi soarele se face-o rană mâncată de racul negru. Deasupra mlaştinei fulgeră luminile drepţilor ucişi de nedrepţi. Singur diavolul mai râde de oameni.

Adânc răsuflând am spulberat nălucile.

Toate au fost, ce va mai fi?

Când deal, când vale, o cotitură, alta, colţuri de pădure, miros de cetină şi iarbă... Dar o duhoare, din pământ, din aer, de supt pământ, ne gonea mai departe. Şi roiul muştelor, cât cerul, încorona resturile cumplitului ospăţ. Ce-a mai rămas din oşti, unde sunt Giganţii?

Praful, soarele, sacul din spate, mă fac lichid, îmi tae suflarea. Nici umbră mai era de noi când am căzut într'o seară în fundul unei gropi, cu oameni şi case.

Ne-am năruit pe duşumeaua putredă a unei colibe în care fonfăia o babă.

II

Cumpăna zilei cădea pe când noi ne ridicam.

În fundul gropii forfoteau gândacii căutând zadarnic o eşire. Mulţi dintre ei, ameţiţi, cădeau pe spate, rânjind infinitului. Singură turla bisericii se ridica în limpede albastru între molifţii negri.

Localnicii rumegau o ură neputincioasă împotriva străinilor. Valul desmoşteniţilor ne trăgea la fund.

Ce gânjuri de fiinţe! Şerbi ai grofiilor apuse, se târăsc din an în an, scormonind pământul şi sugându-i măduva.

Acum călcau peste ei Atlanţii, cu o palmă sau două mai lungi, vlăjgani cu super-calorii, vitaminţi, sterilizaţi de sensibilităţi, muşcau din zile şi pâinea ca ziua de albă cu dinţi de smalţ şi fălci de oţel. Câinii, copiii, femeile famelice roteau în jurul lor, plăviţe albe se topeau în ciocolată neagră...

Prindeam puteri dela soare şi din apă.

La pârâul neliniştii renăşteam cu trecerea.

Printre gene se vede un colţ de lume de totdeauna şi niciodată. Pe celălalt mal, pe ţărmul cu râpă, un soldat cu un singur ochiu şi capela pe ceafă şi-a pus alături piciorul de lemn. Cu dreapta rămasă întreagă purecă o zdreanţă şi fluieră încet La Paloma.

Din susul apei se apropie,
cu un alai de copii desculţi, un grup de Atlanţi, de două, de trei ori mai înalţi. Râd; soarele se sparge în dinţii lor. Aruncă granate în apă, se ridică jerbe: la încrucişări de curcubee sclipeşte câte un păstrăv cu ochii holbaţi de explozie.

Totul e clar, e aproape, dar departe ca în panopticum.

Mai jos de mine, în iarba grasă, o fată bucălată, albă şi roz, zmeură, lapte, aur, râde prosteşte, gurue, geme, schiaună; un Atlant cu picioare ce-i plecau dela gât, sepie, caracatiţă, Briareu cu o mie de braţe, devora mârâind lăptuca de carne.

Cu ochii la cer mă îngrop în azur.

Îmi vâjâie capul. Sus de tot, pe supt râpele soarelui, tăuni de argint mor în lumină, zbârnâind din toate fiarele.

III

Şi a venit potopul.

Un trăznet a făcut gaură în cer şi din burta norului catran începe să cadă puhoae.

Fundul gropii s'a făcut o baltă. Gândacii s'au făcut broaşte şi orăcăe de foame. Pâinea acră e tot mai puţină.

O pâine mare de s'ar face, din fie ce-o fi: din tărâţe de lemn, din coaje de copac, din frunze tocate, doar pâine să fie, nutreţ omenesc.

La uşa brutăriei, din toate broaştele înfometate s'a încolăcit un balaur cu o mie de guri şi se svârcoleşte ca o spinare plină de răni pe care cade praf de sare. Două femei, sau trei, îmi rup cămaşa, cu ghiare lungi. Surâd, dar gurile negre cu colţi ameninţă să muşte.

Un geamăt prelung scutură balaurul și cu o mie, două de ochi se uită dobitocește în golul ușii deschisă fără veste. O plăvană uriașă, de carne dospită, întinde brațele, pâini albe și lungi cu puf auriu și holbând ochii albaștri de apă răcnește: Alles ist aus! Ușa trântită trozni și scrijelitul cheii din broască ne trecu prin oase. Balaurul se rupe bucăți ce orbocăe prin baltă supt ploaia șiroae.

IV

Dar într'o noapte potopul a stat și m'a trezit liniștea. Podelele musteau de apă, zidul asuda, paiele miroseau a putred.

Nu s'auzea nici suflare.

Pe geamul ușii vedeam cum se ridică luna, rece și umedă, din morți. Verdea ei pală m'a lovit și m'am îndoit în mine însumi.

Cânta un cocoș, subțiratec, altul apoi. Atunci am auzit pe cel bolnav abia mai suflând. Sau șuera. Dormea, murea? Din celălalt văzui doar capul, decapitat de raza lunii.

Am înghițit un dumicat de fiere sau de metal topit.

Smulgându-mă din toate'ncheeturile, am luat-o spre colina cu paraclisul alb și molifții sumbri.

Când am ajuns, luna se mistuia în aburii Albei, dar sângerând mai pâlpâia, aproape de tot, Luceafărul.

Primele goarne sunară svâcnind violaceu în fundul zării.

Aerul era ca atunci când uscatul s'a desfăcut de ape, și toate păreau la locul lor.

La piciorul colinei un țarc de sârmă ghimpată înconjura câțiva kilometri pătrați de carne vie, clae peste grămadă, de ploae udată, de soare uscată. Potopul făcuse din tot o piftie, soarele turna acum foc peste ea. Prisoners of War. Ies aburi. Până la mine mirosea a viață intrată'n putregai. Din când în când sclipea câte ceva, gamele, în iadul de viermi. Dies irae.

Un țarc și o groapă comună e lumea.

Atlanții, învinșii, țăranii șerbi, desmoșteniții din toate părțile bătrânei lumi, sunt hrana inepuizabilă a viermelui neliniștii. Neliniștea de-a fi, neliniștea de-a nu fi. Cu ghiarele înfipte în pământ sau rupând cu ghiarele unul dintr'altul, cu toții mor adormiți de aceeași lună, aceleași goarne îi trezesc, din resturile lor descompuse de soare și apă trăesc roiuri de muște și invizibile miriade de vieți ce nu știu nimic de ele. Dar încă de mai înainte îi mănâncă viermele neliniștii.

Așa se urnesc în ălbiile lumii fluvii de viață, popoarele, unii sprijinindu-se de alții îi strivesc pe alții, uitând mereu că același vierme al neliniștii îi roade.

Cobor, cu toate că ași fi suit, suit fără oprire.

V

Trei suntem în inutilitate reciprocă.

Am ajuns trei suflete ca peștii pe uscat. Umbra noastră e tot mai rară, ne sbatem să ieșim din groapă și tot cădem înapoi. Din fundul gropii în vârful colinei, din vârful colinei în fundul gropii, același răsărit orbitor, același amurg, aceleași goarne în zori, și răgetele Atlanților, aceleași perechi foșnind pe sub garduri seara, cu măcăeli guturale și mascule, cu cârâeli de găini amețite, fără patimă, fără silă, soldățește, câinește, cu foamea intrată în suflet și cine știe ce scârbă pe veci. Lugubru.

O secetă de iad usucă tot ce-a înverzit potopul.

Așa vin toate când soarta își întoarce fața. Scrum se făcea pământul și roadele mureau. Nu a rămas nevestejită decât flamura din turla bisericii, galben și alb, aur de grâne și pace.

Soarele galben pe cerul alb al disperării.

Către vecernie vitraiurile tremură de tunetul orgii. Alături e școala înțesată de Atlanți. La toate ferestrele deraiază jazzuri. Mereu un glas de femee gâlgâe sânge la răscrucea undelor.

Supt castanii arși, pe băncile cojite și crăpate, picotează desmoșteniții, displaced persons, aruncați de zaruri între aici și aiurea, acolo și dincolo, dincolo și nicăeri.

Dar seceta nu e de ajuns. Pe capul mumiilor rămase din țărani cad nori de lăcuste, alți desmoșteniți, demobilizați, liberați, declasați de toate neamurile, sarea pământului, oameni. Mizeriile strâng tot mai tare chingile fără leac; picioare de plumb, câlți în gură, arșiță. Mucegaiul podelii mi-a intrat în nări.

Pământul necontenit sguduit de râsul Atlanților și jazz, tremură în hangul motoarelor, zeii trec în carapace de fier și ne îngroapă în colb.

VI

Băteau clopotele să se spargă.

Cu preoții și purtătorii de prapori înainte, cu ochiul Sfântului Duh, ridicat în soare, se urni procesiunea murmurând litanii.

Pe cine să alegi din turmă? Bărbații, noduri și coji, își târăsc cismele, merg încet la tăere, fetele în alb, fără culoare parcă, tot trag munți de păcate.

Smucindu-se cu greu la fiecare pas, schilozii strică ritmul, praful stârnit de fustele veștede ale femeilor orbesc copiii. Orbii pipăe spațiul indiferenți.

Niciun fulg de nor, nicio aripă de vânt, păsările s'au ascuns, ori au fugit în cine știe ce oază. O coloană de tancuri tae procesiunea ca pe un fir de ață, băeții erau grăbiți.

Dar prima răsplată a fost un camion oprit în fața bisericii. Din aluatul de carne strivită au fost scoși mai întâi doisprezece copii morți. Vineți, umflați, înfășați, zăceau în iarba uscată din jurul bisericii. Parohul îi răcorea cu ce-i mai rămăsese, lacrimi, mamele gemeau ca vitele înjunghiate, îi mângâiau cu degete albe și lungi, dar nu învia niciunul.

Doamne, șopti o femee, ce animal ar fi îndurat atâta?

Veneau de departe, din Vindobona Dunării albastre.

Acolo oștile s'au întrecut pe sine.

Femei cu oasele dislocate și mărunțaele strivite umpleau spitalele, femei de zece ani, de douăzeci, de patruzeci, de optzeci... Iar câte-au murit, ce să le mai faci? Treacă, și-au zis ostașii, atâta tot, și uscau tot

ce se bea și nu se bea: vin, rachiu, spirt, colonie, vitriol, benzină, Wein... Weib...

Pe Dunărea albastră curg cadavre, totul se vinde și cumpără, viețile se tocmesc ca la târgul de vite, o sută de capete pe unul, sau o mie pe o mie, sau pe bani, pe scule, pe țigări...

Stelele tuturor oștilor au izbucnit într'un magnific foc de artificii. Și s'a făcut lumină.

Femeile bocesc, parohul se roagă în șoaptă, latinește, nu se mai aude nimic altceva.

VII

Am fugit pe colină, sus.

Trântiți pe spate, goliți, priveam în sus.

Lumina e prea tare, mă întunecă. E umbra păsării de pradă. Rupe, vultur. Fără să ne chinui tu, am uita că suntem. Noi vorbim, tu smulgi din noi și înghiți. Asculți, amenințI? Digeri. Dar împărătească e pajura suferinței! Hrana mistuită, noi, se face ardere, și crești, văpae sumbră, aquilă, ce-ai fi fără noi? Vultur! Noi înlănțuiții, tu sclavul. Zeii te-au trimis și ne-ai prins ficatul în chiagul durerii, nouă copiii grijei. Zeii? Îi știm. Povestea lor e un lanț care-i premerge, împresurându-i ferecați în ananghie. Și toți se urăsc între ei, toți se feresc unul de altul, cu o față în lumină și alta în întunerec.

Lumina amiezii se făcu de-odată neagră și tot cărbunele din suflete se arătă pe fețe. Începu o așteptare fără să știm ce așteptăm. Vitele din grajdul de alături mugeau, caii nechezau și băteau din copite. Căutam un sprijin. De unde să știu că inima luminii e cărbune, temeiul zilei e noapte, nimicnicia. Moartea se da pe față, timpul se oprise. Cu greu, soarele biruitor ieși din eclipsă, lumina fără viață a secetei șterse fețele arse, lăsându-le grija.

« Punctu-acela de mișcare mult mai slab ca boaba spumii / E stăpânul fără margini peste marginile lumii ».

Nagasaki.

Hiroshima.

Un rictus tae cerul. Din toți s'a făcut o gură care clămpănea. Dar nu s'auzea nimic. Toți se sbăteau ca muștele lipite de banda cleioasă.

...și peste noapte grădina se umplu de fructe căzute. În inimă te-am izbit, « mein unbekannter Gott, mein Schmerz, mein letztes Glück ».

Vai, vai, unde să te îngropăm? Răpus de ananké muri Dionysos odată în cel mai verde crâng. În pustietatea de inimi arse muri Dumnezeu, după holocaustul atâtor drepți, atâtor nevinovați.

Dar administrația a copleșit pe Dumnezeu cu mulțumiri oficiale. Lotusul neființei cu rădăcinile în creerii roși de carii cifrelor a căzut peste capetele noastre.

Tot ce odată vântul, de dincolo vestind povestea în frământarea orgilor, și lăuda atotcuprinderea necuprinsului și atotmișcarea nemișcării, era sufletul, anima.

Orgile mor; în coloane albe și negre de cifre dansează și cântă curbe de grafice, statistici, cancerul ce crește între neant și infinit.

Gotic orgoliu al orgilor descărnat în grafice, cenușe pe urmele tale, deșertăciunea!

Peste molifții nemișcați
noaptea deschide ochii turburi.

* * *

I

Când trenurile s'au pornit din nou, am lăsat în urmă groapa. Ne-am oprit în Juvavum, la poalele munților cu creste de smalț. Aici oamenii și-au făcut un paradis trecător, cu ceruri vopsite și pădure pieptănată.

Niciun copac nu e strâmb pe dealuri, casele încondeiate se spală dimineața pe fațadă.

Hänsel și Gretl țin afișul la teatrul de păpuși. Dar în grădinile cu întor-

tochiate detalii rococo, cresc gulii și varză: pură și simplă. Restul vieții nu e decât un lichen de-asupra labirintului de cripte, unde oasele martirilor albe dorm în bezna pământului. Plouă metal topit, niciun suspin de răcoare.

Ici, colo, ies din grămezi de moloz mațele fostelor case: tuburi strâmbe, fire răsucite, calorifere suspendate. Cuibăriți în puful lor, localnicii vetuști, cu cei mai mulți pitici din lume, și-au mai adus aminte că vântul spulberă fulgii și nimic nu ține, nici casa, nici masa. Decât o clipă, mai mult sau mai puțin. Felix Austria nube!

Femei lăptoase târăsc după ele copii sau jumătăți de bărbați, forfotind de colo colo. Năucitor carusel de sensuri contrare! La răscruce, pe un soclu, Atlantul în alb, cu labele albe, distribue implacabil direcții, cu gesturi de soartă. Invazia motoarelor amenință să dărâme tot.

În cimitir e liniște. Duhul adormiților întinși supt lespezi șterse, verzi de mușchiuri, veghiază în răcoarea de stâncă umedă și brad. Pașii lunecând pe cetini te-afundă în trecut...

Rezemat de un soclu, pe gânduri, stă craiul veșted, Jedermann, ciracul morții « mit heiliger geheimnisvoller Macht », și-l străjue un corb.

Trecutul, Eclesia, Moartea, esențele putrede și oasele cenoviților, mărturisesc imperiul spiritului ucis de spiritul imperiului și par a se trezi când sună pașii mei. Prinții bisericii dorm, Atlanții cu maxilare duble calcă vertical peste imperiul adormiților și, râzând, despică sloiurile cu gesturi alerte, cădelnițând din pipe.

Către vecernie Juvavum sună din clopote în gol. Meșteșugită slavă! Voiam să întreb augurii, dar nimic nu sbura. Alaiul amurg se lăsa după creastă, trăgând în urmă o pajiște de verde palid, cu vine minerale, roz, galbene, portocalii și roșii, cerul rococo. Mozart, lucid și tânăr, domnește peste propriu-i bronz, soclul de marmură absoarbe toate culorile. Împrejur motoarele deslănțuite ucid miracole. Tot mai nefirești, culorile amurgului vindecă rapănul vechilor case, dărâmăturile se deghizează și ele rococo. Sfârșitul lumii grațios, dies irae, dies illa, decet saeclum in favilla. Mozart surâde imperceptibil. E flautul vrăjit ce toarnă forme

line în haosul sinistru. În ape cristale, pe treptele clare, motivele joacă razele culorilor, neîncetat născându-se unul dintr'alta, ca lustrele aprinse în mii de oglinzi...

Mozart infantele lumii clare unde spiritul riscă limite.
Imaculată concepție a geometriei,
ogive ale mâinilor împreunate,
orgi ce ridică turnuri în absolut,
de unde cade apa vie,
unde sunt izvoarele, amurg fără vină?

II

Luna galbenă-roșie trezește tot ce dormea peste zi. În cimitir duhurile cenoviților îmi urează bun venit din bătae de cetini. Dar iată că au făcut un bâlciu, lume, facle, lampioane. Spectrele s'au strâns la Totentanz. Ivan Turbincă, liberat din oaste, vrea să tae pe maștera moarte. Dar îl strânge ananghia de gât și cade horcăind la pământ. O fecioară moare fără să știe, cântând la vioară, apoi matroana, curtezana, prințul, călăul, toți răposau, inexplicabil, moartea în negru ricana sarcastic. Și totul, de altfel, era adevărat.

Cobor pe-o uliță adâncă de'ntuneric, și față'n față mă trezesc cu Pan Pădurețul, jumătate ascuns într'un tufiș de mirt. Luna îi toarnă argint roșiatic pe chelie. Are o față rotundă, cu buze ca de carne, parcă își bate joc? Într'o mână ține un ciot noduros, într'alta un scut cu solzi, și din coclitul lui tegument ies așchii țepoase. Foc rece din lună i se prelinge pe nasul cărnos. Supt fruntea creață cu două cornițe chiue un cântec ager, săltat și flerbinte. Din iarbă și din vânt îmi amintesc un viers zumzăit de gângânii de păsări trezite din somn, de naiuri și cobze. Hora lumii, hora nopții, cale mearsă, cale'ntoarsă, cale vale, du-te vino, ce s'alege, n'are lege.

Pan supt ochii mei coboară de pe soclu și piere fără sgomot. Mi-e teamă de noapte, mă încred în ea.

III

Mai jos e Teatrul. O gură de flăcări ce înghite coloane de albi și negri, pe două rânduri, perfect rânduiți, în egalitate de arme. Din șerpi de neon, violet și roșu, se împletește, cu pieptul în globuri și gambe electrice, o femee căreia ochii i se aprind și se sting. În jurul ei sclipește un firmament de stele albe și roșii. Luminile mușcă, megafoanele urlă.

Ultimul soldat din coada albă avea două bilete, a mârâit ceva, mi-a dat un bilet și-a intrat fluerând, cu mine după el.

Un trib ascuns pe undeva bătea în tobe surde și jumulea păsări cârâitoare. Sgomotul se înteți treptat, fiare mai mari încep să ragă, și se face lumină: păduri de picioare, agile și lascive, inundă scena, țopăind sacadat, smulgându-se din șolduri. Dar toată pădurea de picioare lungi, unde-au găsit atâtea, nu pare să astâmpere foamea lupilor din stal, ce mestecă din ce în ce mai furioși cauciuc și bat din palme și din tălpi.

Tobele bubue, coarde smulse scrâșnesc și gem, sughițuri și vaete ies din alămuri.

Crac! Liniște totală, întuneric orb.

O trâmbiță, scena se scaldă în sânge, femeea-leoaică țâșnește, altă trâmbiță, doi vârcolaci albi intră târîți de doi vârcolaci negri, toți patru schelălăe și se tăvălesc la picioarele femeii leoaică ce tremură din toate încheeturile și sbiară prinsă de colici. La a treia chemare din trâmbiță se descarcă ceasul încărcat, ceasul hot. A cincea chemare din trâmbiță. Lumina galbenă inundă și se revarsă un puhoi de jumătate oameni-jumătate broaște, a șasea chemare, vin jumătate femei-jumătate leoparzi, timpanele se ciocnesc deslănțuite, toate trâmbițele sună odată, tobele anunță sfârșitul lumii, o jumătate-panteră jumătate-femee rage tremurând cu mâinile pe pântec, in durerile facerii din urmă.

IV

Strada era pustie. Pe jos, o mare de hârtii răscolite de briză. Verde-sângerie luna luneca la vale.

Trec prin tunel, sub Mönchesberg, pașii sună străini. E noaptea albă

a schimburilor negre, bursa neagră a stelelor albe. Aprind o țigare. Parcă cineva aprinde o țigare.

În Sigmundsplatz, la Pferdeschwemme, aud clipele în șipot. Stau. În ultima pală de lună văd caii de pe zid. Cei treisprezece cai dela Pferdeschwemme. E calul alb, biruitor, Pegasul, e calul verde ce duce nădejdea în iad, e calul negru încărcat cu zi și noapte, e calul galben purtător de molime, calul albastru ce ține bolta cerului, calul vânăt al tiraniei, calul izabel al luxurei, calul sur al melancoliei, calul murg al înfrânților, calul alb stropit cu negru al tuturor păcatelor, calul negru bălțat cu alb al nenorocului, și calul robului roibul. Toți se cabrau într'o horă cât lumea. Stelele tot mai palide se depărtau. Un râs, un strigăt sau chiot de femee pieri strivit de uruitul unui motor. Farurile mă orbeau, tot mai aproape de mine. Nu mai văd nimic. O explozie de lumină mă smulge și plutesc mai ușor ca fulgul, desprins de mine însumi.

Un pod fără niciun sprijin tae bolta dela un orizont la altul. Părea la un pas, dar nu-l puteam atinge. Smuls din părelnic, din greu și ușor, din grija trecerii și temerea stării, îmi capăt suflarea. Din inimă toate acestea le știu, dar inima poate să înșele. Ce mai era? Toți porii mi s'au făcut ochi, nici înainte, în urmă, în lături, ci pretutindeni, și nu mai fac umbră, nimic nu se ascunde. Spălat de toate spaimele, mă scutur de nepăsare.

Dar iată: pe pajiștea străluminată, verde, strunit de îngerul cu lance de foc, trece calul alb. E tot numai aripi. Pegasul. Nimic nu e din fire, din știre sau închipuire, și nici visare sau întâmplare, ci toate sunt așa cum nu s'ar putea și sunt așa pentrucă altfel nu s-ar putea.

O, de-ar fi acea lumină visul luminii, un vis ar fi, dar sunt în ea, iar de-ar fi să fie cântarea cântării tot s'ar auzi, dar ochii mei toți, și sunt numai ochi, se deschid și se scaldă în cântarea luminii, în lumina cântării.

Dar cum mi-am dat seama, cum m'am întunecat, și un muget, un vaet se desprinse din șuvoiul de trupuri ce se prăvăleau pe pod, într'un cearcăn roșu. Ochii lor sunt stinși, nu se vede care sunt morți și care vii. Clipe de carne din șivoiul soartei.

Unii în zdrențe, alții goi, dar oasele se vedeau prin toți.

Unii în loc de inimă aveau o piatră sau o broască buboasă, alții în loc de mațe șerpi ce se mușcau unul pe altul, în craniile unora gâlgâiau

guzgani și râme, în ale altora scăpărau stele, și păsări cântau din toate culorile, unii au pielea albă cu vine albastre, alții au coji și solzi, oasele unora sunt drepte, ale altora strâmbe și rupte, unii își țin mâinile la locul lor, alții vântură aerul cu ele, unii erau bărbați, alții femei, alții nici una nici alta. Câte un nimica toată abia duce o inimă prea mare, altul cât doi are o gămălie de creer. Unora le crește din umeri o maimuță, altora din piept un cap de șacal, alții au trupuri de om și capete de fiară, unii sunt șoimi, alții soboli, marsupiali, holoturii, animale incerte, sau fiare mari, alții neisprăviți sunt corcituri, jumătate una-jumătate alta, mulți se sfâșie între ei, unii plâng, alții sbiară, unii își rod inima sau ficatul, alții își mușcă mâinile, sau își smulg perii, alții ca de piatră sunt duși de șuvoi. O femee îi biciue din urmă, se duc...

Pâcla turbure se risipea. Visul luminii de-ar fi fost și tot n'ar fi fost decât vis, așa lumină se răspândi, desvăluindu-se, adeverindu-se, nici din fire, din știre sau închipuire, era firea știrii și știrea firii, venea tăcută primăvara, învierea, tinerețea veșniciei și veșnica tinerețe, pe iarbă slăvită călcând, în pânze de raze de nimenea toarse, în mantii de spumă a veșnicului suflu, veneau crucificații, veneau toți cei ce-au dat tot pe nimic... Și au trecut până când totul se șterse în nimic.

Șipotul scânceşte, copite sună pe asfalt. Din treisprezece cai, la Pferdeschwemme, lipsește unul.

Urc pe dealul mucenicilor. Fagii se destramă în fum. Pe o bancă două fete jumulite. Una plânge, cu fața cărae, alta cu degete roșii fumează.

De sus văd un ocean de ceață, străpuns de-o singură turlă. Juvavum doarme. Câți se vor trezi vreodată? Ornicul bate răscolind remușcările târziu adormiților. Încet, încet, Apolon învinge rezidurile de ceață din noaptea lui Pan Pădureţul. Mozart și Pan țin pârghiile burgului, unul în lumină, altul ascuns, țin imperiul lumii în eternă alternanță.

Pe uliți începe forfota furnicilor. Frumos e tot ce se vede, dar în primejdie, amenințat de tot ce nu se vede.

Lume dușmănoasă, câini am fi de nu ți-am plânge de milă!

Risipiți-vă, ceasuri nesigure ale zorilor, câmpul e plin de morți și corbii nu-i văd.

Cât am făgăduit, cât n'am ținut? Grija e mai fără leac în lumină. Soarele sue, amiaza vine, timpul e matur!

Din muntele sacru cobor într'un bâlci. Propagandă. Corul pestriț de gură-cască râde. Protagonistul, o arătare cu ochelari de sârmă prinși de două urechi blegi și veștede și sprijiniți pe nasul strâmb în sfârcul unui neg, vorbește ca o meliță, tot învârtind aceleași cuvinte: Ausländer... Kartoffeln... Unsere Partei... și tot o ia de-a capul. Domul bate de amiază. Oratorul cu hâc face stop la mijlocul unei vorbe, smulge un pachet din buzunar, rupe hârtia feroce și începe să fulece, galeria râde, se risipește...

În sala gotică, la Ratskeller, ospătau cavalerii jerpeliți și palizi în răcoarea de piatră străveche. Fără să clipească, fără să răsufle, în tăcere de mormânt, înghițeau cu desnădejde găluști de pământ.

Eram supt pământ, la hrana morților. Din când în când câte unul se ridica și părăsea hruba cu pași de umbră.

Euridice, albă ca varul, cu plete lungi și mâini de sidef îmi surâse dela colțul mesii. Ochii ei erau limpezi, dar pe frunte purta, pecete de carne vie, o vină străină de ea.

Între atâtea sensuri răsturnate, doar râul nu-l uitase pe-al lui: curgea mereu dela deal la vale. Dar dacă apele o luau razna înapoi, nimeni n'ar fi băgat de seamă.

Era năduf, am fugit într'o noapte artificială în pragul căreia scria « Parterre ». Mai bine spus, era o quasi-noapte. În jocul de alb și negru bărbați în frac și femei aproape îmbrăcate discutau soarta lumii la un party din lumea bună. Dar când era plictiseala mai mare, căzu o bombă inamică. Apoi *el* a eșit primul de supt dărâmăturile fumegând, iar *ea* salvată de *el* a suferit o transfuzie urgentă și Metro-Goldwyn le-a dat binecuvântarea finală în sunetele orgei electrice. În gang, la ieșire, era umed și mirosea a grajd.

Amurgul roz e înghițit de-o negură cu-o falcă'n cer și alta în pământ. O sabie violacee spintecă balaurul și cerul ne cade în cap. Începu o horă smintită ce snopea pământul cu mii de cnuturi, pucioasă arsă și limbi de foc. S'aude un tropot de herghelii în cer. Coloanele de morți vin pe sus, în păr, cu toate cheile comorilor ascunse în lăzi de suspine înghețate.

Sunt ud. Mi-e groază de cafeneaua lâncedă. Pâlcuri de porumbei

se strâng, băgându-și capul sub aripi, între coloanele din tinda Domului. Pe portalul deschis răbufnește orga. Smerit și ud până la os, calc cu grije pe dalele albe și negre. În bănci puțină mărunțime, puncte negre risipite ca pe o foaie de psalterion. În vitraiuri plesnesc șiroae de ploae, orga și tunetele cutremură nava. Nu eram nimic în pustiul baroc, și clănțăneam de frig.

Orga tăcu. Departe, înfundate, ca sunetul tobelor acoperite ce bat la îngroparea de vii a degradaților, se pierdeau ecourile furtunii.

O voce sonoră începe să spargă vorbe. Cioburile lor săreau în cupolă, în vitraiuri, în coloane, apoi ne cădeau în cap. Dar așa de rari eram că nu loveau pe nimeni. Glasul venea de sus. Am îndrăznit și m'am uitat. Un bărbat puternic, sur la tâmple, se lupta cu neantul. O neputință fără margini înghețа spațiul baroc. Așteptam să se desfacă pietrele din rosturi și să ne îngroape. Dar pietrele nu s'au mișcat. Nici ele. Glasul, nobil și bărbătesc, răsuna în gol. Încordarea mândrului tribun al cerului amintea mânia uriașului Samson. Niciun pitic de jos n'a crescut cu un deget mai mare. Sunetele orgii m'au escortat triumfal la eșire. În piața Domului, unde Jedermann declamă în fiecare an un infinit monolog, aerul era curat, cerul limpezit și toate părea că mi le prezintă un ghid impersonal, servil și rapace. Între coloanele Domului piticii păreau boabe de piper. Sarea pământului.

Mă trage dorul unui somn fără trezire, în Sigmundplatz, în camera în care dormim toți trei; bolnavul obsedat de istorie și Cezar, Hany care plânge după un pian și eu, amuzical și aistoric.

Dar mă opresc în drum la Pferdeschwemme, țintuit de Abendstern. Sunt singur în semiîntunericul albastru și sorb din cosmos.

Hyperion!

Tu ești cuiul de diamant care închide racla noastră.

Prin tine vedem, visând că trăim.

Dincolo poate nu e nimic decât răceala unui gol fără de margini.

Hyperion!

Tu ești cuiul de diamant care-mi străbate inima țintuită pe crucea lumii, la răscrucea mileniilor.

Tu ești bogăția și suferința și nesațiul veșniciei și gândul care nu-mi dă pace.

Hyperion!

Când fastuoasa lună, scoasă din neguri de-o străină, te va stinge, în inima mea rămâi, mângâindu-mă, adormindu-mă.

Hyperion!

Tu ești veghea noastră în pragul infinitului.

Hainele îmi fumegă. Din părul resfirat cu mâinile se face un nimb nesuferit de « mine însumi ». La Sigmundplatz... Suntem trei și parcă n'ar fi niciunul. Cel dinspre lună cu ochi și nas de bufniță e bolnav și tot citește lungit din cartea unui Tinichigiu de rău augur și stupid în esență. Cel dinspre soare, imitație vie de Giotto, mereu crispat se cramponează de istoria asiro-chaldeană scrisă de un Privat-Dozent din veacul trecut, al științei.

Eu nu citesc. Mi-au fost destul « Caracterele » lui Teofrast, carte de educat animalele, și Faust, din care niciodată n'am înțeles nimic, în ciuda profunzimilor cu lopata. Hany mi-a pierdut, sau a vândut, singura carte pe care-o iubeam, o carte de frânturi, neterminată. La țară visam abrutizat în iarbă, visam un sbor cât mai sus, către nimic. Aici, întins pe divanul prea scurt, visez când dorm cu ochii deschiși un spațiu cenușiu, compact, în care joacă puncte negre. Când dorm cu ochii închiși, nu știu.

Am ajuns. Din capul scării mă arestează Paula, tânăra cu răul vechi în ea, aghiotantul galbenei Frau Oberst K.u.K., patroana dela Sigmundplatz, cu dinți de aur pe două rânduri. Paula mă duce întins la raport. În sufrageria Biedermaier, cu petece de rapăn ici colo, mirosea a cafea de Brazilia, mirosea a prăjituri îmbălsămate în unt, Butter, das schmilzt auf der Zunge, und wärmt im Bauch und elreuchtet die Glieder, Jesus Maria! Unt stors din lapte de vacă, imposibil de produs sintetic, în ciuda idealismului atotputernic, ah untul, câte carate însumează? Untul atotcivilizației cu sânge rece, din Alaska până la granița cu odiosul Balcan păduchios! Unt sau carne de tun, când tunurile pot aduce unt, ah unt și Speck, unt peste unt, unt cât sânge, Wirtschaft, unt pe gâtlejuri lunecat, indiferent de cadavre, ah, aceste vite din OSTEUROPA! Ah, unt, untule, Butterchen, unteşte-ne! Dar nu e mir pentru veșnicie, în ciuda idealismului și a higienii, ci unsoare la oiște, UNSOARE și nimic mai mult.

În jurul unei mese ovale, nu rotunde, o quasi-societate de sferto-bărbați se proțăpea pe un fundal de rânced. Bărbați, be cause pantalonii, pantaleone are momentul lui istoric, în nulitate țeapănă. Intrând am mai prins frânturi: Ausländer... wir... Arbeiter... Kartoffel...

Înainte de-a închide bine ușa, Frau K.u.K., lămâie cu venin împrejur, sare în sus ca arsă cu tot ardeiul adunat în istorie, sub șezută. Cu pumnii înfipți în șolduri împroașcă lături pe tăetura de sub nas, subțire ca o lamă, pe unde înghițise cafea de Brazilia și prăjituri în unt untite. Lăturile mă inundau valuri, și din când în când, pentru verificarea efectului, țața K.u.K. se întorcea pe sfert către societate și bâtâia din capul lămâie, aprobându-se energic. Tribunalul contra-aproba uniform, afară de unul cu ochelari de sârmă ce îmbuca de frica morții. S'a petrecut o crimă de lèse-Frau Oberst K.u.K. Vom fi evacuați irevocabil. Bolnavul din camera « de mala muerte », cel cu fața către lună, cutezase. A cutezat, și-a permis, a călcat ordinul. Afară, afară schmutzige Leute! A pus la priză, a pus la priză să-și fiarbă un leac. A pus la priză! A sărit siguranța. Siguranța, siguranța, siguranța, a sărit, a sărit, a sărit, și țața țopăia, sărind tot mai sus, până când a prins-o răpciuga, s'a înecat, a căzut în jilț, se sufoca, gemea, amenința cu pumnul. Am spus, doar ca să spun ceva: « ei și? ». Tusea hoaștei a încetat pe loc. A sărit ca din tun, din nou cu pumnii în șolduri, îi tremura bărbia, nu putea vorovi, apoi i s'au descleștat fălcile și, arătându-mă cu degetul, urlă: vedeți-l, porcul, porcii, în casa noastră! Și iar căzu în jilț, cu gura strâmbă, prinsă de sughițuri. În ochii ei galbeni-verzi, putrede lumini jucau Totentanz.

Cei doi citeau, parcă nimic n'ar fi fost. Unul în pat, în parte bolnav, în parte oriental-cezaric, celălalt, cu fălcile'n pumni, la masă. M'am întins pe divanul scurt, dar trebuia să fac ceva. Am întins tabla de șah pe masă. Ihâ, făcu adversarul din partidele niciodată treminate. Un joc practic, te poți gândi la orice când ai un partener apatic.

Dar caii parcă mâncaseră ovăz cu rom, nebunii erau mai piezișî ca oricând, turnurile parcă aveau rădăcini de beton armat, regina era chioară, regele beat, pionii legați unul de altul; în țara perfect împărțită între pătrate albe și negre toți se împiedicau unii de alții, până când pătratele albe și negre au început să joace în aer, caii tot mai nărăvași

se cabrau prin odae, nebunii cu scufe albe și negre se dau cu capul de pereți, pe urmă toți au făcut un carusel pe două rânduri, învârtindu-se în sensuri contrarii, steaguri albe, steaguri negre fluturau orbindu-mă, pe dalele domului, pe dalele albe, pe dalele negre, pitici tot mai mici, cu guri enorme, fierăstraie, săltau, se hlizeau, o voce tuna de sus, de foarte sus: jocul e greu... jocul e greu...

Horia Stamatu

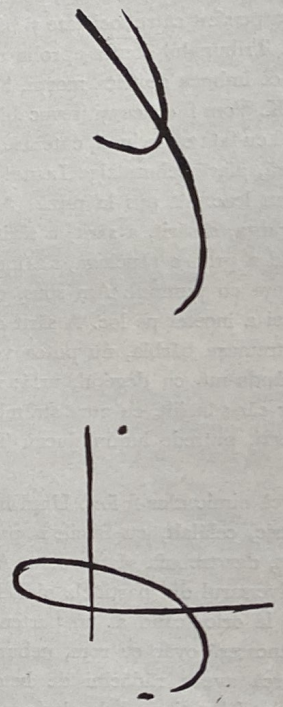

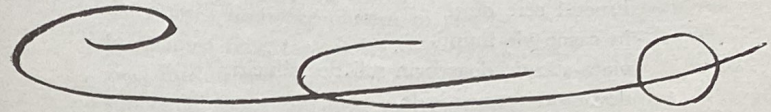

PARTENZA

Orice plecare e o ruptură:
te străpunge, vicleană, ca niște spini.
Pasul, sub talpă, smulge nebănuite rădăcini
înfiripate ca nervii în trup și sub față,
ca vinele la tâmple, la brațe...

Pribeagule,
zilele te-au muncit,
lunile te-au călit.
Pe aceste meleaguri, anii —
câte degete la o mână —
grei sunt de clipele trudei și durerii,
plini sunt de veșnicia
ce vrea să rodească prin om
la fel ca printr'un pom.
Fructul cere trunchi, frunze și flori,
cere sucul pământului sub coaja-i miresmată —
atât de măestrit împestrițată
cu iluziile frumuseții,
dar mustind de savoarea hrănitoare a voluptății.

Fructul cere dinți
în carne vie înfipți —
viața stăruie doar prin mii de năluciri,
devorând vremelniciile,
din semințe și făpturi,
din gânduri și simțiri...
Tot ce prinde rădăcini
piere pe măsură ce trăește;
orice înflorire-i veștejire,
orice întrupare
o izbândă pare —
și nu-i decât cenușă, tină, putrezire...

Pribeagule,
abia te-ai așezat,
un căpătâi găsit-ai
și o pâine —
în Lumea Nouă un rost ți-ai înjghebat:
la fel s'a dovedit
ca în vechiul cămin părăsit.
Te simțeai ca mărul pârguit
de pe creangă așteptând să se desprindă
spre țărâna din care s'a hrănit —
ori smuls să fie
de-o mână crudă sau flămândă...

Tu însă singur
te-ai smuls, să-ți prelungești destinul,
ca pescărușii'n sbor peste ocean.
Vrei liber să te crezi,
liber și voios în necuprinsul van —
hoinar din zare'n zare
și între două abisuri:
pe ape și sub nouri —
sub cerul oglindit în sbuciumul valurilor,
mereu fărâmițat în iureșul furtunilor...

Cu cetatea călătoare plutești tu iarăși
în noaptea rece, fără stele — și fără tovarăși.
Zaci într'un colț, ca într'o chilie;
sub ceafă prinzi svâcnirea fiecărei unde,
iar cazna motoarelor în lupta cu neantul
din creștet pân' la glezne te pătrunde...
Culcușul tău, hamac între cele două genuni,
palpită ca inima, vibrează ca o strună,
se cutremură sub puterile'nvrăjbite,
dar vajnic stăpânite
de acel ce veghează pentru tine,
pentru mine,
pentru toți din navă —
nevăzut și prezent,
cu tainele Firii contopit —
și parcă neștiind de propria-i ispravă...

Liber te crezi, pribeagule,
fugar din temnița clipelor
liber și voios
în noaptea din juru-ți, răzbită de proră
spre cine știe ce fatidică auroră...

Și'ntins ca în sicriu,
tu UNUL te simți cu duhul ce suflă peste ape.
singură luminiță
plăpândă, sub fruntea-ți fierbinte
mai pâlpâie, ca o coroniță...
Cine știe ce străbun
în lume a revenit prin tine —
și dibuind cu degetul în beznă
așterne'n cuvinte puține
pe Cartea cu foi nenumărate,
gânduri sărace,
versuri stângace,

într'o limbă uitată, pierdută
sub alte constelații,
într'o limbă neștiută
de urmașii crescuți pe tărâmuri streine —
dar dăruindu-și cu toții același destin
de la unul la altul,
dela altul la celălalt —
același destin sub mii de închipuiri,
sub mii de reînceperi și-aceleași amăgiri...

Visează, pribeagule,
și crede-te liber
— voios și liber
în cripta-ți călduță, între două genuni:
între valuri hoinare și nouri nebuni —
murind și reînviând între visul unei vieți
și Neființa tăinuită sub zeci de peceți,
adormită și trează, aproape, departe,
și totuși mereu scormonind
cu ciudă, cu sete, cu jind
în inima ta, ce nu se desparte
de tine și de lume —
o! inimă lașă, inimă vitează!

Eugen Relgis

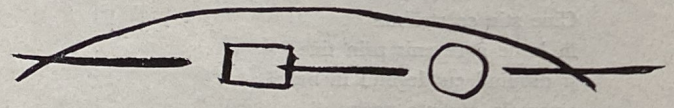

CORESPONDENȚE

Dacă aș fi avut unsprezece copii, i-aș fi botezat pe fiecare: streinul.

* * *

Pasărea cerului — inel util.

* * *

În grădina mea — veselă grădină! — vița de vie suferă din cauza unei vecine umaniste: varza.

* * *

Vechimea rădăcinilor: caut-o'n fântână, într'o Duminecă de August.

* * *

Între scandal și lege — poemul, ca suferință a posibilului.

* * *

Dușmanii mei: împresurătorii.

* * *

Țipătul — psalm adormit.

* * *

Între conștiință și lână — sau despre a fi scriitor la vreme de cumpănă.

* * *

De atunci, oasele celor învinși tot cântăresc tăcerea.

* * *

O taină de primăvară: preoția ierbii.

* * *

Nu mi-ar displace ca Dumnezeu să facă și teologie. Ca și tablele legii să desvolte acel prea rotund *argumentum ontologicum*.

* * *

Incandescența clipei, sau în ființă arde focul.

Melc, melc codobelc
Ce-ți face broasca țestoasă?

* * *

Ce bine că Sfântu Sisoe n'a fost thomist!

* * *

Bouvard și Pécuchet visează, în fiecare 14 Iulie, la Păcală și Tândală.

* * *

Dialectica, una: când revoluția și cultura devin revoluție culturală.

* * *

O armă pentru oastea mea personală: memoria vulcanilor.

* * *

Hai să-ți arăt Bucureștii noaptea:
« La ville est jaune de rancune » (Saint-John Perse).

* * *

Între orgoliu și ritm, — ura ca fidelitate obscură.

* * *

Trei culori cunosc pe lume: focul, apa și sara pe deal.

* * *

Țară facilă, desleagă-mi măcar murirea.

* * *

N'a fost să fie.

Virgil Ierunca

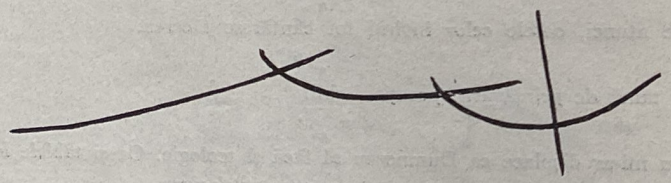

EXCURSIA

El îmi spuse: « Asta e fata mea ».

Bucuria părea complice, tonalitatea aproape aspră. Așteptam într'o durată în care chipul fetei se topea fără sbatere. Numai dunga verde a pleoapei ușor bombate stăruia în aer ca o spirală coclită. Îmi trecu prin minte « ochiul pictat » al poetului.

— « Dacă te vei privi cu el în oglindă, nu te vei cunoaște ».

El părea nestânjenit de obiecte și oameni. Ea îmi surîdea ca în fața unei realități care îi desmințea așteptările. Mirarea artificial creată de dunga verde a creionului lărgea pupila transparentă. Încercam s'o deslușesc pentru a o evoca fără teama de a fi ignorat ce era nebănuit în ea.

— « Sunt studentă, am douăzeci de ani », îmi spuse.

Mergeam alături de ea, atentă la pasul ei. În zece ani va merge la fel, mă gândeam, fără să știe că mi s'ar putea desvălui prin felul cum pune piciorul, cum dă viață coapsei, cum însuflețește spațiul în care se mișcă. El îi petrecuse brațul peste umerii mici, ușor căzuți. Ea își rezemase capul de umărul lui, cum fac toate fetele. Mi se părea că nu voi memora clipa asta fluidă, mutabilă. Eram despărțită de ei printr'un râu pe fundul căruia lunecau trupuri svelte.

Nu... nu-mi voi aminti de ei, îmi spuneam cu tristețe, nici de dimineața asta. Ea se așezase între noi lăsându-se în voia unei voioșii duminicale.

Știam că nu o voi iubi, că nimic din ea nu-mi va rămâne în amintire, în afară de dunga verde a creionului, ca un cearcăn absurd.

M'am lipit de fereastra automobilului privind peisajul. Copacii cu frunzișul lor sferic ori unghiular păreau făpturi înmărmurite în extazul înfrângerii. Tot așa, într'un Noembrie fumuriu, copacii Castiliei au luat

pentru mine înfățișarea unor călugări cucernici, care purtau racla unui monarh tânăr. În urma ei pășea nebuna fiică de regi. Ochiul ei pătimaș ațintea o lume a iubirii, care biruise timpul.

Simțeam șoldul fetei. Peste umerii ei, el mă atinse cu vârful degetelor.

« E o zi frumoasă, îți place? ».

Ea râdea, arătând plopii de pe șosea. Spunea că semănau cu profesorul ei de fizică. Voioșia ei ne învăluia. El părea uimit ca de prezența unui trup devenit lumină. Mă simțeam stingherită în spațiul îngust al mașinii, unde trupurile noastre renunțau la bucuria de a fi singure. Mă chinuia aerul rarefiat, în care respirația devenea o licoare prețioasă. Am deschis fereastra, dornică să respir aerul proaspăt. Mi se părea că între câmpia imobilă și fata de lângă mine exista o înțelegere misterioasă.

« Acolo sus e castelul », spuse în șoaptă. Părea neliniștită. Tinerețea ei se ferește de vestigii, îmi spuneam cu strângere de inimă.

El oprise mașina la umbra copacilor.

« E un castel bântuit de stafii », râse, dar ea îl privea rugător.

M'am îndreptat pe poteca îngustă unde lumina se topea fără grabă. Parcă ceva deosebit avea să se întâmple, și el și ea vor fi martori.

El mă ajunse din urmă și cu un gest firesc mă prinse de mână.

« La ce te gândești? », mă întrebă, strângându-mi ușor degetele. Nu m'am ferit de această strânsoare, în care degetele pipăiau oarbe niște pereți invizibili pe care se mișcau umbre.

Ea se apropiase sfioasă, încercând să-și pună pasul în ritm cu pasul lui.

Mi se părea că urc într'un veac despuiat de vrajă. Plutea un miros lânced, în care toate tăriile se amestecau: de om, de candelă, de sabie umedă de sânge. Urcam pe o scară îngustă, în zig-zag. Pe perete, mucegaiul și ciuperca zidului luau chipuri nemaivăzute. Urcam, pe dibuite, spre o lumină necruțătoare. Înainte de a ajunge în turn și a privi prin fereastra îngustă câmpia și copacii coborînd spre ea nerăbdători, bănuiam viața ascunsă în odăile goale ca niște cranii înverzite, în treptele de piatră roasă, în atingerea picăturii de ploaie care se prefăcuse de-a lungul anilor în ochi sticloși. Când am ajuns în turn și am văzut la picioarele mele pădurea germană în desimea ei aproape tropicală, am simțit bucuria de a fi ignorată de această priveliște încărcată de ozon și clorofilă.

Peste un veac, aceeași pădure va veghea amiaza asta cu soarele în suliți, glumeam în sinea mea. Cineva din turnul castelului se va apropia tiptil, încercând să descifreze pata asta pe zid, urma asta pe prag, privirea *lui* așa cum rămâne pentru totdeauna în ungherul ăsta.

Am tresărit când el mi-a luat din nou mâna. Ea l-a privit speriată, ca pe o apariție. Râsul lui răsuna ca o sclipire de lănci în turnul cu fereastra spartă. Câmpia era una cu amiaza, cu norii alburii care se ridicau pe cer, cu mașina pe șoseaua prăfuită. Neliniștea fetei care se apropiase de mine, asprimea din presiunea degetelor lui dădeau acestor clipe din turnul castelului o durată contradictorie.

M'am întors spre ea cu un zâmbet atât de firesc, de parcă nu ne-am fi separat niciodată, de parcă aceste ceasuri petrecute împreună ar fi fost prelungirea unor povestiri pe care ni le-am fi spus una alteia în șoaptă, de parcă el ar fi fost de totdeauna cu noi, ca un frate, un iubit, un străin.

Nu știam de ce dunga verde a pleoapei ei tinere, trasă stângaci cu creionul, m'a înduioșat. Pe măsură ce mi-o apropiam, violența lui se topea și în ochii tăiați în migdală se lăsa o ceață potolită, sub care îi presimțeam desnădejdea. Mi se părea că-l văd pentru prima oară și că nimic în el nu era uzat. Iubirea lui se adâncea fără ca el să fi vrut sau să-și fi dat seama.

Mă simțeam liberă de el; și, dacă ar fi murit sub ochii mei, așI fi luat mâna fetei și așa, ținându-ne de mână, am fi coborît în câmpia indiferentă.

M'am întors spre ei ca să le spun că nimic nu era mai frumos decât această pânză de păianjăn în care suflam fără ca ea să se apere. Râsul lui umplu spațiul în care ne mișcam neîndemânatici. Ea părea mișcată sub privirea lui strălucitoare. Coborau amândoi scara în spirală, cu băgare de seamă, parcă ținându-și suflarea.

Nu mă înduram să plec pe urma lor, prinsă de acest spațiu care-mi era familiar, parcă așI fi crescut în el. Mi se părea că, dacă m'așI fi întors la mașină, îmi voi închide pentru totdeauna drumul spre un miracol care avea să se întâmple dintr'o clipă în alta.

Stam nehotărîtă, ca într'un farmec. Vedeam pădurea, câmpia asemeni oricărei alteia. Văzut de sus, automobilul era greoi, cu neputință de urnit, pe veci împotmolit în acest câmp străin, cotidian. În turnul

castelului mă simţeam liberă de el, de ea, de bucuria lor, care nu-mi era prietenă.

I-am văzut intrând în maşină. El s'a întors spre mine, făcându-mi semne cu mâna. Era atât de ciudat capul lui care se înălţa de-asupra maşinii, îndreptat spre mine fără să-i pot desluşi trăsăturile feţei.

Nu m'am clintit, şi gestul lui imperios pierdea treptat treptat din avânt. Mi se părea că de zeci de ani ne priveam în această nemişcare, în care înmărmuriseră câmpia, maşina şi apusul de soare. Unde era fata? Fusese vreodată? Şi castelul? Parcă pereţii lui se destrămaseră şi eu eram în inima unor ore care nu mai băteau.

Soarele se ascunsese îndărătul ultimului plop de pe cărarea fără sfârşit, pe unde nu trecea niciun om. Numai linia ciudată a automobilului se pierdea în umbra din ce în ce mai ştearsă.

M'am sprijinit de peretele umed, fără să-mi întorc privirea de la el. L-am văzut aplecându-se spre interiorul maşinii ca pe o punte. Spinarea curbată se pierdea şi ea în umbră. Am aşteptat atentă la teama care urca uşor, fără grabă, în mine. Ştiam că trebuia să cobor, că ei mă aşteptau şi că în curând va cădea noaptea. Nu puteam rămâne singură în castel. Şi ei? Ce vor face fără mine? Dar ceva mă ţinea în acest turn din care dispăruseră pereţii. Dacă m'aşi fi uitat împrejur, poate că lumina s'ar fi stins şi ea, şi nici măcar pe o treaptă nu mi-ar fi rămas urma.

Nu-mi luam ochii de la acest punct îndepărtat, care sorbise totul. Atunci l-am văzut ridicându-se din nou, privind către mine, de foarte departe. Cu paşi înceţi a trecut prin faţa maşinii şi s'a apropiat de poteca pe care urca spre castel.

Unde era maşina? Unde era fata? Dunga ei verde ca un cearcăn?

Pentru mine, totul începea acum, cu această umbră de bărbat, din ce în ce mai desluşită, din ce în ce mai aproape. Când a împins poarta ruginită, parcă liberată din lanţuri nevăzute, m'am lipit de perete şi l-am auzit urcând treptele, una după alta...

Antoaneta Bodisco

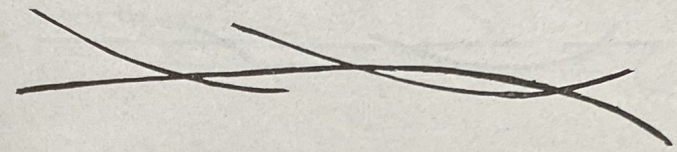

DUMINICĂ

În nuelele singurătăţii am cules
Măceşul, picătura lacului,
Bradul svâcnit din pământ
Şi retezat de vânt....
Rododendrul ascuns privind
Valul păsărilor înebunite....
Pârâul, fuga zăpezii
Şi fraga, sânge verde.

Pe vârful de ghiaţă am căutat
Zăpada unui trifoi
Stâna fără oi şi ciobani....
Şi-am ascultat raza
Bucium sau tobă de macumbă....

Iar în desaga serii am adus
Vâsla, căci pluta
Pluta am uitat-o pe Olt.

Mira Simian-Baciu

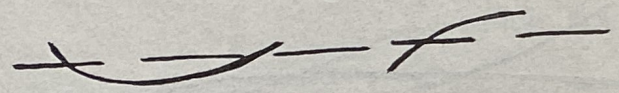

CUVÂNT

Sunt în a Cuvântului căutare,
Îndelungă, migăloasă căutare.

Depărtările mi l-au ascuns,
Timpul mi l-a smuls,
Străinele melodii l-au cufundat în adânc.

Poeţii mei de altădată n'au ştiut
Ce-i chinul acesta, dar şi blestem al Ursitoarei.

Galop cutremurat al fiinţei în spume.
Limbi de foc nedorite coboară
Să mistuie patima Vorbei căutate.

Doar harul prunciei pierdute
E cântec de alean şi miere.

George Uscătescu

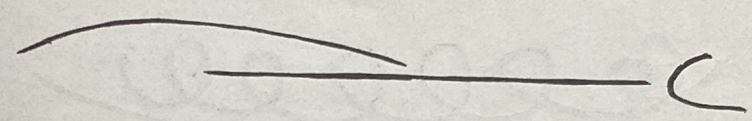

ITALIA

Ţine Italia cât palma'ntinsă
cât ochiul scump al zaţului fierbinte
şi iar cădem în golul dinainte
cu barba sură'n păduratec timp

Vrem să ni se spună cu încetul:
aceasta-i jertfa marmorei veneţiene
patru mii de prunci din nou
aceasta-i jertfa lui San Pietro
prostituate readuse între aripi
aceasta-i jertfa dogilor
mâinile noastre şi picioarele noastre
şi ni se spune:
iată jertfa marmorei veneţiene
zece mii de turişti
iată jertfa lui San Pietro
zece mii de turişti
iată jertfa dogilor
zece mii de turişti
şi jertfa cade'n oul dinainte
şi-şi doarme timpul păduratec, bun,
şi trec oraşe, coapse tari şi guri
şi jertfa tace'n oul dinainte
şi-şi suprapune peşteri şi păduri.

Andrei Cordescu

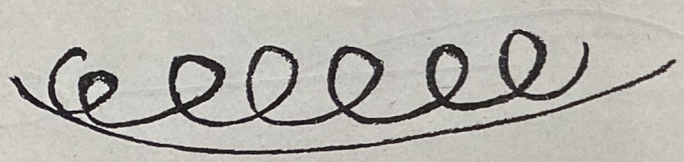

PENTRU RY

Un peşte se ridică peste valuri
Un soare pare nou născut în cer
Lumini ce nu erau în zări obscure
Prind ochi şi sens dintr'un destin absent.

Dac'ar fi veşnic drumul printre stele
Deschis ca dorul ce adânc răsbeşte
După 'ndurare şi răspuns la toate
Aşi sparge lumea'n cioburi pentru tine.

Încetul aer vine greoi prin lipsa lui
Şi chiamă iar adâncul spre linişte şi dor
Să simţi cum strânge haina o mângăiere veche
Te regăsesc, o cântec, de veşnică'mpăcare.

Dacă nu este visul de mâine iar aici
Găsesc o împlinire de împăcare caldă
Vin mâna mică'n mine cu adiere plină
Puterea e'n adâncuri şi totul e prin tine.

N. Petra

ESTETICA STĂRII DE URÎT *

Introducere filozofică

Ştiinţa estetică are ca obiect frumosul desvăluit de opera de artă. Ea descrie aspectele, uneori legile, pe care le are orice creaţie artistică. Când ştiinţa estetică se întreabă asupra originei ideii de « frumos », ea se dovedeşte neputincioasă de-a răspunde altfel decât printr'o neîncetată referinţă la cultură. Într'adevăr, ştiinţa estetică nu poate în niciun chip renunţa la opera de artă, la referinţa istorică a creaţiei, singura care explică ideia genetică a frumosului. Ori este vorba de a stabili, dincolo de consideraţii pur estetice, adică de fenomenologie culturală a « frumosului » artistic, *geneza obiectului* zis « frumos », indiferent însă de aspectele lui artistice: plastic, sonor, liric, etc. Cu alte cuvinte, părăsind cercetarea fenomenologică, dealtfel inerentă oricărei ştiinţe estetice, ne întrebăm asupra originei şi a finalităţii ontologice a domeniului estetic. Nu descriere (« cum este şi ce este ' frumosul ' estetic? »), ci metafizică: « care este geneza şi teleologia obiectului considerat ca ' frumos '? »

Este vădit că în cazul « frumosului românesc » numai o *Metafizică Românească* poate aduce răspunsul dorit.

1 — Starea metafizică a lumii

Pentru Român, lucrurile « se află » sau « se întâmplă ». Ele sunt « firești » sau « nefirești »; ele « stau » sau « se mişcă ». Dar, oricum, pentru ca un lucru (sau o întâmplare) să poată fi, el trebuie, neapărat, să fie-în-*stare*-de-prezenţă. Accentul nu cade pe verbul « a fi » — adică

(*) Fragment inițial din « eseul în două cărți » întitulat: « Geneza Frumosului Românesc ».

pe ontologie —, și încă mai puțin pe ideia de « prezență » — adică pe fenomenologia obiectului (sau a evenimentului). Ci pe calitatea de « în-stare » care indică un *carater primordial* al obiectului, adică al lumii.

Am arătat în altă parte (1) cum filozofia românească este o metafizică a *stării lumii*. Tot ce se află sau se întâmplă, tot ce poate fi prezent sau absent, firesc sau nefiresc, cu alte cuvinte toată ontologia lumii (precum și « neantologia » ei), se reazimă pe caracterul necesar de *stare* (*-în*) a fiecărui lucru văzut sau nevăzut. Deaceea absolutul pentru Metafizica neamului constă exclusiv în calitatea sau, mai bine zis, în *caracterul* foarte simplu, dar propriu, al « firescului » (sau « nefirescului ») de-a fi în-*stare*, de-a *stărui* sub nu importă ce formă: prezență, absență, ideal, ideie, eveniment, trecut, viitor, aevea, în vis, etc. Starea este un *dat necesar*. Este clar că « starea metafizică » precedează ontologia (largă) a Firei: mai profund decât verbul « a fi » este caracterul (ca un « har scris », ca o « pecete pusă ») oricărui lucru firesc ori nefiresc. Starea metafizică se impune, însă, ca ethos aprioric, deoarece ethosul este « *faptul* de-a stărui » al lumii (devenit caracterul — ethos înseamnă « caracter » — specific fiecărui lucru). Deaceia starea metafizică nu se poate constitui — prin Logos sau prin Muncă —; starea lucrului, indiferent de ontologia fenomenologică a lui (firesc, nefiresc, etc.), este *condiția* de-a fi și de-a nu fi a lui.

« Ethosul » de care este pătrunsă filozofia românească permite metafizicei de-a scăpa de dilema substanțialistă sau spiritualistă a Absolutului. Într'adevăr, starea metafizică nu se reduce nici la « Substanța » aristotelică și nici la « Spiritualitatea » hegeliană. Fiind un « caracter » intrinsec lumii, starea metafizică scapă de identificarea (și absolutizarea) cu un element al lumii, corp sau suflet, în alte cuvinte cu un aspect « material » sau « de gândire » a celor văzute și nevăzute. Ci starea metafizică este... o stăruință, dincolo de Ființă și de Neființă.

Omul, în acțiunea lui teoretică și practică asupra lumii, ia contact cu lucrurile ce se află. Uneori el poate fi interesat de starea lor absolută; atunci cercetarea devine filozofică. Dar, pentru a « intui », a « reprezenta » sau a « prinde » starea ultimă și permanentă (stăruitoare) a lumii, omul trebuie să fie el însuși *în-stare-de-a-fi-absolut*. Ori el este, în

(1) *Letopisețul Metafizic al Țărilor Românești*, lucrare în curs de apariție.

primul rând, existență; adică o prezență mereu în afară de el-însuși: *ex-sistere* (*ex* arată « origina » plecării și *sistere* « locul » — sau « starea-părăsită »). Deci omul, întrucât este existență (și nu simplă prezență « firească », precum copacul sau steaua), este prin definiție ne-la-locul lui, deplasat din starea sa, desigur absolută, de-a fi. Datorită ieșirii din starea sa (*ex*), omul poate asuma o funcție ontologică (adică constitutivă) și gnoseologică (adică fenomenologică) a lumii. Numai existența omului permite stării (etice) a lumii de-a fi și de-a nu fi. Astfel definit, omul este un « firesc » ne la locul lui, pretutindeni și nicăieri fiind, peste tot acolo unde ceva este descoperit și constituit. O astfel de existență este unică în lume prin faptul că omul nu este o stare pur și simplu, ci o conștiință-de-a fi.

Problema ce se pune metafizicii românești este următoarea: cum poate omul, ca existență conștientă de sine, da socoteală de *starea* lumii? Cu atât mai mult că pentru ontologia fenomenologică existența omului este condiția însăși de-a fi a lumii ca « loc » unde lucrurile se află sau se întâmplă. O astfel de definiție a condiției umane rămâne nemetafizică deoarece se mulțumește cu starea deplasată a omului (ex-*sistere*) și cu ontologia (fenomenologică) a celor ce sunt, renunțând oarecum la *etica* lor, adică la *starea absolută* a lumii. Din fericire, metafizica românească se preocupă din plin de starea ultimă a lumii, cerând ființei umane, într'un imperativ etic de trăire, să-fie-în-stare-de-a fi, în același timp, starea absolută a lucrurilor și-a întâmplărilor care se ivesc în ocolul lumii. Se renunță la existență, la gnoseologie, la noimă și la cuget; în schimb, se face apel la stările privilegiate de trăire ale insului, stări ce par a veni din starea absolută a lumii ca atare. Este vorba de *starea de dor* și de *starea de urît*.

Ce înseamnă a-fi-în stare de dor sau de urît?

Existența omului desvăluie și descoperă lucrurile, în timp ce cugetul noimatic le dă consistență ontologică: a fi sau a nu fi. Stările, care nu sunt ale existenței, ci ale... stării pur și simplu, sunt anterioare constituirii ontologice a lumii. Astfel că « starea de dor » se prezintă ca nostalgie a absolutului ne-întâlnit și ne-constituit al lucrului, în timp ce « starea de urît » revelă și ea singurătatea insului în lumea fenomenologică. Și dorul și urîtul pun la îndoială — sub raportul « stării absolute » — lumea lucrurilor și-a întâmplărilor ce se petrec în noima și în existența

gânditoare a omului. Mai mult încă: stările de dor și de urît, întrucât purced din starea ca atare a lumii, se identifică cu starea de-a fi sau de-a nu fi a tot ce este (dela bobul de nisip la omul cugetător). Astfel, datorită acestei stări identice care, la om, apare sub formă de stări de dor sau de urît, existența poate depăși limitele ei cognitive și experimentale, dincolo de cercul lumii. Totuși această transcendare se efectuiază spre interiorul celor ce sunt: starea duce dela ontologia fenomenologică a lucrului spre etica sa absolută, spre caracterul ce permite « stăruirea » firescului ca atare. Se zice atunci că omul și lumea sunt la « locul » lor, adică la starea lor primordială, deapururea dată.

Desigur că, din perspectiva existenței — a însului ca acțiune de desvăluire a sensului din lume, a lumii ca prezență a celor ce sunt —, stările de dor și de urît apar ca « existență în exil » și ca « existență în extaz ».

Exil, fără îndoială, fiindcă avem de a face cu o ieșire din cercul strâmt al existenței și al gândirii de toate zilele, a cărei funcție este tocmai de-a măsura, prin finitudine, tot ce « este ». Ori omul și lumea, prinși de starea de dor sau de urît, nu mai « sunt », ci « se stăruesc » în altă parte: în starea *etică* a lor. Transcendența este, însă, un act de extaz, deoarece ieșirea (prin exil) a lumii se identifică cu căderea (lumii) în starea ei proprie de... stăruință. Așa că prin exil totul se duce *dincolo* de conturul firesc ce-l poartă în lume, iar prin extaz totul se întoarce *dincoace* de imaginea ce-o reflectă în ocolul lumii.

Dorul și urîtul, stări privilegiate, permit deci « obiectul absolut ». Bineînțeles că termenul de « obiect » este impropriu, deoarece nu se constitue, prin noimă și cuget, vre-un obiect *ontologic*. Ci ne aflăm pe planul etic, planul stării pur și simplu de-a ...stărui. Absolutul este deci, nu gândit, nu experimentat, nu cunoscut, ci « instaurat ». Adică: contemplat de existența (în dor sau în urît), împărtășit de o seamă de tot ce este extaziat.

Firește, extazul este în primul rând al însului ce transcendă limitele gândirii și ale existenței. Totuși, putem spune că extazul este în același timp și-al lucrurilor ce încetează, prin exilul însului, de-a se mai « obiectiviza » (noimă, tâlc, etc.) în câmpul lumii. Așa, de pildă, copacul din grădină este, pe plan fenomenologic, un cireș în floare, căruia existența mea, vecină lui, îi constitue existența (prezența) noimatică. Cuprins de

dor, încetez de-a mai făuri « lumea » cireșului (adică ontologia lui regională). Vecinătatea mea atât de determinantă noimei cireșului dispare (prin dor) tocmai datorită *stării infinite* în care mă aflu. Se petrece atunci o cădere (sau un urcuș) a ființei mele (în stare de dor), în starea pur și simplu a lumii, adică în starea « fără noimă » a cireșului în floare. Ori extazul meu este în același timp extazul copacului ce se « exilează » din lumea perspectivelor impuse de mine ca ființă gânditoare. Suntem, prin urmare, o stare pur și simplu, *aceeași stare* pe care ființa stăruitoare (sunt eu? este copacul?) o contemplă și-o împărtășește. Extazul pare atunci un fel de auto-revelație, fără martor și nici ochi judecător. Totul nu este decât... cireș în floare și nimic în jur: absolutul unic.

Dar starea, cum am spus, este o « situație etică »: stare absolută a tot ce se petrece în fire și ne-fire. « Etic » nu vrea să însemne « moral » — adică lege, normă, regulă de-a fi în lume. Ci etic este caracterul absolut al lucrului, adică « locul » lui deapururi dat, « adevărul » lui neștiut de nimeni decât de el (în starea de extaz). Deaceea, așa cum mă silesc să dovedesc în altă parte (1), obiectul metafizicei nu este ontologia (care se ocupă de Ființă), ci Etica (2). Metafizica este studiul stării absolute a ceeace se « ontologizează » în lume cu perspectivă de Fire și de Nefire.

Înțelegem de ce stările de exil și de extaz ale omului, pe care metafizica românească le cunoaște sub formă de dor și de urît, sunt căile cele mai sigure spre ajungerea « adevărului ce stăruie » în lume. Dar acest adevăr, tocmai prin faptul că implică un drum de trăire (exil-extaz), nu apare niciodată, în măsura în care el este « povestit » (redat, interpretat, definit) de către existența dusă în exil și'n extaz, simplu, neutru, fără chip. Ci, totdeauna, el va fi un *adevăr trăit*, adică: mistic, estetic sau filozofic. Mai bine spus, se întâmplă o ex-staziere a stării neutre, stăruitoare în sine, fără nevoie nici chemare la revelație. Ci extazul stării absolute a tot ce este și nu este duce la *Adevărul obiectivizat* al misticului, al poetului sau al filozofului. Totul depinde însă de felul cum dorul sau urîtul au procedat la exilul lumii și la trăirea extatică a stării de reședință (în absolut).

---

(1) Într'o lucrare în limba franceză.

(2) Bineînțeles că *Etica* mea nu se inspiră din *Etica* lui Spinoza.

Urîtul, de pildă, fiind însingurătățirea însului prin pierderea lumii, va obliga existența exilată la asceză, în cazul trăirii mistice, la turnul de fildeș, în cazul trăirii poetice, sau la « epoché », în cazul trăirii filozofice. Dorul, și el, ca nostalgie infinită și indefinită a lumii (ceea ce este un fel de a se exila), duce la identificarea cu Celălalt, în trăirea mistică, la contemplarea până la identitatea împărtășită cu Imaginea dorită, în trăirea poetică, la revelarea Fundamentului « etic », în trăirea filozofică.

Singura condiție pentru ca absolutul stării trăite să fie « cunoscut » (adică: mărturisit, instaurat, împărtășit) este ca existența conștientă să *ermetizeze starea de extaz*. A ermetiza înseamnă, în metafizica românească: a păstra misterul ca mister, sub formă de «identitate» mistică cu Celălalt, de «beatitudine» poetică sau de «înțelepciune» filosofică. Actul ermetizării — prin tăcere mistică, prin contemplație poetică sau prin discurs filozofic — face ca starea pur și simplu, neextaziată de nici-o existență, să apară ca Absolut mistic, ca Frumusețe pură, ca Adevăr etern.

2. — Dor și urît poetic

Din cele scrise mai sus decurge că fenomenul estetic își are origina în metafizica lumii, în starea absolută dobândită prin extaz și ermetizată ca imagine poetică. Procesul genetic al frumosului românesc se explică deacum prin starea creatorului: ființă în dor sau ființă cuprinsă de urît. Deaceea Estetica românească este a « Dorului » sau a « Urîtului ». Procesul estetic este următorul: extazul poetic situiază pe creator în miezul lumii, ca stare absolută și identică de-a fi, descoperindu-i « imaginea » lumii adevărate. Frumosul este acest absolut, această imagine pe care limbajul (evident « din această lume »), ca o cușcă de aur, o ermetizează ca mister. Frumosul este obligator *liric*, deoarece drumul poetic spre revelarea ermetică a lui implică o rupere a existenței din lume și o situare « statică » în zona misterului absolut. Epicul, în adevăratul înțeles al frumosului, nu este « poetic », ci istoric (implicațiile lui « filozofice » sunt de ordin psihologic, social sau politic).

Lirismul, ca și frumosul, este al stării de dor sau de urît. Mai mult încă: lirismul este personal, deoarece starea de extaz, prinsă de existența

în proces poetic, capătă o definiție (adică: limbaj ermetizant) proprie creatorului. Lirica eminesciană este diferită de lirica argheziană, blagiană sau barbiliană.

Trebue deasemeni reamintit, în cadrul unei descrieri fenomenologice, că între dor și urît diferența este vădită. După cum constată O. Densusianu în *Viața păstorească*, dorul este o neliniște, o suferință stăpânită, o melancolie învăluitoare, o nostalgie care leagănă gândurile, o aprehensiune ce întunecă sufletul sau vestește mângâieri. Omul cuprins de dor este dus la « Curțile Dorului »: aici se află iubita părăsită, mirele plecat la cătănie, haiducul fugit prin păduri, fratele dus pe meleaguri străine. Dorul este întotdeauna pentru Cineva absent lumii: o ființă, o dragoste, o țară:

« Nici un dor nu vine greu
Ca dorul din satul tău.
Nici un dor nu vine lin
Ca dorul de la strein.
Nici un dor nu vine iute
Ca de la cioban din munte ».

Dorul este definit ca un « sentiment » al sufletului. Cu toate că nu s'a subliniat îndeajuns funcția lui metafizică — adică starea identică, în extaz, cu starea proprie a lumii — dorul folkloric a fost totuși definit ca acțiune de « înstrăinare » și de « însingurătățire » a existenței. În același timp, s'a acordat dorului calitatea de *infinit*. De aici, jalea infinită pe care o exprimă doina românească.

Pe plan metafizic, însă, dorința dorului este absolută: sete eternă de viață, de dragoste, de țară. Astfel, reflectând exilul insului, dorul românesc creiază imaginea misterioasă a stării absolute a tot ce este vizat. Prin dor, extazul duce la contemplarea acelei imagini din altă lume pe care poetul o ermetizează, adică o reține liric ca « deapururi frumoasă ». Dorul împacă, pe plan metafizic, existența nefericită a insului în lume. *Urîtul* este o stare provocată de lumea înconjurătoare. « A fi în-stare de urît » înseamnă, pentru ins, a nu se simți « la el acasă », a nu fi în acord cu lucrurile și ființele din jur. Un fel de întuneric se lasă peste lume, ceea ce echivalează cu un fel de moarte. Dar nu e moarte în lume, cu cei dragi și cele menite în lumina zilei. Și nici întunericul nopții ursit de-a presimți răsăritul lumii și-a vehicula socoteala stelelor. Ci întuneric al lucrurilor, ca și cum niciodată soarele și luna, ziua și noaptea, nu le-au permis ivirea, nu le-au însumat cununa proprie.

Se știe, într'adevăr, că lumea pentru Român este locul privilegiat creiat de lumina dalbă a Eternei Dimineți pentru ca lucrurile firești — sau nefirești — să « se afle ». Lumea este un plai, un ocol, un runc, o zarişte: luminiș deschis în codrul « cosmic », tufos și întunecos. Iată însă că, datorită stării de urît a insului, lumea își pierdea « lumirea »: — adică numele și lumina — retrăgându-se dincolo de plai:

« Urîtul unde se pune
Întunec'un colț de lume;
Urîtul unde se-așează
Întunec'un colț de țară ».

Dintr'odată, lumea « urîtă » se ivește ca lumea de care ți-e silă. Nu atât fiindcă ea este prozaică — transfigurarea, ca și schimbarea lumii prin ideal, rămâne un act posibil — ci fiindcă lumea ontologică își pierde « pardoseala de lumină » de care vorbește Arghezi. Ceea ce înseamnă că lumea își pierde sensul ei ontologic de « podiș » al celor firești și nefirești.

Ceea ce rămâne, în schimb, este un fel de haos, de zgură, de absurditate: figurile își pierd conturul firesc, substanța se depreciază, sensul dispare, toate se iscă deavalma ca în preziua genezei. Urîtul folkloric este o tragedie lirică a existenței, pe care poetul o trăește până la sila de propria sa ființă. Și dece n'ar fi astfel când:

« Urîtul unde coseşte
Tot plouă și viscolește »

Este clar că absolutul stării de urît este deosebit de acel al dorului — nu atât că urîtul pare indiferent la Ființa transcendentală, ci tocmai prin acțiunea de distrugere a tuturor limitelor:

« Cât de mare-i pământu
Ce-i mai rău ca urîtu? »

Vastitatea dorului — setea eternă a dorinței — s'a dovedit pozitivă: absența din lume se prezentifică la Curțile Dorului. Întinderea urîtului, ca o boală ce roade nemilos și ființă și noimă, este un infinit unde singura prezență este aceea a lumii nimicite: lucruri moarte, sentimente ucise, sensuri înebunite. Urîtul nu împacă, nu permite transfigurări și nici luminări bruscă. El duce sau la nimicire absolută sau la o nouă reconstrucție poetică a lumii.

3. — Ființă și Neființă

Este, deci, evident că Estetica românească, fondată nu pe descrierea fenomenologică a operelor de artă, ci pe originea metafizică a « obiectului frumos », este opera stării de dor sau de urît. De aici cele două « cărți » ale Esteticei noastre — Cartea Dorului și Cartea Urîtului —, precizând că fiecare analiză — a dorului sau a urîtului — implică, pe plan liric, o incursiune în domeniul vecin. Preferința cronologică dată esteticei « stării de urît » provine din faptul că dorul a fost pe larg analizat și interpretat, ceea ce nu este cazul « urîtului ». Într'adevăr, ca și « spațiul mioritic » sau « omenia românească », dorul este catalogat ca bun național, recunoscut și slăvit de tot Românul. Toate încercările de filozofie românească de până acum — Eminescu, Pârvan, Blaga, Botta, M. Vulcănescu, O. Papadima, C. Noica —, deși limitate la « spiritualitatea specifică », la « viziunea românească a lumii » sau chiar la o « ontologie a culturii românești », au pus în evidență rolul motor al dorului ca tonalitate afectivă majoră a neamului. Desigur că lipsește acestor schițe de filozofie românească fundamentul metafizic, definiția *genetică* a obiectului ca *stare*-de-a-fi și ivirea lui în noima lumii (ca om ursit sau lucru gospodărit). Oricum, dorul ca exil al insului ieșit din lume (Haiducul), pus în fața nimicirii metafizice (Ciobanul mioritic) sau în fața golului noematic (Păcală), a fost analizat și uneori ridicat la rangul de *drum metafizic*.

În schimb, urîtul a fost delăsat, sau, în cel mai bun caz, identificat dorului: expresia « mi-e urît » = « mi-e dor ». Ori am arătat toată diferența dintre o stare ce *transcendă* proza lumii (dorul) și o stare ce *întoarce spatele* lumii, spre sine, fără transcendență (urîtul). Desigur că, pe plan estetic, urîtul este, și el, exil și extaz: ca exil, el pune lumea în repaos, o distruge chiar (în noima și conturul ei); ca extaz, el situiază pe om și lucrul vizat în starea nudă de-a... stărui, fără podișul ferm al materialității, al luminozității sau al înțelegerii celor ce sunt. Cu alte cuvinte, funcția estetică a urîtului este, sub raportul genezei metafizice a obiectului artistic, tot așa de importantă ca funcția estetică a dorului. Trebuie însă subliniat că diferența dintre urît și dor are consecințe importante:

a) *Pe plan metafizic*, exilul urîtului este nimicire, în timp ce exilul dorului este « punere între paranteze » a lumii, adică ne-socotire momen-

tană. Oricând omul dorului poate regăsi lumea transcendată în extazul dorului așa cum a lăsat-o. Ceea ce este activ în *exilul* stării de dor este dorința de transcendare — prin transfer și prin transfigurare — a lumii. În schimb, *extazul* stării de dor este pasiv și pare, oarecum, dogmatic. Într'adevăr, obiectul estetic nu-i o lume nouă, ci doar *starea de lene* a ceea ce este (om, lucruri). Pentru urît, exilul este însingurătățirea insului în lume: omul nu transcendă, ci nimicește tot ce este (ca ontologie fenomenologică): lucruri, sensuri, întâmplări. Exilul este deci reductiv și radical: silă absolută de lume și de sine-însuși. Extazul stării de-a fi în care se află omul și lumea exilate prin urît nu-i « lene », ci *excludere în starea arhaică* a celor firești (și nefirești): stare fără sens, lume fără lumină, întâmplare fără noimă. Frumosul rezidă in ermetizarea acestui « mister » al lumii arhaice. Bineînțeles că poetul stării de urît este obligat de propria stare metafizică de-a fi activ: fie continuând nimicirea începută de exil (starea arhaică fiind ea însăși misterioasă, fără nici-o noimă...), fie reconstituind poetic lumea distrusă.

b) *Pe plan fenomenologic*, extazul stării de dor duce la Ființă, în timp ce extazul stării de urît se nimicește în Neființă. Este vorba, nu de stare metafizică, ci de un fel-de-a-fi-absolut, consecutiv stării în care se află cuprins poetul. Așa dar: dela *absența* obiectului dorit, prin infinitul stării de dor, la plenitudinea Ființei (absente), adică la lumea ca Fire. Invers, de la *prezența* obiectului urît, prin infinitul stării de urît, la plenitudinea Neființei, adică la lumea ca Neant. E un « nimic de lucruri », un « nimeni de ființe », echivalent morții:

« Când m'am dus ca să mă culc,
De urît n'am mai putut.
Dac'am văzut și-am văzut
La potricăraș m'am dus
După leacuri de urît.
Potricărașul mi-a spus
Că leacul urîtului
E'n fundul pământului;
Că urîtul n'are leac
Decât scândură de brad,
Două cuie să le bat,
Să văd urîtu'ntrupat ».

(Tudor Pamfile)

Este firesc ca stările metafizice să provoace două feluri de reacțiuni estetice:

— Poetul Firei este un contemplativ, extaziat de « idealul lumii de

vise », adică de dor. El crede în Absolutul demn de imn, de psalm, și-i fericit de-atât frumos.

— Poetul Neființei, prăbușit în golul arhaic al lumii, scufundat de misterul invers al luminii, nu află refugiu decât în extincția absolută — ca Eminescu în *Mortua est* —, ori printr'o faptă ontologică secundă pe bază de « mortăciune » a lumii.

De aceea ni s'a părut interesant să începem cu Cartea stării de urît, mai ales că în ultimii ani Frumosul românesc s'a îmbogățit cu opera poetică a lui Marin Sorescu (în țară) și cu *Poveste cu Țigani* datorită lui L. M. Arcade (în exil). Suntem, poate pentru prima oară, în fața unei creații fondată pe ontologia Neființei. Dar în timp ce lirica lui Sorescu se rezolvă prin reconstrucția poetică a lumii, povestea lui Arcade desvăluie tâlcul misterului printr'o ermetizare a stării nude și absurde a lumii. Prin Sorescu și Arcade, Estetica stării de urît este o realitate pe care noi o tratăm astfel:

A: *Reconstrucția poetică a lumii*	B: *Desvăluirea arhaică a lumii*
I - Originea liricei românești	I - « Semnele urîtului » (Trepetnic)
II - Fapta ontologică	II - « Tâlcul misterului » (Gromovnic)

C. Amăriuței

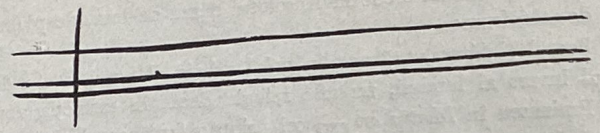

CÂNTA ALGEDON, ÎNAINTE DE MOARTE...

I

A murit lumina pe'ntinderile lumii,
Zadarnic veți mai căuta cântecele pierdute.
Va fi mânjită curând și rana de aur a lunii,
Secate vor fi izvoarele cândva ne'ncepute.

Omul singur, omul trist din Țara Dorului
Încremenit în fața tainei venită din noapte,
Va reînnoi poate amintirea fiorului
Repetat, sub mișcătorul cosmos, departe.

. . . . . .

A murit lumina
Toate sunt de sgură, toate au înghețat:
Haotice peisaje
De beton
De piatră —
Se'ntinde grădina serii:
Vast cimitir de ghiață.

Privește, copacii ciuntiți
De fier
De sgură
Cu trunchiuri de ceață,
Apoi:
Altare mari de gunoaie
Urcă spre cer
Valuri de ceață.

Mai bate inima pământului oare
Sub acest asfalt,
Sub această ghiață?
Îneguratul cer
Nu mai prefiră nicio stea
Prin ceață.

Mai bate tâmpla trecătorului oare?
Privește, prietene:
Ierburi uscate
Ceață albastră
Și răstignite amurguri:
Mâine are să ningă
La noapte are să ningă
Cenușă
Amestecată
Cu suflete moarte.

II

Întinderile lumii
Cheamă tăcerea
Ori jalea,
Strânse între copacii ciuntiți
De fier
De cărbune

Cu trunchiuri de ceață:
Întinderi domoale,
Nesfârșite întinderi
De sgură
De umbre albastre
De ghiață.

Întinderile lumii
Măsurate
De ochii sticloși —
Ghemuri uriașe
De reptile'nghețate.

La noapte
Sau mâine
Are să plouă iar
Mi se pare, are să plouă
Beznă și amar.

Ochii sticloși
Privesc vastul cimitir
De aduceri aminte
Moarte.

III

Cântecele pierdute
Se'ntorc ca un freamăt amar
În clipele goale
Sub răstignite amurguri
Sub jale,
Tremură printre ierburi
Uscate
Și urcă scârnavele
Fumuri

Din altare bolnave
De piatră
De sgură
În înghețatele
Triste amurguri
Amare —
Măsurate de ochii sticloși,
Ochi înghețați de reptile
În clipele goale.

IV

Rana de aur a lunii
Picură stropi mari peste talazuri,
Peste pietrele lucii
Peste mușchi și licheni.

Luna
Oprită o clipă în funduri
De ape mâloase,
Ancorată o clipă:
Uitată
Putredă corabie
De vise —
Plecată de o vecie
De aici, de pe pământ,

Peste talazuri negre
Verzi sau albastre,
Peste mușchi și licheni
Albind
Vaste deșerturi uitate:
Rana de aur
Picură stropi de durere
Aduceri-aminte
Moarte —
Înfiorată tăcere.

V

Izvoarele ne'ncepute
Ce lin murmurau printre pietrele
Albe
Ce-adânc spuneau liniștea noastră.

De mult de tot:
Seara umedă
Albastră,
Iubirea șoptită de vântul toamnei —
Iubita plecată
În toamna mâhnită
Albastră
Iubita: tristă
Toamna: jilavă.

Seara albastră
Întorcea vitele'n sat;
Umbrele serii
Cuprindeau valea.

Noaptea își culca obrazul
Pe geamul casei noastre,
Iar vântul
Mâhnit
Se sbuciuma în copacii goi
Jilavi,
În noaptea albastră —
Chemând șoptit iubirea,
Iubita plecată
În toamna tristă
Albastră.

VI

Omul singur
Ultimul martor al enigmei
De-atâtea ori refuzată,
Rezemat stă acum
De noapte
De crucile de beton,
Crucificat
Pentru atâtea crime nespuse.
Nimic nu i-a mai rămas
Nimic:
Întrebați-l și nu va răspunde
Nimic.

VII

Omul trist
Își caută rănile cu mâini tremurânde
Sub amurgul de ceață
De sgură
Și sânge,
Sub pomii cu trunchiuri de ceață
Din care atârnă
Lacrimi de ghiață.

Vast cimitir
De luciri searbăde
Plăpânde,
Măsurate de ochii sticloși
De privirile goale
De privirile reci —
Ghem de reptile —
Peste întinderi nesfârșite
Nesfârșite, domoale întinderi
De sgură
Și ghiață.

VIII

Ţara Dorului
Cine-a ucis-o?
Cine-a'ntâlnit-o?
Cine i-a vorbit
Cu graiul ei de mioare?
Cu pasul de cerb
Cu stele şi ape:
Ţara Dorului
Mai există oare?

Spre Soare-Răsare
Sub drum şerpuit:
Tristeţi peste ape,
Depărtate ape
Albastre.
Sub rana de aur a lunii
Dorm satele albe —
Albe mioare, sub vama văzduhului.

IX

Încremenit în faţa tainei
Întreb:
Cine este acest glas
Care-mi vorbeşte?
Ce vrea această făptură
Plăsmuită din Dor,
Care pune pe tâmplele mele
Degete fine
De ghiaţă?
Cine este această iubită
Plecată demult,
Pe vecie

Plecată
În seara târzie
Sub vaste amurguri de ceaţă?

Sub cer de neguri
Sprijinită de cruci de beton
De trunchiuri de ceaţă
Mă'ntreabă
Şi parcă mă doare
Cuvântul trist
Al acestei făpturi
Trecătoare.

X

Venit din noapte
Mă'ntorc în noapte
Pe drumul şerpuit care urcă
Spre stele —
Drumul meu
Înspre stele suie,
Spre ciudate întinderi
Albastre
Neştiute
Vaste:
În noaptea care nu mai este
A ta sau
A mea,
În noaptea de veghe
A plecărilor mari.

Cine este acest Cineva
Care mă'ntreabă
Rezemat de cruci de beton
De sgură
De fier
De trunchiuri de ceaţă?

Timpul oamenilor a murit de mult.
Cineva
Mă'ntreabă mereu
Şi eu nu-l ascult.

XI

Amintirea fiorului
Lung încremenită în cumpăna firii
Acolo unde Adâncul
Cheamă dezvăluirea,
Unde curgerea lină
Se cheamă întotdeuna Timp:
Unde nu mai e ieri, nu mai e mâine
Nici clipa'nşelătoare
A prezentului pur.

Acolo omul Dorului
S'a oprit şi-aşteaptă.

Ce-aştepţi, îi spune vocea aproape,
Ce vrei?
Nu ştii că toţi au plecat
Ast'noapte?
Şi că lumea nu mai e decât
Un vast cimitir
De cruci de beton
De'ntinderi domoale de sgură,
Un vast cimitir
Un oraş mort
De mult,
Prin care se plimbă şoptind
Făpturi neştiute?

XII

Mişcătorul cosmos
Aprinde noaptea făclii de astre
Plăpânde
Searbăde
Putrede astre:
Le numeri pe degete
Câte le ştii
Câte le mai poţi ţine minte —
Trist pentru cele ce-au căzut de mult,
Pentru cele a căror lumină
Plăpândă
Searbădă
Călătoreşte şi-acum
Când ele nu mai sunt.

Al cui e cerul de sânge?

Al nostru poate.
Ale noastre
Stelele putrede,
Rana de aur a lunii
Umbrele albastre —
Peste întinderile negre
De sgură
Sub rana de aur a lunii,
Pe unde se tânguie
Vântul mâhnit.

XIII

Departe
Mult prea departe
Lângă margine de moarte
Lângă-adânc

Adânc
Lângă ape, lin
Magicul suspin.
Marile tipare
Vechile odoare:
Alb cătun
De fum —
Luntre neștiută,
Vraja mea pierdută.
Pas întors spre cer
Fără de oier
Fără tristul cânt
Repetat de vânt:
Aurită rană
Fără de prihană.
Spune-mi de mai sunt
Triști cocori de vânt
Lin izvoare, lin
Repetat suspin:
« Pe-un picior de plai
« Pe-o gură de Rai...

. . . . . .

Departe, sub mișcătorul cosmos
Amintirea fiorului venită din noapte.
Încremenit în fața tainei, dureros:
Omul trist și Dorul lui, departe.

Izvoarele cândva ne'ncepute
Secate vor fi sub rana de aur a lunii —
Cântecele pierdute, suferințele mute
Neștiute, pe'ntinderile lumii.

Gheorghe Bumbești

PESCĂRUȘUL

— Și astăzi ai de gînd să mergi în larg, doctore? îl întrebă femeia blondă întinsă alene la umbra cortului. Glasul ei era amical, aproape galeș. Înțelese că blonda îi arăta simpatie și-i răspunse rece:

— De ce nu, doamnă, după care, ridicîndu-se în picioare, fără ajutorul mînilor, rămase o clipă în cumpănă, ezitînd în fața gestului pe care-l comitea, apoi, hotărîndu-se, înaintă spre malul mării, întorcîndu-i spatele.

— Doctore! îi strigă ea, ai și pornit?

Hotărît, azi nu vrea să se lase cucerit, deaceea se preface distrat și, fără să șovăie, se depărtează, lăsînd pradă blondei doar umbra lui.

La capătul falezei de pămînt cărămiziu, unde oamenii s-au mai rărit, se lasă jos pe nisip și rămîne nemișcat, cu ochii pierduți în depărtări. Înainte de-a porni înnot spre larg, îi place să se reculeagă în fața mării, să se lase pătruns de prezența ei, fără să se gîndească la nimic. Așa trebuie s-o privească oamenii din insule, făpturile acelea goale și fericite, pentru care pămîntul rodește numai fructe și flori și marea scornește necontenit cîntece blînde, pe care ei le îngînă fără să-și dea seama. În paradisul lor, mișcările sînt lente si simțirile adînci, nedeslușite. Deobicei, doctorul e vrăjit de susurul brizei, de albastrul adînc al apei și în mulțumirea lui se simte devenit simplu și bun ca oamenii de pe acele insule. E recunoscător mării ca unei femei. Datorită ei își cunoaște puterea, pentru ea își încordează mușchii, prin ea își simte trupul încă tînăr, vînjos, întreg, fără cusur. În această privință este foarte sensibil, ca unul ce întregește sute de oase pe an, dar vara, la mare, nu poate suferi vederea unui rahitic sau a unui schilod, pe plaje. Dispoziția matinală îi este umbrită de vederea copiilor dela preventoriu, scoși la cura de raze ultraviolete. Deaceea, evită întotdeauna să-i întîlnească, făcînd mai degrabă ocolul pe sus, pe faleză, decît să fie adus față cu trista lor ceată.

Azi, însă, nu poate fi vina copiilor dela preventoriu, cu care n-a dat ochi de mai multe zile. Altceva îi umbrește reculegerea. Îl tulbură o amintire, o ușoară obsesie. L-a impresionat, se vede, destul de adînc întîmplarea de ieri. Dar, la urma urmelor, se poate numi aceasta o întîmplare adevărată? N-a fost el prada unei închipuiri? Asupra acestui punct, îi este cu neputință să se lămurească, fiindcă era singur în larg, după obiceiul lui. Se depărtase ca întotdeauna cu cel puțin un kilometru de țărm, avînd o mare ușurință de a înnota fără niciun efort timp de mai multe ceasuri. Simte o statisfacție nespusă cînd se avîntă în mare, o înfruntă și răzbate oricît de departe fără ca marea să-i poata opune o opreliște. E învățat cu valurile, plămînii lui respiră regulat, oricîtă apă s-ar frămînta în jur, oricît ar fi marea de schimbătoare. Nu ține minte să-i fi fost nicicînd frică de ea. Totuși ieri s-a simțit tulburat, dovadă că și acum resimte o senzație stranie cînd revede în gînd clipele acelea.

Odată ieșit din zona țărmului, unde valurile se revarsă cu zgomot, la o anumită depărtare a pierit vuietul mării și, odată cu el, zvonul uscatului. Curînd nu s-a mai auzit împrejur decît clipocitul apei prin care trupul înnotătorului își tăia drum, mișcîndu-și brațele, cînd unul, cînd altul, ca aripele unei mori. Cerul era senin, nimic nu prevestea vreo schimbare de timp. În urechile lui răsuna, legănîndu-se, apa, și afară de ea nimic nu tulbura liniștea largului. Înnota aruncînd din timp în timp o privire înapoi, spre coasta de unde pornise. Se vedea acum ca o sfoară subțire și, odată cu depărtarea, orizontul înnotătorului se lărgea. Cuprindea acum cu ochii în dreapta pînă la Constanța, în stînga pînă dincolo de Mangalia. Ca un vas navigînd dealungul coastei, aceasta i se înfățișa panoramic, cu pete albe în locul stațiunilor presărate dealungul ei, și dungi întunecate în locul falezelor. Părea un pămînt necunoscut, a cărui redescoperire era una din plăcerile omului pornit atît de departe în explorarea largului.

La un moment dat și-a zis în treacăt: «Valurile au crescut», dar acest fapt nu i-a tulburat firul gîndurilor ce se urmăreau unul pe altul, desfășurîndu-se ca întotdeauna paralel cu cealaltă activitate ritmică a trupului său, care își spinteca drumul printre valuri. După cîteva minute, însă, valurile au crescut atît încît îi tăiau vizibilitatea de cîte ori se afla în leagănul dintre valul trecut și cel următor. De unde cerul fusese senin, acum se iviseră de nicăeri niște pîlcuri de nori repezi. «S-a ridicat

vîntul», a înregistrat înnotătorul, răzbind mai încet și mai anevoios. Valuri se ridicau în fața lui, verticale, apoi i se prăbușeau în creștet, cufundîndu-l pentru cîteva clipe în lumina lor tulbure de sticlă verde. Deși altfel nu simțea niciun fel de osteneală, a început în curînd să simtă o apăsare la tîmple. «Marea Neagră n-are niciodată aceeași compoziție salină. Uneori e mult mai sărată, și se resimte», i se întipări atunci pe panglica gândurilor. Rar apuca acum să mai zărească țărmul. Valurile fierbeau în jurul lui, mînate de un curent neașteptat. Își zise: «În curînd mă întorc». Încă un val, un morman de apă și încă unul. A trecut și acesta și atunci, deodată, la vreo trei-patru metri de el, în albia valului vecin, a zărit un om înnotînd. Brațele lui albe ieșeau din apă ca dintr'un cazan de spumă și băteau apa pe rînd ca vîslele. Omul înnota greu, fiind tras înapoi de valul următor, iar fața îi era albă, de un alb verzui de statuie. Doctorul l-a strigat de două ori, dar omul nu părea să audă. Erau acum unul lîngă altul, cînd un val ca un zid s-a prăbușit peste ei. După trecerea valului, cînd apele s-au limpezit pentru cîteva clipe, omul nu mai era.

Doar n-a putut să se depărteze prea mult în acea frîntură de minut cît i-a acoperit valul. Doctorul n-a mers mai departe, ci, răzbind împrejur printre valuri, l-a căutat peste tot, strigîndu-l. Era cu neputință să fi dispărut. De văzut, l-a văzut cu adevărat, prea era vie imaginea lui, ba acum își dă seama, gîndindu-se bine, că l-a și auzit răsuflînd tare. Răsufla tare. Să se fi înnecat? Doctorul l-a căutat sub apă, deși fapt este că nu a putut să se înnece așa, dintr-odată, să se dea la fund vertical, ca o greutate de plumb. S-ar fi sbătut, ar fi strigat, și cum erau la doi-trei stînjeni unul de altul, l-ar fi auzit, cu toata vîltoarea apelor. Doctorul a stăruit acolo multă vreme, rotindu-se ca un pește în jurul locului unde dispăruse omul. Și-a dat seama însă că fără știrea lui curentul îl ducea, depărtîndu-l cu siguranță de locul acela și abia atunci a făcut cale întoarsă.

Cerul era acum acoperit de nori, marea cenușie îl împrejmuia din toate părțile. Atunci, pentru prima oară în viața lui de înnotător încercat, s-a strecurat în el, așa, un fel de teamă de dușmănia mării. Fie din pricina amorțelii datorită statului prelungit în apă, fie din cauza apăsării resimțite la tîmple, nu mai știe bine cum s-a întors. Trupul său înnota fără știrea lui, îndeplinind mișcările care-l duceau înainte. Își amintește însă

bine de ceea ce s-a strecurat în inima lui, fiindcă de atunci senzația nu l-a mai părăsit. O teamă care n-are nume, ceva care răsare din adînc și în adînc se îngroapă. Sînt lucruri pe care le uiți, își zice el. Mîine, poimîine, am să uit.

Nimănui n-a povestit cele resimțite. Amicii lui i-ar fi pus atîtea întrebări zadarnice, sortite să rămînă fără răspuns. Poate că, la urma urmelor, i s-a părut, poate c-a fost prada unui miraj, unui joc de lumini. Dar nu, e imposibil! Omul acela a fost adevărat, și cît timp va crede în simțurile lui, și crede în ele cu tărie, trebuie să creadă că l-a văzut. Dar atunci? Straniul începe tocmai de aci, de unde crezi în cele văzute. Ce absurd, doctorul își trece mîna peste ochi, și, desmorțit din gînduri, se hotărăște să se întoarcă la amicii săi. Doar s-a știut întotdeauna o fire echilibrată, solară, optimistă. Marea și soarele sînt cele două platouri între care își găsește echilibrul. De unde drojdia asta amară, care nu vrea să se lase la fund? Amicii îl așteaptă la capătul plăjii. Trebuie să se întoarcă la ei, altfel absența lui va părea ciudată. Tocmai atunci s-au apropiat de el doi copii, și vorbele lor îi trezesc luarea-aminte, îl opresc în loc:

— Să-i legăm o piatră de gît, zice unul.

— Bine, uite o sfoară! Adu piatra! zice celălalt.

Primul adună la doi pași de acolo o piatră mare cît palma și al doilea, desfăcînd puțin brațele, întinde spre el povara pe care o ținea strînsă la piept: o pasăre de mare, albă, de un alb vînăt, cu cioc lung și ochi negri, muți. Un pescăruș. Vrăjit de mișcările lor, doctorul se apropie încet. Sub ochii lui, băeții leagă piatra de trupul pescărușului. La întrebarea negrăită, copilul care ține pasărea răspunde, fără să ridice ochii:

— Îl înnecăm fiindcă e schilod. Altfel îl mănîncă cîinii!

Și ridicînd pasărea să i-o arate, doctorul vede că pescărușul are o singură aripă. Cealaltă i-a fost smulsă sau frîntă de un dușman hain, vreun pește mare sau vreun alt monstru al adîncului, sau poate vreun vînător ascuns. Îndată ce piatra e legată, băeții se uită o clipă în ochii plini de înțelegere ai pescărușului, apoi unul din ei, rotindu-și brațul, îi face vînt în mare.

— Am auzit, zice copilul care nu vorbise pînă atunci, că cine moare înnecat, moare așa, fără să simtă nicio durere.

Doctorul a rămas pe loc: ar vrea să se miște, dar nu poate. Pironite locului, picioarele nu vor să-i dea ascultare: îl țin acolo, silindu-l să privească acel loc adînc, în apa verde. În cele din urmă reușește să se întoarcă greoi cu spatele spre mare, și astfel se îndepărtează, mergînd la întîmplare înainte, ca un osîndit.

Sanda Stolojan

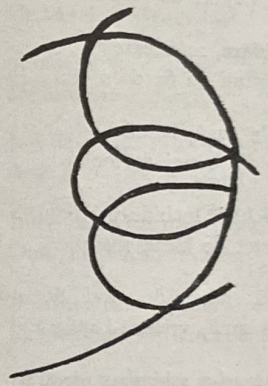

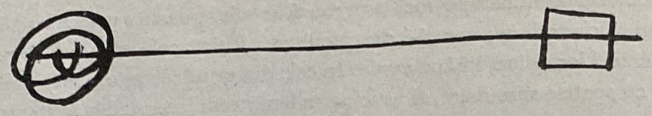

CASA CEA MARE

Sub grindar, lângă icoane,
Brâie, pănuri de sumane.

Pe blidare, mânecare
Și năfrămi cu fir de soare.

Și, ca'n rugă, lângă blid:
Cruci din cetini de molid.

Pe prichici, lucindu-și streiul,
Macortet de bătut meiul.

Cornul lung, de praf de pușcă,
Doru-l sună, vremea-l mușcă.

Moartea și-a schimbat unealta:
Molii scriu, unde-a scris dalta.

De sub colb, răboj tresare:
Oi trei sute, miei, mioare.

Scaunele cu spătare
Strigă, la pripoi, urare.

Cu chenarul ca ciupagul,
Pragu-l străjuie baltagul.

Ard luceferi pe grindar:
Bumbii tatei, din șerpar.

Bâta, donița bătrână,
Dorm în colț, visează stână.

Fluerul doinind tăcere,
Lângă valuri de lăicere.

Talpa casei, păretarul,
Cântă ce-a visat olarul,

Ce-au stors roatei Mărginenii:
Flori de neguri, prin milenii.

Și ca viu, pe-un burdujel:
Ciobănel tras prin inel.

Sănătăul, pe-o altiță,
Închistrește-o miorită.

Joc de-o fată și-un fecior
Arde'n pântec de ulcior.

Între cănuri și'ntre chite,
Ouă, meșter închistrite.

Miniștergurí: crini și streie
Și splendori de curcubeie.

În ozorul pânzei, floarea
Laudă depănătoarea.

Răsplătescu-i, mamei, sporul,
Suveica și rășchitorul...

Numai zare de crăițe,
Natra'ntre fuscei și ițe.

Colț de cer și de muzeu,
Zestrea sufletului meu...

OCTAVĂ

Atât am strâns de-atunci: un pumn de oase,
Şi poate nici atâta: vânt, cenuşă.
Stăm să clădim din asta stat, partid şi clase,
Frângându-i libertăţii oasele'n cătuşe
Şi dărâmând altarele rămase...

Cum şi-a clocit, marxismul, fariseul,
Nu poţi s'aduni *cuvânt* nici pe-o surcică.
Aburci prin veacul gol şi te doboară greul
Şi inima fără de cer boleşte frică;
Nu poţi trăzni'n călău, şi mişti răsteul...

Unde să-ţi culci un vis ori cântecul; strămoşii?
N'a mai rămas *nerăscolit* nici în morminte;
Poziţia de demascare creşte stele roşii
Şi zombia-şi plineşte normele cuminte.
Au *răsuitat* s'anunţe zorile, cocoşii!...

Cât vede'n semne truda de ziler,
Nu grohăie'n palate numai *scroafa*,
Ci ne-a zidit cărările spre cer
Caiafa neagră, când şi-a pus parafa,
Pe Yalte, pe cortinele de fier...

E iad. Aur, a fost numai faţada
Şi jarul foamei, setea fericirii.
Ne molfăim, din blidul temniţei, obada
Şi scuturăm, din cuget, colbul amintirii;
Asta ni-i ruga: urletul cu sbirii...

Ca'ntr'un coşmar: în zid nu-i nici o uşă;
Şi zidul arde'n urmele de sânge.
Ne suge svâcnetul din inimi o căpuşă
Ce ne preface plânsu'n aur şi ni-l strânge
Într'o apocaliptică mârşavă guşă...

Cum *nu mai este lume*, scormonim în noi,
Un dor amar c'o rujdă de cătuşă,
Strângând în pumni, ca'ntr'un judeţ de-apoi,
O lacrimă'ntr'o dâră de cenuşă:
Satan e domn pe-o hoardă de strigoi...

« Tac şi s'ascultă suflete nebune ».
E ca'n Orwell, cu *Fratele cel Mare*:
Mormântu-i gol, şi singura minune
Ar fi ca golul să rodească *soare*,
O regăsire'n altă dimensiune...

CARMEN SYLVA

Atât a mai rămas: un brad în rugă.
Pe fruntea mării. Prejmuit de zori.
Dimineaţa-i pune aureole'n glugă,
Şi la picioare-s evii viitori.

Satan îi sfarmă chipul. Vin tractoare
Şi-i ară trupul tot, din rădăcini.
Ştiu căpcăunii semnul să-l doboare.
Să-i jefuiască veghea, de lumini.

În locul crucii huzuresc huidume.
Merii i-au smuls să nu învie rod.
Plaja şi piatra poartă alte nume.
Spre lume nu mai duce nici un pod...

Vadul măririi către vremuri dace
Îl sapă osândiții în pământ.
În ora amintirii ţărmul tace.
Doar Marea-și geme tainele'n cuvânt...

Și timpul trece. Noaptea vin luceferi
Și rup blestemele. Învie bradul.
S'aud oșteni cântând. Și cântă teferi.
S'a rupt tulpina, dar e viu răsadul...

Păşesc pe rând, a cuminecătură,
Prin ruga lui, livezile, pietrarii,
Cioplind alt veac, din inima lui pură,
Înveşnicit de ceruri la fruntarii.

Un nume prigonit. Și-a fost de rege.
Acum, tarabă: eforie II.
Vrea Dumnezeu misterul să-l deslege
În marea și'n mormintele din noi.

INIŢIERE

Ai tremurat cu mine în săgeată,
Și mi-ai rotit săgeata drept în ţintă.
În mijlocul din mijloc. Sorii, roată,
Mi-au prejmuit popasul din incintă.

Nu-mi mai răspund nici arcul și nici struna.
Iar ţinta-i înlăuntru: gol adânc.
În câmpul copt se vântură furtuna.
Mă văd cu spada morţii la oblânc.

Tot grâul mi-i în semne. Archetipuri
De înţeles și rit atemporar.
Iluzia e'n mers. Trăieşte'n chipuri
Și-și jinduieşte vechiul ritm stelar.

A spart săgeata uși și ani, și storuri.
Sunt numai fir de ştire, în delir,
Și'n faţă, car de splendide decoruri,
Altaru-mi ţine inima'n potir...

N'ajung nimic, decât interiorul
De dincolo de ţintă și de mine,
Și traiectoria-mi cuprinde sborul
Din nicăieri spre zările senine.

Mă uit că s'a făcut cenuşă arcul,
Și-au dispărut și struna și săgeata,
Și-i desgrădit în inimă și ţarcul...
Arhanghelul mă trâmbiţă: — Eşti gata?...

Vasile Posteucă

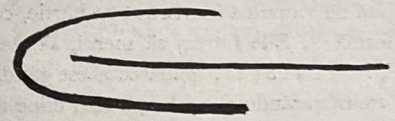

MIHAI CISMARESCU

VORBE... VORBE... VORBE...

Exilul: singura demnitate în lumea de astăzi. Exilatul: singurul om autentic. De ani de zile port exilul în mine, ca pe o mărturie și o înălțare.

Singur exilatul poate retrăi Cartea Facerii: la început Dumnezeu a creat pe om și l-a e x i l a t pe pământ printre semenii lui...

Omul a inventat tot ce a putut pentru a scăpa de singurătate, de abandon, de exil: religia (adică o legătură cu ceva care nu există), miturile (ah! Mircea Eliade), iubirea de aproape, iubirea pur și simplă. Omul nu va accepta niciodată singurătatea, ca definitivă și iremediabilă. Orice adevărat umanism ar trebui să înceapă de la acest abandon, această părăsire.

Zweisamkeit, *Zweisamkeit*, cum iubesc acest cuvânt nemțesc pe care nu pot să-l tălmăcesc aidoma: singurătate în doi, singurătate pentru totdeauna...

Gândul care mă străfulgeră, suferință și înălțare, chin și iluminare, gândul care niciodată nu va putea fi așternut pe hârtie, care nu va căpăta niciodată sens si formă... Zile întregi să mergi, să stai, să vorbești, să răspunzi, să surâzi, să t r ă i e ș t i, până ce acest gând, obsesie și revelație, te cuprinde, transfigurându-ți existența. Ah! clipe atât de rare care îmi dăruiți acest gând, clipe de plutire în inefabil, cum vă doresc și cum vă aștept! Clipe de exaltare și împlinire, cum vă iubesc!

Misterul dragostei: o ființă îți traversează viața și tot universul acesta s'a schimbat.

Numai lângă femeile pe care le-am iubit am simțit adierile eternității, dar și pe acelea ale deșertăciunii.

În mod evident, oamenii nu se pot înțelege. Dar ce s'ar întâmpla dacă ei s'ar înțelege?

Dacă nu am fi atât de lași, la câte ispite nu am ceda, câte rele nu am comite...

Să se termine odată cu oamenii de treabă! Acest strigăt închis cândva într'un caiet al adolescenței, de câte ori mai târziu nu m'a urmărit ca o obsesie? Oameni cum se cade, oameni de treabă, cu voi singuri orice dialog îmi pare imposibil.

Poezia, cum aș vrea să fie o comuniune între oameni...

Imposibilitatea nemților de a scrie romane are ceva înduioșător. Nimeni în afară de specialiști nu poate susține că a citit până la capăt interminabilul « Wilhelm Meister » sau « Afinități elective ». Eroii lui Thomas Mann sunt livrești. *Bildungsroman*, *Erziehungsroman*, chiar noțiunile acestea sunt contradictorii. În schimb, de când le-am cunoscut, personagiile lui Balzac, lui Flaubert sau Proust mă urmăresc și acum ca o obsesie, iar pe Natașa Rostov din « Războiși Pace » — ca să nu vorbesc decât de francezi și de ruși — am iubit-o cândva ca pe o făptură aevea. Imposibilitatea nemților de a crea viață (în roman), incapacitatea oricărei afabulațiuni de care dau dovadă scriitorii lor, se explică poate prin caracterul spiritului german, atât de apt de altfel pentru metafizică, muzică, poezie. Rivarol pretinde undeva că: « Les allemands doivent se cotiser pour faire un mot d'esprit ». Dar pentru a scrie un roman?

Mihai Cismărescu

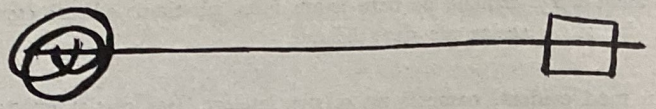

NU MAI PLÂNGE, MAMĂ

Nu mai plânge, mamă, ştergeţi încet ochii,
Nu mai strânge falduri în pulpana rochii.
Nu mai plânge mamă, căci tu ştii prea bine
Că îmi este gândul tot la voi, la tine.

Ştiu că 'n ochii umezi nu porţi numai dorul,
Dar şi-ascunsă teamă că, poate, feciorul,
Cel pornit în lume, cel gonit din toate,
S' afle cale 'ntoarsă astăzi nu mai poate.

Arde la icoană lumănare 'n sfeşnic,
Tu mereu acasă, eu pe drumuri veşnic.
Tu păzeşti căminul şi 'ngrijeşti morminte,
Eu mergând într'una, tot mereu, 'nainte.

Nu te teme, mamă, calea mea mă duce
Tot pe drumul Ţării, veşnic la răscruce.
Dar sunt dârz şi tare şi, odată poate,
O s' ajung sfârşitul drumurilor toate.

Şi-o să-mi aflu tihna, plină de lumină,
Şi-om privi din casă via pe colină,
Căci port clipa sfântă prin grea pribegie,
Când vei plânge, mamă, plâns de bucurie.

FOŞNETE DE TOAMNĂ

Soare rece ce 'ncălzeşte
În sclipiri de solz de peşte.

Vânt subţire ce se 'ntrece
Ca s'aducă şoaptă rece.

Frunze moarte, spulberate,
Din nimic par minunate.

Pomi schelete. Braţe, ghiare,
Au prins cerul până 'n zare,

Zeci speranţe dau să moară
Cu un an ce trece iară.

Fugi de ploaia rece, deasă,
Fugi să te ascunzi în casă.

În cămin, în noi decoruri,
Prind să nască gânduri, doruri,

Noi speranţe. Amăgire
Pentr'o 'ntreagă omenire.

Dar deşi e frig şi plouă,
Eu mă simt cu viaţă nouă

Şi, de nu mi-ar fi ruşine,
Aş striga că mă simt bine.

Ştefan Gheorghe THEODORU

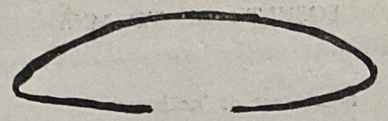

SFÂRŞIT DE DRUM

Am pornit la drum
într'o seară cu ceaţă şi fum...
nici eu nu ştiu cum.

Băteau la poartă păgânii
setoşi de sânge;
auzeam pământul cum plânge...
Iar în ogradă
urlau a moarte câinii.

De rămâneam, poate, era mai bine...
M'ar fi dus călăii într'o zi făr' de soare
în surghiun de siberii, ori la spânzurătoare —
iar azi n'aş mai fi ştiut de mine.

Ori — cine ştie? —
de scăpam de urgie,
împărţeam cu tine, ţară,
a jugului povară
în lungi ani de robie.
Dar, vezi, — n'a fost nimeni să mă oprească,
nici să mă 'ndemne...
Şi am plecat...
Aşa mi-a fost scris, pe semne.

N'am luat cu mine
decât traista cu merinde
din care să 'mbuc când oi ajunge

pe meleaguri străine,
când dorul şi urîtul mă vor împunge
şi n'o fi cine
pentru sufletu-mi flămând
un codru de pâine a-mi întinde.

Am îndesat în traistă
tot ce-am putut lua în grabă,
tot ce mi-a părut mai de preţ:
chipul codrilor dragi
şi al Negoiului semeţ;
doina ciobanului plină de dor
şi-un pumn de pământ
din ogorul sfânt
stropit cu sânge roditor.
La urmă am mai pus în traistă
şi-o frântură
din cerul cu visuri şi stele
al ţării mele...

Şi aşa pornit-am
pe drumul cel făr' de popas,
fără să-mi mai iau dela nimeni bun rămas.
Şi-am mers, am tot mers înainte...
Cât oi fi mers, nici eu nu ştiu.
Ţin doar minte
că m'am trezit într'un târziu
singur — sub cerul străinătăţii
întunecat şi pustiu.

Şi paşii m'au dus mai departe...
Şi-am tot mers
mânat de nădejdi deşarte
şi de năluciri —
hrănindu-mă doar' din traista cu amintiri.
Zadarnic am căutat pe la răscruci —

n'am găsit nici fântâni,
nici troițe,
nici cruci
unde să poposesc — să mă 'nchin,
unde să-mi adăp inima arsă de chin...
Pe unde-am umblat
n'am fost decât un străin.

.....

Iată — privesc acum năuc
cum pe salba timpului
anii se 'nșirue,
cum se tot duc...
Și oboseala mă birue.

Mi-e pasul beteag
de când tot rătăcesc prin lume străină,
străin, pribeag,
fără hodină.

Simt cum, încetul cu 'ncetul,
sufletul mi se destramă
ca o putredă năframă,
cum amintirile, strivite de-al vremii mohor,
se ofilesc și mor;
cum se stinge, cu ele,
și ultimul dor...
Bezna ce s'a lăsat peste veac —
blestem fără leac —
se strecoară 'ncet și 'n inima mea,
ca o umbră grea.

.....

Sub neguri de zgură și scrum
am ajuns la capăt de drum...
Doamne, ce-o mai fi de-acum...?

Nic. Iancu Păltinișanu

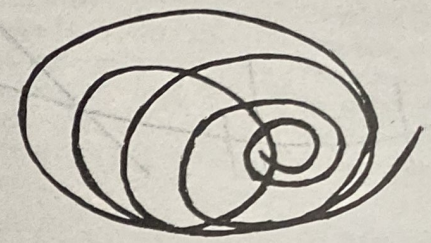

SINGUR

Bătut de valuri, pe-o insulă stâncoasă,
Îmi plâng singurătatea. Vuiesc talazurile năprasnic.
Le-aud. Nu văd nici un mal, nici o luntre,
scăpare în nemărginiri de ape.
Mă chinuie foamea și setea.
Fructele insulei sunt amare aprig,
nu-i apă și sufletu-mi e ars.
Noaptea își lasă zăbranicul încet, încet,
Culcușul mi-e foi de palmier,
o piatră mi-e reazimul capului,
cu mantie neagră mă'nvăluie tainic noaptea.
Flinta, biblia și-un cățel rămas-au pe corabia scufundată.
De mâine înalț colibă din speranțe și îndoieli,
Să nu putrezesc în ploaia tropicală,
Să nu mă topească lumina orbitoare...
Și cu mâna streașină la ochi scrutez zarea de plumb.
Veni-va oare o navă să mă ia?
Când oare?

I. G. Dimitriu

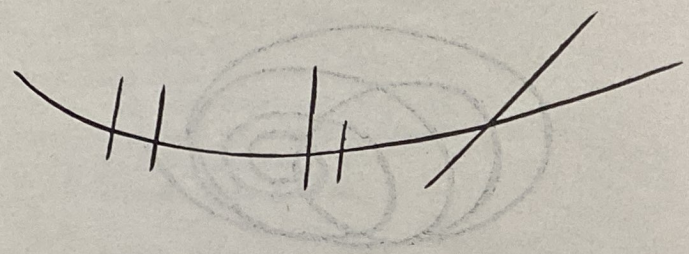

VIS LA RĂSCRUCE DE LUMI

În amintirea clipelor petrecute, în duhul omeniei, cu cei cari au trecut ultimul prag al vieții, pe cărările băjeniei românești.

În urmă,
un gol,
o beznă
fără margini,
fără umbre,
nici sfârșit...

Peste țarini
cotropite,
secătuite,
fumegă
subt lanțuri
trupuri aburinde.

Tractoarele reci
răstoarnă
jilave brazde,
îngropând,
sfârtecate,
cadavrele vechi...

În hanul străin
la răscruce de lumi,
un jaz
spintecă noaptea
încercând să facă
să tacă gemetele.

Din oale,
damigeni
și butoaie,
din sânii hangițelor
giambașii sorb
pelinul uitării.

...Târziu,
în glod
pe brânci,
treziți,
din amăgiri,
cheflii bocesc:

« În Țară,
potopul
ne-a luat
moșiile,
vitele
și robii... »

Spre zori,
un paloș,
un trăznet,
o pară
mistuie
hanul...

..Acasă,
răbdări,
îndurări,
spulberă'n
stepe
nori de lăcuste.

Noroaiele,
scursorile
lumii,
se scurg
în haznaua
pământului...

De pe munte,
luceafărul
noului
timp
schimbă
la față
holde și vii.

De prin case,
inimi
pornesc
în pâlcuri
spre cuibul
primilor prieteni.

Au ajuns?
Le cunosc?
Sunt și eu printre ele?
M'am trezit
scotocind prin ciulini
vechi și noi prietenii...

Demostene NAGU

HOROSCOP

Soarele se îndrepta, ursuz și fără tragere de inimă, spre linia neclintită a orizontului. Se vedea prea bine cât îl nemulțumea faptul că nu era în stare să născocească un nou fel de a spune, ca să risipească, măcar cât de cât, monotonia plimbării de fiecare zi.

Oamenii erau cuprinși și ei de neliniștea astrului. O simțeau cum se lasă asupra lor, cum îi pătrunde, odată cu dogoreala iritantă a acelei după-amiezi de vară. Dar nu înțelegeau de unde le venea acea neliniște și, cum de obicei nimeni nu se mulțumește cu explicații simple, toată lumea era de părere că de vină trebuia să fie Balena de Argint, care — zice-se — apăruse din nou în apele propontine.

Pe terasa în formă de nicovală, ce lega profilul pur al Împăratului de sala Congresului Adulmecativ, patru Mari Eunuci discutau cu aprindere:

« — Nu știu ce se-ntâmplă cu mine », spunea unul din ei, plimbându-se agitat de colo până colo. « Am simțirea că s-a petrecut o schimbare în toată ființa mea, în lucrurile ce mă-nconjoară, în aerul pe care-l respir. Bolnav nu cred să fiu, căci nu mă doare nimic, și totuși... »

« — Și eu simt ceva cam la fel », se grăbi să răspundă un altul, ștergându-și chelia și ceafa strălucitoare de nădușeală, cu capătul brațului ce-i încingea pântecele rotund.

« — Știți ce am visat azi noapte? Am visat că aveam iarăși... », începu al treilea — și termină fraza pe șoptite, la urechea celui de lângă el.

« — Semn rău, semn rău! » exclamă acesta; căci așa era credința tuturor Eunucilor, că e semn rău să visezi ceea ce ți s-a răpit pentru totdeauna.

Discuția continuă încă o bucată de vreme, pe același ton înfrigurat. În cele din urmă, Marii Eunuci ajunseră la concluzia că trebuiau să

găsească numaidecât pe cineva în stare să-i lămurească asupra ciudatei stări sufletești ce pusese stăpânire pe ei. Cu fiecare minut ce trecea, impresiile dinafară deveneau tot mai stranii. Vedeau totul ca într'un vis sau ca prin vălul beției, sau, mai precis, cu senzația pe care o încerci când revezi, după foarte multă vreme, un decor bine cunoscut. Totul este ca în trecut, toate amănuntele identice până la cel mai neînsemnat, dar îți dai seama că totuși s-a schimbat ceva, și deodată înțelegi că acel ceva este *timpul*, care nu a stat în loc.

Cei Patru Eunuci părăsiră terasa și porniră spre Hipodrom. Împiedicându-se în straiele lor largi de mătase colorată, pe care graba le făcea să fâlfâie în toate părțile, urcară scările de marmoră verde ale Amfiteatrului și dădură buzna, gâfâind, în loja imperială. Un vânt plin de desnădejde, ca un oftat veneric, răbufnea din când în când în faldurile grele ale draperiilor de la intrare. Loja era goală, dar nu atât cât s-ar putea crede, căci în mijlocul ei apăruse o pelvidie, ca o floare. Pelvidiile, ca și mătrăguna, cresc în locurile unde a căzut sămânță de om, numai că mătrăguna încolțește la picioarele spânzurătorii, în timp ce pelvidia înflorește acolo unde sămânța a fost împrăștiată cu bucurie.

Cei patru Eunuci, dezamăgiți de faptul că nici Împăratul, nici Marele Satrap și nici unul dintre Curteni nu erau acolo, stăteau ca pironiți locului, neștiind încotro s-o apuce. Deodată, niște cuțite întârziate, cu lamă albastră și plăsele negre, trecură sclipitoare și grăbite, ca un stol de guvizi, pe deasupra capetelor celor patru Eunuci și se înfipseră zbârnâind în spătarul tronului. « Semne rele, semne rele! », guițară ei înspăimântați și se repeziră în colțul opus al lojei.

Jos, în arena spațioasă, vântul răscolise nisipul auriu și-l preschimbase într-o mare de dune, ale cărei ondulații regulate se pierdeau în depărtare. Mercenari de toate națiile rătăceau fără țintă printre valurile de nisip. Fiecare din ei primise, ca răsplată pentru serviciile aduse, câte un cap de pod. Dar nici unul din acei războinici, pe jumătate sălbateci, nu știa cum să se folosească de un asemenea dar și nici nu-și putea da seama că acelea erau ultimele capete de pod ale Istoriei.

Cuprins de o inspirație subită, cel mai gras dintre Eunuci exclamă: « Vai, dar proști mai suntem! Cum nu ne-am gândit de la început la singurul om care ne poate da un sfat în adevăr bun, la cuviosul Haemostat din Narghileea, supranumit și « regretatul nemuritor »? Înțelep-

ciunea lui e ca serviciul militar în Franța, adică obligatorie; bunătatea lui e ca primul randament al unei fecioare, adică necontrolabilă; mărinimia lui e ca pietrele de moară, adică cu o gaură pătrată la mijloc; răbdarea lui e ca timbrele neîntrebuințate, adică gumată pe spate. Să mergem, deci, la el!»

Eunucii se îndreptau acum în cea mai mare grabă (am mai spus-o odată și o repet, însă pentru ultima oară), spre cartierele de sus ale orașului. O bucată bună de vreme lipăiră cu sandelele lor aurite printre bălțoacele și pietroaiele ce le îngreunau mersul, prin labirintul de ulicioare întunecoase de la poalele zidurilor.

Se înnoptase deabinelea când se opriră în fața unei uși, ascunsă în umbra unei firide adânci. Era o ușă străveche, acoperită cu zdrențe, zbârcită și ciupită de vărsat, cu părul vâlvoi, încâlcit de murdărie, cu un ochi pe jumătate închis de o pleoapă sângerândă, iar celălalt acoperit de albeață și atât de bulbucat, încât aducea cu o ciupercă crescută în scoarța crăpată a unei buturugi mucegăite.

«Deschide-te!», se pițigăi la ea unul dintre Eunuci, dându-i una cu piciorul. Ușa se deschise, parcă în silă, lăsând să scape o duhoare de necrezut, care-i făcu chiar pe Eunuci, cât erau ei de Eunuci, să șovăiască o clipă. Dar nu aveau timp să stea la gânduri, căci secolele treceau într'o goană amețitoare și nu aveau nici putința să aleagă, căci altă ușă nu s-ar mai fi deschis pentru ei, în toată cetatea.

Cei patru Eunuci se găseau acum într'o încăpere circulară de dimensiuni impunătoare, cu patru deschizături. O! farmecul acelor deschizături! O! minune definitivă, neîntrecută realizare a geniului omenesc! Toate limbile pământului adunate la un loc sunt neputincioase să slăvească îndeajuns chipul în care iscusința tehnicii se împerechiase cu misterele chirurgiei și plămădise acele născociri din beton și fier, ce aveau însușirile materiei vii! Nu numai artistul, al cărui suflet se freacă necontenit, ca un porc, de zăplazul fanteziei, dar nici chiar muritorul de rând n-ar putea rămâne nepăsător în fața unor asemenea deschizături.

S-a pus deseori întrebarea: în ce constă atracția pe care o exercită asupra noastră diferitele deschizături cu care ne întâlnim în viață? De unde vine acea vrajă căreia ne supunem cu toții, fără excepție și fără împotrivire? Din punct de vedere formal, deschizăturile se pot împărți în două categorii: deschizături subiective și deschizături obiective (de

exemplu, la aparatele fotografice). Se înțelege dela sine că fiecare individ este îndreptățit să aibă anumite deschizături personale, fără de care nici nu ar putea trăi. Însă omul nu se mulțumește numai cu ele, ci se preocupă în primul rând de deschizăturile altora.

Dar să ne întoarcem la deschizăturile încăperii despre care vorbeam mai sus. Prima, ascunsă în umbra hazlie și ocrotitoare a unor stâlpi contractili, ducea la cer, de care era legată printr-o punte aeriană de nervi umani, uscați și unși cu miere de stele. Cu toate că nu avea o culoare precisă, în jurul ei plutea o foarte puternică senzație de albastru mărunt.

A doua deschizătură, rotundă și puțin țuguiată, sugea ca un sorb și înghițea tot ce trecea prin dreptul ei. Pentru a pătrunde înăuntru, trebuia dată la o parte o draperie grea de false membrane, dincolo de care se afla o boiangerie de lux, înzestrată cu toate cele necesare.

A treia se mișca întruna, iute ca suveica și, până să-i treci pragul fierbinte, te poticneai de mai multe ori. Dar, odată intrat, nu-ți părea rău, căci descopereai în interiorul căptușit cu unghie o instalație de dușuri din care țîșnea șpriț în loc de apă.

Ultima, de o strictețe canonică, având ca unic ornament o discretă emblemă mazochistă, ducea în interiorul unui nas.

În mijlocul pardoselii, strânsă între lespezile de porfir, se găsea o oglindă rotundă, măsurând vreo șase coți în diametru. Eunucii îngenunchiară la marginea ei și ridicară brațele spre cer: «Oglinda este apa stafiilor», spuse pe șoptite unul din Eunuci, și toți patru se cutremurară cu convingere. Apoi se aplecară înainte până atinseră oglinda cu burțile, și, fără să mai aștepte, începură să înnoate simbolic pe suprafața ei lustruită.

Întreaga încăpere era cufundată în întunerec. Doar fața oglinzii se lumina din când în când de o licărire nehotărîtă, verde-cenușie, culoarea coclelii. Făcuți ghem, cu genunchii la gură, Eunucii pluteau pe apa de lumină ca niște dovleci multicolori.

Pe nesimțite, sala se umplea de lume. Pâlcuri întunecate de omenire pătrundeau fără întrerupere prin toate patru deschizăturile și se înșirau, în tăcere, dealungul pereților.

Printre cei din urmă apărură Femurii, ușor de recunoscut după micile grilaje de fier ce împrejmuiau personal pe fiecare ins, urmați deaproape de Astragali și de Iliaci, în timp ce, din partea opusă, înainta

Colegiul Numismaților, purtând în frunte o pancartă pe care scria: « Noi Nu Prindem Păsări ».

Nici cel mai mic sgomot nu turbura liniștea solemnă a sălii. Prezența acelei mulțimi de oameni era trădată doar de o slabă deosebire de nuanțe, pe care fețele lor livide o făceau să se desprindă din fundalul întunecat.

Faima Cuviosului Haemostat era atât de răspândită încât nu era nicidecum de mirare că tot poporul venea spre el, în ceasurile acelea de grea cumpănă. După o așteptare lungă, neclintită, cei de față înțeleseră, printr-o intuiție sigură, că Prea Cuviosul sosise în mijlocul lor. Făptura lui prinse să apară vederii treptat-treptat, plutind în aer, în mijlocul încăperii, la o depărtare nehotărîtă, și răspândea o slabă lumină cenușie de imagine radioscopică. În pântecele arătării se vedea foarte lămurit umbra opacă a unei ancore de vapor, pe care Haemostat din Narghileea o înghițise cândva, de mult, în tinerețe.

Răsunător ca un clopot de catedrală, glasul Cuviosului Haemostat umplu deodată bolțile: « Nu vă temeți, nu vă văitați, zicea el. V-ați înfricoșat ca o turmă de oi ce simte venind urgia. Dar ea a trecut peste voi, fără să vă vatăme. Ascultați ce vă spun: timpul s-a însoțit la începutul începuturilor cu așezările pământului și au urmat împreună aceeași cale. Dar, iată, acum s-au despărțit. Lunecând în temp, lumea s-a mutat dintr-odată în mijlocul unor alte măsurători, iar timpul, în care ați fost zămisliți și ați trăit până acum, s-a dus, cum se duce valul când îi iau locul alte valuri, pornite din adâncul oceanului. Vi s-au schimbat vremurile începuturilor voastre și voi ați rămas în loc, fără însăși putința de a vă sfârși viața. Dar nu vă înpăimântați! Ați început a nu mai fi, căci timpul vostru nu mai este, dar brațul morții nu v-a secerat, ci trecutul și viitorul s-au închis peste voi, ca cele două scoarțe ale unui ceaslov și v-au prins la mijloc. Nu vă temeți, nu vă văitați, nu vă temeți, nu vă văitați », repeta întruna Cuviosul; și glasul său, din ce în ce mai slab, se stinse încetișor, împreună cu întreaga arătare.

Roasă de acidul timpului, înfățișarea celor adunați în jurul oglinzii se schimbă necontenit și, cu fiecare imagine nouă ce lua locul uneia vechi, nivelul oglinzii scădea, scădea mereu, spre adâncuri irevocabile.

În zilele noastre, oglinda, cu cei patru Eunuci, se află în fundul unui puț adânc de o mie și ceva de ani și care se adâncește neîncetat. La gura puțului se adună, din când în când, învățații acestei lumi și încearcă

să-i pătrundă misterul. Când văd că nu izbutesc, își întorc privirile spre cer și caută să deslege taina stelelor. Dacă se uită în puț, vorbesc de Theopompo sau de Balena de Argint; dacă se uită în sus, vorbesc despre nemurire. Dar nici unul din ei nu știe că în fundul puțului se oglindesc toate stelele și că nu există nici răsturnare, nici început, nici sfârșit, nici semne care să ne arate unde este jumătatea drumului.

APUNAKE

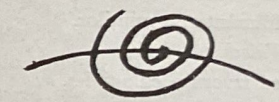

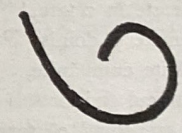

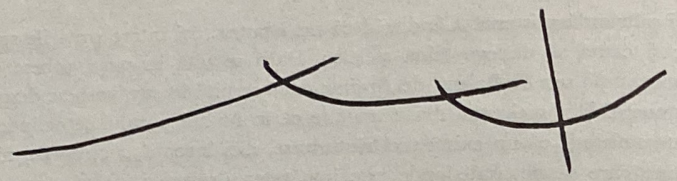

IUS VALACHICUM

Maestrului Mircea Eliade, la aniversare

În vâltoarea ginţilor,
frământarea minţilor,
Valachorum iudices
ca izvoru'n cale-ţi ies,
doamne călătorule.
Duc străbuna carte sură
cu destin şi'nvăţătură,
carte iute de judeţ
cu împărăteşti peceţi,
scriere neîncepută,
din văzduh lamur ţesută,
cu'ndreptările cântate
din cetate în cetate,
buciumate şi doinite
de băciţe cumpănite,
dela tracul Aristot
până azi, ştiind că tot
ce e drept nu e păcat
la judeţ înfricoşat:
ius Valachicum, deplin,
din bătrâni ales şi din
păcurari cărunţi în fapte
şi scribani tobă de carte.

Marii bani îl aşezară,
oameni buni şi nat de ţară.
Credincioşi bisericii,
juzii şi cucernicii,
voievozii drepţi şi regii
au sporit adâncul legii.
În fruntea plăieşilor,
inima aleşilor,
ca evlavia'n icoane
scrisă-i legea legilor,
doamne oame şi iar doamne.

*

La Piciorul Judelui,
crestele Ceahlăului,
ţi-ai frânt calea din umblat,
din umblat, din cercetat,
dorul l-ai descălecat,
împlântând pământului
ascuţişul gândului.

Împrejur, doar munţii grei...
Vechi păduri din evi, pe ei,
ţi se'nchină... Li te'nchini,
adunat dintre străini,
din Indii şi din Americi,
alte drumuri să ne ferici.

Iarbă deasă şi mohor
dorului se-aştern covor.
Liniştea şi soarele
cântă cu izvoarele,
iar privighetorile,
la gherghef cu florile,
râurile-aleg în iia
ce-ţi ascultă măestria.

Te înțeapă sacru ghimp...
Unde-i timpul?... Nu e timp.
Dar și locul... Nu-i deloc.
I-o genune de' nalt joc...

Intri'n fire ca în domul
ce-a urzit din sine omu-ți.
Ne iai faptele în brață
și cu Dumnezeu stai față.

Dintr'o gură văgăună
legea legilor răsună:
Doamne oame și iar doamne,
fă din codrul de colane
călătoare, tari picioare,
pentru puntea salvatoare.

Strânge de prin peștere
cugetele-ți meștere;
suflă-o punte cocorată
ca să treacă lumea toată
spre puțul cu cumpănă
ce-ai făcut din inimă.

Treacă-meargă răul-bunul,
înțeleptul și nebunul,
cu păcatele în spate
și zilele numărate:
fiecare'n legea lui,
de nu-i omul dracului.
Spre fântână treacă-meargă,
cumpăna din ei aleagă.

Mondială huhurează,
furca cumpenii nechează,
iară, cu'naltă strigare,
vine cumpăna cea mare.

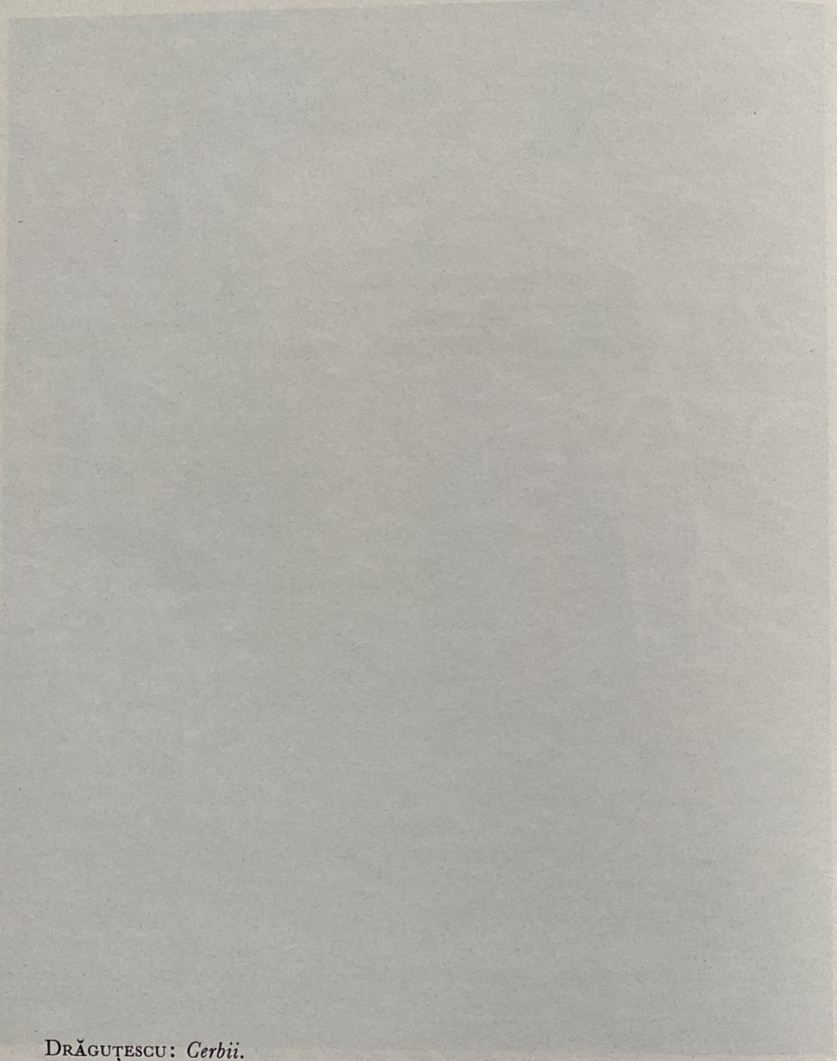

DRĂGUȚESCU: *Cerbii.*

CERBII LUI DRĂGUȚESCU

Ieșind din des necunoscut
la poala codrului tăcut
să pască iarbă și lumină,
el i-a văzut. Inima plină
i-a străbătut un rece cânt,
de l-a lăsat fără cuvânt.

Era, ce-i drept, un ticălos
de vânător, șui și fricos...

Pe arc, săgeată, 'n zări de zori,
s'a prăbușit de două ori.
Săgeata i s'a dus în vânt,
iar arcu'n mână i s'a frânt.

A tras de moarte ca un câne,
nemaisperând ziua de mâne.
Vorbea aiurea și spunea
că drumețește dus de-o stea
și că simțirile îi fierb
și poartă'n ochi chipuri de cerb.

Să se explice'n linioare,
el ne-a făcut nouă-arătare.
A șters apoi și, ugilit,
s'a prăbușit din nou în mit.
A adunat aur de aur
și-argint, tezaur pe tezaur,
și, asudând zile întregi,
a plăsmuit chipuri de regi,
de filozofi și de poeți,
de cosânzene, logofeți,

fecioare, candide vestale,
pe jumătate ideale.
La urmă, într'un asfințit,
trei cerbi sub mâni i-au tresărit.
Din coarne raze aruncau,
brehneau și vargă tremurau.
Ei s'au zmuncit, el i-a'mblânzit
și'nmărmurit cu'ntregul mit.

Petru Iroaie

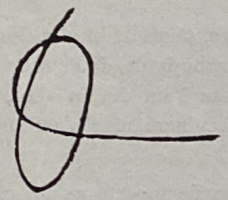

UN OM CARE A SUFERIT...

Din negura amintirilor se desprinde ușor chipul unui om care « a suferit mult », după cum îmi spunea el mie, acum vreo cincizeci și ceva de ani. Mă tundea numai pe zece bani, cât îmi dădea maică-mea, Dumnezeu s'o ierte, și-mi povesteà, și iarăși îmi povesteà, cât a suferit el pe lume... Agop, bărbierul meu, stătea pe aceeași uliță cu mine, și de aceea îmi zicea zâmbind « vecine »; eu însă nu știam cum să-i zic, să nu se supere cumva, dar el mă scoase din încurcătură, spunându-mi: « Domnu Agop » sa zici la mine! Agop vine pe românește Gogu, așă! Așă sa zici la mine!

De nu știu câți ani fugise din țara lui, rătăcind pe mare, prin Rusia, iarăși pe mare, prin păduri, apoi prin Bulgaria, ca să ajungă la... Giurgiu. Îmi spunea că știe meserii multe, cismărie, tâmplărie, olărie, frizerie și altele. Cânta din mandolină, făcea cafea cu caimac, cum nimeni nu putea face, și răspundea cu fluerături canarului din colivie. Dintre toate meseriile, însă, i-a plăcut frizeria, care, spunea el, emfatic, « arta este, Dom'le », ca și muzica.

— « Uite, vecine, vine la noi om urît, cu barba așă, și noi facem la el frumos, ce vrei », și gesticula cu mâinile, vrând să întregească ce nu putea exprima.

Eu mă minunățeam de cele ce-mi spunea el, și-l admiram. În atitudinea mea admirativă față de el nici nu mă mai uitam în oglindă să văd « arta lui desăvârșită ». Într'o zi taică-meu, uitându-se mai bine la mine, mă întrebă cine m'a « pocit » așa, cu « scări » în cap? Și-mi dete douăzeci de bani, ca să mă tund ...ca lumea. Un vierme începu, însă, să mă roadă. Oare în toate meseriile o fi fost așa « Domnu Agop »? Sau o fi greșit tată-meu...

Vedeți dumneavoastră, «Domnu Agop» era Armean de felul lui, dar

nu semăna deloc cu ceilalți Armeni, ca Melcon, băcanul din colț, sau ca Aram cafegiul, sau chiar ca Chircor, samsarul. Nu, el era altfel. Nu era tuciuriu, gălbinicios, cu nasul mare, cocârjat, cu ochi gogonați, păros și cu capul aplecat în jos. Mai întâi, el era un om vesel, deși « suferise mult în viață ». Când intrai în « salonul » lui (așa-i plăcea să zică prăvăliei lui), gol mai întotdeauna, te primea cu brațele ridicate, amical, exclamând:

« A, a, a, poftim, poftim, luați loc! ». Cu părul și mustățile roșcate, pistruеț pe obraz și mâini, cu nas de pasăre răpitoare, dinți lați și rari în gura deschisă și ochi albaștri, era un om minunat.

De cum te așezai pe scaun, potrivea șervetul în jurul gâtului și-și începea veșnicul lui interogatoriu: « sa tundem franțuzește sau românește? Așa. Bun. Facem frumos la Dvs. Acuș... » Vara « salonul » era plin de muște, pe care le prindea cu hârtia « specială », cum spunea el. Dar era o adevărată plăcere să te lași furat de farmecul țâcâitului foarfecelui și să adormi în zumzetul neîncetat al muștelor, cărora la răspundea canarul « Domnului Agop » cu prelungi fluerături. De câte ori n'am tresărit rușinat sub privirea prietenoasă a « Domnului Agop », care-mi zicea: « să vă fie de bine »!

De ani de zile la noi, și nu ne deprinsese limba cum trebue. Vorbea ca și cum atunci descinsese din Erzerum, de unde spunea că se trage.

— Nu știm... nu putem... știm armenește și turcește... Atât... Greu... Românii buni oameni, limba grea... ce sa faci... la « salon » vine Armenii, armenește vorbim... ce sa faci...

— « Domnu Agop », îndrăsnesc eu, trezit de-o ciupeală sdravănă cu foarfecile, de ce nu semeni și dumneata cu ceilalți compatrioți ai dumitale?

— A, nu semen, nu semen, drept este, eh!, la noi fost la vremea veche un regele francez și dela cruciade, știi Dta, vezi ramas mulți francezi la noi. Eh, ce sa faci, eh, și « Domnu Agop » râdea șiret, închizând ochii și făcând gesturi largi cu pieptenele într'o mână și foarfecile într'alta. « Vecine, la școala Dvs. învață cine este Dikran cel Mare și Vartan cel Mare, trebue, la istoria. Noi suferit mult... mult de tot... vecine. Turcul, hain este, noi creștin suntem. Vrem libertate dela Țara, Turcul omorît pe copii și femeile... taiat iatagan... foc pus la casa... Suferit mult, vecine... Deodată, se uită atent, la mine, învârtește foarfecile și-mi taie

un fir de păr de lângă ureche. Iarăși mă privește, apoi îi revine veselia-i obișnuită, scoate șervetul dimprejurul gâtului, cu peria îmi curăță șuvițele de păr, rătăcite pe cămașă, îmi face cărare la o parte, îmi plimbă o oglindă spartă prin ceafă să văd, dacă-mi place, cum « m'a făcut frumos » și aruncându-și pieptenele în veșnica lui freză, mă salută reverențios, ca și când aș fi fost om mare, nu un țânc de vreo cincisprezece ani. La plecare, îi dau douăzeci de bani, pe care-i vâră în jiletca albă, șoptindu-mi ca în vis: « Suferit mult, vecine, mult ».

I. G. Dimitriu

(Din « *Foițe de calendar* »).

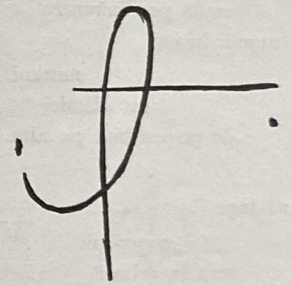

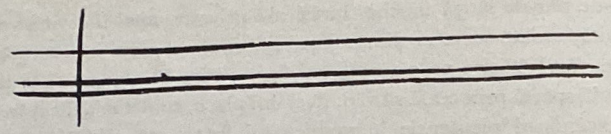

LUCRURILE

Lucrurile
stau cum sunt
cu ochii
acoperiți de pieliți albicioase
suspendați în rețele de putere
guri electrice
umflă pe dinăuntru
atomii lucioși
motani magnetici
sar elastici
de pe-o orbită pe alta.

Lingurile nătânge
coperișul
seva în arbori
calcă cu pași ascunși
în jurul nostru
în cercuri
din ce în ce mai strâmte
ca o capcană
gata să ne prindă.

În centru stă așteptarea
cu ochii larg deschiși
în pieptul
unei maimuțe păroase
cu dulci vise carnale
blonde
lubrice vise
stă și spaima
cu saloanele pustii
deschise ziua și noaptea
în burtă.

În timp
ce furnici
ascunse'n globulele roșii
rumegă'n grămăjoare
timpul rămas
timpul
peste care trec în sbor vertiginos
ca niște lilieci de piatră
lucrurile
pândindu-ne cu ochiul lor
ascuns.

Stere Popescu

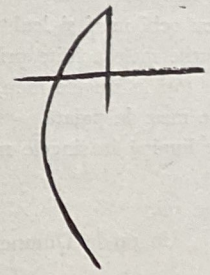

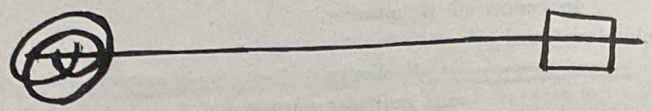

COCOȘUL

Cocoșilor necunoscuți care cîntă noaptea

Am fost în rai!
Am fost în rai!
strigă cocoșul.
Am struguri în grai
Și mi-aduc aminte
Am fost în rai!
I-a tresărit în minte o zare purpurie
Din rărunchi, din pinteni, din aripi învie,
Și smălțuește cu strigăte de prooroc
Raiul de foc!
Raiul de foc!

Șarpele, boul, curcubeul,
Păunul cu ochi mari și leul
Și neamurile mele aciuite prin verdeață
Se scaldă toți în sîngele meu,
În sîngele meu de paiață
Fiindcă e lumină în sîngele meu
Ca'n rai,
în rai,
în rai la Dumnezeu!

MĂGARUL

La munte
Paște Măgarul cu stea în frunte.
Singur printre floricele a deschis
Porțile spre paradis
Și a intrat.
De rouă la călcîi s-a bucurat
Și la șold de fîneață
Proaspătă de dimineață,
Din căușul gălbinelelor de apă
Limba-i aspră se adapă
Spice dulci pe la nas îi mijesc
Și miresme de ierbar împărătesc
Îl duc pe gânduri de măgar.
În preajma lui nimic nu s-a ivit
Să-i tulbure curata fericire
Doar soarele în mii de fire
Răsucit
Urechea cu cercel i-a găurit.

Sanda Stolojan

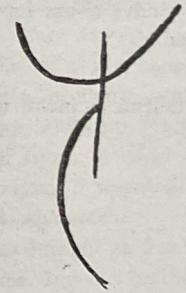

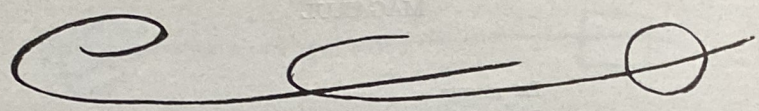

ANABASE

Tinereţea noastră Xenofon —

Cântecul din cea dintâi Anabase,
Coifurile, caii albi,
Asiile profunde...
Prin milenii se înalţă munţi de oase
Şi nu am găsit încă Patria
Ce o căutăm zadarnic, oriunde...

Uneori parcă ne-am aminti de un mit,
Rănile nu ni le vindecă vremea şi nicio Anabase
Am fost tineri cândva şi am luptat,
Am scris, am iubit...

Xenofon, prin milenii se înalţă munţi de oase...

Theodor Zuca

MIHAI NICULESCU

« CÂMPUL ALB, OILE NEGRE... »

« ...Cin' le vede, nu le crede; cin' le paşte, le cunoaşte ». Cum de-am ajuns a le cunoaşte, ajungând astfel să cunosc şi tâlcul ghicitorii, nu mi-aduc aminte. Când mi-am dat seama că ştiu să citesc, citeam. (1) N'am uitat, însă, tresărirea dintâi — de la prima lectură, cred, a unei bucăţi din *Cartea de citire* pentru clasa a patra. Trebuie să fi fost manualul tatei, după care îşi pregătea lecţiile. Maică-mea îşi aduce aminte că mă lua cu ea în clasă, uneori, înainte de-a fi început să şcolăresc şi că citeam « ca un şcolar dintr'a patra ». Totuşi, acea « prima oară » de care vorbesc a rămas memorabilă — *începătoare* pentru mine ca şi « visul cu strămoşii », sub semnul căruia începe depănarea amintirilor mele din copilărie.

Mă aflam singur, într'o seară, la masa din sufragerie, dinaintea cărţii deschise în cercul de lumină al lămpii galbene cu abajur, când am început să citesc pe o pagină din faţă, despre un călător ostenit de umblet prin pustietăţi şi însetat, care ajunge în sfârşit la izvorul dintre stânci, cum se vedea pe gravura îmbâcsită de cerneală, din josul paginii. Intr'o străfulgerare dinăuntru — afară încetase — bucuria călătorului de la izvor — cu braţele desfăcute'n aer, lângă toiagul căzut alături — se făcu a mea. Cuprins de o însufleţire nemai cunoscută, un chiot mut părea că mă desmărgineşte; simţeam totuşi că sunt acolo, aflat însă ascuns şi ocrotit în acelaşi timp: al clipei de lumină rotund cuprinsă. Toate bucuriile trăite de atunci îi seamănă, fără ca vreuna să mă facă s'o uit pe aceea unică, începătoare...

Aşa îmi închipui că am început să fiu, luând seama într'o clipă de bucurie, că mă aflu pe lume. Îmi închipui acum, cu vorbele vieţii împlinite, în care lumina bucuriei de la început adie ca un har...

(1) La fel şi scrisul: « *Pour écrire, il faut avoir écrit* ». (Maurice Blanchot).

În copilărie trăiam nedespărțit de chipurile în culori ale lumii, fiind eu însumi tot ce vedeam, tot *una*. Numindu-le cu vorbe, mai târziu, mă despărțeam de ele — fără să-mi dau seama — perindat pe dinafara lor. Vorbele îmi plăceau în neștire — înainte de-a le fi recunoscut din cărți — cunoscute de când nici nu mi-aduc aminte, în auz, din gură sau după miros. De pildă, soarele îl știam cu ochii închiși, de la umbra mărului. Avea și mireasmă: de floare de măr; era și freamăt: de albine. Din soare se făcea că este și tot ce-mi arătam, deschizându-i bine, de dimineață până apunea. Parcă toate vorbele deprinse de atunci, una câte una, s'ar fi desprins din vorba soarelui — rupte din soare... Timpul vorbelor nu venise încă; la Olteniţa trăiam neîntrerupt, fără timp.

Până s'ajung a citi «ca un școlar dintr'a patra», citisem și eu cu degetul, desluşit silabă cu silabă, din abecedar: « Un moș du-cea în coș un co-coș. Ce ai mo-șu-le în coș? Un co-coș!» De fapt, glasul lui Ghiță Ion îmi sună și acum în auz, ca din butoi, neașteptat de gros pentru făptura lui pipernicită, buchisind rar în timp ce împungea pe rând, c'un deget, literele grase și negre ca unghia lui pe margine. Zbârcit la față și parcă supărat, se încreţise ca o nucă. I-auzeam și oftatul, bătrânesc, și fornăiala nasului trăgându-și lumânările prelinse peste buză. Până la urmă, când s'adune la un loc, în vorba lor, cu fiecare, silabele împunse despărțit, băgase ba moșul în coș, ba dusese cocoșul la moși. Il poreclisem moș Ghiță.

Mă ruga uneori să-i ajut la tăbliță: bucle și cârlige mai nimerea el, însă beţele-i ieșau strâmbe, tremurate. « — Nu poci să-l fac pă fî», ofta necăjit. « — Uite, moș Ghiță, e ca un bici: asta-i fișca, asta-i codirișca. Incepi de la mijloc — « dăla miljoc», mă îngâna Ghiță, încreţit de atenție — faci o buclă'n sus, aaașa! — Ghiță își ţuguia gura, trăgându-și lumânările — și p'ormă te lași cu bățu'n jos; vezi?» Ii duceam apoi mâna cu condeiul de piatră strâns în pumn, pe tăbliță. « — A ișit!» se bucura Ghiță. « — Păi cum să nu iasă. Dacă are omu' răbdare, pe toate le face», îl încredinţam eu, mândru, c'o vorbă de-a mamei.

Tot de la ea ţiu minte, că « omul de la picioare răceşte». Când răceam, îmi făcea baie cu muștar, în lighean. Ars de iuţime, strănutam de-mi săreau lacrimile, văitându-mă că « mă pișcă». « — Las' că-ți face bine; iese răutatea din tine» — pasă-mi-te răceala din trup. Răcea și taică-meu, « rar da' bine» — băgase mama de seamă — el fiind cel

mai « rău» și după el, Maruca. Strănuta « și din picioare», făcând baltă împrejur. Mai greu răbda ventuze (le ziceam pahare), speriat să nu-l frigă. Maică-mea-l înfrunta, dându-mă exemplu. Mie chiar îmi plăceau și mă rugam de ea să-mi pună, ţinându-mă de coaste, prefăcut că « mă ţine». « — Ce negru e!» se mira mama de câte unul, scoţându-le. «— Iese răutatea», mă bucuram eu. La urmă, după ce mă frecase ușor pe spinare cu palma unsă'n vaselină, sărutându-mă pe amândoi obrajii, simţeam o sfârșeală în tot trupul, ca un somn adânc deasupra căruia se făcea că plutesc fără loc, fără trup, negrăit de ușor...

Noi copiii înghiţeam cumini tot ce ne dădea pe gât maică-mea, cu lingura sau cu linguriţa: prafuri de chinină, pentru friguri, în zeamă de dulceață (și o vișină drept răsplată), sau bismut, când ne durea burta; untură de pește (c'o mână de nas și măslina la îndemâna celeilalte), sirop iodotanic și altul ca un sânge gros — bănuit de cal — pe care luându-l Niculae necheza mânzește, sărind « în două picioare» prin casă. Pe taică-meu, însă, nu-l putea îndupleca, oricât l-ar fi rugat: « — Ce Doamne, vrei să-ți caz în genuchi? Că doar ești om în toată firea!» Și-o pierdea, schimbându-i-se de frică și glasul. Ca să-i « ia» durerea de cap, trebuia să i-l oblojească într'un tulpan muiat în apă rece, cu felii de cartofi învelite strâns înăuntru. Aducându-mi aminte acum, mi se face și milă. Atunci, îl priveam cu mirare și parcă dezamăgit că « un om în toată firea» poate fi « mai *rău* ca un copil».

Se ruga maică-mea și de mine, dar până la urmă tot înghiţeam, orice, învoindu-mă: « — Ei, haide, frate!» — vorbă pe care și-o aminteşte cu plăcere și mândrie. Numai leac pentru lene nu-mi găsise: « — De lăcomie ți s'apleacă, dar de lene, ba!» Nu se putea dumiri « cum poate sta omul cu mâinile'n sân, când sunt atâtea de făcut». Imi scria de curând: « Nu mă lasă fetele să mai fac nimic. Stau în pat ca o prinţesă și citesc (a opta oară) *Contele de Monte-Cristo*»...

Citea și la Olteniţa, « printre picături»; taică-meu, însă, « înghitea» cărţile — mai ales Jules Verne și « Mușchetarii». După ce isprăvise și al cincilea volum din *Le Vicomte de Bragelonne* (în *Bibliothèque Nelson*), lua de-a capul *Les trois Mousquetaires* sau recitea *Ocolul pământului în 80 de zile* și *Cinci săptămâni în balon*, traduse în « Biblioteca pentru toți». În serile de iarnă se « îndura» să ne povestească uneori, în antreul dintre odăi; rareori, când nu se ducea « să-și îndrepte oasele» — după

prânz, totdeauna — în iatacul din fund, citind până târziu după miezul nopții, rezemat în perne, cu fesul în cap: un fes negru, fără canaf, căruia-i ieșise culoarea la spălat — din neagră, cenușie — și pe care-l purta încă la București, când am plecat eu din țară, în primăvara anului 1943.

Mama croșeta sau cârpea ciorapi într'un fotoliu de-o parte a sobei *Godin*, sub lampa cu scripete din tavan, iar noi copiii, strânși turcește pe covor, mai aproape de sobă, oftam și suspinam rugându-ne de el «să înceapă o dată». Parcă nici n'ar fi auzit, cu ochii la țigarea pe care-o răsucea tacticos, muindu-i apoi foița pe margine, din vârful limbii. Abia după ce o'nfipsese în țigaret (nu știu să-i fi zis «port-țigaret») și după primul fum tras adânc se cuibărea bine'n colțul canapelei din față, de lângă ușa sufrageriei, uitându-se atent la noi, peste ochelari, și parcă mirat că am fi acolo. Noi amuțiserăm, el tăcea, cu și mai multă luare-aminte, până își pierdea mama răbdarea: «— Haide, omul lui Dumnezeu, îndură-te o dată, că doar n'ăi fi uitat să vorbești!»

Târziu se îndura: «— Unde rămăsesem?» «La Dartanian!» mă repezii eu. «...Când s'a urcat cu scara pă fereastra lu'madam Bonasiu», îmi sări în ajutor Niculae. «— Aașaaa! Dându-se jos, în stradă...» «— Dar înăuntru ce făcuse?» l-am întrerupt. «— Asta nu-i treaba voastră!» N'avui timp să mă dumiresc ce «treabă» va fi făcut, căci D'Artagnan, după ce alungase o ceată de spadasini — «dă zece ori mai numeroși dăcât el», se lăuda Niculae — plecă deadreptul la palat, unde i se încredință o misiune primejdioasă în Anglia. Întrebat de prietenii lui mușchetari, le răspunse misterios: «Viu de la o damă suspusă și mă duc la alta și mai suspusă». Atunci, Rozeta și cu mine, îmboldiți de o însuflețire pe care n'o mai puteam răbda, ne-am sculat de jos amândoi o dată și, de mână, merserăm cu pași mari până la ușa iatacului din fund și îndărăt către marchiză, iar din gura mare: «— Viu de la o damă suspusă și mă duc la alta și mai suspusă!»...

Din *Contele de Monte-Cristo*, deși nu l-am citit, știu încă, de la taică-meu, întâmplări pe care i le tot povesteam lui Marinache, dornic să afle «cum ie cu Montile dă Contecristu». Pe unde i-or sticli acum ochii și ce-o mai fi lucrând? După ce își luase «cercificatu' dă școală premară» din Oltenița, o dată cu frate-meu, Șoricel s'a băgat «ocinic dă croitorie», la București...

Într'o seară, ducându-mă la culcare, îl văd pe Niculae, care-mi

făcea semn — lângă ușa de la iatacul părinților — c'o mână să mă apropii și c'un deget al celeilalte, pe buze, să tac. M'am apropiat tiptil și, înainte de-a fi ajuns la ușă, îl auzii pe tata, dinăuntru, râzând cu hohote. «— Râde singur», șopti frate-meu. «— I-o fi rău?...» Niculae clătină din cap, ducându-și un deget la tâmplă. La o nouă toană de râs, înecat de suspine, ne-am împins unul într'altul, prin ușa crăpată, să vedem «ce are», pomenindu-ne nu știu cum de cealaltă parte, înăuntru. Rezemat de perne, cu fesul pe-o ureche, tata își lăsă mâna în care ținea o carte, pe plapumă, și ne privi bănuitor, peste ochelari: «— Ce-i cu voi?» «— Credeam că...» se bâlbâi Niculae. «... — Te doare capul», mi-adusei repede aminte. «— Aș! mi-e bine» — și ne chemă aproape de el, începând să citească tare, din carte: «— Oprește-te, Abu Hasan, că mor de râs!» — dar izbucni într'un hohot, parcă de plâns...

De la taică-meu țiu minte: «— Ăsta, da, scriitor. Caragiale știe cum să spuie, nu greșește niciodată». Îi plăcea și Sadoveanu, găsindu-l însă uneori «cam apos» și «mălăieț».

Tot de la el am aflat că există un «umor englezesc» — o dată cu prima lectură a unei cărți, de care mi-aduc aminte: *O noapte de Crăciun* de Charles Dickens, tradusă în «Biblioteca pentru toți». N'am uitat nici nota de la sfârșitul primei pagini — «citește Scruj» (numele lui Scrooge) — nici gravurile năclăite de cerneală, parcă și mai misterioase de aceea: mai ales ciocanul de la ușa locuinței lui Marley, cu trăsăturile fantomatice ale răposatului Scrooge, și stafia acestuia, ca un abur străveziu, lângă scaunul pe care-l îmbia să șeadă fostul lui asociat. I se vedeau în transparență nasturii din spate ai jiletcei. Când l-a întrebat Marley dacă poate înghiți o măslină sau să-și curețe dinții c'o scobitoare, mi s'a părut mie ceva necuviincios. Dacă nu mă înșel, stafia lui Scrooge se și supărase. Atunci l-am întrebat pe taică-meu: «— Cum poate o stafie să-și scobească dinții?» El s'a gândit puțin și mi-a răspuns enigmatic: «— Ăsta-i umor englezesc».

Cum de-am cumpărat cartea, e altă poveste, pe care de la maică-mea o știu, aflând astfel ceeace ea știuse mai de mult, poate chiar de când mă născuse. Parcă mi-ar fi fost și ursitoare, așa citea în mine ca într'o carte deschisă, unde sta scris că am să fiu «înțeleptul mamei». Mă răzvrăteam eu — mai târziu, când crescusem mare — apărându-mi

libertatea de a fi « cum mi-o plăcea mie, nu cum crezi tu ». Ea nu se împotrivea, făgăduindu-mi însă, blând: « Tot la vorba mea ai s'ajungi... » Ce fel de « vorbă »? Poate, nici una. Știa, totuși, fără vorbe — c'un zâmbet — ceva ce n'am să știu niciodată eu, înainte de-a fi întors și ultima pagină a cărții menite...

Povestea cu « înțeleptul mamei » s'a petrecut într'o Duminică de mai, când eram în clasa întâia sau o doua primară — astfel: « Ai plecat cu Papa, să vă plimbați în oraș. In lungul trotuarului, pe strada Mare, erau negustori cu fel de fel de rogodele: portocale, stafide, curmale etc... Ți-a cumpărat și ție din toate, dar tu: « Oh! Papa,[2] îți mulțumesc pentru aste bunătăți, dar ia-mi și tu niște cărți ». Și cum treceați pe lângă Gheorghiță librarul, ați intrat înăuntru, te-a suit pe tejghea și i-a zis librarului: « Dă-i, dă-i toate cărțile din raft! » Ți le-a dat și tu, ca un bătrân înțelept, ai ales vreo șase. Când ați venit acasă, mi te-a dat în primire cu pachetul de cărți: « Na, mânca-l-ai copt. A uitat de toate bunătățile ce i-am cumpărat; na, mănâncă cărți! »

« Mâncători » de cărți am fost cu toții, mari și mici. Taică-meu citea numai în pat iar noi copiii, pe covor în antreu sau în dormitorul nostru, lungiți pe spate, c'o pernă sub cap, ori în coate, pe burtă.[3] Doar pe mama o văd citind la masă, cu cartea dinainte, sau într'un fotoliu, lângă sobă.

Îmi scria, la Paris: « Ți-aduci aminte când venea Baba Lucsa, cu gura ei mare și cu inima bună, și o auzeai: « — Eeei! da aici poți să iei toată casa în spinare și să pleci cu ea, că nimeni nu te vede, nu te aude. Mai lăsați, măiculiță, cărțile alea și ieșiți la soare! Hai, Neculăiță, Barbu te așteaptă gata cu prostovolul ». Și Niculae, fuga își lua nuiaua și pleca la Argeș cu Barbu, voinic ca Ceahlăul »...

Bărbatul babei Lucsa n'a rămas pentru mine decât un nume, ca și al muntelui (pe care nici mama nu cred că-l văzuse). « Gura ei mare » i-o aud însă; și pe-a mamei, certându-l pe « Neculăiță », care, întins

(2) « Papa » îi zicea doar maică-mea. La Oltenița, noi copiii îl chemam « Tăticule ». Mai târziu — la București — au început și fetele să-i spună « papa »; iar după ele și noi băieții — eu, cam din vârful buzelor, fiindcă nu-mi plăcea vorba, până m'am deprins cu « taică ».

(3) La București m'am mutat și eu cu cititul în pat; și tot în pat, la Paris, pe genuchii făcuți bordei, am scris *Amintiri în uniformă*; iar acum, la Londra, cuibărit într'un fotoliu, scriu — ca și atunci, pe un carton întins deasupra « bordeiului » — cum a fost la Oltenița o dată ca niciodată.

cu fața'n sus și cartea într'o mână, se tot căuta în păr c'un deget al celeilalte: « — Nu te mai ciuguli, că ai să chelești! »

Tot de la ea citire: « Ții minte când te așezai pe jos, pe scoarță, cu nasul în teancul cu *Jurnalul Călătoriilor*, și te minunai de pozele cu brontozauri și diplodocuși? » Ba bine că nu! Le-aș recunoaște și acum, oricând. Făceam chef, ușor amețit, cu vorbele lor ciudate, turuindu-le apoi în gura mare, ca moriștile de vânt de pe acoperișul casei. Mama plutea și lumina de bucurie, sărutându-mă pe amândoi obrajii: « — Diplodocul mamei!... »

La Oltenița, numai tata îmi spunea Mihai — Mihail, strigându-mă la catalog, în clasă — și Niculae, uneori; doar pe Rozeta, « fata tatei » o alinta, rar: « Vâivâțo ». I se potrivea — nu știu de ce — ca și mie, « Pârpâță », poreclă pe care mi-o potrivise mama. Cele mai multe chemări, din gura ei mi le aduc aminte: puține, pe lângă toate câte le voi fi uitat. Unele îmi semănau: leneș ca un bradip și încetinel ca melcul, sau « înfășurat »; altele, vorbe de menire: cuminte și înțelept. Meiță (de la Mihăiță) și Prâslea, fiind cel mai mic. Chibridic, la fel, suna mărunt — ca și Sprângă, tot pe măsura mea copilărească. Zgabercea mă chema, poate, ca în vreun basm uitat; iar Ghiță Pierdevară, din *Cartea de citire*.

Închipuit — cât mă ținea — pe numele unuia sau altuia, peream apoi pe rând cu fiecare, ca pasărea proverbului pe limba ei, renăscând iarăși cu limbă de viață, într'o nouă închipuire năzdrăvană. De pildă a lui Cam-ciat Fu-lin, din *Revista Copiilor și a Tinerimii*, unde-i citisem povestea în versuri, pe două pagini cu poze în culori. O recitam întreagă, mamei în bucătărie, trăgându-mă'n sus, de sprâncene, ca să mă creadă că's chinez:

Cam-ciat Fu-lin, chinez cuminte,
Cu toți ai casei lui da zor,
Lucrând la câmp cu luare-aminte,
Ca să rodească mai cu spor...

« Chinezul mamei » a urmat și el soarta celorlalți « diplodoci » — adoptat cu sărutări, uitat apoi, cu altele — alegându-se dintre toți cel rămas până azi: « dragul mamei », cum îmi scrie de 20 de ani neîntrerupt, din țară. Poate că asta-i « vorba » la care îmi spunea că am s'ajung.

Menirea ei bună mă însoţeşte, ocrotindu-mi harul copilăriei, ca şi atunci, mereu...

Povestea altui chinez, Wang — citită în *Albina*, revistă pentru săteni, cred — mi-a rămas legată'n amintire de-o spaimă care nu seamănă niciuneia din spaimele mele olteniţene: de întuneric şi stele căzătoare, de strigoi sau de beţivi. O transcriu din *Amintiri în uniformă*, unde povesteam că Wang, ducându-se după un leac pentru maică-sa bolnavă, până la Iepurele din Lună, ajunge, povăţuit de acesta, la o peşteră în care jucau şah doi chinezi bătrâni, cu bărbi albe până'n poală:

« Nu-mi aduc aminte cât a rămas Wang uitându-se la ei, gustând şi el, la îmbierea jucătorilor de şah, o bonboană din strachina pusă jos, alături, şi cum de-a ajuns iar înapoi, pe străzile oraşului pământean de unde plecase — de câteva zile, doar, după socoteala lui. Vorbele basmului le-am uitat dar poza îngustă, lungă cât pagina revistei, o văd încă, arătându-l pe Wang aiurit, străin pe uliţe de case şi printre chipuri necunoscute, întrebând zadarnic de urma celor pe care-i ştia şi care-i erau dragi; până când, un bătrân cerşetor, întrebat, păru să-şi aducă aminte de la taică-su — din auzite povestindu-i şi el — că oameni şi întâmplări ca acelea despre care-l întreba Wang se petrecuseră de-o vreme uitată fără urmă. Mi se făcuse frică atunci — de frica lui Wang — o frică fără nume: de nimic »...

Ieşirea din timp a lui Wang nu ştiu să mă fi surprins, deoarece la Olteniţa trăiam — cum am spus — neîntrerupt. Citindu-i povestea am simţit — pentru prima oară, cred — ce poate să însemne căderea în timp: o « ruptură », unică în fărătimpul copilăriei. Aveam să o regăsesc mai târziu — în război mai ales, dar şi după aceea — fără să uit totuşi spaima primei rupturi, de la Olteniţa, când mi se părea că-mi fuge pământul de subt picioare şi mă încleştasem cu mâinile de pat, să nu cad...(4)

A fost singura dată când « vraja covorului » — a « scoarţei » din scrisoarea mamei — dăduse greş. Despre « covorul fermecat » aflasem din *O mie şi una de nopţi* — un volum ferfeniţă, din care pagini întregi

(4) Deşi fără vreo legătură aparentă cu « ghimpele trufiei », pe care apostolul Pavel se rugase zadarnic Domnului să i-l scoată din carne (Corinteni II : 12, 7-8), la fel mă înţeapă un dor de nimicnicie, ispitindu-mă c'o voluptate perversă, până azi, afară din lume. De aceea, poate, n'am izbutit să încap în ea, « la rând cu oamenii », petrecându-mă în viaţă uimit de privelişti, dar tot pe dinafara ei, parcă.

erau şterse apăsat cu creion chimic, probabil de taică-meu. Degeaba mă căsneam eu, întinzându-i foile pe geamul ferestrei, să deslușesc ce scria subt ştersături... Abia în străinătate, de când am început să cutreier lumea, încep să recunosc — răsfrânt ca în oglindă, însă nu din trecut, îndărăt — neastâmpărul marinarului Sindbad, regăsind totodată şi uimerea mereu iscoditoare a lui Aladin. Credincios am fost de la început — şi i-am rămas — numai lui Robinson Crusoe, însoţindu-mă cu soarta lui singuratecă, insulară, într'o intimitate ce numai a soartei poate fi, tainică şi trainică până azi. Ţiu minte bine coperta colorată a cărţii, care-l înfăţişa îmbrăcat ciobăneşte, cu papagalul pe umăr, sub umbrelă, şi capra alături.

Apoi, *Gruia lui Novac* — pe o copertă tot în culori — cu paloşul într'o mână şi cealaltă în ceafa unui turc, pregătindu-se să-i taie capul. De atunci mi-a rămas, citindu-i povestea, că nu trebuie să te încrezi femeilor. Când se luase o dată Gruia la luptă c'un alt voinic, ibovnica lui n'a vrut să-i lege brâul ce i se desfăcuse, zicând vicleană că « lupta-i dreaptă » şi că ea va fi a celui ce va rămâne biruitor. Până la urmă a biruit Gruia, şi pe ibovnică a alungat-o cu scârbă (de nu va fi spânzurat-o, cumva, cu brâul). « Bine i-a făcut! » mă bucurasem eu, amestecat însă şi c'o amărăciune, căreia de atunci îi ştiu gustul...

Închipuit eram, dar cu măsură şi cu socoteală: neputându-mă ascmui cu Gruia, i-l puneam alături pe frate-meu, voinic şi biruitor în primejdii, ca el. Isprăvile lui Niculae mi se păreau fără pereche, ca ale feţilor din basme: cum făcea, cum dregea, tot în picioare, drept cădea. Mi-a rămas până târziu o bănuială: parcă sub aparenţa traiului banal de funcţionar bucureştean (desenator tehnic la C.F.R.), însurat şi gospodar la casa lui, s'ar fi ascuns mai departe, uitată sau nesocotită chiar de el, puterea năzdrăvană de odinoară, a lui Neculăiţă din Olteniţa, care mă uimise.

Bănuiala mea nu era de tot neîntemeiată. La Bucureşti, numai cu ce învăţase din Şcoala de Arte şi Meserii, desena într'o vreme planuri de case, vânzându-le pe câte 500 de lei mahalagiilor din Calea 13 Septembrie, bucuroşi de aşa chilipir. Eu mă miram de iscusinţa lui, gândindu-mă la podul fermecat pe care-l întinsese peste noapte băiatul moşului şi-al babei, din poveste, de la bordeiul părinţilor până la palatul împărătesc. « — De ce nu ceri mai mult? » l-am întrebat. « — N'am

voie, că nu's arhitect. Dacă m'ar prinde... » « Atunci, de ce le faci? » « — Nu-mi ajunge leafa », oftă frate-meu, răsucindu-şi cu două degete o şuviţă din părul rar: Neculăiţă începea să chelească...

Măsura « eroică » a lui Gruia nu era pe potriva mea. În schimb, *Isprăvile lui Păcală*, povestite tot de Petre Dulfu, sau *Năsdrăvăniile lui Nastratin Hogea* mi se înfăţişau într'o culoare familiară, locală chiar. Buclucaşul Hoge al lui Anton Pann — căruia toate-i ieşeau pe dos, ba uneori îndurate şi pe spinare — se purta cu şalvari şi fes, ca bragagiii din Olteniţa, iar isprăvi ca ale lui Păcală mi se păreau la îndemâna mea şi a oricui.

Până să fi învăţat în liceu, la Bucureşti, că deosebit de înţelesul propriu al unor cuvinte există şi cel figurat, eu ştiam cum se pot încurca limbile de la Păcală, care, după vorba fraţilor săi: « trage uşa după tine », plecase cu ea în spinare...

Găselniţa păcăliciului mi se păruse mai grozavă chiar şi decât « ştii câte capre sânt? » — cu care mă grozăveam: capra care behăie şi osul din gioale, capra trăsurii şi cea de tăiat lemne, jocul de-a capra şi capra de Anul Nou, căreia-i ziceam şi brezaie. Aflând-o atunci, pe dată mi-a venit şi mie una — într'o însufleţire parcă de har molipsit — pe care m'am şi dus la mama, să i-o spun: « — Mămico, zi-mi să pui masa ». « — Da' ce, ţi-e foame? » « — Nu, aşa, ca să vezi... » « — Hai, pune masa! » « Unde s'o pui? » ...Uimirea ei, mută, mă şi răsplătise, înainte de plata cuvenită'n sărutări; o dată cu ele menindu-mi: « Diplomatul mamei! » N'am întrebat-o ce înseamnă, închipuindu-mi că e un fel de diplodoc...

Altă păcăleală o ştiu nu din cartea lui Dulfu ci din gura lui taicămeu, de la Olteniţa. Un revizor şcolar venise într'o inspecţie neanunţată, cum se obişnuia. Însoţit de tata, intră în clasă la domnul Dumitrescu şi apropiindu-se de el, pe catedră, se recomandă ceremonios: « — Revizor şcolar Păcală ». Privindu-l o clipă bănuitor, domnul Dumitrescu răspunse apăsat: « — Institutor Tândală ». Revizorul se făcuse gotcă la faţă; celălalt, stacojiu, roşu fiind de felul lui. « — Trebue să fi avut şi ceva damf », povestea râzând tata; « parcă erau doi cocoşi gata să se încaiere... ». Noroc că i-a lămurit şi, după inspecţie, s'au dus împreună, Păcală şi Tândală, în oraş, la un aperitiv.

Pe Robinson, Păcală şi Nastratin îi citeam şi răsciteam, citindu-i şi mai târziu, la Bucureşti, chiar şi'n străinătate; însă *Păţaniile lui Ţăndărică* mi-a fost de-ajuns şi prea destul să le citesc o singură dată. Deşi se termină cu bine, ca'n basme, « binele » cărţii întârziase mai mult decât puteam răbda. Soarta bietului Pinocchio mi se părea de o cruzime nedreaptă — nemeritată şi de mine, nu numai de el — iar înteţirea-i duşmănoasă împotriva lui mă turburase adânc, împiedicându-mă să mai deschid cartea, după aceea. Am regăsit, cu aceeaşi turburare, ceea ce aş numi acum insistenţa ei morbidă, în unele filme italiene ca *Hoţul de bicicletă* şi *La Strada*, pe care nu le-aş mai revedea, oricât le admir. Cruzimea lor e numai o parte din « adevăr ». Pământu-i « corp », însă « ceresc » — cum ştiam din clasele primare — şi ce lipseşte filmelor acestea fără cer, atât de pământeşte adevărate, cred că e, de pildă, blândeţea surâsului fetei din *La dolce vita*, care iluminează ca un har sfârşitul filmului.

Basmele cu feţi năzdrăvani şi zmei grozavi îmi plăceau mai mult decât restriştea unor întâmplări prea « omeneşti », aş spune astăzi — sau « mălăieţe », după vorba tatei — din *Cuore* (*Inimă de copil*) şi *Sans Famille* (*Singur pe lume*), de Hector Malot, citite în « Biblioteca pentru toţi ». Prea multe lacrimi şi jale — îmi aduc aminte, cu o simţire pe care de atunci mi-o recunosc, din copilărie, când mă stânjenea duioşia lor « impudică ». Mamei şi fetelor le plăceau, neavând sfieli şi « inhibiţii » ca ale mele. În privinţa aceasta îi semăn tatei şi lui Niculae. Sentimentali eram cu toţii, cred; noi bărbaţii, însă, fără să ne dăm pe faţă — taicămeu fiind poate « *un dur par timidité* », cum spunea Benjamin Constant despre al său. La Bucureşti, când m'am întors de pe front, rănit, nici nu venise la spital să mă vadă. L-am înţeles. Acasă, după aceea, sărutându-mă, îmi spuse c'un glas niţel tremurat, parcă s'ar fi desvinovăţit: « — Mi-a fost milă... »

Mama era tare necăjită că nu mă port « cum trebuie » cu surorile mele: « — Tu nu vezi cât te iubesc ele? ». Vedeam — prea mult... La Olteniţa, dăruindu-mi *Haiducul* de Bucura Dumbravă, îmi povestise cu emoţie de şcolăriţă sfârşitul cărţii, când Iancu Jianu, prins de poteri şi legat fedeleş, e adus la curtea domnitorului, ca să-l spânzure sau să-l taie. Numai să-l fi vrut de bărbat vreo fată, mai putea scăpa din ghearele morţii. L-a scăpat o jupâniţă, care-l iubea de mult, în taină. La urmă, rămaşi singuri amândoi pe ceardac, Iancu tăcea îngândurat, până ce-i spuse ceva jupâniţa, iar fostul haiduc: « — Cine eşti tu, care ghiceşti

gândurile mele cele mai ascunse?». « — Eu sunt soția lui Iancu Jianu!»...

Mi-aduc aminte, dușmănos, vorbă cu vorbă — Doamne, iartă-mă! că nu le pot uita...

* * *

Încercările lui Harap Alb și altor feți din basme mă uimeau fără să mă turbure — poate, fiindcă erau simple «încercări» și pe măsura puterii lor năzdrăvane — presimțind că li se va face «dreptate» până la urmă. Totuși plângeam râuri de lacrimi, de fiecare dată când împietrea Afin sub fereastra împăratului Dafin, desvăluindu-i treptat uneltirile roabei țigănci care luase locul împărătesei Chiralina. Iar palmei de la sfârșitul basmului *Tinerețe fără bătrânețe* — «o palmă-i trase Moartea» — parcă-i auzeam pocnetul sec, de oase...

Aș reciti bucuros, acum, *Zânele din Valea Cerbului*, deși mă tem că localizarea zmeilor și-a zânelor, în peisajul Bucegilor, m'ar dezamăgi. Ceva, ca o nepotrivire, mi se păruse chiar de-atunci. Știu, încă, formula ghicitorii pe care trebuiau să și-o aducă aminte, rostind-o la primejdie, trei voinici dintr'o poveste. Și-o împărțiseră, primul ținând minte: «Zânover»; al doilea: «Binovin»; al treilea: «Căslachin». Cei doi din urmă, ca să nu uite, ziceau — unul «bun e vinul», iar celălalt, «colac cu in». La sfârșit aflară și ei tâlcul întregit al celor trei frânturi neînțelese, pe care numai primul voinic îl știuse de la început: «Zâno Verbino, vin' că's la chin».

Din altă carte de povești mi-a rămas numele unei prințese: Artanarisi; iar din *Albina*, afară de povestea lui Wang, titlul alteia: «Fugarul din Katorga». Țăranca, torcând în picioare pe marginea copertei cu albine la colțuri, mi se părea că seamănă cu Mămaca. *Ziarul Științelor și al Călătoriilor* se schimba la față săptămânal, aceeași rămânând grozăvia scenelor înfățișate: naufragii, cutremure de pământ, incendii, deraieri de trenuri etc. Mi-aduc aminte niște marinari pe-o plută, pândiți de crocodili cu boturi căscate — și o scenă siberiană: trei ocnași bărboși, în pielea goală, legați cu lanțuri de mâini și de picioare, dinapoi la câte un stâlp. Dinaintea lor, mongoli în cizme și blănuri trase până deasupra ochilor piezișii, mici parcă de râs, vărsau găleți cu apă peste trupurile goale. Apa înghețа prelinsă'n sloiuri, de la brâu

în jos, *văzând cu ochii:* holbați de groază ai ocnașilor; ascunși în râsul dinăuntru, ai mongolilor.

Citeam și publicitatea de pe coperta din dos a ziarului, cu anunțuri de tot felul: țigări cu nume străine, Flagengala și Gala Peter; șoșoni suedezi Tretorn, de care purtam și noi; bonboane colorate, mărunte ca meiul, în cutiuțe de tablă rotunde, c'un cap de cadână voalat, pe capac; tacâmuri și cristale Rosenthal, din Calea Victoriei, de la București și recompense pentru găsirea câinilor pierduți — «șarle», cum le ziceam, c'o vorbă de dispreț a mamei, care nu-i putea suferi. Tot de-acolo, învățasem reclame'n versuri de Carol Scrob — pentru săpun, alifii, pudră și alte sulimanuri marca *SI* — din care mi-a rămas această rimă:

Și niciodată nu-i lipsi
Borcanul ei de cremă «SI».

Tot a lui e strofa:

Stele sus și stele jos,
Doamne, cât e de frumos:
Sus e cerul plin cu stele,
Jos sunt ochii dragei mele.

Surâsul unei fete cu cercei de cireșe mi-l aduc aminte din altă revistă, *Astra* — un volumaș în format ceva mai mare ca «Biblioteca pentru toți» — cuprinzând reproduceri în culori, pe hârtie de cretă: «Răpirea Sabinelor», de David, «Înmormântarea Ataliei», de Girodet, «Pluta Meduzei», de Géricault etc. Din *Astra* mă îmbogățisem cu două vorbe noi: *caleidoscop* — cronica măruntă a revistei — și *aritmogrife* — ghicitori cu desene, pe care izbuteam să le desleg uneori. De pildă *3a*, litera *s* înăuntrul unui cerc, o casă, o moară de vânt și încă un *a*, însemna: «trei amici — se încerc — ca să — omoare-un amic». De la mama știam alta, în franțuzește: *AB*, *A* încrucișat cu *I*, și *P* deasupra vorbei *sans*, adică: «*un grand abbé — a traversé Paris — sans souper*». Încă una, căreia i-am uitat sfârșitul — o depeșă «cifrată» a lui Napoleon — începea: «*le trône renversé, feu de tous les côtés...*» Iar de la Niculae: «un sub-locotenent — are sub-tunică — o cămașă sub-țirică».

Tot el mi-a spus, întorcându-se acasă de Crăciun, după primul tri-

mestru din ciasa întâia de liceu din București, « povestea nesfârșită », care începea ca toate poveștile: « A fost o dată un mic băiețel, ce nu știa (bis) să înoate de fel; dar după una, două, trei săptămâni, el începu (bis) să dea din mâini; iar după una, două, trei și cea următoare, el începu (bis) să dea și din picioare. Și dac'a mea poveste v'a plăcut, eu pot s'o iau (bis) de la'nceput: a fost o dată un mic băiețel etc.... »

Cu el mă luam la întrecere, mai ales — « da' repede și fără să te'mpiedici » — vorbind « păsărește »: « — Ce-pe ma-paipi fa-paci-pi de-pe câ-pân-dîpî nu-pu te-pe-a-pa-mî-pî vă-pă-zu-pu-tî-pî? » Nu mai știu care pe care, deși cred — fără să mă laud — că mai des îl rămâneam eu. Darul limbilor nu-l am, însă pe-al limbuției l-am avut și-mi prisosea. Dacă pierdusem ceva, turuiam până găseam: « — Scoate drace ce-ai furat, că te duc la spânzurat; și te spânzur și te tai, cu sabia lu' Mihai! » Iar Niculae, pasă-mi-te ca să m'ajute: « — Geaba vii, geaba te duci, geaba rupi acești papuci ». Uneori se întâmpla să nu văd « de vârful nasului » (deși al meu n'avea), căutând c'o mână, ce țineam în cealaltă — și atunci, tot el: « — Măgărușu' duce, nu știe ce duce, duce pân' la anu' și găsește banu' ».

« Când te întreabă omu' ceva — ne învățase mama — răspunde frumos: *poftim*, nu: *ce*, ca mitocanii »; iar noi copiii, pe care greșea răspunzând « ce », îndată-l îndreptam în gura mare: « — Cegă și păstrungă, dă gât să te strângă, să te bage'n pungă, să te-arunce'n lac, să te facă drac! » Sau, mai scurt: « — Cecsina și catabăcsina! »

« Draci » ne ieșeau lesne din gură, mai ales nouă, băieților, și nu era zi de la Dumnezeu să nu ne mustre cei mari. O dată, țaț'Anica, mama lui Petruș, se făcuse foc pe Marinache, auzindu-l cum îi drăcuiește băiatul: « — Nu ți-e rușine, mă, împielițatule, să-i spui copilului meu în față: du-te dracului! » S'a ales Marinache c'o învățătură, fiindcă a doua sau a câta oară va fi fost când l-am auzit drăcuindu-l iar, nu i-a mai spus « în față », ci pe ocolite: « — Băga-s'ar dracii în copiii mătii ». A rămas Petruș bătând din buze, ca un boblete scos din apă...

Multe-i credeam, însă nici chiar pe toate, cum ar fi vrut el, jurându-se: « — Zău, dom' Mehae, să n'am parte dă ce văz înaintea ochilor, dacă nu-i adivărat! » A trebuit să-l cred atunci, când se uitase drept în ochii mei; dar în alte dăți mă trăgeam deoparte, aducându-i aminte

de coada vulpii vânătorului din *Cartea de citire*: « — Mai scurteaz-o d'un cot, dacă nu dă tot ». Se jura el, și mai curajos: « — Să mor dacă n'a fost așa! » « — A fost da' nu e », i-am răspuns eu, c'un tâlc pe care-l aflasem dintr'o poveste citită în *Revista Copiilor*, unde spunea că la curtea unui împărat coborîseră din cer, c'o pasăre de oțel, doi străini ciudați la vorbă, în purtări, ca și la nume: Afost și Nue. Până la urmă au fugit cu fata împăratului, pierind în văzduh, tot cum veniseră. Atunci se dumiri și împăratul, din vorbele unui curtean: « — Văzuși, măria ta, șiretenia ticăloșilor? După fată umblau, s'o răpească: a fost și nu e! » Tâlcul i se potrivea sau nu, dar lui Petruș i-a plăcut povestea, ghicind îndată că pasărea năzdrăvană fusese « arioplan ».

Îl poreclisem într'o vreme Guguță, numele unui băiat mincinos, a cărui poveste o știam din aceeași revistă: cum spunea o minciună îi creșteau urechile, ajungând să umble numai cu căciula'n cap și să doarmă tot cu ea, de rușine. Când i-am spus-o eu, Petruș dăduse din umeri, zicând că nu-i pasă, dar nu s'a mai jurat câtva timp, pân'a uitat.

...Dar eu? aș putea să jur, fără teamă, că e așa cum spun? Cred că da. Unele vorbe îmi revin deodată cu împrejurarea sau chipul *lor*, ca istorioarele în versuri și poze colorate din revistă: fiecare poză cu strofa ei. Cum nu mi-aș aduce-o aminte, împreună cu « vorba » ei, de pildă, pe Natalița, fata mai mare a doamnei Dumitrescu — prin fereastra deschisă a bucătăriei, peste drum — trebăluind la mașina de gătit: « Natalița fierbe mere, Nataloi vine și cere, Natalița nu se'ndură, Nataloi vine și fură »? Și pe Dinda lui Zorzor, trecând călare, în strai bărbătesc, îngânată de mine — ascuns după gard, printre stânjenei: « Hai, raci cu nădragi, țânțărași în cizme largi, rațe fripte pă grătar, domnișoară pă măgar »?

Altele, însă, și-au pierdut identitatea o dată cu chipul, ca niște vorbe din flori, al căror anonimat mă turbură. La București, după ce ne mutasem peste drum de cimitirul Ghencea, trecea deseori pe dinaintea casei noastre, pe Calea 13 Septembrie, spre marginea orașului, un moșneag într'o cotigă trasă de-o măgăriță cu mânz alături, strigându-și tărăgănat marfa: « — Aaace, naaasturi, mosoreeele! » N'am văzut pe nimeni să-i fi cumpărat măcar o dată ceva. Totuși, *nu* pentru el — scoase brusc din uitare, pe măsură ce le transcriu — erau vorbele: « Ăsta-i Oane Faraoane, are rude paparude, puradei cu cercei și'n căruță o chivuță ».

...« Din uitare », am spus: a cui? Astfel de vorbe, fără timp și fără loc, n'aveam cum să le uit, căci nu le știu de nicăieri. Atunci din amintirea cui au ajuns într'a mea, dacă nu le recunosc? Sau poate visez — de când?...

Pe cele mai multe pot să le « datez », fără șovăire, după sunetul glasului însoțit, din auz. De pildă, lătăreț, al lui Petruș: « Un țânțar meleonar venea dăla poctovar și țipa cât putea că și-a scos o măsea ». Ale lui erau: *poctovar*, *livian*, *bangă*, *lambă* și *balton*, ca și *Oltelnița*. Pe numele și cu glasul văru-meu Mișu, de la Budești, îmi revine apoi: « Merg pă gard, dă drum mă țiu; nici un latră nu mă câine, nici u'mpunge nu mă bou ». Mai zicea el și « boule »! — eu sărind ars, « ba tu! » Câte un bețiv, ieșind seara de la cârciuma lui Sarafof, din dosul școlii, umbla împleticit ca vorbele Mișului...

« Mânca-te-ar puricii din brânză! » spuneam și mari și mici; însă pe vară-mea Sica, din București, o aud — parc'o și văd! — deși brânză albă cu « purici » de chimen se găsea deseori pe masa noastră, la Oltenița. Când o sâcâiam întrebând-o « ce mâncăm diseară », mama ne promitea: « — O să vedeți voi, ce cascote prăjite! » Trebue să fi fost un fel de « răbdări ». N'am văzut și nici în dicționare nu le-am găsit urma. Uneori, « scoasă din pepeni » de chilomanul nostru, se plângea că i-am « detunat » capul, făcându-se « Dunăre de supărată » la vreo ispravă « mai cu moț » de-a lui Niculae sau de-a mea: « — Să n'auză taptu, că te trece Dunărea! »

Eu am trecut-o aevea — mi-aduc aminte, doar o dată — cu bacul, cum treceam peste Argeș, ducându-mă cu frate-meu după mure și zmeură. Tata ne povestea, din tinerețea lui, că într'o iarnă când înghețase Dunărea — « aproape o jumătate de stânjen » — au trecut « dincolo » vreo câțiva, cu lăutari, în sănii, să facă chef la Turtucaia, de unde se întoarseră în zorii zilei următoare, la ciorba de potroace și piftiile cu usturoi din Oltenița, de « La Mihai » pe strada Mare...

« — Ce te izmenești! » mă certa când scoteam limba la Niculae, peste masă, împuns c'un deget sub nas și cu alte două trăgându-mă în jos, de pleoape. În clasă, pentru școlarul tare de cap sau greu la minte, avea două vorbe: *capsoman* și *bleot* — cele mai grele fiind, în gura tatei, *nemernic* și *nepricopsit*. Nu cred că i-am dat prilej să-mi spună vreuna.

O dată doar mi-aduc aminte că m'a lăudat, în felul lui, în clasa a

patra, la o inspecție. Era într'o zi de primăvară, se vedeau prin ferestrele clasei vișinii înfloriți. « — Sculați! » ne porunci tata, când intră pe ușă chiar inspectorul școlar de la București. Ne-am sculat într'un ropot de picioare, vreo 60 de școlari, înțepenind de-a lungul celor trei șiruri de bănci; iar după ce își strânseră mâinile: « — Ședeți! » Ne așezarăm cu mâinile la piept, cuminți. « — Ia spune mata lecția, băiețel », mă alese inspectorul, de la catedră, arătându-mă c'un deget. Am început de la titlu: « Condeele lui Vodă », povestind pe nerăsuflate cum oștenii lui Mircea cel Bătrân ascuțeau săgeți, iar când un trecător — care era însuși domnitorul, ascuns în straie țărănești — îi întrebă « ce lucrează », unul din ei răspunse: « — Ascuțim condee pentru Vodă! ». Atunci inspectorul veni la mine și, mângâindu-mă pe cap: « — Bravo, băiețel! Cum te chiamă? » « — Niculescu L. Mihail », am răspuns repede, uitându-mă pe furiș la taică-meu. Inspectorul îl privi și el, întrebător, iar tata: « — E băiatul meu » — simplu, parcă ar fi spus că se făcuse ora prânzului.

Am fost premiant întâi în toate clasele, nu pentrucă eram « băiatu' lu' domnu' »: aveam ținere de minte, învățând ușor pe dinafară nu numai poezii dar și « bucăți » întregi din *Cartea de citire*, de unde mai știu câteva titluri: « Fierul, fonta și oțelul » (poate fiindcă-mi venea să zic tot « fiera, fontu etc. »), « Datoriile omului către corpul său » și « Datoriile omului către sufletul său », care începea: « Omul este dator să-și țină sufletul curat ca și trupul ». Tot pe memorie mă bizuiam și la aritmetică, putând recita fără să mă poticnesc tabla înmulțirii, oricum: în șir, pe sărite sau de-andaratelea. Nu mi-a fost greu să învăț nici « multiplii » și « submultiplii », numărându-i în gând: pe unii la stânga litrului sau metrului închipuit, pe alții la dreapta.

Moș Ghiță încurca mereu unitățile de măsură, amestecând litrul cu *litra* și zicând litrului *chil*, iar chintalului *cântar*. După socoteala lui, kilometrul ar fi trebuit « să tragă o mie dă *chile* ». În submultipli, barem, se împotmolea de tot, supărat mai ales pe milimetru: « — Auzi vorbă: *lilimetru*! Nici nu poci s'o țiu în gură! » Și scuipa, de necaz...

Regula de trei, mai ales compusă, nu-mi venea nici mie la socoteală. Mă uit și-acum pieziș la robinete, aducându-mi aminte problemele de la Oltenița, unde se puneau să curgă toate trei, unul mai repede ca altul, până amețeam socotind în câte minute se va umple bazinul fiecăruia...

După ce trecusem de la tăbliţa cu burete şi condei de piatră la caete de dictando şi cu pătrăţele, scriam la început cu cerneală neagră antracen, dar mai târziu şi mai bucuros cu cerneală violetă, pe care singur mi-o pregăteam, din gogoşi de ristic murate'n apă, culese de peste Argeş, dintr'un stejeriş cu frunza înţepată de viespi. Scrisă pe caet, cerneala bătea'n ape de aur, la soare, ca o beteală. O ţineam în călimări cu gât de pâlnie întors înăuntru, spre fund, şi astupat cu dop de salcie sau de plută.

Peniţele obişnuite erau « claps » — şi ronde la caligrafie. Tata scria numai cu peniţe ronde. Îmi plăceau tocurile cu « tartarici »: un grăunte alb, ca o fasole încolţită dar mai mărunt, care luneca uşor când scriai, în lichidul galben-verzui dinăuntrul cozii de sticlă. Acasă îl ţineam învelit în vată, să nu se spargă, folosindu-mă la şcoală de un toc în coadă de lemn, din penarul plin cu creioane pentru desen: Hardmuth (« harmut ») sau Faber, no. 1; şi colorate, cu miez gros şi moale.

Caetul pentru desen, cu copertă'n culori, începea cu figuri şi ornamente geometrice simple; după aceea, frunze şi flori, păsări şi animale, iar spre sfârşit istorioare ca în *Revista Copiilor*, pe care le desenam dedesubt, colorându-le apoi cum ne tăia capul. Una era « Vulpea cea şireată », care se lungise'n calea ţăranului întors de la târg cu carul plin de peşte. Socotind că e moartă, o aruncase'n car, bucuros că-i va face nevesti-si blană din ea; dar până s'ajungă acasă, vulpea-i cotrobăise tot peştele din car şi, în ultimul desen, se lingea pe bot de plăcere, proptită'n coadă, lângă purcoiul de peşte adunat la marginea drumului.

Pagina de la urmă a caetului istorisea, în trei desene, păţania broaştei din fabulă, care se umflase pân'a plesnit, vrând să crească mare cât boul:

Broasca mică cât un ou
A văzut păscând un bou
Şi mirată foarte tare
De-o făptură-aşa de mare...

Am regăsit-o ca pe-o veche cunoştinţă, la Bucureşti, în clasa a treia de liceu, când începusem să învăţ latineşte:

Rana parva sicut ovum
Vivit pascentem bovum...

De broaşte mi-era silă, dar brotăceii verzi, cu ochi înrămaţi auriu, îi luam cu plăcere în palmă, unde se încleştau moi ca puii de găină, pâlpâind din guşuliţă. Când era secetă şi auzeam cum « cântă » brotacul — numai broaştele orăcăiau — ascuns în frunzele mărului din faţa bucătăriei, ştiam că « cere ploaie ». Călcând cu luare aminte la gângăniile care mişunau prin iarbă sau în pământ, mă feream de coropişniţe şi urechelniţe, mai ales — şi de omizi, să nu mă urzice.

Fetele nu s'ar fi atins de fructe cu viermi; se sculau şi de la masă. Degeaba le dăscălea mama, că « viermele e mai curat şi decât omul » şi « dac'aţi şti voi ce mănâncă porcul!... » Noi, băieţii, smulgeam numai bucăţica din caisă cu mâzga viermelui, mâncând apoi restul, iar din vişină-l storceam în două degete, cu sâmbure cu tot, afară.

Viermii de mătase îmi erau dragi, însă, şi-i priveam uimit cum înfulecă întruna, îngroşându-se de la o zi la alta. Nu pregetam, Rozeta şi cu mine, să le aducem zilnic, de la Atârnaţi, frunze proaspete de dud, ştergându-le acasă cu o cârpă anume. N'ar fi suferit nici o atingere şi dacă luai în mână unul, murea. Ţaţa Lina Vlăsceanca zicea că « sântără curaţi ca îngerii ». Pe cei căzuţi sau rătăciţi îi culegeam binişor cu o frunză, din care îndată începeau să foarfece. Când se îngroşaseră cât degetul, li se mai stâmpăra şi lăcomia, începând să se înalţe din mijloc, parcă tot căutau ceva într'o parte şi'n alta. Atunci le aduceam măturici uscate şi, unul câte unul, se urcau pe crenguţe învăluindu-se c'un fir nevăzut de jur împrejur, într'un abur de spumă străvezie peste miezul de fum îngroşat al viermelui dinăuntru.

După o zi sau două, pe locul tufişului uscat înflorise o sorcovă încinsă cu gogoşi de mătase, ca nişte fisticuri, înfăşate'n beteală de aur şi de argint. Le priveam în neştire: licăreau nemişcat, fără foc, numai flăcări, prelinse parcă din soare, între cer şi pământ. Apropiindu-mi urechea, mi se năzărea un freamăt mut — o părere, ca şi chiotul pomilor din grădină, înfloriţi primăvara...

Aflasem cu mâna mea şi văzând cu ochii, înainte de-a fi învăţat din carte, că:

Dintr'un mic sâmbure 'ngropat
Va creşte un mare pom rotat.

Sâmburii de cireș sau de cais, îngropați în ghivece cu pământ negru ales și cernut de mine, încolțeau repede. Când săltaseră de-o șchioapă, răsădeam puieții la umbra pomilor din grădină, stropindu-i zilnic, dimineața și seara după apusul soarelui. În jurul mărului aveam fiecare câte-o brazdă de fragi. Trebăluind prin brazde, se ținea de mine ca un cățel Ciontilică, un pui de găină șchiop, pe care-l îndopam cu muște și miez de pâine, ciugulit din palmă.

Cu Ciontilică mă puteam înțelege fără vorbe, dar cu păsările zburătoare nici pe limba mea păsărească. M'aș fi învoit bucuros cu vrăbiile, ca treerătorul cu păsărica, din *Cartea de citire*:

Când omizile'n grădină vor mânca frunze și flori,
Tu să zbori din cracă 'n cracă, să le prinzi, să le omori.

Iar la urmă:

Așa zise treerătorul, păsărica se'nvoi:
El îi dete grăuncioare, ea omizile-i stârpi.

Taică-meu le «pârlea» în fiecare primăvară, aruncând uneori pe foc ramuri întregi, colcăite de omizi.

Treburile casnice și ale altora semănau celor din carte:

Mama coase, tata sapă,
Soră-mea aduce apă,
Negustorul marfă vinde
Iar pescarul pește prinde.
Mierla cântă prin pădure,
Ursul umblă după mure,
Eu la carte mă silesc,
Pe părinți să-i mulțumesc.

Negustorul putea fi oricare din aceia de la care cumpăram peste gard, însă pescarul, numai Ivan al Linei. Mierle cântau și'n grădina noastră și ursul juca'n lanț, pe stradă, momit de țigani cu «pâine și măsline». Apă-i aduceam tatei cu toții, nu numai soră-mea, iar la carte mă sileam — spre mulțumirea părinților și-a mea — fără silă decât la regula de trei cu robinete...

Poezii îmi plăcea să spun — deși nu mă «aud» — fără să pierd șirul,

fâstâcindu-mă numai atunci când ascultau și străini. Pe Niculae îl și văd, recitând «Sentinela Română»:

Din vârful Carpaților,
Din 'nălțimea brazilor,

— arăta el c'un deget, în sus —

Repezit-am ochii mei,
Ca doi vulturi sprintenei,
Spre cea zare aurită
Și cu flori acoperită,

— aici, c'o mână streașină la ochi, rotindu-i apoi după mâna întinsă arcuit, la zarea

Ce se 'ntinde ca o ceață
Pân' la Dunărea măreață
Și de-acolo-în depărtare,
Până'n Nistru, pân' la Mare!

Și la

Maica Roma cea bătrână
Mi-a pus arma asta 'n mână

— își încorda brațul drept, strâns în pumn, «făcând mușchi».

«Moartea lui Decebal», de Neniţescu, o aud răstită din gura lui Marinache, înțepenit în tălpi, cu palmele întinse de-a lungul trupului. Se opintea'n vorbe parcă scotea dopuri, lingându-se pe botic, la rimă:

La *Sármagegetúzii* stă mândrul *Decibál*
Ce-a 'nfrânt popoare múlte, dă jós și dă pă cál.
Stă sângerat dîn lúpte, pă *tronuu-i* regésc
Și chín adânc svâcnéște dîn óchiu-i vulturésc...

Moș Ghiță nu mai ajungea să spună «Peneș Curcanul», poticnindu-se chiar de la titlul poeziei, care ieșea din gura lui: «Pene *și* curcanu'». Iar mama: «— E Peneș, Ghiță, o singură vorbă, nu două; ia încearcă acum». Ghiță însă — acum și mereu — tot «pene și curcanu'...»

Dacă un nume românesc, de-acesta, nu-i putea « ieși », dar-mi-te unul străin, ca numele familiei domnitoare, *Sigmaringen-Hohenzollern!* După ce se căzniseră degeaba, oftând mama, ofta și Ghiță: « — Zău, nu poci, doamnă vă rog; parc'ar fi *săi Marine, hop în țoale!* » — și maică-mea numai așa-mi zicea, într'o vreme, îndemnându-mă « bidilica'n pat », seara la culcare: « — Săi Marine, hop în țoale! »

Mi-aduc aminte și de alți conșcolari din Oltenița — de unii doar cu numele: Peteu și Bâțău. Carabogdan, Cheoseaua și Chisăraicu umblau tot împreună: cel dintâi parcă mai ochios ca mine, cu sprâncene late, frânte'n vârf « ca la draci » și o pată cât aluna pe obraz; al treilea, blond, avea ochi spălăciți, albaștri sau verzi, iar pe Chioseaua-l văd mușcând dintr'o brânzoaică: o gură care mestecă — atât! Pe Cernea, măsliniu la față, l-am regăsit la seminarul de Sociologie al profesorului Gusti, de la Facultatea de Litere și Filosofie din București. După ce-l « criticasem » — fără să știu cine-i — a venit la mine, cu mâna întinsă: « — Eu sunt din Oltenița, nu-ți aduci aminte? Cernea I. Marin ». În loc să mă bucur m'am bâlbâit, spunându-i că « îmi pare rău »; dar el a înțeles de ce și nu mi-a păstrat pică. Tot la București aveam să dau și de Costică Păsculescu, student la Matematici. L-am recunoscut îndată, după fața-i ca o lună plină, cu gura largă și dinți mari.

Afară de Petruș, eram prieten bun cu Georgică Eralău, buzat și bucălat, și cu Nicu Ionescu, pufos la obraz și cam leneș. Vlădescu Alexandru, cu ochi umezi catifelați, repezit în vorbe și de aceea repetându-le stâlcit, pe unele, era premiant al doilea. În ultima clasă am împărțit premiul întâi cu Pătrășcanu I. Vasile, care protesta moldovenește: « — Pi mini mă chiamă *Patrașcanu*, nu Pătrășcanu ». Eu îi ziceam Pătrășcuță și mi se părea că tot râde într'un dinte răsfrânt iepurește peste buza de jos, deși nu cred să-l fi văzut râzând vreodată. Și el, și Vlădescu, și Păsculescu aveau câte-un frate mai mare, într'o clasă cu Niculae, dar nu știu cum se nimerise că toți frații « zbârnâiau » mai tare pe-afară, prin curtea școlii, decât în clasă, la carte.

Aritmetica nu mi-o aduc aminte cum arăta, nici *Geografia*. Pe scoarța legată'n pânză roșie ceruită a *Cărții de citire*, la colțurile chenarului cu stâlpi, se vedeau în medalioane: Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrân și Carol I. Chipul bărbos, întregit c'un potcapiu măreț, de pe coperta cărții de *Gramatică și Compuneri*, trebue să fi fost

al lui Dinicu Golescu. Ce limpede și curgător îmi sună și acum din amintire: « Propoziținea e o gândire spusă sau scrisă » și « Verbul este vorba care arată o lucrare, o stare sau o fire »! Totuși — mă întrebam — când *visează* omul, verbul ce arată: o lucrare? însă nu « lucrează » nimic; nici stare, fiindcă visează, nu « stă »; poate, o « fire »? dacă așa e firea lui, visătoare... Parcă nu-i chiar atât de clar cum am spus că-mi sună. Oare cum mă descurcam, la Oltenița, « cu lucrarea, starea și firea » verbelor? « Zânover — binovin — căslachin... ».

La geografie învățasem nu numai munții și apele țării, dar și județul Ilfov cu capitala București și plășile lui, din care mai țiu minte Oltenița și Budești — cu numele câtorva sate: Căscioarele și Greaca, Radovanu, Hotarele, Chirnogi, Ulmeni, Mitreni, Luica, Nana, Fundulea, Curcani și Gălbinași; pe unele, poate, nu din carte, ci de la unchiu Nicu, pe care-l auzeam răcnind în telefonul din cancelaria școlii, la Budești: « — Alo! Nana?... Com?... Ce Luică, că mie Nană-mi trebuie ». Și iar cu manivela telefonului, hâr-hâr-hâr, ca la râșniță; apoi: « — Alo! Nana?... etc ».

În *Cartea de citire* erau și « bucăți » de religie, dar nu mi-aduc aminte nici măcar titlul vreuneia. Pe Dumnezeu îl știam din poze, ca și pe Isus: înfășat în scutece, între Fecioara Maria și Sfântul Iosif de-o parte și alta, cu boul și măgarul care suflau peste el, « căldură ca să-i facă »; și îngerași bucălați, fără trup, bătând din aripi de porumbei, sub grindă. Nu cred să fi făcut vreo apropiere între Pruncul din ieslea ca un leagăn și Christos cel înviat, pe care-l cântam în cor, cu mâinile încrucișate pe piept, la sfârșitul clasei, după vacanța de Paști, până la Înălțare. După aceea, spuneam iarăși « Tatăl nostru »; câte un școlar, singur; apoi toți împreună, tărăgănat: « În numele Taatălui și-al Fiiului și-al Sfâântului Duuh, Aaamin! »

Dintr'o *Biblie* « în chipuri și icoane », frumos ilustrată, mi-a rămas o gravură cu doi oameni înșirați unul după altul și purtând la spinare, pe o prăjină, un ciorchine uriaș care atingea din vârf pământul. Încercasem să-i desenez, căznindu-mă fără să-mi « iasă » — ca lui moș Ghiță la *fi* — decât limba din gură. Mai lesne-mi era să copiez letrine și vignete, ale căror nume le știam de la tata.

La biserică eram duși cu cârdul, de Zece Mai, la *Te Deum*, câte doi de-o mână și un steguleț de foiță tricoloră în cealaltă. Poate că nici

părinții nu se duceau mai des, iar popa — care făcea « feștanie » în fiecare toamnă la școală — ne intra în casă o dată pe an, de Bobotează. « — Iar mă găsește ca o țigancă! » se frământa necăjită mama, auzindu-l din ușa săliței: « — În Iordan botezându-te Tu, Doamne!... » Taică-meu își găsise de lucru la cancelarie, ca de obicei, tocmai în dimineața ceea, iar Niculae cine știe prin ce coclauri. Mama și fetele se închinau cuviincios, sărutând mâna popii, care le stropea la rând cu busuiocul muiat în căldărușă. Eu mă fâstâceam, nimerind tot alături de cruce, cu gura'n busuioc. Popa vorbea gros, tunător. Îi luasem și frica. O dată m'am ascuns sub lavița din bucătărie, de unde-l auzii: « — Mai poftiți și pe la biserică! » Iar după ce plecă, mama, pe urma lui, murmurând ca pentru sine: « — Dumnezeu este oriunde se roagă omu'... ».

Mi-am adus aminte de vorba ei și'n alte dăți, de când am plecat de acasă și mă aflu de-atunci « oriunde », peste tot. Uneori aș vrea să mă rog, dar mă sfiesc — și e ca și cum m'aș ruga. Îmi face bine chiar numai să încerc, deși protestez, apărându-mă cu tot răul pe care l-am făcut și-l voi mai face: nu-i drept, nu mi se cuvine. Parcă știu eu ce-i drept! — sau orice... Totuși, sper. Nu eu; speră cineva în mine, înăuntrul meu: « nu te lăsa ». *Eu* șovăi și mă poticnesc mereu: « atâta pot! » — dar nu mă lasă.

...Rugându-mă, o dată, am ajuns cu șirul vorbelor, în gând, la « facă-se voia Ta ». Șirul s'a oprit și înțelesul începu să curgă statornic, fără vorbe nici timp, ca o plutire'n loc, unde totul dăinuia cuprins laolaltă: un singur cuprins, ca în copilărie...

Mihai Niculescu

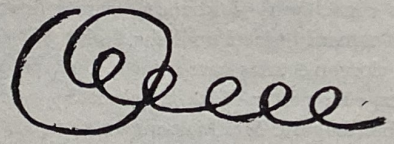

GÂNDACUL

Mă uit la tine, gâză năsdrăvană,
mă uit cum te căznești să-ți duci acasă
grăuntele acesta greu de mană
pe care Domnul ți l-a dat de masă.

Îl pierzi dintre lăbuțe și cobori
din nou să-l prinzi în șanț, până la fund.
Și iarăși urci, grăbit, printre cicori
cu ochi de heruvim, prin troscot scund.

Și uite, mă gândesc la truda mea:
un pas'nainte-o sută înapoi.
De ce ne-o fi ursit'atât de rea,
întrebu-te frumos, la amândoi?

Osânda mea, o plată de păcate,
și-i dreaptă: atâtea cazne, atâtea rele.
Dar tu, gânganie fără răutate,
ce-ai de plătit cu munci atât de grele?

Acum, că bobul ți-l scoseși din greu
și'n bortă stai să-l dai de-a rostogolul,
ei nu!, bocancul unui derbedeu
te face, frate, una cu nămolul.

Și-aici dreptatea, fie cu iertare,
s'a cam smolit la față. Oare unde
căta în clipa ceea de pierzare
Părintele'ndurării? Oare unde?...

Mai știi? L'o fi'ncântat un pierde-vară
de-un greere, cu scripca lui subțire,
unul din neamul celor ce nu ară,
ci seceră doar bucurii din fire.

Yvonne Rossignon

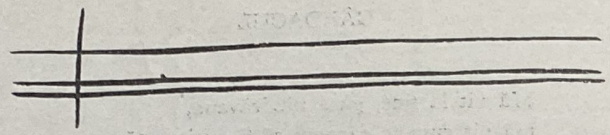

TRADUCERI

VICTOR BUESCU

CATUL: *Despărțire* (8)

Sărman Catul, alungă-ți nebunia:
Tot ce-a pierit, pierdutu-i pe vecie.
Te-au luminat, pe vremuri, sori prielnici,
Când veșnic te aflai lângă iubita
Cum n'a mai fost iubită, și nici fi-va.
Pe-atuncea era totul veselie
Și ori ce tu doreai, dorea și draga.
Așa-i: te luminară sori prielnici...

Acum, te-a părăsit. Deci, încetează
Și tu s'o urmărești, să pieri cu zile,
Și rabdă cu 'ndârjire, și îndură!
Adio, crudo! Azi Catul îndură,
Nu te mai caută, nu te mai roagă.
Vei suferi și tu, de toți uitată.
Mârșavo, ce vieață te așteaptă!
Cine te-o vrea? Cui ai să pari frumoasă?
Pe cine vei iubi? Cui te vor trece?
Pe cine-ai să săruți, mușcându-i buza?...
— Ci tu, Catul, fii tare și îndură.

(din *Florilegiul Latin*)

DANTE: *Paradisul* (Cântul XVII)

Cum fiul lui Climene vine-odată
s'o'ntrebe adevărul despre sine,
—de-atuncea tații mai severi s'arată —;

așa și eu, în clipele depline
cu Beatrice și lumina sfântă
ce locul și-l schimbase pentru mine.

« Văpaia ce zbucnește » ea-mi cuvântă —
« în dorul tău, o lasă-acum cântare
purtând a ta pecete neînfrântă;

nu ca să spui ce știe fiecare
ci-un țipăt ars de sete spre a scoate
spre-a ți se da să bei cu'ndestulare ».

« O, drag străbun, din înălțimea-ți mare,
cum pământenii e ușor să știe
că doar un unghi obtuz triunghiul are,

și mai ușure ție o să-ți vie
să vezi ce-o fi'nainte de'mplinire
prin Punctu'n care timpii sunt vecie;

Virgiliu într'a lui călăuzire
prin cel abis fără de fund al morții,
și'n muntele de aspră ispășire,

privind spre viitor ca'n golul porții,
rău mi-a prezis; deși îmi simt ființa
un tetragon care rezistă sorții.

Mi-ar fi satisfăcută-atunci dorința
de-aș ști din timp ce soarta-mi pregătește;
căci de-o aștepți mai mică-i suferința.

Mă spovedii luminii ce-mi vorbise
ea cea dintâi; și-a mea mărturisire
dorința Beatricei o'mplinise.

Nu printr'un echivoc — împotmolire
pentru aceia care-l folosiră
'nainte de a Mielului jertfire,

ci'n vorbe simple, ce mă lămuriră,
cerescu-mi bun să îmi răspundă prinde
și tainele'n surâs i se-oglindiră:

« Lumea lumească-a voastră se întinde
doar între-ale materiei hotare,
și ochiul veșnic toată o cuprinde.

Ea nu-i mai mult decât o reflectare
precum e'n ochii'n care se-oglindește
o barcă de curenți purtată'n zare.

Cum dintr'o orgă armonia crește
din cea privire'n ochii mei străbate
timpul de mâini cu tot ce-ți hărăzește.

Cum Hipolit pârît cu strâmbătate
de maștera-i, Atena părăsește
și tu Florența-ți lași pe înserate.

Așa e vrerea, planul se urzește
și repede e dus la împlinire
în urbea ce pe Crist batjocorește.

Și va urma eterna'nvinuire
a'nvinșilor; dar dreapta răzbunare
din adevăr va face-adeverire.

În urmă lași a vieții încântare
tot ce-ai iubit; săgeata'ntâi pornită
din arcul ce se chiamă destărare.

Pâinea străină-i pâine chinuită,
aspru e drumul celui fără țară
căci el coboară treapta ce-i suită.

Dar vei purta o și mai grea povară,
exilul târnp, acreala-i, neputința
ce te-o târî în hruba-i de ocară,

Mișei, smintiți ce și-au pierdut credința
te-or condamna că nu-i urmezi în toate
cu al lor sânge-și vor plăti căința.

Mai cruzi în ce vor face nu se poate
încât te vei mândri că tu ți-ești ție,
în izolarea ta, partid și gloate.

Primul sălaș aflat în pribegie
e-un prinț lombard cu arme'mperechiate:
un vultur sfânt pe-o scară aurie,

E pentru tine numai bunătate
și între voi o rugă ori favoare
gândite, se'mplinesc pe jumătate.

Ai să cunoști și pe acela care,
născut fiind sub steaua norocită,
va izbândi în orice'mprejurare.

Lumea nu știe soarta ce-i urzește
căci e-un copil; și bolta lui cu stele
abia de nouă ani de se rotește.

'Nainte ca Gasconul pe Henric să-l înșele,
virtutea foc și pară o să-i fie
disprețuind arginți ca și momele.

E cunoscută-a lui mărinimie,
chiar și dușmanii i-o recunoscură
căci taine de-astea greu pot să se ție.

Te'ncrede'n el, e dărnicia pură;
el schimbă'n bine oameni de-orice mladă,
căci și de-avuți și de săraci se'ndură.

Icoana-aceasta'n suflet ți s'așeadă
păstrând secretu-i»: și ce-mi spuse iară
nici chiar un martor n'ar putea să creadă.

« O, fiul meu, urechile-ți aflară
aceste prevestiri; curse murdare
ce din ascuns de ani au să apară.

Să nu râvnești ce soartă altul are,
căci viața ta în viitor se'ntinde
mai mult decât pedeapsa lor e'n stare».

Sufletul sfânt tăcu și se destinde
căci a sfârșit s'aleagă țesătura
cât rama și urzeala-mi pot cuprinde.

I-am spus atunci, văzând încurcătura,
ca cel ce cere sfat și-ajutorare
la cel ce vede drept, uitându-și ura:

« Părinte bun, văd timpul ce răsare
prinzându-mă'n galop cum mă doboară
cu cât mă las, lovindu-mă mai tare;

să mă'narmez cu prevedere dară,
și patria iubită de-mi furară,
să nu pierd și a poeziei țară;

Din lumea subterană și amară,
din muntele cu culmea cea înaltă
ochii ei dragi aci mă înălțară,

apoi în cer, dintr'o lumină'n altă
destule-aflai, să spun n'ar fi prielnic
c'au gust amar și iz stătut de baltă,

dacă-adevărul l-aș sluji sfielnic,
mă tem că n'oi trăi în amintirea
celor ce-oi fi străbun într'un pomelnic.»

Comoara mea zâmbește'n strălucirea
luminii ei, oglindă aurată
sub raze ce-și adună risipirea:

« Oricare conștiință neîmpăcată
dintru a ei ori altuia pricină,
găsi-va vorba ta neînduplecată.

Dar lepădându-ți a minciunii vină,
măreața ta visare le-o arată,
— râioșii după scărpinat suspină —;

și dacă spusa-ți fi-va mâniată
întru'nceput, e hrana vieții'n urmă
când fi-va'ntr'adevăr asimilată.

Cuvântul tău să fie vânt ce scurmă,
pe culmile'nălțimii neștiute:
și-aceasta nu e cinstea depe urmă.

Tu ai văzut prin ceruri străbătute,
pe muntele și'n valea de pierzare,
doar suflete ce's bine cunoscute;

căci cel ce-ascultă nu ar da crezare,
nici pildei cea mai nimerită
de-ar fi vreo neștiută întâmplare,
sau vreo'ncheiere neadeverită».

F. BRINZEU

ŞEYYAT HAMZA: *Gazel*

Pocal în mâni, așa adastă moartea,
Și'n cupa ei stă scrisa tuturora.
Sunt de-au băut și sunt de-așteaptă rândul,
Și-s unii beți, întinși pe totdeuna.
Paharnicul îi dă la fiecare:
Bogat, sărac, de-i nobil ori de viță
Și e'n pahar ciudată băutură:
Tu bând din ea, te-a scos din zi și noapte,
Ciudat lichid, de nu-i știi nici culoarea
De-i alb sau roș, mustind sau *chiar* cu totul.
Pe lei la rând i-a'ntins acel paharnic
Și câți balauri dânsul nu'mbătat-a?
Și câți sultani, beți morți lăsați de dânsul,
În Rum și Șam stăpâni ca'ntr'o cetate?
Paharnicul pe toți stă să-i îmbete.
Nu pot scăpa nici credincioși, nici preoți.
De ce nu lași tu nepăsarea toantă,
Prostime tu, de ce nu-i știi de teamă?

N. NOVAC

ROBERT FRAIT: *Foc și ghiață*

Unii spun că lumea va pieri prin foc,
Alții, că prin ghiață.
În ceea ce mă privește
Eu țin cu cei ce cred în foc.
Dar, dacă va trebui să piară în a doua ipoteză,
Eu cred că știu atâta ură
Încât pot spune că pentru topirea ghieței
E de-ajuns
Și-i poate chiar prea multă.

STEFAN BACIU

KURT MARTI: *Poeme pe margine*

(Aceste poeme au fost scrise — așa cum arată titlul — pe marginea evangheliilor. Și așa trebuie să fie cetite. E vorba aici de texte care-au fost scrise pe bază de alte texte existente, și se referă la acestea. Se indică la fiecare locul exact al textelor de origine. K.M.).

fuga în egipt

ingeborg bachmann: vin zile mai dure

nu
egiptul
e loc de plecare
al fugii

loc de plecare
al fugii
e crucea

(matei 2, 13-14)

copilul
e salvat
pentru zile mai dure

text de telegramă

fericiți
voi săracii
bogați
prin
împărăția

lui dumnezeu
care-a sărăcit
cu
săracii

(matei 5,3)

eu sunt voi sunteți

acela spune eu sunt
spuneți-ne voi sunteți
acela spune voi sunteți

spuneți-ne eu sunt
lumina lumii

(ioan 8, 12
matei 5, 14)

cântec de grevă

prinții negri bat toba
prinții roșii fluieră
prinții albi claxonează
prinții cafenii suflă

ritm de tobă și fluierătură
claxonat și suflat

noi nu mergem
noi nu venim
noi nu stăm
noi nu dansăm

noi urmăm
alți prinți

(a se compara predica de pe munte « eu însă zic vouă », matei 5,22. 28.32.39.44).

pustiu A 4

deșert
suprafață goală
format A 4

nici o apă
numai semne de apă

scânteietoare minuni
rotesc

bună-i tăcerea
mai bună e ruga

eu scriu

(« Pustiu: loc al ispitei, lăcaș al demonilor [matei 4, 1-11]. În același timp loc al distanței critice [matei, 3,1: ioan botezătorul], ba chiar al fugii de lume [mânăstirea in pustiu qumram, la marea moartă]).

minune

sătui de cele vechi
am inventat noi minuni

sunt mai mari decât noi inventatorii

cele mai mari dintre minuni însă
pe care le-am inventat

și asta-i o minune
neinventată de noi

(se referă la toate informațiile evangheliei despre minuni și în același timp la critica lor).

spiritul

cine'n mine crede
din pântecele aceluia
izbucnesc șuvoaie
de apă vie —

însă o spuse aceasta
despre spiritul care adâncurile
despre spiritul care impulsurile

despre spiritul care trupurile
schimbând le cuprinde
aceasta o spuse însă
despre spiritul care de sus
despre spiritul care de jos
tatăl în fiu
ca viitor ni-l cuprinde

(ioan 7, 38)

sub pontio et pilato

dumnezeu
zice-se
trăește'n orașul nostru

am căutat
de la pontius la pilat:
pontius m'a luat
drept mormon
pilat
drept martor al lui iehova
amândoi au amintit

impozitul bisericesc pe care-l plătesc
și m'au rugat stăruitor
să-i las în pace
pentrucă nimeni nu știe
care-i adevărul

dumnezeu
zice-se
trăește'n orașul nostru
sub pontio et pilato

(mărturisire de credință apostolească: « passus sub pontio pilato », suferit sub pontius pilatus)

doar unul a făcut-o

eu nu mor
eu sunt murit
nici tu nu mori
tu eşti murit

verbul
a muri
ne minte

noi n'o facem
numai unul a făcut-o

(cele trei prevederi de suferinţă ale lui isus [marcu 8, 31; 9, 31; 10, 33.34] arată nu numai că şi-a prevăzut suferinţa, dar şi că a ales-o de bunăvoie)

groapa goală

o groapă intră
mai adânc
decât groparii
săpară
pentrucă uriaş
e avansul moarte

mai adânc
intră
groapa care însăşi
moartea o'ngroapă

pentrucă uriaş
e avansul viaţă

(marcu 16, 1-8)

înălţatul

mai tânăr rămâne
decât învăţăceii
şi azi
şi mâine

cei mai tineri
învăţatul
domnul lor

(matei 28,20)

NEGRU PE ALB

Cronici, idei, fapte

LA MOARTEA LUI GEORGE RACOVEANU

L-am văzut ultima oară în Septembrie 1965, la Congresul Societăţii Academice, dela Fribourg. Mi s'a părut neschimbat, aşa cum îl regăsisem la Nijmegen cu doi ani mai înainte, sau la Veneţia, în 1962. Anii treceau blajin peste el. Încărunţise, şi la răstimpuri mai pierdea câte un dinte. Ne dădeam seama de asta pentrucă era prea sărac ca să-i înlocuiască. Dar nu cred că George Racoveanu se lăsa impresionat de asemenea accidente, cu toate că era grijuliu cu înfăţişarea lui fizică şi, aş îndrăzni să adaog, conştient şi mândru de inventivitatea lui vestimentară. (La ruptura definitivă cu bunul lui prieten Mihail Sebastian a contribuit şi acest fapt: personajul din « de două mii de ani », în care Racoveanu se recunoscuse, se distingea nu numai prin nenumărate virtuţi şi însuşiri, ci şi printr'o concepţie cu totul personală a eleganţei masculine).

Îl aşteptasem toţi, la începutul lui Octombrie 1966, la Congresul dela Salamanca, unde îşi anunţase participarea. Nu ştiu ce l-a împiedecat să vină; foarte probabil, sărăcia, în tovărăşia căreia se resemnase să îmbătrânească. Dar nici sărăcia nu izbutise să-l schimbe, şi nici măcar să-l îmblânzească. Rămăsese acelaş ca pe timpurile lui bune, la Bucureşti, în acei câţiva ani, 1930-1934, când avusese o leafă: exuberant şi totuşi senin, conştient de darurile şi posibilităţile lui, şi totuşi bucurându-se de succesele altora, nedorindu-şi, pentru sine, decât să continue ceea ce începuse: limpezirea şi adâncirea gândirii teologice româneşti, apărarea şi promovarea ideilor — şi a idealurilor — pe care le socotea că aparţin neamului întreg.

Începuse această muncă în 1930, la « Cuvântul ». Şi despre George Racoveanu se poate spune, fără exagerare, că a fost singurul care n'a putut uita niciodată ziarul în care debutase, şi nici pe directorul lui, Nae Ionescu; singurul care, timp de peste 30 de ani, cât s'a scurs dela suspendarea « Cuvântului », n'a avut decât o dorinţă: să-l vadă reapărând. Suspendarea ziarului, prelungindu-se indefinit, ceilalţi redactori au încercat să facă şi altceva; au colaborat la alte periodice, au tipărit cărţi, şi-au căutat alte rosturi. George Racoveanu a aşteptat senin reapariţia « Cuvântului », a triumfat în acele fulgurante reînvieri ale ziarului — în iarna 1938, în toamna 1940 —, iar la Freising, în 1961, a izbutit, în cele din urmă, să scoată « Cuvântul în exil ». Evident, în acei şapte ani pe care i-a petrecut în ţară după suspendarea ziarului, George Racoveanu n'a rămas inactiv: a fondat şi condus revista de teologie « Predania », a publicat două monografii, despre Paisie şi despre gravura pe lemn în Moldova. Dar « Predania » — ca şi, mai târziu, în exil, « Îndreptar » — continua activitatea lui de critică şi polemică religioasă dela « Cuvântul ».

Pentru George Racoveanu, ziarul pe care-l fondase Titus Enacovici în 1923, și pe care, din 1927, îl conducea Nae Ionescu, a însemnat începutul și sfârșitul. În paginele «Cuvântului» s'a născut întru gazetărie, și acolo a murit: pregătind pentru tipar numărul pe Aprilie-Mai 1967 al «Cuvântului în exil». Fidelitatea aceasta își avea rădăcinile și înțelesul în admirația și dragostea pe care Racoveanu le-a purtat directorului «Cuvântului». Alături de întreaga lui generație, Racoveanu găsise în Nae Ionescu un maestru și un model. Dar, alături de alți câțiva, foarte puțini, teologi, Racoveanu descoperise în Profesorul de Logică și Metafizică pe singurul laic care nu numai că înțelesese structura și problemele ortodoxiei românești, dar măsurase și gravitatea crizei pe care o străbătea Biserica ortodoxă română.

Într'adevăr, printre paradoxele acelor ani 1925-1930, se număra și acesta: într'o epocă de renaștere religioasă de dimensiuni europene, ortodoxia oficială românească se menținea în aceeași stagnare pe care o cunoscuse dela începutul secolului. Mișcările de înoire erau pornite din rândurile laicilor, cei mai mulți dintre ei tineri, dar nu pătrundeau nici massa corpului pastoral, nici treptele ierarhiei. Ceva mai mult: într'o epocă de înflorire a metafizicei și de reabilitare a gândirii teologice, teologi de seamă și oarecum oficiali se trudeau să arate cât mai «științifici». În sfârșit, rarele discuții de ordin religios care aveau loc în publicistica românească erau de un nivel umilitor de scăzut. «Necredincioșii» își dovedeau agramația în tot ce privea esența și funcțiile vieții religioase, iar mulți dintre proeminenții lor, așa zișii «credincioși», nu depășeau nivelul semidoctului înfumurat și locvace. Erau acei ani de melancolică aducere aminte, când «intelectuali de vază» afirmau că Românii nu sunt religioși pentru că nu au avut în istoria lor niciun sfânt (ca și cum acest lucru ar fi avut ceva deaface cu credința sau ne-credința), iar apologeți «rătăciți prin bălăriile teologiei» (cum scria, mai târziu, Nae Ionescu în «Predania») contra-atacau, subliniind meritele «etice și sociale» ale creștinismului (ca și cum corpul mistic al lui Christos, Biserica, ar fi fost un fel de cercetășie). Dela problematică la vocabular, discuția — pro și contra — părea purtată de un grup de liceeni, dintre care unii ar fi descoperit pe E. Haeckel, iar alții ar fi citit câteva broșuri de popularizare ale Creștinismului Social. În acei ani, cărți semnate de R. Otto, Karl Barth, E. Bonaiuti, J. Maritain, Martin Buber, L. Massignon, D. T. Suzuki pasionau sute de mii de cititori, deslușindu-le înțelesurile adânci ale Reformei și ale Catolicismului occidental, ale Judaismului, Islamismului și Budismului.

În acei ani, 1925-1930, Nae Ionescu nu era singurul cărturar precupat de problemele ortodoxiei românești. Alături de el, o seamă de scriitori și eseiști se trudeau să însuflețească și să continue tradițiile spirituale răsăritene. E destul să amintim de gruparea revistei «Gândirea», în frunte cu directorul ei, Nichifor Crainic. Dar Nae Ionescu se adresa unui public mai larg: nu numai cititorii «Cuvântului», dar și sutele de studenți, dela toate Facultățile, care-i urmăreau cursurile universitare, și publicul conferințelor pe care le rostea în atâtea orașe de provincie. Pe de altă parte, în opera lui de revalorificare a experienței religioase și de limpezire a conceptelor teologice, Nae Ionescu utiliza instrumentele și metodele filozofului. Pentru întâia oară în istoria României moderne se discutau problemele religiei în general și ale creștinismului răsăritean în

particular nu numai cu simpatie și fervoare, dar și cu competență, originalitate și profunzime.

Alături de Mircea Vulcănescu și Paul Sterian, studenți și discipoli mai vechi ai lui Nae Ionescu, George Racoveanu s'a integrat în ce s'ar putea numi mișcarea de reînoire a gândirii ortodoxe românești. Devenit foarte curând redactor la «Cuvântul», lui Racoveanu i-a revenit răspunderea «politicei religioase» a ziarului. Atunci și-a dovedit el nu numai o neegalată înțelegere a problemelor teologice, dar și marele lui talent de critic, polemist și pamfletar. Ironia n'a lipsit niciodată din scrierile și învățătura Profesorului Nae Ionescu. Dar George Racoveanu a utilizat toate mijloacele stilistice pe care i le punea la îndemână limba românească, dela sarcasmul dur, neiertător, la gluma blândă, țărănească, dela parodie la zeflemea, dela demascarea violentă a impostureI la critica ironic savantă a agramației.

George Racoveanu se numără printre marii gazetari ai epocii 1930-1940; dar a fost, și a rămas, neîntrecut în polemica religioasă. Știa să folosească toate armele, și și le alegea după statura și obrazul adversarului. Era necruțător, și putea fi chiar sălbatic — dar nu s'a coborît niciodată la injurie, așa cum obișnuiau pe atunci unii polemiști, mari și mici. De aceea, ca și Profesorul Nae Ionescu, George Racoveanu nu era temut, urmărit și urît numai de adversarii lui ideologici, ci și de mulți gazetari, eseiști și cărturari, care se aflau într'un anumit fel de aceeași parte a baricadei. În Biserica, în care-i fusese dat să trăiască, Racoveanu nu admira și nu lăuda decât pe cei desăvârșiți; pe adevărații călugări (oricare ar fi fost treapta lor ierarhică), pe învățații cinstiți, pe preoții vrednici: toți cei care păstrau vie tradiția creștinismului răsăritean, sau, cum îi plăcea lui să spună, arhaizând, toți cei care înțelegeau și continuau «predania».

* * *

Când se vor retipări în volume sutele lui de articole, se va vedea cât de mare scriitor a fost George Racoveanu. Puțini autori contemporani au cunoscut ca el uluitoarele posibilități ale limbii românești. George Racoveanu s'a făcut cunoscut, în primul rând, prin articolele lui polemice. Așa i-au cerut-o împrejurările, și așa i-a plăcut și lui să scrie: hotărît, și pricepându-se să curețe «bălăriile», care năpădiseră teologia și rânduelile Bisericii românești, și ajutând — de câte ori putea — să limpezească probleme și situații încâlcite din prostie, rea credință sau dușmănie. Dar Racoveanu n'a fost numai un critic și un polemist. De mai multe ori, în ultimii treizeci de ani, a dezbătut cu inteligență, erudiție și curaj problemele centrale ale teologiei răsăritene. Nu voi aminti aici decât contribuțiile lui din «Predania», seria de articole din «Îndreptar» închinate Ortodoxiei, și studiul despre ecumenicitate din «Cuvântul în exil»: texte care se cer neapărat republicate în volum, înainte de a fi traduse în limbi străine.

Și vor trebui traduse într'o zi, pentru ca să se cunoască, și dincolo de granițele țării, caracterele specifice ale gândirii religioase românești, să se înțeleagă că tradiția ortodoxă a fost felurit interpretată și trăită în Grecia, la Kiev sau în țările românești. Studiile lui George Racoveanu prelungesc și completează textele scurte, dense, fosforescente ale lui Nae Ionescu și admirabilele, dar atât de puținele pagini rămase dela Mircea Vulcănescu. Dar, spre deosebire de Profesorul și de colegul lui, Racoveanu a avut răgazul să prezinte

sistematic, deşi succint, câteva din problemele teologiei răsăritene. Iar, spre deosebire de majoritatea producţiei teologice româneşti, studiile lui Racoveanu strălucesc prin rigoarea gândirii, perfecţia construcţiei, claritatea expunerii.

* * *

George Racoveanu scria întotdeauna cu bucurie, dar redacta încet, anevoie: era, cum se spune, un perfecţionist. În redacţia « Cuvântului » îşi încheia articolul în ultimul moment, deşi uneori migălise o dimineaţă întreagă, plecat de-asupra manuscrisului. Asta explică puţinătatea producţiei lui. În anii exilului, n'a scris decât atunci când a avut un ziar la îndemână sau o revistă unde ştia că-i vor apare textele. Era stimulat de orarul tipografiei. În restul timpului, compunea nenumărate — şi admirabile — scrisori către prieteni, şi uneori scria meticulos, aproape cu veneraţie, câteva rânduri din cele două cărţi pe care ar fi vrut să le încheie: o carte despre Nae Ionescu şi un roman, « Omorîrea lui Borobete ».

De acest roman ne vorbea, lui Mihail Sebastian şi mie, încă din 1933-34: era povestea unui personaj pitoresc, aproape fabulos, din satul lui. Nu ştiu când a început să-l scrie, şi nici cât de departe a ajuns cu redactarea. În ultimii ani au apărut fragmente în revistele din exil. Judecând după aceste puţine pagini, « Omorîrea lui Borobete » ar fi trebuit să răspundă, etic şi *stilistic*, miracolului literar şi palmelor pe obrazul românesc (sau, cel puţin, pe un anumit obraz românesc) pe care l-au reprezentat « Craii de Curtea Veche ». Personajelor turpe, băloase şi putrede din cartea lui Matei Caragiale, le-ar fi *răspuns*, dintr'un sat oltenesc, ţărani mândri, dârji, pătimaşi, dar stăpâniţi de patimi elementare, bărbăteşti, nu de ceea ce lui Racoveanu i s'ar fi putut părea viciile şi neputinţa descompunerii. Dar *răspunsul* ar fi trebuit să fie mai ales de ordin lingvistic: vocabularului de cârciumă bucureşteană, de cartofori levantini şi de bordel boieresc de mahala, i-ar fi răspuns « limba neaoşă », robustă, frustă şi totuşi de o inepuizabilă bogăţie a consătenilor lui Borobete. Nu ştiu dacă Racoveanu s'a gândit sau nu, scriindu-şi romanul, la « Craii » lui Matei Caragiale, dar sensul acesta era: să se arate cum trăesc, simt şi gândesc, şi mai ales *cum vorbesc*, ţăranii dintr'un sat oltenesc. Racoveanu a crezut că poate arăta toate acestea transcriind dialogurile şi descriind personajele aşa cum şi le amintea. Judecând după fragmentele tipărite, « Craii de Curtea Veche » îşi aşteaptă încă *răspunsul*. Talentul de prozator al lui Racoveanu nu-şi găsise expresia în roman.

Cartea despre Nae Ionescu o începuse în lagărul din Buchenwald, şi a continuat să lucreze la ea până în pragul morţii. Prin 1965 îmi scria că până la 1 Ianuarie 1966 cartea va fi încheiată. După un an, m'a asigurat că este într'adevăr gata, dar manuscrisul trebuie şlefuit pe îndelete, înainte de a fi trimis la tipar. Când scriu rândurile de faţă, la 18 Septembrie 1967, nu ştiu în ce stadiu se află « Fapte şi Idei ». Nici nu îndrăznesc să-mi închipui că n'a fost încheiată cartea pe care singur George Racoveanu ar fi putut-o scrie. Căci, dintre noi toţi, elevii, discipolii şi tinerii prieteni ai Profesorului, Racoveanu i-a fost cel mai aproape în ultimii ani, şi lui i s'a destăinuit mai mult. Era şi vârsta care-i apropia (când murea Nae Ionescu, în 1940, la 50 de ani, Racoveanu împlinise 40 de ani), dar îi lega şi încrederea pe care o avea Profesorul în devotamentul absolut şi în maturitatea judecăţii lui Racoveanu.

Dacă, aşa cum sper, cartea se află încheiată, chiar neşlefuită, printre hârtiile lui, s'ar putea spune că destinul i-a îngăduit lui Racoveanu măcar acest lucru: să sfârşească ceea ce începuse cu treizeci şi şapte de ani în urmă: o mărturisire de credinţă. Credinţă nu numai într'un om şi în ideile pentru care a luptat şi murit el, dar şi fidelitate faţă de viaţa lui concretă, aşa cum se desfăşurase ea, zi de zi, în durata istorică. Cea mai dârză şi neostenită mărturisire a lui George Racoveanu a fost *memoria*. Mai mult decât oricare altul dintre noi, Racoveanu a trăit ultimii douăzeci şi şapte de ani retrăind, povestind şi repovestindu-şi cei zece ani pe care i-a petrecut alături de Nae Ionescu. Cum ştia că-l va reîntâlni odată şi odată, amintirile lui nu erau copleşite de melancolie, nici înflăcărate, sau întunecate, de deznădejde. Se întorcea întotdeauna cu bucurie simplă şi senin în acel timp fabulos, acel *illud tempus*, când ştia că-l regăseşte pe Nae Ionescu în fiecare dimineaţă la « Cuvântul » sau în casa lui dela Băneasa.

Nu era împietrire în trecut, nici evaziune din faţa vieţii — pentrucă George Racoveanu a rămas pe baricade până în ultima clipă, iar viaţa a iubit-o mai mult ca alţii, şi dela legile ei nu s'a abătut niciodată. *Memoria* acelui timp în centrul căruia se afla Nae Ionescu nu-l împiedeca să trăiască în prezent. Nici nu s'ar putea spune că era vorba despre *trecut*. Era un altfel de timp, extatic şi ca atare dincolo de durată, timpul în care se regăsea pe sine, regăsind pe Nae Ionescu şi pe toţi ceilalţi din jurul lui. Aşa cum i-a regăsit aievea în dimineaţa zilei de 6 Mai 1967, când s'a auzit strigat pe nume, şi, ridicându-se din pat, a dat cu ochii de el şi i-a spus, zâmbind în taină: Va să zică, dumneavoastră ştiaţi, Domnule Profesor...

Mircea Eliade

HORIA TĂNĂSESCU

A murit în ziua de 1 iulie 1967, în urma unui atac cardiac, pe când se afla în San Francisco, California, ca să ia legături cu diverse instituţii universitare americane.

Dr. H. Tănăsescu s'a născut în comuna Domneşti, judeţul Muscel, la 10 iulie 1920. Studiile secundare le-a făcut la Liceul « Titu Maiorescu », în Bucureşti, şi cele universitare la Facultatea de Litere dela Universitatea din Bucureşti. Doctoratul l-a obţinut în filosofie şi litere la Universitatea din Roma, cu menţiunea onorifică *cum laude*, cu o teză despre Niccolò Tommaseo.

În 1948 a plecat cu familia în Santo Domingo, unde a fost profesor de Estetică, Literatură Franceză şi Critică Literară. Între anii 1951 şi 1955 i s'a încredinţat critica de artă la ziarul « El Caribe ». În 1956 s'a mutat împreună cu familia în Mexico, unde a participat intens la viaţa intelectuală din această ţară. A publicat numeroase studii şi articole, a ţinut conferinţe la Universitatea Naţională Autonomă din Mexico, Organizaţia de Promovare Internaţională a Culturii, la Casa de Cultură şi la Academia de Arte Plastice din Guadalajara, etc. A fost profesor de Psihologia Artei la Universitatea Ibero-Americană din Mexico şi, la cererea studenţilor lui, care l-au urmat şi iubit mult, a ţinut un curs special de Teoria Personalităţii la aceeaşi Universitate. A fost membru activ şi reprezentant pentru Mexico al Societăţii Internaţionale de Psihopatologia Expresiei, unde a colaborat cu studii de specialitate.

Cea mai importantă lucrare a lui — « Teoria Generală a Structurii » — a rămas în manuscris, precum și alte lucrări, pe care foștii lui studenți și soția Anna le aranjează acum pentru publicare. O altă lucrare importantă în manuscris este « Psihoanaliza lui Christos », în care consideră personalitatea lui Isus în lumina și cu ajutorul cercetărilor psiho-analitice prin restructurarea vieții Lui și o reorganizare dialectică a Evangheliilor. Lucra, deasemeni, la o ediție completă a operei poetului dominican Domingo Moreno Jimenez. O altă lucrare, care l-a ocupat mult, a fost « Elementele Psihopatologice ale Artei ». Ultima lui carte publicată — « Existențialismul, Cugetarea Orientală și Psihoanaliza » — a apărut la 31 ianuarie 1967.

A publicat studii în diferite reviste despre Dr. Atl, Diego Rivera, Gunther Gerszo, Mathias Goeritz, Olivier Seguin, Renato Paresce, Henri Moore, C. Brâncuși, Eugen Ionescu. În revista « Drum » a publicat un studiu despre « Psihologia Limbii Române » și altul, mai amplu, despre « Psihologia Științei » În revista « Viajes » pe care a redactat-o, a publicat un important eseu despre « Viața Milenară a lui Domingo Moreno Jimenez » intitulat « La Tse, Budismul Zen și un poet dominican ».

În afară de cele menționate, a mai scris: « Categoriile estetice », « Humorul în literatură », un eseu despre filosofia teatrului, « Itinerar pentru o filozofie experimentală » și « Baze estetice pentru o justă apreciere a elementelor psihopatologice ale artei ». A mai lăsat poezii și proză de artă.

Horia Tănăsescu a gândit și scris fără încetare, căutând să realizeze o operă de creație personală, urmărind numai a da omenirii rezultatul eforturilor sale dedicate adevărului, așa cum l-a văzut el.

* * *

La moartea prematură a acestui frate de litere și de pribegie, iată ce ne-a scris prietenul și colaboratorul său cel mai apropiat, căruia îi cerem iertare pentru utilizarea, neautorizată, a unei misive personale și particulare. Indiscreția va fi scuzată, poate, de profunda sinceritate și de înalta frumusețe a rândurilor ce urmează:

Nu pot spune că « i s'a întâmplat » ceva lui Horia ori cu el. Insul merge înainte de dincolo de început și continuă mai apoi de ce noi numim sfârșit. Singura greutate e de a înțelege această aparentă rupere a firului.

Chiar fizic, nimic nu se întâmplă, în sensul acela al întâmplării neașteptate. Horia a fost în adâncul lui un mare nefericit, dar din păcate nu unul care se încântă din suferință, din nedreptate. A căutat să scoată din el toată această apăsare a vremilor și oamenilor, și uneori a reușit, dar de cele mai multe nu. S'a strâns în el, așa, amarul a sute de ani, și la un moment dat n'a mai putut.

Am fost amestecat în anii cei mai grei și mai profunzi ai lui Horia; am trăit prin ei, așa cum mergi prin holde la seceriș; m'am bucurat de tot ce era în jurul lui din el și m'am adăugat pe mine cu ce am putut prinde din el. Trebue să ajungi la un moment ca acesta, de răscruce, nu de sfârșit, și să lași să treacă o vreme ca să poți simți mai adevărat ce a însemnat în viața ta ceva ce venise dela altul. Asta nu atât ca să te pricepi mai bine pe tine însuți, ci ca să vezi ce a putut cineva să fie pentru alții, ce a putut să dea un om altor oameni.

Horia a fost totdeauna plin de dăruire; nu numai pentru timpul lui, pentru ce avea puțin sau mult din cele trecătoare, dar mai ales a dat din belșug din inima lui și din gândul lui, ca o mână de ajutor celor ce nu puteau trece pârâul peste care el aproape sbura, fără să arate nici cea mai mică oboseală.

Mintea lui aproape înspăimântător de puternică, gândul ce trecea ușor dela un cap la altul al pământului, puterea de pricepere erau extraordinare; era totdeauna aproape de toți cei din jurul lui, și în ultimii ani începuseră să se strângă în jurul lui ucenici, tot mai mulți și mai insistenți în a nu lăsa să treacă niciun moment fără de el și niciun cuvânt dela el care să nu fie ascultat.

Cred că trebue să mai așteptăm până când vom putea să ne așezăm liniștiți la masă și să ne gândim la Horia și să căutăm să vedem toată bogăția pe care a lăsat-o în noi și în atâția din jurul lui. Sunt sigur că peste câteva luni sau chiar ani vom ajunge să putem să-l vedem mai bine și poate vom găsi puterea să cuprindem în vorbe tot ce este și va fi totdeauna Horia.

N. Petra

PROVINCIE ȘI AVANTGARDĂ ÎN ROMÂNIA

În seara de 14 Iulie 1916, în orașul Zürich, *pentru prima dată în toată lumea*, după cum semnalează Catalogul editat în 1966 cu prilejul împlinirii unei jumătăți de secol de la istoricul eveniment, a fost organizată de un grup de tineri *Întâia Serată Dada*.

Doi tineri, proaspăt sosiți din România, au luat parte activă la această manifestație: studentul de arhitectură Marcel Iancu și poetul Samyro, care la Zürich era cunoscut sub numele de Tristan Tzara.

Astăzi, toate aceste date sunt locuri comune în istoria literaturii și a artei contemporane. Dar, înainte de-a sosi la Zürich, tânărul Tristan Tzara, născut în 1896 în Moinești, Moldova, publicase o seamă de versuri, în anul 1912, în revista *Simbolul*, editată la București de Marcel Iancu. Tzara încă nu exista — dar poetul Samyro era destul de activ... Era, după cum ni-l descrie într'un document inedit unul dintre fondatorii supraviețuitori ai revistei, « o fire tăcută și timidă, foarte legat de Ion Vinea, care se afirmase de-atunci un poet nou și adevărat ». La *Simbolul* publicase versuri de factură minulesciană, influențate uneori de Francis Jammes; versuri fără nici o strălucire, fără nici o noutate. Mi-amintesc vag de începutul uneia din poeziile lui:

Trei prințese au plecat
Să-și găsească trei iubiți
Trei prințese au plecat.

Cum, însă, aici nu este vorba de evaluarea unui poet, ci de stabilirea unei clime poetice și a unei cronologii, vom lăsa de-o parte judecarea acestei încercări lirice a celui care mai târziu avea să fie Tristan Tzara. Bilanțul lor a fost făcut în țară, încă din 1934, când Saşa Pană a editat *Tristan Tzara: Primele poeme, urmate de Insurecția de la Zürich*. De curând, culegerea, apărută acum mai bine de 30 de ani la București, a fost « descoperită » și editată la Paris ca o senzație literară, cu o prefață de Jean Cassou.

Ceea ce interesează în ordinea de idei care ne preocupă acum e data și locul: anul e 1922, și Samyro abia sosise în București din Moinești.

În legătură cu poezia aceasta, izvorîtă dintr'o stare sufletească pe care numai un anumit fel de provincie putea s'o creeze, G. Călinescu scrie în *Istoria Literaturii Române* (ediția din 1941): « În poeziile române ale lui Tzara, scrise între 1912 și 1915, temele sunt simboliste (provincie, duminici, spitaluri), cu sentimentalismul și voluptatea de mirosuri puternice de viață rurală, tipică evreilor comprimați în ghettouri, pe care le va desvolta Ilarie Voronca. Presimțirea dadaismului e in aceea că, ocolind raporturile ce duc la o viziune realistă, poetul asociază imagini neînchipuit de disparate, surprinzând conștiința ».

Fără îndoială, Călinescu are dreptate. Ideia lui a fost confirmată de istoria literară, deseori, după Samyro-Tzara, care nu numai ca fondator al dadaismului internațional, ci și ca unul din precursorii acestei poezii, « cu mirosuri puternice de viață rurală », a fost un deschizător de drumuri — cu sau fără intenție.

Un pas pe harta Moldovei ne duce de la Moinești la Iași, unde, în 1914, un tânăr numit Benjamin Wexler trimitea la *Viața Nouă* a lui Ovid Densusianu-Ervin poeme semnate B. Fundoianu. Acesta, la rându-i, avea să devină alt stegar al mișcării de avant-gardă în România — și în Franța, sub numele de Benjamin Fondane.

La Fundoianu, și mai violent decât la Samyro, aerul provinciei devine obsesie în numeroase poeme:

Târg ticălos, cu uliție și străzi
sparte de ploi, de vite și de care,
aici, în câmp, pe vremuri, creștea soare
aici creștea ovăz ».

Sau, altădată:

Castanii simpli, peste bănci de parc,
lipesc cu palma mărci de-alamă late

și încă:

În târg miroase-a ploaie, a toamnă și a fân
Vântul nisip aduce, fierbinte, în plămân,
și fetele așteaptă în ulița murdară
tăcerea care cade în fiecare seară
și factorul, cu gluga pe cap, greoi și surd.

Poemul, în chip aproape simbolic, e intitulat *Herța*, iar B. Fundoianu pare — în poezie — văr primar cu Samyro, când acesta, din Moinești, scria:

Vântul plânge în hornuri cu toată desnădejdea unui orfelinat
Vino lângă mine ca o luntre în tufiș
Așterne-ți vorbele ca paturile albe în infirmerie
Că acolo poți plânge nesupărată, că miroase a gutui și a brad.

Din Moinești și Iași, spre sud, la Dunăre, un alt poet, care avea să se transforme în incontestabilul șef al avantgardei literare în România între cele două războaie — folosind un vocabular deosebit — despre teme și peisaje aproape identice, chiar dacă acestea se găseau sub un alt meridian.

Născut în 1895 la Giurgiu, Ion Vinea a făcut parte, încă din 1912, dintre cei dintâi animatori ai grupului *Simbolul*. În România, lui, împreună cu Marcel Iancu, Theodor Solacolu, Jacques Costin, Tristan Tzara (încă Samyro...) și încă unul sau doi, al căror nume a rămas îngropat sub ani, îi revine marele merit de-a fi sfărâmat vechile forme, încercând pentru prima oară tipare și motive noi.

Multe din versurile cuprinse în volumul *Ora fântânilor*, apărut la București în 1964, cu puțin timp înainte de moartea poetului, par azi oarecum desuete sau romantice, nicidecum poezie înnoitoare.

Astfel, versurile

Mi-i dor de un fine de toamnă
cu plopi poleiți de amiază

pot fi foarte bine semnate de Barbu Nemțianu sau D. Iacobescu, la fel ca aceste versuri ale unui Ion Vinea de nerecunoscut — dacă ne gândim la marele poet de mai târziu:

Mă tem de privirea din urmă,
de vorbele de bun rămas,
de semnul vremelnic din poartă
de zvonul pierdutului pas

dintr'un dulceag *Vals vechiu*, care e aproape la înălțimea liricei lui Cincinat Pavelescu sau D. Karnabatt. În aceeași culegere de poeme, însă, întâlnim și adevărata poezie a lui Ion Vinea, pe care trebuie — din nou — să o așezăm sub semnul poeziei provinciale:

Ocol zidit, plâns de foi și ferestre,
bivoli fumegă prin smârcuri.
Arborii cu ghiare de cărbune
sfâșiau un cer care fugea.

În poezia lui Ion Vinea apare, pentru prima dată în lirica românească, peisajul provinciei dobrogene, pe care nimeni, afară de pictorii acelei regiuni, Lucian Grigorescu, Constantinescu-Ali Baba, și, mai cu seamă, Iser, n'a știut s'o evoce și s'o descrie mai dramatic:

Val pal, stâncile arse,
albastrul sat într'un inel de var.
Femeile țărmului au obraz de mărgean
și se vând pe stras și suliman.
Vreau să rămân aci la Tuzla
lângă valsurile moarte'n casa albă
când pleacă școlarii rahitici
și'n plajă sângeră macul sălbatic
chiag tușit în amiaza fragedă

Şi această *Casă din Mangalia:*

Dobrogea sonoră ca lemnul de vioară
şi-afundă sarcofagul între Dunăre şi mare
pe valul lui Traian.

Pe prag zebrat de drumuri vechi,
la pontul Euxin
casa cojită de crepuscul
e o epavă mai mult
fără leagăn, fără cuvânt.

În aceste mostre, luate aproape la întâmplare, din marele, adevăratul Ion Vinea, e un început de Bacovia:

Arborii cu ghiare de cărbune

dar şi o coardă foarte fină şi nouă, care anunţă pe Ion Barbu:

Pe prag zebrat de drumuri vechi

sau:

Val pal, stâncile arse,

ceea ce nu înseamnă nici *influenţă*, nici *ecou*, ci drumul care, din Giurgiu, ca şi din Moineşti şi din Iaşi, reprezintă întreaga provincie românească, aşa cum apare în această evocare a gărilor:

Gară peticită de lumini,
şine verzi sub luna de venin,
câmp în ceruri înţepat cu spini,
ce tăcere, suflet pal şi mut,
trenurile toate au trecut.

Apoi, chemarea:

Vântul rupe rufe de mătasă,
gândurile au fugit din casă,
vino, rece mâră de mireasă,
pune-mi clopoţei la gât
ca să-ţi treacă de urît.

La urmă, *desnădejdea* provinciei, la Vinea, ca şi la Fundoianu:

Ultim şir de roţi, porniţi alene,
felinare, tremuraţi din gene,
ţipă, desnădejde, din sirene,
suspinaţi, supape'n unison
zgardă, scutură-te de peron.

Zgarda, de care e legat întotdeauna poetul de provincie (zgarda, sau însăşi provincia), de care nu se poate desface, şi care, mai dramatică şi mai sfâşietoare, revine şi se defineşte la un alt poet. Din nou în Moldova — de data aceasta la Bacău.

Descendent sufletesc al altor poeţi ai provinciei, între care craioveanul Traian Demetrescu-Tradem şi tecuceanul Ştefan Petică, G. V. Bacovia, al cărui volum de debut a apărut în 1916, patru ani după publicarea revistei *Simbolul*, avea vă transforme provincia moldovenească într'un adevărat cosmos, şi cuvântul *Plumb* într'o noţiune poetică, dar şi într'o viziune planetară.

Bacovia a prefăcut provincia într'o lume în sine, şi nu este de mirare că sub aripa de *plumb* avea să se adune o foarte stranie şi inegală şcoală literară, începând cu tradiţionaliştii cei mai lipsiţi de gust, ca de pildă un palid G. St. Cazacu, până la Fundoianu, Voronca, Saşa Pană, şi, în general, toată avantgarda.

Acest fapt avea să-l recunoască într'un frumos poem însuşi Saşa Pană, care, ca editor al revistei *Unu*, de sub epoleţii unei uniforme de medic militar, a condus între 1928 şi 1933 ceea ce am putea numi azi o paşnică rebeliune.

În poemul cu titlu bacovian *Octomvrie pe zonă*, un sfert de secol după Bacovia, la începutul celui de-al doilea război mondial, maiorul Saşa Pană scria:

Vocabularul este epuizat de Bacovia
în câteva monete de plumb
Ce au acoperire sufletul toamnelor moldave

Poezia se află în culegerea *Munţii noaptea neliniştea*, editată în 1940, cu un desen de Man Ray, ca un autentic semn de noutate estetică; dar, pentru noi, miezul poetic este cuprins în deja tradiţionalele cuvinte-noţiune *Octomvrie*, *Bacovia*, *plumb*, *moldave*. În felul acesta, se demonstrează de la sine că, înainte de-a fi fost o *revoluţie*, mişcarea de la *Unu* a însemnat o evoluţie dela *Simbolul* până în paginile din *Plumb*, precum se poate vedea din cunoscutele mostre ale poeziei lui G. V. Bacovia:

Plouă, plouă, plouă
Vreme de beţie
Şi s'asculţi pustiul
Ce melancolie!
Plouă, plouă, plouă.

Sau această anticipare a câmpului din poeziile lui Fundoianu:

Da, plouă cum n'am mai văzut...
Şi grele tălăngi adormite,
Cum sună sub şuri învechite.
Cum sună în sufletu-mi mut.
Oh, plânsul tălăngii când plouă.

Dar Bacovia e *și* provincial *și* moldovean, și, în felul acesta, într'adevăr « a epuizat vocabularul »:

Și ași vrea să mor
Ca Romulus Rege
Uitat, legendar...
Cuprins de-o furtună
Pierdut să dispar

Prin codrii Bacăului.

Ce cuminte, ce linear, ce armonic se prezintă, în fața acestui sbuciun adânc, poezia lui Șașa Pană, când evocă aceeași Moldovă:

Sub pleoape urcă dimineața ca un vrej
Păsările bat în geam cu bijuterii din gâtlej
Frântă buimac după perdelele ultimului vis
E poteca printre poteci de cristal
Spre un ținut interzis.

Poemul e intitulat *Vacanță la Dorohoi*, dar la Bacovia păsările nu bat în geam « cu bijuterii din gâtlej », ci au cu totul alt înțeles, alt aspect, și fac să se audă alte sunete:

— O, corb.
Ce rost mai are-un suflet orb...
când anii trec cum nu mai știu.
O, corb.
Ce rost mai are-un suflet orb...
— Chiar!

În poezia lui G. V. Bacovia totul e suferință, chin, suspin, singurătate:

Nu mai aștept pe nimeni.
Nici o speranță.
Nimeni nu mai este liber.

Acest ultim vers al celui mai de seamă poet social, pe care l-a dat provincia românească, n'a fost înțeles, sau, pur și simplu, a fost trecut cu vederea.

Cu toată revolta lor contra *gospodarilor* și a *oamenilor cuminți*, provincialii de la cea mai avantgardistă revistă din România (să nu se uite că primul caet al revistei *Unu* a apărut la Dorohoi), mergeau pe un drum paralel cu acela al lui Bacovia, fără să-i poată călca pe urme.

Urma ghetelor scâlciate ale lui Bacovia n'a fost nici aceea a pantofilor lui Saşa Pană, nici aceea a sandalelor sau a picioarelor desculțe și boeme ale inconformistului Geo Bogza.

În pictura a doi mari artiști, care aveau să-și găsească drumul în suprarealism, au apărut, însă, mai târziu, elemente din Bacovia, când acesta anunța că

nimeni nu mai este liber.

E vorba de Victor Brauner și Jacques Hérold — și pentru noi nu e deloc o întâmplare faptul că amândoi s'au născut (primul în 1903, al doilea în 1910) în Moldova, la Piatra Neamț — târg din care aveau să scoată, ca dintr'o fântână fermecată, lumea sbuciumată a provinciei unită cu o viziune colorată, onirică, a basmelor, pentru a întrebuința, în chipuri și viziuni diferite, dar sufletește înrudite, materialul uman și culorile din pictura lor, care s'a adâncit și s'a afirmat la Paris, după 1930.

Arta lor simbolizează — în anumite aspecte — lumea lui Bacovia și folclorul românesc, în vechea, milenara melancolie moldovenească.

Lângă Moldova lui Bacovia, Brauner și Hérold, aceea a lui Saşa Pană e doar un creion cu un farmec fin, aproape fără niciun fior uman:

Numai în sat iarna se stinge devreme
Promoroaca e un cântec funebru mut
Lămpile numărul 12 încep să fileze
De la patru și jumătate
Odată cu neliniștea și plictisul creangă uscată

La aceeași oră, Bacovia înseamnă:

Ninge grozav pe câmp la abator...

Numai la Bacău, la abator, ninsoarea poate fi *grozavă*. Albul acesta *grozav*, dramatic, violent, al ninsorii bacoviene, de la abator, poate fi văzut în anumite tablouri ale lui Jacques Hérold, care afirmă următoarele, într'o convorbire cu Michel Butor: « Le blanc me tient. Toute ma peinture sera entre le blanc de la toile vierge et le blanc fatal, dans lequel l'oeuvre risque de sombrer, le rouge étant cette distance, cette tension extrême entre les deux blancs, entre cette activité suprême du peintre et le matérial brut». « Albul *fatal* » lângă roșul *tens*, de care vorbește Hérold, este exact transpunerea plastică a versului

Ninge grozav pe câmp la *abator*...

Ninge = alb. *Abator* = roșu. Bacău, Piatra Neamț.

Unde, însă, avantgarda se îmbină într'un fel cu totul inedit cu provincia, e în poezia lui Ilarie Voronca, născut în 1903 la Brăila, și al cărui volum de debut, apărut în 1923, este intitulat, foarte simbolic, *Restriști*.

În acest prim volum, ca și în multe altele din numeroasa producție franco-română a lui Voronca, care au marcat în lumea poetică un drum ascendent, nu lipsit de surprize, Bacovia este atât de prezent încât în a sa monumentală și prețioasă, dar uneori decon-

certantă, *Istorie a Literaturii Române*, G. Călinescu așează pe Voronca în grupul tradiționaliștilor, alături de... Ion Pillat, B. Fundoianu, Zaharia Stancu, D. Ciurezu și Radu Gyr: tovărășie fără îndoială arbitrară și pitorească, la a cărei origine însă se poate găsi, fără greutate, un sâmbure de adevăr.

Dacă, *aparent*, catalogarea pare arbitrară, nu se poate nega faptul (poetic) că în Voronca există, mai cu seamă la început, mult din Fundoianu și destul din Pillat, precum, mai târziu, în Pillat avea, inconștient, să existe destul din Voronca și chiar din Fundoianu.

Ion Pillat a fost un tradiționalist al avantgardei, iar Ilarie Voronca și B. Fundoianu, ca și Saşa Pană, s'au afirmat ca avantgardiști ai unei tradiții care începe cu Samyro, Ion Vinea (încă Ion Iovanake), ajungând până la Tristan Tzara, *născut* în 1916 la Zürich, după ce Samyro închisese saltarele de poet simbolist la București.

Vâna poeziei lui Ilarie Voronca vine din Brăila — *Orașul cu Salcâmi* —, la fel ca aceea a altor poeți brăileni de avantgardă, care s'au menținut pe linia lui Voronca: Andrei Tudor, Horia Ghica, Ion Pogan. Iată, de pildă, ceinăriile din port, cu băutura gălbuie, într'o poezie de Voronca:

Ceai care desfeți limba și măruntaiele
Ceai care micșorezi bolnavilor suferința
ierburi sălbatice din noi răutatea oamenilor tae-le
adu în ficatul și în rărunchii mei umilința

ceai dăruit refugiaților ruși
ceai în grădini publice pe scaune de lemn
ceai celor supuși și nesupuși
ceai pe toate buzele uscate ca o cruce de lemn.

De la umanitarismul cu *refugiații ruși* (era prin anul 1923, îmi pare...), trecând prin grădinile publice și crucile de lemn, găsim aci o *tradiție* care vine direct din Bacovia:

Aprind pe masă lampa și iarăși mă desbrac
Aș vrea să-mi fac un ceai și stau și nu mi-l fac.

Cam în aceeași epocă, în februarie 1923, Ilarie Voronca scria dintr'o cafenea o scrisoare către Camil Baltazar, din care extragem următorul pasaj: « ...La doi pași sorbea ceaiul, rânjind dureros și stupid, aruncând cuvinte neînțelese, poate versuri, un nebun. Mi-am adus aminte de Bacovia, m'a cuprins o milă, o bunătate nesfârșită... ».

Cu toată colaborarea sa mai târzie la reviste ca *Integral*, *Unu* și 75 *HP*, Voronca avea să se desvolte și să rămână un romantic avantgardist (teme ca, de pildă, poemul *Petre Schlemihl* sunt un excelent exemplu), iar poezia lui nu poate fi detașată, decât cu greutate, de aerul brăilean. El cântă:

Cartoful ca mâinile plugarului aspre
cu răcoare de tunel de după-amiază
tu ești al gliei glas spre
tine ochiul îngerilor fără haraci te veghiază.

« Al gliei glas », foarte frumos. Dar se pune o întrebare: Voronca sau Pillat? Voronca sau Fundoianu? Cu alte cuvinte: Brăila, Florica sau Herța? (Ca o notă personală, țin să însemn aci că am fost, în repetate rânduri, martor al admirației ce-și nutreau reciproc Pillat și Voronca, rude sufletești depărtate).

Nu este nici Radu Gyr, nici Dumitru Ciurezu, ci Ilarie Voronca, autorul acestor versuri:

în duminica floriilor mâhnirea e o crinolină dealungul zidului
paturile sunt ca școlărițe cu părul cearceafurilor despletite
glasurile sunt scăzute ca gârlele în secetă
timpul îmbrăcat în halat alb trece pe lângă tine
ca păsările de mare cuvintele sunt vărgate...

De altfel, cu intuiția sa critică de nediscutat, analizând poezia lui Ilarie Voronca, G. Călinescu își pune următoarea întrebare: « E futurist, dadaist, suprarealist? Toate și niciuna ».

Pentru noi, însă, Voronca a fost (« toate și niciuna ») unul dintre cei mai reprezentativi poeți ai avantgardei de provincie, la Brăila, la București și, mai târziu, la Paris, provincie pe care o cântă mereu și o evocă în felul următor:

Iată, e curtea udă cu o aromă'n lemne
Octomvrie, în clocot cazane de tomate
Și umbra în depozit de cherestea te'ndemne
Să recunoști în cântec aceste flăcări mate
Să recunoști cum fierbe, în bulion, un suflet
Atât de dulce chipul Mamei între tenebre
Cu vocile scăzute în anotimp, în suflet
Și în magiun fantoma trecutului răsfierbe.

Unde, dacă nu în provincie — la Brăila, la Moinești, Giurgiu sau Dorohoi — în Octomvrie, *mamele* stăteau în curți, făcând magiun și păzind cazane cu bulion și pătlăgele vinete? Indiscutabil, curajul de-a scrie — și cât de plastic și de frumos — despre aceste elemente specific *gospodărești*, face din Ilarie Voronca, nicidecum un poet tradiționalist, ci unul de avantgardă.

Un amănunt, care nu poate fi trecut cu vederea, este faptul că *Editura Unu* — singura care a tipărit poeți de avantgardă la București, și în mod consecvent, între 1928 și 1940 — a editat o parte din cărțile lui Voronca, alături de alți poeți ai provinciei. Numele lor este permanent legat de provincie și de atmosfera ei, ca, de pildă, A. Zaremba de Iași, Moldov de Dorohoi și Ion Sofia Manolescu de Roman.

Exemplul acestui poet, avantgardist numai în măsura în care ar putea fi considerat ca « primitiv », ni se pare demn de luare aminte, dat fiind că între *Unu* și poetul romașcan

singurul punct de contact a fost numai şi numai provincia, cu atmosfera ei de sumbră tristeţe, pe care Manolescu ştia s'o facă uneori ironică:

Ce frumoasă toamnă o să fie,
vor muri poeţii de ftizie
şi'n potop de galbene lumini
le va arde sufletu'n vitrini.

A murit poetul Călinescu.
Mâine o să moară Manolescu.
Poimâine un altul o să moară.
Ce frumoasă toamnă literară...

Şi mai caracteristică decât toate aceste exemple ni se pare absenţa aproape totală din publicaţiile literare ale avantgardei a traducerilor din poetul revoluţionar rus Vladimir Maiakovski, ale cărui poeme de adevărată avantgardă apăreau în cu totul alte reviste, ca acelea ale lui Geo Milev sau Bert Brecht. În schimb, Bacovia a fost mereu prezent, într'un fel sau altul.

«Jos cu poeţii! Jos zidurile! Să vie Reporterul!» — cerea într'un manifest de-o violenţă verbală plină de imagini poetul (ortodox şi suprarealist) *paul sterian*.

Şi, ca un fel de răspuns la chemare, vine *reporterul*: din Câmpina, peisaj petrolifer, dintr'un alt fel de provincie, soseşte cel care avea, mai întâiu, să se impună ca poet de o mare violenţă verbală şi mai apoi ca un mare reporter: Geo Bogza.

Un reporter al provinciei, fără discuţie, cum se va vedea mai târziu din culegerea de reportagii alese *Ţări de piatră, de foc şi de pământ* — şi câteodată chiar un reporter cu accente bucolice, cum cu câţiva ani mai târziu avea să apară în *Cartea Oltului*.

La Câmpina, de unde Geo Bogza venea, unde editase un număr al revistei de avantgardă *Urmuz*, şi unde apăruse ceva mai târziu o foaie de tendinţe avantgardiste, *Strada*, condusă de un poet astăzi cu totul uitat, Al. Tudor-Miu, exista, şi acolo, un indiscutabil ferment al aceluiaşi spirit pe care l-am întâlnit în celelalte oraşe de provincie. În coloanele acestei reviste avea să scrie, destul de des, un autentic spirit suprarealist, judecător ca şi Urmuz, publicat de Tudor Arghezi ca şi Urmuz, un suprarealist neînregimentat, franctiror, Horia Bottea. În scrisul acestuia provincia se unea în chip aproape paradoxal: născut la Râmnicul Vâlcea, judecătorul Bottea nu avea să ajungă niciodată la Curtea de Apel, colindând ţara cu opriri la Câmpina şi la Braşov, ciudată combinaţie de Bacovia, Urmuz, Vinea şi Arghezi, dar, în fond, Horia Bottea.

Reportajele atât de imperios solicitate de *paul sterian*, scrise de Geo Bogza, redau o teribilă, o dramatică, o sfâşietoare viziune a unor oraşe, din care poeţii şi poezia evadaseră sau dispăruseră cu totul.

Iată, de pildă, o viziune a oraşului Bălţi, de unde nu s'ar putea spune că am cunoaşte vre-un poet: «*Cârduri de ciori, zeci de mii de ciori, se rotesc fără încetare deasupra oraşului. De cum porneşti de la gară, pe strada care duce spre centru, un val de putoare pestilenţială, de cadavru intrat în descompunere, te ia în primire şi nu te mai lasă până ce nu părăseşti oraşul. Aşa întâmpină Bălţi pe toată lumea, aşa m'a întâmpinat şi pe mine*».

Ciori, oraş, gară, stradă care duce spre centru, putoare pestilenţială, cadavru, descompunere, ce sunt, oare, toate aceste elemente, care compun reportajul «nou» al lui Geo Bogza, dacă nu o mărire, o intrare în adânc, în lumea lui Bacovia?

Dacă am încerca să alăturăm prozaic, într'un fel de reportaj *ad hoc*, elemente tipice din lirica lui Bacovia, am găsi, nu fără oarecare mirare, un premergător al lui Geo Bogza, precum se poate observa şi în următoarea descriere a Hotinului:

«*De pe oricare din străzile lui, atât de exagerat de largi, ochii cad peste o nesfârşită desfăşurare de câmpii, imensităţi geografice, trezind idea unei infinite pustietăţi. Şi de invazia acestei pustietăţi, oraşul nu e apărat cu nimic, cu nici un fel de barieră*».

Aceeaşi dezolare din universul poetic băcăuan al lui Bacovia. Reporterul a venit. Dar el nu face altceva, în marea majoritate a reportajelor sale, decât să descrie oraşe şi regiuni de pe o hartă pe care, până la el, se descriseseră alte locuri: după Moineşti, Mangalia, Giurgiu, Dorohoi, nimic mai consecvent decât Hotin şi Bălţi, în viziunea reporterului care a venit, precum ceruse *paul sterian*, dar a venit din Câmpina.

Dacă până acuma târgurile din Moldova aveau poeţii lor, la fel ca oraşele de pe Dunăre, Basarabia, goală, desbrăcată de orice farmec *istoric*, apare pentru întâia dată, într'o cutremurătoare viziune, în proza poetică a lui Geo Bogza. O exclamare ca aceasta a lui Geo Bogza, e, de fapt, un vechiu strigăt înnăbuşit al lui Bacovia: «*Nicăeri ca la Hotin n'am avut mai bine, mai puternic, sentimentul pustiului şi al pustietăţii*».

E reporterul:

Şi s'asculţi pustiul
Ce melancolie.

E poetul.
De data aceasta, Hotin şi Bacău.

* * *

Privită dintr'o prismă istorică, strict obiectivă, avantgarda literară din România poate fi situată în chip generaţional, având în fiecare decadă un aspect aparent divers, urmărind însă aceeaşi ideie de înnoire, într'un spirit de rebeliune şi frondă. Nu ne referim aici, vrem să afirmăm acest fapt în chip cât se poate mai concret, la ideia de *generaţie* cum a înţeles-o şi a formulat-o, între cele două războaie, grupul al cărui *şef* a fost Mircea Eliade.

Constatarea, la care ajunge analiza noastră, e următoarea:

1. În 1912, având ca organ de afirmare literară «Simbolul», se impune prima generaţie de avantgardă autentică. Samyro, Ion Vinea, sunt în literatură numele cele mai reprezentative, alături de Jacques G. Costin, Theodor Solacolu, iar în artă se impune tânărul Marcel Iancu. În acelaşi timp, în aceeaşi epocă, se aud cele dintâi tonuri ale poeziei lui G. V. Bacovia.

2. Zece ani după aceea, prin 1922, încep să se afirme în chip temeinic: B. Fundoianu, Ilarie Voronca, Ion Călugăru, şi, ceva mai târziu, Saşa Pană, Geo Bogza. Toţi aceştia,

fără nici un fel de excepție, veneau din provincie, precum tot din provincie, Giurgiu, sosise Ion Barbu, cu poezia lui « balcanică », a cărui influență, într'un chip mai cu seamă formal, avea să fie la fel de puternică și de definitivă ca aceea a lui Bacovia.

3. În 1932-1933, cu alți zece ani mai târziu, începea să se afirme, în chip spontan, la Brăila, Brașov, Roman, Turnu Măgurele, *generația* mea. Am încercat, cu câțiva prieteni de-atunci, să « organizăm » *generația*, editând mici reviste literare, de frondă, « pentru descărcat sinceritatea refulată », însă n'am ajuns prea departe. La Brașov, *Start* a apărut numai în două caietele, la fel ca la Brăila *Stilet*, cu un mare afiș galben, strigând: « Rugăm pe imbecili și pe burghezi să n'o cumpere ». Lozincile noastre erau diferite. Țin minte una, luată, dacă nu mă trădează memoria fără arhivă, din André Malraux: « On publie pour chercher des hommes ». Am publicat-o în prima pagină, spunând colegilor de pretutindeni, într'un stil hai să zicem mai *direct:* « Bateți laba! ». Paralel cu aceste reviste-surori, care încercau să formeze un fel de grup sau front comun, au apărut reviste în locurile cele mai neașteptate ale provinciei: Covasna, Brad, Silistra, Sighet, Turnu-Măgurele, Slatina, Bolgrad, Vatra Dornei. În unele din ele spiritul de avantgardă era prezent, într'un fel sau altul, toate însă încercau un fel de înnoire. La Arad a apărut o revistă cu titlul *înnoirea*... Zece ani după *startul* generației mele (1933), România se găsea în plin războiu, ieșind dintr'o dictatură ca să cadă în alta.

Nu știu, așa cum scriu, de pe o Insulă din Pacific, cum scriu în țară (în realitate) tinerii care în 1967 au vârsta pe care noi o aveam între 1933-1935, cei care pornesc la drum cu trei decenii după generația mea. În 1933, cei care aveau aproape de 50 de ani mi se păreau bătrâni... În chip aproape paradoxal, poemele tinerilor din 1967, pe care am ocazia să le cetesc uneori în reviste din țară, mi se par poeme neo-semănătoriste de tineri-bătrâni. Fapt e că nici unul dintre ei nu poate merge, liber, la o tipografie, ca să scoată o carte sau o revistă, bună-rea, cum îl taie capul.

A scrie azi: « Așa, bateți laba, on publie pour chercher des hommes », cum am spus noi în 1933, e o imposibilitate, sau un act de sinucidere morală.

În schimb, după trei decenii de tăcere mormântală, încep să se comenteze și să se reediteze poezia unor Fundoianu, Voronca, Vinea, Barbu și proza tulburătoare a unui Urmuz, ca să nu mai vorbim de G. V. Bacovia, care, din cauza unor versuri cu *muncitori* și *furnale*, reușise să nu fie dat complet la fund ca poet *decadent* și *pesimist*. Și, ceea ce este paradoxal, publicații ca *Integral*, *Punct*, *Unu*, *75HP*, servesc drept material de *fișe literare*, în care se poate descărca puțin din tot ceea ce este refulat... Astfel, ele ies din avantgarda boicotată și sabotată ca să intre în istoria literară, arhivate și catalogate cu grije aproape religioasă (sau subversivă).

Avantgarda zilelor noastre — în România — e închisă în saltare de peste trei decenii. Nimeni nu știe când, cum și unde vor exploda saltarele. Datoria noastra este să credem în conținutul lor: punte între ieri și mâine.

Ștefan Baciu

CIPRIAN ȘI URMUZ

G. Ciprian, după un lung stagiu de rămânere în umbră, voit sau nu, reapare în 1965 cu « amintirile » și teatrul său, afară de « Nae Niculae », din care este reprodus numai tabloul I din actul I.

Uman, măsurat, povestitor fluent, Ciprian nu ponegrește pe nimeni, nici nu se prealaudă pe sine, ci își arată slăbiciunile dintr'o viață în care boema și-a găsit contra-ponderea în constanta familiei. Lumea în care-a trăit o reconstitue cu tot ce-a avut bun și rău în ea. Astfel aflăm, de pildă, că Stăncescu, actor serios însă fără « presă », a fost un mare senior, inteligent, generos, admirabil camarad, pe când prea-slăvitul « Nenea Iancu » Brezeanu a fost un meschin, zăcaș, adevărat specialist al minimalizării meritelor altora. O comoară de om se vede că a fost și Morțun, după cum un îngâmfat mediocru și farseur a fost Soare Z. Soare. Lui Iorga, autor dramatic asiduu, care aducea în fiecare an câte o piesă, jucată de două-trei ori, Ciprian îi subliniază umorul. Sunt evocate mai toate numele teatrului nostru dintre cele două războae, și multe dintre cele ce-au entuziasmat pe părinții noștri, înainte de primul război.

Octavian Goga, o vreme director al Naționalului, îl poreclise pe Ciprian « Omul ». Rareori o poreclă mai potrivită: după lectura acestor amintiri, nu poți să-l definești pe Ciprian altfel. Este « omul », cu hopurile, cu ridicările sau căderile lui, cu luciditățile și amețelile lui.

În ultimul capitol, consacrat epocii de după cel de-al doilea război, Ciprian e la fel de olimpic-obiectiv ca și mai înainte. De pildă: « *Ziua cea mare*, de Maria Banuș, a avut un promițător act prim, uns cu toate alifiile succesului, dar păcat că tablourile următoare nu s'au menținut la aceeași înălțime. Ședințe și iar ședințe! Or, publicul nou caută altceva la teatru... » Despre piesa surprinzător de slabă a lui Camil Petrescu, « Bălcescu », slăbiciune pe care marele scriitor și-a răscumpărat-o în romanul « Un om între oameni », fiind mai mult romancier decât dramaturg, Ciprian spune delicat: « *Bălcescu*, evocatoarea frescă dramatică a lui Camil Petrescu... ».

Ciprian a fost, fără discuție, un actor valoros, dar nu rămâne în istoria teatrului nostru ca « actor », ci doar ca « mare autor ». Vrem, nu vrem, al doilea autor dramatic important al nostru este el. Caragiale a fost primul nostru autor dramatic original, acut, și de aceea viu, încă viu. Dramele istorice de înainte sau după Caragiale, scrise de Hasdeu, Alecsandri, Davilla, Delavrancea, ca să numim doar pe cei de luat în serios, nu se apropie nici de poezia sau paroxismul dramatic al teatrului istoric shakespearian, nici de șlefuirea teatrului clasic francez; în afară de România, aceste drame sunt neinteresante, iar Românii le-au iubit, și pe bună dreptate le iubesc, pentrucă sunt « ale lor », sunt evocări ale istoriei românești și contribuții de merit la literatura românească.

Singurele noastre piese care până azi au făcut față pe scenele străine sunt « Scrisoarea pierdută » și « Omul cu mârțoaga », prin care Ciprian ocupă, repetăm, al doilea loc ca autor original în teatrul românesc. Iar în 1940, când s'a jucat « Capul de rățoi », a treia piesă a lui Ciprian, se deschidea teatrului dela noi o nouă perspectivă, din nefericire tăiată și de război și de urmările lui. Din păcate, Ionesco nu a ajuns al treilea autor dramatic român, ci unul dintre importanții autori francezi. Ionesco s'a făcut în

Franța autor dramatic fără să datoreze nimănui nimic, așa cum cu douăzeci de ani înainte se făcuse Ciprian pe socoteala lui. Între acesta și Caragiale nu este nicio afinitate.

Dacă I. L. Caragiale rămâne încă sclipitor în folosirea limbajului prin care își conturează personagiile, Ciprian în schimb este mai uman, este profund, și, lucru foarte important, *creiază un simbol*, condiția fundamentală a poeziei, indiferent de gen. Simbolul adus de Ciprian pe scenă este adânc românesc; în uluitoarea « Scrisoare pierdută » nu este nimic profund românesc, este doar un sclipitor « superficial românesc », valabil doar prin abila ridiculizare a semi- sau falsei adaptări la modern. Un Caragiale, deloc inferior celui românesc, întâlnim mai târziu în Mexico, în epoca frământărilor dintre 1910-30; e vorba de prozatorul Mariano Azuela, autor de altfel mai cuprinzător decât Caragiale și mai adânc, care în multe pagini « caragializează » perfect spoiala modernizării Mexicului din epoca dictaturilor. Eterne rămân într'o literatură numai încorporările poetice ale simbolurilor specifice.

« Mârțoaga » lui Ciprian este într'un fel calul năzdrăvan din basmele noastre, ascuns în pielea unei gloabe răpciugoase ce trage să moară într'un fund de grajd domnesc și este readus la viață de Făt-Frumos, care-i dă să mănânce o tavă de jar. Mult dincolo de psihologia, de altfel foarte elementară, pe care-o mânuește Caragiale, Ciprian pune în joc fabulosul, cu o discreție de adevărat autor modern.

Socotim tipic acest simbol al « mârțoagei-cal năzdrăvan », pentrucă în caracterul românesc există refuzul « fățoșeniei », și tipic românească este ascunderea valorii, a forței, a nobleții supt cele mai modeste înfățișări. Românii sunt în genere foarte rezervați față de tot ceea ce este prea țipător, « arătos », « fălos », față de tot ceea ce « ia ochii ». « Mârțoaga », disprețuită de toată lumea, dar cu mari potențe în ea, este și un simbol al României, trecută prin atâtea greutăți și umilințe până să ocupe un loc demn de ea în lume. « Superior-indulgent » sau « superior fără crâcnire », omul faustic al cuceririi universului nu a fost întotdeauna mai împăunat decât « țăranul dela Dunăre »? Dar...

« Omul cu mârțoaga » este prima piesă ne-realistă, dar nici fantezistă, din literatura noastră, fără șarje ori sarcasm, dar strict construită în jurul unui simbol fundamental, cu elemente de « realitate » pe care le întâlnim și în basme, care nu au de altfel nimic de-a face cu « realismul ». Putem fi siguri că I. L. Caragiale ar fi iubit această piesă; el însuși era în căutarea unui simbol, pe care nu l-a mai găsit din cauza prea marei presiuni a naturalismului din timpul său, combătut de expresionismul incipient, la care însă nu a mai participat.

Un poet cu mult talent, dar toată viața lui otrăvit de egocentrism, a încercat să anuleze un succes nemaivăzut dela « Scrisoarea pierdută » prin denunțul pieziș, într'o « planetă », că piesa ar fi fost furată din manuscrisele lui Urmuz, prietenul din tinerețe al lui Ciprian. În « amintiri », autorul răspunde, veridic și nobil, după mai mult de treizeci de ani: « Cum am scris povestea aceasta? Din întâmplare. Căci întâmplarea mi l-a scos în cale, la alergările de cai, pe un biet sufler al nostru, gătit în ziua aceea ca de paradă: cu botfori, pantaloni bufanți, gheroc cadrilat, șapcă nouă și binoclu în mână. — Ce-i asta pe tine?, l-am întrebat. — Deschide programul!, răspunse el misterios. L-am deschis. Și, în dreptul unei gloabe cu numele de « Jalousie », văzui trecut — ca proprietar — numele suflerului. Știind ce patruped ponosit era rosinantele acela, care sosea

regulat cu zeci de lungimi în coadă, în râsetele și fluierăturile jucătorilor, iar pe de altă parte cunoscând cât de greu o ducea suflerul cu lefșoara lui amărîtă, m'a săgetat un gând și am zis în sinea mea: 'am găsit subiectul!' *Căci căutam unul...* Chiar în seara aceea am însăilat o ciornă fugară însemnând cu *a, b, c* numele câtorva personaje ». Oricine are o minimală experiență de scriitor știe că aceste accidentale « catalizatoare » au de multe ori un rost decisiv în creație.

În « Capul de rățoi », unde eroul principal este prietenul său din liceu Urmuz, căruia i se zicea « Mitică », dar și « Ciriviș », ca în piesă, avem o adevărată piesă românească de avant-gardă, « avant la lettre », un substanțial protest anti-conformist, ceva cu totul nou față de ceea ce se făcea pe atunci, nu doar la noi, ci chiar și în marile capitale ale literaturii. Este o piesă premergătoare, în timp, pentrucă de influențe nu poate fi vorba, a curentului din jurul anilor 1950: curent înăbușit, din nefericire, de invazia pornografiei sau platitudinilor numite în ultimii doi-trei ani tot « avant-gardă ». Nici « Capul de rățoi », în care autorul nu a ascuns deloc identitatea lui « Ciriviș », și care este o parțială dramatizare a poziției de protest a lui Urmuz, nu a scăpat de otrava poetului mai sus amintit: plagiat după hârtiile rămase dela Urmuz.

« Capul de rățoi », atât de nou atunci, nu știm cât ar mai părea de nou azi, dar « Omul cu mârțoaga », în care sunt alte calități, ar avea cu siguranță succesul pe care l-a mai avut înainte de război, la Praga, la Berna, la Berlin (la Paris, ca și « Scrisoarea pierdută », « Omul cu mârțoaga » a fost prost prezentat).

Așa cum cu Caragiale am existat în teatrul veacului XIX, cu Ciprian existăm în teatrul veacului XX, ceea ce este mult. În orice caz, un alt autor dramatic român al veacului XX încă nu s'a arătat, cel posibil fiind asimilat de literatura franceză.

* * *

Ca să poată fi strecurat *Urmuz*, Ciprian i-a adăugat scrierilor lui, într'o « addenda » finală, din care însă lipsesc unele texte, proza, cum ar fi « Fuchsiada ». Urmuz a fost revendicat ca autor-program de către suprarealiștii grupați în jurul revistei « Unu », apărută prin 1927. Așa Pană s'a ocupat cu publicarea restrânsei opere a lui Urmuz, adunată într'un mic volum cu tiraj limitat. Peste douăzeci de ani mai târziu, în rândurile introductive la câteva traduceri publicate în « Lettres Nouvelles » (1965), Ionesco îl apropie pe Urmuz nu numai de suprarealiști. dar chiar de Jarry, și îl consideră ca pe unul dintre purtătorii de cuvânt ai protestului din acest veac împotriva unei structuri de lume în disoluție.

S'ar putea, însă, ca autorul cel mai apropiat de Urmuz să fie Raymond Roussel, premergător francez al suprarealismului, premergător chiar și al unor sub-curente de azi din Franța, revendicat prin anii 20 de suprarealiștii francezi, ca Urmuz de cei români, și până la urmă sinucis tot ca Urmuz, din motive necunoscute, cam zece ani după ultimul protest al autorului român împotriva absurdului existenței. Tot ca Urmuz, Roussel era cunoscător și iubitor de muzică, pe care-a studiat-o și practicat-o până s'a decis să rămână scriitor super-original; era tot așa de extravagant pe cât vedem că era Urmuz din amintirile lui Ciprian, dar, mai ales, pe cât ar fi ajuns să fie dacă ar fi fost, ca Roussel, răsfățatul uneia dintre cele mai mari averi din lume: a doua din Franța « belle

époque». Orice ediție a scrierilor lui Urmuz ar trebui să fie însoțită de paginile în care este evocat de Ciprian. La început, povestește acesta, Urmuz, Mitică alias Ciriviș, a vrut să se facă medic, sau cel puțin s'a înscris la medicină, unde însă l-a desamăgit indiferența cadavrelor din sala de disecție: «în fiecare zi ciupeam câte unul și nu reacționau niciodată». Într'adevăr, monoton. Pe urmă «Ciriviș» s'a dus la drept, ca tot românul. Ajuns magistrat, a dispărut, exilat în Dobrogea. De acolo, într'o zi, îi trimite lui Ciprian o nuvelă, «Algazi și Grummer».

Spirit pornit spre frondă, încă din liceu Urmuz organiza farse pline de miez. De pildă: «La epoca aceea (cursul superior din liceu, n.r.), îndeletnicirea noastră de căpetenie era să ne ținem după seminariști ori alți tineri studioși și să ne dăm în vorbă cu ei. — Lumea crede, spunea Urmuz, și dumneavoastră credeți de asemenea, poate, că literatura noastră decade zi de zi. E o credință greșită. Sânt tineri care lucrează zi și noapte, iar dacă nu-și publică capodoperele este pentrucă sânt pe cât de valoroși, pe atât de modești. Putem să vă dovedim asta dacă vă interesează. (...)— Ce preferați: versuri sau proză? întreba el. — Versuri. — Ascultați atunci cu atenție și urmăriți, vă rog, atât adâncimea conținutului, cât și puritatea limbii, frumusețea formei. Tânărul studios, prins în mreji pe jumătate, își potrivea ochelarii, iar Urmuz, scoțând o fițuică, recita cu simplitate: 'Cică niște cronicari/Ducând lipsă de șalvari/Se rugau de Rapapport/Să le dea un pașaport'...». Uneori, când «culturalul» era mai vânjos, ieșea chiar bătae.

Restrânsa operă a lui Urmuz este una dintre cele mai convingătoare din proza noastră în acest veac. Ceea ce englejii numesc «non sense literature» exista cu mult înaintea lui Urmuz și a suprarealiștilor. Lewis Caroll, de pildă, cu cifrurile lui de satir-gentleman, e un fel de premergător al suprarealismului, dar Urmuz are nota lui personală, e serios, imperturbabil academic, dureros de serios. O tragică revelație a pierderii oricărui sens al umanității se desprinde din aceste pagini, scrise cu încordat sarcasm, cu o feroce dislocare a sensului comun, ceea ce face foarte îndoelnică pretinsa intenție «de-a amuza». Monștrii acestui micro-infern sunt pur și simplu coșmaruri preparate în stare lucidă: hibrizi în care organicul și anorganicul, umanul și animalul, fac corp comun, fie in specii visate parcă de un Jeronimus Bosch, fie în lubricități infinit mai sinistre decât în «Sodomele și Gomorele» servite azi cu toptanul. Împreunări de om și viezure, om și găină, om și pâlnie, în diverse «acțiuni» ale «romanului» sau «nuvelelor» lui Urmuz, în simple enunțări foarte concise, cum ar fi vorba de cele mai obișnuite lucruri, apar mai mult ca obsesii decât ca mici amuzamente literare. Și aceste obsesii s'au rezolvat radical în gestul fără întoarcere al sinuciderii ne-romanțate de niciun fel de adio sau expunere a «neînțelegerii acestei lumi față de un suflet sensibil».

Lăsând la o parte necunoscutele în legătură cu viața intimă a lui Urmuz, de orice ordin ar fi ele, nu putem să nu recunoaștem în această dublă destrucție de artă și viață o anumită oroare față de pragmatismul tot mai accentuat al ultimei deveniri moderne, descifrabilă încă din vremea lui Urmuz sau Roussel. În monstruoasele simboluri erotice ale lui Urmuz vedem presimțirea dezumanizării erotismului, așa cum se petrece azi sub ochii noștri, în stupiditatea din ce în ce mai agresivă a pop-erosului cu toate ramificațiile imaginabile.

Urmuz a dat și el un strigăt de alarmă în fața a ceea ce se numește azi «istorie», cu cei doi poli ai săi, imanentismul pragmatic și cel ideologic, a căror unică vizibilă «transcendență» este o «troisième force»: aceea a structuralismului acefal.

Urmuz este o ultimă rezonanță a vechei critici românești adusă distrugerii *conținutului* în favoarea *cadrului*. Așa cum ultimele consecințe ale liberalismului formalist sunt în formalismul totalitar sau funcționalismul absolut.

Întâlnirea dintre Urmuz și Ciprian, *ființe complimentare*, a constituit, în acel moment decisiv, al adolescenței, un prim nucleu al unei noi faze a literaturii românești, împotmolită în semănătorism-poporanism cu altoiala unui simbolism tardiv. Felul în care l-a păstrat viu în amintire pe Urmuz, Ciprian - «omul», confirmă vocația lui de înoitor, realizată în teatrul pe care l-a scris.

Horia Stamatu

MARCELLO CAMILUCCI: UN PRIETEN DE ZILE GRELE

Când se vor face, o dată și o dată, socotelile — și e sigur că, mai devreme sau mai târziu, se vor face —, vom număra (noi sau copiii sau nepoții noștri) câți dintre amicii proclamați ai românilor au fost amici cu adevărat, adică nu numai la bine, dar și la rău. Se vor descoperi, atunci, impostorii și, mai ales, oportuniștii: ca acel profesor de istorie antică, îndelung sinecurist al Legației regale române, care a refuzat să scrie câteva rânduri în memoria fostului prieten și binefăcător Herescu, ca să nu cumva să se supere actualul ministru reperist și să nu-l mai invite la masă; ori ca un cunoscut savant, venal dincolo de orice decență, care și-a modificat părerile cu privire la continuitatea dacoromână în Dacia în raport cu subvențiile pe care le primea astăzi dela București, mâine dela Budapesta; înfine, ca atâtea mici sau mari lepădături, care cochetează cu exilul, întreține corespondență cu pribegii de frunte, dar mai dau din când în când o raită pe la București, unde prezintă contul pentru un articol despre genialitatea Veronicăi Porumbacu.

Marcello Camilucci, scriitor fin și minte aleasă, poet și gânditor de calitate, critic de artă înțelegător a toate, cu excepția mistificării, a intrat în arena literară italiană ca «românist»; și, deși a abordat după aceea felurite teme și domenii de activitate, s'a menținut credincios în permanență primei dragoste. Dela monografia critică despre Panait Cerna, publicată în 1935, până la recenta cărțulie dedicată «Gândirii» și poeților săi, a scris mereu, cu pasiune, dar și cu echilibru, a ținut conferințe, a vorbit la radio despre literatura noastră, pe care o cunoaște în detalii. Fost profesor de limba și literatura română mai întâi la Universitatea Catolică dela Milano, apoi la Universitatea din Roma, e un păcat numai că n'a continuat pe acest drum rodnic, unde a lăsat urme serioase, și unde ar fi putut face atâta bine astăzi. În revista «Persona», pe care o conduce, Camilucci a acordat totdeauna spațiu scriitorilor și artiștilor români (Drăgușescu e acasă la el în paginile frumoasei publicații). Și nu cred că a fost, după rasboi, congres de cultură românească liberă, la care să nu fi luat parte și să nu fi încântat auditoriul cu o oratorie elegantă, armonioasă, în care dragostea pentru români și pentru

România era elementul predominant. Când atâția scriitori « catolici » occidentali, fără vocație liberală, alunecă spre comunism sau, oricum, se lasă înșelați de lozinci false, și-și pun condeiul în slujba unui « dialog » imposibil, Marcello Camilucci se menține credincios substanței adevăratului creștinism. Articolele sale din « Osservatore Romano », adică din gazeta oficială a Vaticanului, din « Popolo », din atâtea ziare și reviste catolice italiene, sunt un triumf al coerenței, al demnității scriitorului, care, fără a fi neapărat intransigent, nu poate totuși ceda modelor politice ori de alt soi ale zilei. Și ceea ce ne bucură deasemenea e că în multe din aceste articole nu lipsește tema ori măcar punctul de plecare românesc. Camilucci nu a avut ezitări cu privire la Transilvania, la Basarabia, la pământurile românești de totdeauna; cum nu și-a schimbat părerile după ocuparea țării de către ruși și după instaurarea de către străini a unui regim despotic. Îi revine, între altele, meritul de a fi vorbit bine în Italia, adesea, de scriitorii români în exil (și cine respiră aerul greu, care apasă asupra culturii italiene, infectate de marxism, înțelege sacrificiul pe care-l comportă o astfel de atitudine, nu pe placul impresarilor de extrema stângă ai literaturii), de a-i fi apărat de atacuri nedrepte.

Ar fi atâtea de spus despre romancierul, surprinzător, despre criticul literar și de artă, acut și perspicace, mai ales despre « moralistul » Camilucci, care condensează în câteva rânduri, deobicei ironice ori mucalite, un fel de a vedea și de a trăi viața, onest și fără compromisuri. Dar scopul notei de față era numai de a le semnala românilor, din țară ori din exil, atașamentul devotat față de noi și față de cultura noastră a unui italian nobil și generos, care n'a bătut niciodată la uși reperiste și nici n'a simțit nevoia, interesată, să le vorbească compatrioților de capodoperile lui Dan Deșliu.

Mircea Popescu

O ANIVERSARE A LUI DAN BOTTA

Încă de mai mulți ani, Virgil Ierunca a strâns colaborări pentru un caet închinat lui Dan Botta. Revista « Prodromos » din Paris, adăugând și alte articole, publică ceea ce-a strâns Ierunca, într'un număr consacrat în întregime lui Dan Botta. Sunt, de asemenea, reproduse pasagii din volumul « Limite », actul III din « Alkestis » și patru sonete, probabil inedite. În presa străină a scris, despre Dan Botta, G. Uscătescu, în 1965 (« Estafeta literaria », Madrid).

De opera și personalitatea poetului se apropie prin studii și note: fr. André Scrima, Mircea Eliade, Mircea Popescu, Virgil Ierunca, H. Stamatu. Inscripția de pe copertă îi aparține lui Ion Cușa, iar articolul-prefață, « Chemarea poetului », zguduitoare mărturie a unui prieten din țară, este semnată I. Dominic. Semnează poeme comemorative: Paul Miron, Ion Pârvulescu, Ioan Cușa.

În nuanțatul studiu « Fărădesațiul limitelor », fr. André Scrima îl numește pe Dan Botta « clasicul în neliniște ». Punându-l sub zodia lui Apollo *eulalos*, dulce-grăitorul, André Scrima întregește: « ori, printr'o ciudată și turburătoare potrivire, prefața suverană a lui Ion Barbu (« Veghea lui Roderik Usher ») vine să amintească, în prag, delicuescența malignă a casei Usher... Neliniștea roade și aici edificiul clasic ». În ceea ce privește clasicismul la Dan Botta, precizarea din acest studiu este cât ce poate de bine venită: « *Clasicismul* nu conota pentru el o categorie culturală, ci întruchipa, mai curând, un prim principiu de orientare în totalitatea realității ». Iar gândirea lui este un exemplu de « inteligență poematică » a « duhului românesc ».

În « Dan Botta și tainele poeziei populare », Mircea Popescu rezumă: « *Patria primitivă*, pe care poetul și gânditorul Dan Botta o identifică și spre care aspiră, e o lume neprihănită de ' sumeția ' omului, neturburată de voința acestuia de a o domina, unde stihiile sunt calme, în acel echilibru de dinainte și de de-asupra timpului, care este, în definitiv, Absolutul ».

Neliniștea lui Dan Botta, provocată de intuiția precarității istorici, o subliniază cu deosebită pregnanță Mircea Eliade, în « Fragment pentru Dan Botta »: « Dan Botta ridică brațul și-mi făcu semn să mă opresc. Zâmbi lung, amar, amintindu-și:... ' Dar mai lin, dorule lin,/Că p'aici i-i loc strein... Loc strein, reluă el după câteva clipe, loc de verdeață și de odihnă'... »

În « Dan Botta exponent liric al unei generații », este amintită epoca unei înoiri a poeziei și a atitudinei față de poezie pe urmele mesagiului adus de către marii deschizători de orizonturi: Lucian Blaga și Ion Barbu. Dan Botta militează pentru poezia ridicată la contemplație, la mirare, la sunetul schimbului de vestiri între *aici* și *dincolo*.

În foarte documentatele « numai câteva note », pe care Virgil Ierunca le consacră operei de traducător a lui Dan Botta, adaptarea lui Villon în românește, ni se desvălue adânca știință de limbă românească a poetului.

Din articolele mai sus amintite se vede cât de complex a fost poetul-gânditor. « Sacrul » avea la el rădăcinici adânci, ce însumau contemplația apolinică, entusiasmul dionisiac și dărnicia sacrificiului creștin. Nu este vorba aici de vreun eclectism, nici de indiferența numită la romani « tolerantia », atitudine politică, nu spirituală, ci de ceva mult mai important: Dan Botta, ca toți marii poeți, avea prezente în el toate vârstele omenirii, din care actualiza ceea ce le lega: « sacrul » cu simbolurile lui fundamentale, renăscute la poet în ceea ce grecii vechi numeau « melos », poezie imnică. Dan Botta este unul dintre puținii noștri poeți imnici, și cât de mare este, se vede din sonetele pe care le publică « Prodromos ». Iar în zona culturii, Dan Botta, asimilând poezia dela « Imnurile orfice » până la Mallarmé, Moréas, Valéry, a fost un « distilator » al culturii, nu un « culturalist », adunător de cultură.

Horia Stamatu

PROPAGANDA CARE NE TREBUIE

Nu văd de ce ne-ar fi greu să recunoaștem că de câtva timp regimul dela București trimite în Occident, ca soli ai literaturii și artelor românești, o sumă de oameni de valoare, care au fost și ei « exilați » într'un fel: « exilați interni », și de aceea ni-i simțim apropiați. Apar din ce în ce mai rar în lumea liberă sinistrii beniuci, care făcu-

seră din cultura românească un soi de junglă şi transformaseră critica în denunţ la miliţie şi la partid. S'a început, cred, cu trimiterea unui mort, poate tocmai pentru a nu da în vileag ruptura cu un trecut apropiat prea odios. Operele luminoase, muzicale ale bietului Ion Ţuculescu la ultima Bienală dela Veneţia au dat, parcă, semnalul unei întoarceri la bunul simţ, la gustul şi la cuviinţa românească. Au urmat o serie de scriitori — Marin Sorescu, Bănulescu, Ion Alexandru —, cu care nu numai că era posibil, dar a părut indispensabil dialogul. Iar acum, în urmă, a expus în Italia, la Padova, la Roma şi la Torino, sculptorul ardelean Eugen Ciucă, de care mai nimeni dintre noi nu auzise, fiindcă, probabil, a fost ţinut sub obroc de « ciocoii vechi şi noi », de măsura unor Boris Caragea ori Perahim. Schimbarea nu poate decât să ne bucure, pentru o serie de motive.

În primul rând, e confirmarea că am avut dreptate noi, şi nu oficialitatea dela Bucureşti, refuzând aservirea artei şi a literaturii la contingenţe şi interese politice ori partinice. Cine poate uita atacurile reperiste, neputincioase pe cât de furioase şi de denigratoare, împotriva omului de cultură din exil numai fiindcă, fără a pretinde izolarea în turnul de fildeş, se menţinea credincios lecţiei maioresciene ori lovinesciene a autonomiei esteticului? Noi n'am crezut niciodată că poezia ori muzica ori pictura trebuie să devină cărămizi pentru zidirea unei anumite societăţi, şi nici măcar că trebuie să transforme lumea, altfel decât în sensul major al îmbogăţirii şi înobilării sufleteşti prin frumos. Aceleaşi opinii se vede că aveau şi « exilaţii interni », pomeniţi mai sus, şi de aceea au scris ori pictat ori sculptat atâta vreme pentru sertare şi pentru ateliere, ducând-o greu, din sacrificiu în sacrificiu. Ne bucurăm şi pentru ei fiindcă au ieşit din pacoste şi din neînţelegere, dar în acelaşi timp încercăm satisfacţia de a ne vedea recunoscută, de unde ne-am fi aşteptat mai puţin, dreptatea, justeţea unei poziţii. Unii, mai curajoşi, dintre cei veniţi din ţară în ultimul timp, nu au ezitat să mărturisească limpede că ceea ce am făcut noi, în pribegie, i-a ajutat să suporte mai uşor oprimarea şi să se păstreze credincioşi adevărului. Revistele noastre, cu toate scăderile lor, le-au fost imbold; şi, la momentul potrivit, s'au putut servi chiar de ele pentru a cere o fărâmă de libertate, pe care, cu greu, au obţinut-o. Şi nu se poate tăgădui că alta e clima astăzi în lumea literelor şi a artelor din ţară. Aerul, fără a fi cu totul ozonat, a devenit mai respirabil. Şi roadele au început să apară. S'au publicat în anii din urmă câteva zeci de cărţi cu totul remarcabile la Bucureşti. Şi am avut, în artă, fenomenele Ţuculescu ori Ciucă (din cele pe care le cunoaştem noi, direct).

Acesta este, de altfel, poate cel mai important motiv de satisfacţie. Ne puteam teme că, durând de atâta vreme apăsarea, geniul creator al poporului român va fi suferit leziuni incurabile. Timp de aproape două decenii ne-au sosit din ţară numai inepţii. Revistele, chiar cu tradiţie nobilă, erau pline de gugumănii sau, în cazul cel mai bun, de banalităţi. Versuri fără poezie, proză de gazetă de perete, critică-denunţ. Artele figurative trăiau numai prin adjectiv: înfăţişau, într'adevăr, ceva, dar nu simţeai patosul liric, fără de care arta nu e artă, iar poezia sună calp. Nicio mirare, deci, dacă, în momente de pesimism, unii dintre noi s'au îndoit de supravieţuirea unui suflu creator românesc. Şi totuşi era greu de închipuit că dela 23 august 1944 sau dela 5 martie 1945 sau dela 30 decembrie 1947 s'a secătuit dintr'odată isvorul de apă vie al geniului unui neam.

Trebuie să credem că umbla pe sub pământ, şi aduna noi comori, în aşteptarea ieşirii la suprafaţă. Vitalitatea culturală a exilului însuşi, care-şi avea rădăcinile tot în ţară, trebuia să fie o garanţie: dela Brâncuşi la Enescu, dela Brăiloiu la Herescu, dela Cotruş la Busuioceanu, la Lipatti (ca să-i pomenim numai pe morţi). Ultimele « revelaţii » autentice din ţară sunt dovada tăriei inepuizabile a unui popor, peste care puhoiul apelor trece, pietrele nestimate rămân.

Pe scriitorii şi artiştii care n'au cedat şi care astăzi pot ieşi la lumină (alţii, atâţia, mai nenorocoşi, ca Mircea Vulcănescu, au intrat în martirologiul neamului) noi nu-i putem primi decât cu braţele deschise, cu inima îmbucurată. Şi fiindcă prezintă Occidentului o altă realitate spirituală decât aceea de până mai ieri, cu care ne obişnuiseră « oficialii » dela Bucureşti. Pentru bunul nume al poporului român, pentru prestigiul culturii româneşti, care ne stă tuturor la inimă, e de dorit ca din ţară să vină, în Apus, ca soli ai marelui suflet românesc, poeţi şi artişti autentici, care să ne facă cinste. Aceasta e singura « propagandă » utilă: românească, la nivel înalt, iar nu partinică ori de regim.

În felul acesta, ne mai putem odihni şi noi puţin...

Mircea Popescu

O CUNOAŞTERE ÎN IREALITATE

După atâţia şi atâţia ani, de fapt, mai precis, după douăzeci de ani, în care presa literară din România n'a fost decât o copie fidelă a celei ruseşti, şi ca formă, şi ca titluri, şi, mai ales şi mai nefericit, în conţinut, după douăzeci de ani de auto-desfiinţare deci, presa literară din România poate fi, din nou, citită.

Ca şi pentru opera de creaţie, faptul coincide şi este provocat de revenirea la lumină a unor nume de seamă ale generaţiei care avea douăzeci de ani la sfârşitul ultimului război: generaţie scufundată fie în închisori, fie în tăcere; de ivirea, pe plan de poezie, de proză şi de critică literară a unei noi generaţii, ce reprezintă un fenomen aproape miraculos, dată fiind lipsa de înaintaşi şi de formaţie; de reintroducerea valorilor româneşti dintre cele două rasboaie şi de deschiderea, parţială, a graniţelor culturale spre Occident.

O presă în care poţi citi versuri de Marin Sorescu, de Ion Alexandru, de Ana Blandiana sau chiar Nichita Stănescu, Cezar Baltag sau Andrei Păunescu, merită să fie citită. (În această privinţă, şi numai într'o paranteză, nu putem deplânge destul dispariţia suplimentului literar al revistei « Ramuri », « Povestea Vorbei », redactat de unul dintre rarii « înaintaşi », care-şi joacă rolul cuvenit faţă de tineri, îi primeşte, îi cerne, îi încurajează, în loc să se înspăimânte de invazia lor, ce readuce în climatul cultural noţiunea de concurenţă prin valoare — l-am numit pe Miron Radu Paraschivescu. Nu atât numele apărute în « Povestea Vorbei », cu toate că ele spun ceva — un L. Dimov, un Vintilă Ivănceanu, un D. Ţepeneag —, nu atât numele care-şi vor găsi poate un adăpost aiurea, cât atmosfera estetică şi etică întreţinută de Miron Radu Paraschivescu, este de neînlocuit).

O presă în care reapar Ion Caraion, Ştefan August Doinaş, în care Geo Dumitrescu

redevine ceea ce ştiam că este, în care Ştefan Bănulescu este prezent, D. R. Popescu nu e uitat şi se desvălue Al. Ivasiuc, o presă în care Marin Preda nu mai este pus pe acelaşi plan cu o sută unu prozatori fără niciun interes, merită să fie citită.

În sfârşit, o presă în care critica literară îşi recucereşte adevăratele-i drepturi, ne mai fiind o enumerare de clişee şi citate, fără niciun simţ de discernământ, şi niciun criteriu de valoare, ci înregistrând reapariţia lui Ion Negoiţescu, a lui Adrian Marino, şi apariţia — fericită — a unei generaţii mai tinere, în frunte cu Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Matei Călinescu, sau, în domeniul muzicii, George Bălan, merită să fie citită, în dauna supravieţuirii a tot felul de inutili, ce continuă să existe — literar — în virtutea unor inerţii şi unor interese rău înţelese.

Numele pe care le-am pomenit nu reprezintă, bine înţeles, un catalog exaustiv — nici nu avem intenţia să alcătuim un astfel de catalog —, ci numai câteva garanţii că o cale nouă se deschide, sau redeschide, într'o literatură a cărei nefericită caracteristică a fost aceea de a trebui s'o ia dela capăt, recucerind ceea ce fusese cucerit de mai mult timp.

O presă în care, în loc de valori imaginare, ca cele vânturate timp de douăzeci de ani, valori menite să fie răsturnate de cea mai mică adiere venind din realitatea imediată, se discută acum, amestecat şi fervent, despre Nicolae Iorga, Lucian Blaga, E. Lovinescu, Brâncuşi, Ţuculescu, nu însă — din nefericire — de Dan Botta, de Mircea Vulcănescu, de Nae Ionescu, de Constantin Noica, deşi se vorbeşte de Sartre, de Camus şi chiar de Robbe-Grillet. Şi iarăşi nu stabilim un catalog, o simplă enumerare, ci numai nişte semne.

Aşa stând lucrurile, de ce totuşi, după bucuria citirii, stărue în noi impresia unei ciudate irealităţi, mai precis a unei cunoaşteri în irealitate, o irealitate ce ne duce cu gândul spre un climat kafkaian, în care nu se ajunge niciodată până la castelul ştiinţei adevărate?

E simplu. Pentrucă se vorbeşte despre cărţi care, în majoritatea cazurilor, nu pot fi consultate. Cărţi ce nu există decât prin câteva rare biblioteci, la unii anticari, şi în foarte puţine şi deseori ciuntite re-ediţii. Tinerii care se formează azi pe plan cultural, în România, n'au deocamdată decât posibilitatea de a crede «pe cuvânt» ceea ce spun criticii, de a le copia ideile, de a dobândi o cultură, cum se spune — familiar şi din nefericire atât de just — «după ureche». În orice caz, ei nu-şi pot forma o opinie personală, nu pot învăţa a gândi prin ei înşişi. Ca printr'un făcut, «făcutul» acesta îşi are şi el tâlcul lui. Literatura actuală de valoare, mai ales aceea a tinerilor, cunoaşte tiraje restrânse, repede epuizate, şi greu re-editate; literatura occidentală pătrunde greu — şi, încă odată, numai pentru cunoscătorii de limbi străine —, iar cea dintre cele două războaie, şi mai veche, este re-editată cu o încetineală care — dacă ar continua — ar face ca Românii să nu poată cunoaşte, în totalitate, cultura lor, decât într'un deceniu sau mai multe. Şi atunci, ne întrebăm: după catastrofa culturală din ultimii douăzeci de ani, mai avem atâta vreme de pierdut? Ne mai putem îngădui un lux atât de costisitor al ne-cunoaşterii, care implică şi o ciuntire, dar şi o invitaţie la neseriozitate? După ce că Universităţile noastre sunt — în materie de filosofie şi literatură — ceea ce sunt, adică o şcoală a aproximaţiei în gândire, în metodă, în ştiinţă, mai ne putem permite

şi lipsa de texte? Probabil că nu se pot forma, de azi pe mâine, cadre universitare demne de acest nume — cu toate că se găsesc în afara universităţii atâţia chemaţi, şi înlăuntrul ei atâţia nechemaţi — dar se pot publica operele. Nu «antologice», ci complete. Sperăm că a trecut timpul infantilelor re-considerări, că a fost depăşit timpul cenzurării cu puncte-puncte şi foarfeci, că nu mai este util ca studii despre unii autori să apară înainte de operele lor. Iarăşi, nu stabilim un catalog, dar cum să nu ne mirăm că din Iorga nu există decât sumare antologii, că din Pârvan lipsesc «Memoriale» şi «Getica», că despre E. Lovinescu s'au publicat studii, dar nu încă opera pe care o analizează aceste studii, că «Istoria literaturii române» a lui G. Călinescu este de ne-găsit, că Haşdeu este ne-editat, că Dan Botta n'a fost scos la lumină, iar opera filosofică a lui Blaga, despre care se discută, nici măcar nu se anunţă spre publicare, aşa cum se întâmplă totuşi cu unele proecte privind o anumită parte din opera lui Lovinescu, de pildă. Iar din literaturile occidentale, presa literară e plină de referinţe la Kafka, dar operele majore ale lui Kafka nu sunt traduse în România. Sartre, în afara unor lucrări cu totul subsidiare, nu este accesibil, ca să nu mai pomenim de Camus, Faulkner, şi atâţia alţii.

Să nu se spună că nu există destulă hârtie, să nu ni se vorbească de «plan» şi de economii. În clipa în care e suficientă hârtie pentru tot felul de necitiţi şi ne-citibili — de n'ar fi decât să ne gândim la inexistentul Ion Brad — problema hârtiei nu poate să se pună. Iar efortul care s'a făcut în poezie, cu Blaga şi cu Ion Barbu, trebue extins la toate valorile de care se discută, şi repede. Iar tirajele să nu mai corespundă unei politici rău înţeleasă, şi unor interese greu admisibile, ci realităţii şi valorii. Dar există realitate în România de azi?

Monica Lovinescu

NAE IONESCU, INEXISTENTUL

Ceea ce nici lui Dumnezeu cel atotputernic nu-i reuşeşte, după unii foarte credincioşi filosofi medievali — adică să facă să nu fi fost ceea ce a fost — regimurile comuniste, cel puţin în faza lor virulentă, au aroganţa să creadă că le poate reuşi lor. Numai că faptele sunt încăpăţânate: rezistă, şi din nenorocire au martori, nu toţi dispuşi sau siliţi să mintă.

Răsfoim volumul II din Dicţionarul Enciclopedic Român, publicat la Bucureşti în 1964, deci după faimoasa cotitură istorică, al cărei scop ar fi trebuit să fie, în primul rând, restabilirea adevărului. *Ioneştii* înregistraţi, uneori cu poză, sunt optsprezece: celebri, ca Take Ionescu ori Ion Ionescu de la Brad; merituoşi, ca o serie de savanţi, care au lăsat urme în istoria ştiinţei româneşti; cu totul obscuri, ca muncitorul Alexandru Ionescu, care vine îndată după merele *ionatane*, şi are nemaiauzita şansă de a intra într'o Enciclopedie pentru faptul că a aderat încă din 1899 la mişcarea socialistă dela noi, scriind articolul «Sîntem şi rămînem» (a «rămas» puţină vreme, însă, fiindcă la 1904 s'ar fi îmbolnăvit greu şi n'ar mai fi militat).

Tineretul de azi din România nu are, însă, de unde şti că a trăit cândva pe meleagurile noastre şi un Nae Ionescu, dela care mai toţi maeştrii săi de astăzi, dacă nu purced chiar, au avut multe de învăţat. E drept că Nae Ionescu nu a inventat, ca omonimul său Thoma, un procedeu special pentru operaţia herniilor; nici n'a făcut cercetări eposău cale asupra valorii nutritive a făinii de grâu, ca Mircea Ionescu; nici n'a elaborat, ca Aurel Ionescu, o metodă de cracare electrică a metanului; şi nici n'a construit, ca inginerul Ion Ionescu, podul dela Bobolia pe valea Prahovei. A creiat abia o şcoală românească de gândire, a dat tonul unei întregi generaţii de intelectuali români, a anticipat teme ce deabia după al doilea războiu mondial au ajuns la modă la Paris. Dacă ar fi liberi sau nu le-ar fi teamă să mărturisească, toţi cărturarii de seamă din România de astăzi, trecuţi de patruzeci de ani, ar fi în măsură să le vorbească tinerilor, şcolarilor, de filosoful Nae Ionescu şi de ce a însemnat el pentru cultura românească. Niciunul dintre scriitorii, gânditorii, artiştii, savanţii, istoricii, care contează azi, în ţară sau în exil, nu ar fi fost ceea ce este, fără înrâurirea, pozitivă sau negativă, a lui Nae Ionescu. Care Nae Ionescu lipseşte, însă, dintr'un Dicţionar Enciclopedic, în care-şi are totuşi locul său, ca francez!, Eugen Ionescu.

Tipărit, deşi sub egida Academiei RPR, de către « Editura Politică », Dicţionarul Enciclopedic Român e un manual partinic. Toate personalităţile şi personajele înregistrate, toate curentele de idei, toate faptele mai însemnate, sunt privite printr'o prismă politică. Noi nu credem că acesta e rostul unei enciclopedii; însă, chiar acceptând principiul unei enciclopedii partinice, cu evaluări ideologice subiective, nu putem accepta, şi nici măcar înţelege, excluderea lui Nae Ionescu. Oameni politici lăsaţi să putrezească în temniţă, ca Maniu, Mihalache, George Brătianu, apar în Dicţionarul dela Bucureşti; filosoful Nae Ionescu, mentor chiar al unora dintre « vârfurile » de astăzi dela Bucureşti, nu. Zaharia Stancu s'a putut lăuda, într'un articol-ruşine memorabil, că « nu-l cunoaşte » pe Pasternak, într'un moment când autorul « Doctorului Zivago » devenea brusc o celebritate mondială. Care dintre oamenii de cultură de o anumită vârstă din România de astăzi poate spune că « nu-l cunoaşte » pe Nae Ionescu?

Oficialităţile dela Bucureşti şi trimişii lor în Apus bat toba cu schimbările radicale din România, unde s'ar fi încheiat o epocă, şi alta, de respect al adevărului, ar fi început. Se vede că autorii Dicţionarului Encicopedic nu sunt la curent cu metamorfoza bruscă a regimului. Au rămas la directivele lui Leonte Răutu, Roller, Beniuc, şi repetă lozinci perimate de mult. N'ar fi rău ca cineva să-i tragă de urechi şi să le amintească, energic, că a existat cândva, în România, un « Nae Ionescu », al cărui ascendent se resimte încă în bună parte a literaturii şi gândirii româneşti, de o parte şi de alta a cortinei de fier.

Se spune că e în pregătire o altă ediţie a Dicţionarului Enciclopedic. Vom vedea dacă în noua ediţie, printre atâţia *Ioneşti*, mai mult sau mai puţin iluştri, îşi va afla locul ce i se cuvine unul dintre cei mai mari filosofi şi « maeştri » români din orice vreme.

Mircea Popescu

EXPOZIŢIILE ŢUCULESCU ŞI MIREA LA PARIS

O coincidenţă a făcut ca, în acelaşi timp cu expoziţia Ţuculescu, să aibă loc la Paris şi o expoziţie a lui Ion Mirea. Desigur, despre Ion Ţuculescu nu mai sunt multe de spus, după studiile profund înţelegătoare ale lui Petru Comarnescu. Am vrea totuşi, reluând firul desfirat de el, cu ştiinţă şi sensibilitate, să-l toarcem până la capăt. Mai întâi, să subliniem că în demersul lui Ţuculescu — aşa cum l-a analizat Petru Comarnescu: descoperirea prin folklor a unei lumi magice, de profundă spiritualitate arhaică — Ţuculescu se întâlneşte cu Ion Mirea din ultima expoziţie şi — peste timp — ilustrează parcă teoriile unui Mircea Eliade, care, făcând din folklor un instrument de cunoaştere, şi în nicio clipă de pitoresc, recomanda întoarcerea, nu la formele folklorului, ci la originea lui, care este « prezenţa fantastică ».

Fantasticul acesta — atât de evident la Ţuculescu încât nici nu mai are nevoia unei priviri prea insistente spre a fi descoperit — se află mai acoperit în sensuri şi în ultima manieră a lui Ion Mirea. Ţuculescu ajunge la magie, Ion Mirea la sens. Într'o paranteză trebue să amintim că Mirea lucrează acum cu volume colorate pe fond de lemn, şi că-i este de ajuns un acoperiş de casă, nu numai pentru a creia un *obiect* modern, dar şi pentru a ne instala în faţa misterului central pe care coşul casei îl reprezintă în mentalitatea arhaică (legătura cu cerul şi calea pentru morţi de a se despărţi de noi). Că acest demers, iniţial asemănător la Ţuculescu ca şi la Mirea, este singurul creator, n'ar mai fi nevoe să insistăm, dacă o mentalitate greşită n'ar face ca acum în România să se continue *imitarea* de simple *forme* folklorice, crezându-se încă greşit că *aceste* forme sunt importante şi nu ceea ce ascund ele.

Ceea ce ascunde *forma* folkloric este o prezenţă indiscutabilă a Cosmosului, o comuniune de fiecare clipă cu el. Dar în vreme ce magia folklorului într'o mentalitate primitivă slujeşte la o împăcare a omului cu acest cosmos, artistul modern sau vrea să-i fie părtaş la facere (ciclul « Facerea lumii » din prima expoziţie pariziană a lui Mirea era grăitor din acest punct de vedere), sau îl populează cu fantasmele coşmarului căderii în istorie. Petru Comarnescu citează o semnificativă confesiune a lui Ţuculescu, din care desprindem: « ...am vrut să pictez scoarţe româneşti, dar a ieşit o lume ciudată de existenţe simplificate, — pasări şi fluturi, tot aşa de stranii. Sensuri neliniştitoare se desprind din privirile ochilor negri, scufundaţi într'un ocean oranj, ori din capetele suprapuse. Raţiunea a dirijat o pictură senină — senină ca scoarţele româneşti. Pictorul secret din mine a visat la altceva, la misterul cosmic ».

Cosmosul, la Ţuculescu, nu este numai populat de prezenţe fantastice, dar şi deranjat din armonia lui iniţială. Petru Comarnescu stăruie asupra locului obsesional pe care-l ocupă *ochii* în această pictură — până la devorarea ei de către privire — şi nu uită să pună în legătură această obsesie cu cele spuse de Brâncuşi: « Ce rămâne din viaţă, după ce nu mai este? Mai cu seamă amintirea ochilor, a privirilor prin care ţi-ai împărtăşit dragostea de oameni şi de lume ». Numai că dacă rolul ochilor este diferit la Brâncuşi şi la Ţuculescu, nu este numai pentrucă primul era animat de ceea ce Petru Comarnescu numeşte o duioşie (şi aici nu putem fi, în niciun fel, de acord cu el, nimic nefiind mai depărtat de asprul Brâncuşi, aplecat asupra esenţelor, decât această sentimentalitate

dubioasă și optimistă), iar al doilea ar fi fost un temperament expresionist. De fapt, ochiul lui Brâncuși aparține eternității, ochiul lui Dumnezeu sau acela al mortului trecut cu împăcare prin toate vămile de cuviință, iar la Țuculescu același ochi e fie din această lume, fie din zona nesigură care o desparte de orice seninătate a eternității. De cine este mereu privit Țuculescu? Dacă e de morți, atunci aceștia au dispărut crunt, înainte de vreme, curmați de învolburarea istorică, și nu cu destinul tors până la capăt. Dacă este privit de cei vii, atunci aceștia sunt atât de cumpliți încât turbură cu încrâncenarea lor până și ordinea cosmică, până și liniștea morților de demult, ca la strămoșii din poezia unui Marin Sorescu, care se ascund până la ultima spiță în pământ de teama cutremurelor. Și nu credem că este o întâmplare nici dacă pasările unui Țuculescu, ca și acelea ale unui Mirea, sunt fie gătuite în sbor, fie sbătându-se în lanț; după cum nu este o întâmplare că nu o neliniște personală nu le dă pace în cerul lor archetipal, ci poate o autenticitate a trăirii istorice.

Acestea fiind spuse, ce poate însemna Țuculescu pentru străini? (ieri la Bienala din Veneția, azi la Paris). Credem, din nefericire, că nu tot ce ar trebui. Nu pentrucă n'ar fi mare, din toate punctele de vedere; nu pentrucă ar vehicula un material folkloric necunoscut, ci pentrucă, în această explorare, s'ar putea ca Timpul să nu-i fi îngăduit să ajungă până la semnele împietrite, semnele duratei neamenințate; să-l fi menținut în zonele obscure, tragice, în care magia e încă demoniacă, primejdioasă. Timpul lui personal, curmat de moartea timpurie, timpul, mai general, în care a trăit și a suferit. De aceea, poate, nu cunoaștem prin el o a doua șansă Brâncuși. Rămâne de văzut dacă, în Occident, Ioan Mirea va ști să descânte farmecele știute, până la imobilitatea profundă, esențială, a semnului.

Până atunci, demersul amândorura a creat o mare pictură românească în ultimii douăzeci de ani. Mai precis, amândoi au reînviat această pictură, au scos-o din zona de optimism decorativ în care se înecase. Au redat-o nu unui peisagiu românesc, ci unei spiritualități, pe care toate aparențele, jur împrejurul ei, o desziceau.

Monica Lovinescu

« PLÂNGERILE » LUI IOAN CUȘA

Din 1956, când Vintilă Horia a publicat în Spania o antologie a poeziei românești scrisă în Occident, au debutat mai mulți mărturisitori în credința verbului românesc.

Ultimul dintre aceștia, în ordine cronologică, este autorul culegerii pe care-o discutăm (Ioan Cușa: *Plângeri*, Paris, 1967), și al cărei titlu ar putea deruta prin nota patetică. Dar, după lectură, se ajunge la justa măsură a titlului. Nu mai puțin, însă, azi este un curaj să spui pur și simplu « Plângeri », dacă ținem seama de teroarea « inteligentismului » unor snobi sau practicanți ai criticei-iască. « Plângeri » sună ca un ecou

peste vremi al singurei spuse atribuită lui Dionysos: « Plângeți ». La noi, pe vremuri, Topârceanu a râs, oferind invitaților la poezie « migdale amare » drept alibi mizantropic la un pretins protest împotriva turtei dulci a unui simbolism ce apusese; Minulescu a hohotit și el cu mai multă candoare, de cilibiu bun la inimă — « suntem lichele, șefule! » —; iar nu mult după aceea optimismul administrativ a interzis în lirică și râsul și plânsul sincer, pentru o bucată de vreme, pierdută totuși fără întoarcere.

« Plângerile » din culegerea de față nu sunt nici potop de jale, nici *of* peste *of*, nici speculație în jurul « dorului ». De unde și nota nouă. Evitând orice ambiguitate locțiitoare a complexității și casna stoarcerii din piatră seacă a « ineditului », autorul se mulțumește să fie poet, conștient că *sinceritatea* este o condiție lirică fundamentală, și astfel să spună, așa cum și Blaga, mai puțin introvertit în poezia ultimilor săi ani, a spus, din inimă, ce-l frământa, ce-l durea, ce îi sta în calea fireștei împliniri.

Ciclul inițial, întitulat chiar « Plângeri », nu este ceea ce s'ar crede, adică « dor de țară » (cât nu s'a abuzat de o formulă atât de facilă!), ci o adâncă nostalgie a « binelui românității », a realei « dreptăți », a respectării « organicității așezării omenești », ceea ce este altceva decât nostalgia după unele specificuri exterioare. Poetul trăește într'o « geografie interioară », alta decât a cărților poștale ilustrate. Puse sub semnul « cucului », pasăre hârbară și echivocă, anunțătoare și de viață și de moarte, plângerile poetului, el însuși în « cuib străin », se centrează în jurul unei imagini a cărei plinătate arată asimilarea celui mai bun « mod poetic » al creatorilor noștri din acest veac: « ...curând sângerii/lungi raze vor trece/pe carul de stele golit./Iar eri... iar azi.../lacrimi răsfrâng pe obraz/lumânări sparte, dar lungi/trupuri negre de brazi ».

A doua parte a culegerii, întitulată « Închinări », este o desbatere descântată a îndoielilor și certitudinilor. Teama de a nu mai putea forța porțile veșniciei cu « verbul » românesc capătă accente de o remarcabilă energie: « Vai, vai cum aș urca pe munte/până la ultima suflare/punct rotitor, bolid de iute/să șuer lunga lor chemare/urechi să sparg!... dar cu ce sunet.../Cântarea-mi seamănă a urlet/și toate vorbele-s deșarte ».

Cartea se încheie cu un fel de « sfâșiere în pustie » prin evocarea unui « No man's land », care nu este nici exil nici sălășluire acasă, ci punctul de cumpănă al maximei îndoieli: « Eram înlăuntru... Eram în afară? ». Se știe ce înseamnă în limbajul misticilor « întru » sau « în afară ». Cu mijloace proprii și dintr'o perspectivă personală, autorul se întreabă, ca Blaga, în « Lauda somnului »: « Unde ești, Elohim? »

« Plângeri » aduc un scris curat, franc, fără nicio obsesie snobistică a « modei » (« langage » à tout prix), și tocmai de aceea cu rezultate concrete, de emoție efectiv transmisă prin mijloace de bun gust românesc-latin, în care se evită « vorbele mari » de atâtea ori sunătoare a gol, mai ales în echivocele pseudo-misticismuri din pseudo-sintezele « laudă-blasfemie », « otravă-tămâe », « sclipire-putregai », etc., etc. O lirică sobră, în care se citesc și luciditatea tipică vremii noastre și pietatea omului credincios propriilor rădăcini.

Horia Stamatu

O CARTE PREȚIOASĂ DESPRE ROMÂNIA

Lumina tiparului ne oferă o carte ce trebuia să apară de mult pentru cititorii de limba germană. Cine vrea să cunoască România, așa cum a fost și cum este în realitate, trebue negreșit să se inițieze în istoria, geografia și viața sufletească a poporului român. Autorul, domnul Ion Popinceanu, Privat Dozent la Universitatea din Erlangen, cunoscător perfect al țării sale, a reușit în chip strălucit în « *Rumänien* » (Kultur der Nationen, Nürnberg, Glock und Luter) să dea oglinda clară a României, *sine ira et studio*; și este mare lucru să scrii o carte, chiar și pentru turiști, fără să nu aluneci sentimental. Există o Românie eternă pe care numai un cataclism natural o poate face să dispară de pe fața pământului; oamenii și politica, niciodată. Lucrarea este scrisă documentat, după surse românești sau străine, și înglobează un material interesant și bine formulat.

Ne permitem să spunem că nu-i numai un manual pentru turiști, ci o carte necesară oricui vrea să studieze geopolitica românească. Ni se prezintă amănunțit situația geografică a țării istorice, cu granițele, pământul, cu munții, regiunea deluroasă și bogata câmpie, rețeaua hidrografică, Dunărea, lacurile și delta Dunării, cu peisagiul și bogata faună românească, climatologia, bogățiile naturale, populația, orașele și capitala București.

Capitolul despre istoria Românilor este redat amplu, cu amănunte interesante și exacte. Nici capitolul despre legăturile cu Germanii din România în cursul veacurilor nu-i lăsat la o parte, ci-i prezentat în lumina cronicilor române și străine. Mai mult, literatura lui Sadoveanu caracterizează pe Germani așa cum sunt cunoscuți de popor și intrați în legendă.

Limba românească este schematic schițată, și aproape că poți învăța regulele fonetice și morfologia, cu începuturi de conversație practică. Literatura este prezentată de așa manieră ca să-și poată face orice străin o ideie clară despre valoarea ei. La fel, despre literatura populară și filosofia ei. Despre arta românească și arta populară românească, iarăși material bogat. Cu explicări interesante și sincere, autorul prezintă problema religioasă a României, confesiunile și spiritul tolerant românesc, viața culturală a poporului român, învățământul, economia țării, căile de comunicație, turismul, în fine, un articol asupra Constituției României și a regimului de astazi, dimpreună cu răspândirea Românilor peste hotare și a acelora ce s'au exilat. Volumul este ilustrat, cu gust, cu gravuri istorice și peisaje pitorești, ceea ce îi mărește valoarea.

Cartea domnului Popinceanu nu-i un ghid pentru turiști, ci o lucrare extrem de interesantă, în care găsim expuse cu sinceritate, perfect obiectiv, relatări din diferitele domenii de viață românească.

I. G. Dimitriu

BIBLIOGRAFIE LA SÜDOSTEUROPA

Institutul de cercetări științifice al Sudestului European, din München, a publicat o serie de volume bibliografice asupra spațiului geografic de mai sus. Încă în 1956 a apărut, sub îngrijirea între timp decedatului director Fritz Valjavec, volumul I, partea I,

cuprinzând datele bibliografice asupra Slovaciei, României și Bulgariei pentru perioada de timp dintre 1945 și 1950. În anul 1959 a fost publicată și partea II, cuprinzând datele asupra Jugoslaviei, Ungariei și Albaniei, cât și cele privitoare la spațiul întreg. După moartea lui Valjavec, institutul și-a continuat această activitate sub actuala conducere a dlui Dr. Mathias Bernath. Redactarea noilor volume s'a făcut de către doamna Dr. Gertrud Krallert-Sattler, o competentă și neobosită cercetătoare în acest domeniu. Volumul II cuprinde datele referitoare la anii 1951-1955, și se împarte deasemenea în două părți: Partea I se referă la Sudestul European în general, și la Jugoslavia și Ungaria în special; partea II, la Albania, Bulgaria, România și Slovacia. În sfârșit, volumul III, partea I, cuprinde date asupra Slovaciei, Ungariei și României pe anii 1956-1960.

Pentru cercetătorii de știință români și străini, ce se ocupă cu problemele Sudestului European, în general, sau cu ale anumitor țări din acest spațiu, în special, această bibliografie are o importanță covârșitoare, scutindu-i de o muncă migăloasă, pe care ar trebui s'o facă pe cont propriu și cu mai puține șanse de succes. Merite deosebite în realizarea părții referitoare la România au compatrioții noștri, domnii Constantin Sporea și Ion Popinceanu.

Iată, în linii mari, istoricul părții românești:

Începuturile unei lucrări bibliografice științifice românești — care să apară într'o limbă occidentală — datează cam de un sfert de veac. Astfel, revista « Scriptum », Buletin Bibliologic, I, București 1943, pag. 249, a publicat o mică relatare, în care se menționează străduința depusă de doctorandul în științe economice la Universitatea din Lipsca, Constantin Sporea, în scopul de a interesa cercurile culturale — în speță « Academia Română » — din București, pentru ca, împreună și cu sprijinul institutiilor culturale germane, să se realizeze o astfel de lucrare utilă. Curând după aceea, s'au văzut roadele muncii sale — și ale altora cu aceleași preocupări — prin diferite înfăptuiri concomitente.

După convorbirile duse de domnul Sporea la București și în Germania, au început pregătirile pentru o bibliografie științifică pentru anii 1939-1943, care urma să apară în seria « Südosteuropa-Bibliographie », scoasă la Lipsca de profesorul Fritz Prinzhorn, decedat în 1967. Lucrarea cuprindea circa 4.000 titluri și se afla sub tipar în primăvara anului 1945. În timpul unui atac aerian, a fost, însă, distrus întreg materialul acestui volum, salvându-se doar un exemplar din corectură, aflat întâmplător la editor. Aceasta constitue, în prezent, baza unei lucrări bibliografice pentru anii 1939-1945, care va apare probabil în anul 1968.

Cam în același timp au mai fost publicate două vaste lucrări cu material asemănător: în 1943 a apărut în revista « Südost-Forschung » o bibliografie comentată, cuprinzând 787 titluri, repartizate pe 93 pagini — care se refera însă doar la un timp limitat de un an (1941) — scoasă prin străduința unui colectiv de cercetători, germani și români, și sub auspiciile Institutului Român din Berlin.

O bibliografie mai vastă a fost prelucrată de inginerul Octav Păduraru și tipărită în Buletinul Politehnicei din București: partea I în n. 3-4/XIV-1943, pag. 265-340, partea II în anul 1945/XVI, pag. 101-346. Lucrarea aceasta de mari proporții sufere însă de o anumită lipsă de sistematizare.

În ceea ce privește bibliografia românească din această serie, ea este prelucrată în special de către Constantin Sporea. Primele două volume au fost realizate în colaborare cu Ion Popinceanu; după aceea, doar cu sprijinul larg și nelimitat al doamnei Krallert. Pentru înțelegerea acestei enorme activități, este de notat că — de exemplu — pentru volumul III, în care au intrat circa 3.000 titluri, au fost cercetate peste 120.000 titluri.

Materialul este sistematizat și aranjat alfabetic, astfel încât să poată fi consultat cu ușurință. Pe de o parte, titlurile sunt grupate după materii; pe de altă parte, fiecare volum cuprinde și un indicator alfabetic de autori, unde poate fi căutat fiecare nume.

Linia generală urmată este de a se încadra orice lucrare științifică privitor la România, sau la poporul român, indiferent de limba în care a apărut și țara în care a fost publicată. Sunt notate atât cărți apărute separat, cât și studii tipărite în reviste. Nu se iau în considerare periodice litografiate sau cotidiane. Excepții se fac doar atunci când materialul are totuși o valoare deosebită. (Astfel este cazul studiilor publicate de Biblioteca din Freiburg, care din lipsă de fonduri nu se pot tipări).

În ce privește materialul literar, bibliografia nu înglobează scrierile (proză, poezii, teatru) propriu zise, ci doar studiile sau articolele cuprinzând aprecieri despre lucrările literare.

Toate explicațiile din cuprinsul titlurilor sunt date într'o limbă vesteuropeană: textul în franceză, germană, engleză, italiană sau spaniolă rămâne neschimbat; din celelalte limbi, e tradus în nemțește.

Până acum au apărut trei părți ale bibliografiei românești: în anul 1956 volumul I (cuprinzând anii 1945-1950); cum în acel timp materialul din România sosea anevoios, lucrarea cuprinde doar 515 titluri, tipărite pe 26 pagini. În 1962 a apărut vol. II (anii 1951-1955), cuprinzând 1319 titluri pe 79 pagini, iar în 1964 vol. III, de 191 pagini, cuprinzând 3053 titluri.

Dumitru Leontieș

INSTITUTUL EST-EUROPEAN AL UNIVERSITĂȚII DIN FRIBOURG

În 1957, când, la Roma, și-a început (modest, dar perseverent) activitatea Societatea Academică Română, s'a înființat la Fribourg, în Elveția, un institut de mare valoare — unic în felul său —, care după puțin timp a ajuns cunoscut în întreaga lume și și-a câștigat un renume deosebit. Este vorba de Institutul pentru studii esteuropene (FOEI), de sub conducerea profesorului J. Bochenski: așezământ încadrat în Facultatea de Filozofie a Universității din acest oraș.

Rezultatele cercetărilor întreprinse în institut sunt valorificate în două moduri: activitate didactico-științifică și seria publicațiilor.

A. Sistemul de cercetare în institut este organizat pe baza a două programe, ce se desfășoară paralel:

1) Programul introductiv mijlocește asimilarea noțiunilor preliminare pentru studiul ideologiei din țările esteuropene; cercetările teoretice sunt completate prin lucrări

practice: pregătirea de bibliografii, traducere de texte, inițierea în filozofia sovietică și a celorlalte popoare din răsăritul Europei.

2) Programul de specializare aprofundează sistematic anumite sfere limitate din filozofia sovietică: logică, ontologie, teoria cunoașterii, etc.

Prelegerile universitare sunt grupate în patru cursuri, cu durată de unul până la patru ani: pentru studenții cursului F, cari primesc noțiuni generale de sovietologie, se recomandă — fără a exista o obligativitate în acest sens — a fi absolvit anterior o Universitate. Durata lui este de un an. (F = Fundamental-Sowjetologie).

Acei care urmează cursul K (Kombinierter Kursus) trebue să posede în prealabil un titlu academic; aici studiul durează 4-5 ani, și se încheie cu o lucrare (de diplomă sau doctorat) din domeniul sovietologiei.

Auditorii cursului H (Hohere Sowjetologie) sau P (fizică și filozofia fizicei) trebue să fi terminat studiile universitare, oferindu-li-se posibilitatea ca, după trei ani de studii, să obție titul de licențiat sau doctor.

B. Activitatea editorială a institutului înglobează periodice și lucrări de specialitate:

1) În revista trimestrială « Studies in Soviet Thought » sunt redate rezultatele diferitelor studii întreprinse în cadrul activității didactico-științifice — sub formă de articole, scurte notițe, sau recenzii —, precum și material similar al colaboratorilor din afara institutului.

2) Studii mai vaste — și care aprofundează o anumită temă — apar ca volume separate în seria « Sovietica », publicate sub îngrijirea profesorului Bochenski.

În cadrul planului de studii al Institutului se prevede ca în viitor să înceapă și studii despre gândirea (filozofia) românească: domeniu tratat până acum — din cauza lipsei materialului documentar necesar — doar tangențial.

Constantin Sporea

RĂSPUNS UNUI PRIETEN DE DEPARTE

Dragă prietene,

Scrisoarea dumitale m'a bucurat și m'a surprins deopotrivă. Spui că ai avut prilejul nesperat să citești rândurile despre exil publicate în « Revista Scriitorilor Români » și că ai fost isbit de unele formulări care ți s'au părut oarecum exagerate. Dumneata socotești că există un grăunte de cinism în faptul de a lăuda exilul, de a-l binecuvânta; te ridici mai ales împotriva afirmației că exilul este condiția prin excelență a omului, că ne este inerent tuturora. Îmi reproșezi — și acesta este esențialul rândurilor dumitale la care mă voi opri — că este ușor să scriu aici unde mă aflu această apologetică a diasporei, cum te exprimi mata, și că, dacă aș fi acolo, aș vedea altfel lucrurile. *Aici-acolo*. Acest diptic pe care dumneata îl stabilești pare să ne situeze de la început pe poziții de neîmpăcat. Să fie oare acesta adevărul?

Cum aş vrea să-ţi spun, prietene de acolo, prietene de departe, că în tot ce scriu, că în tot ce scriem, primul gând se îndreaptă spre mata, cititor imaginar, cititor care exişti. Te bănuiesc tânăr, poate chiar adolescent, doritor să ştii, să cunoşti, chinuit de întrebările fără răspuns, singur într'un univers fără ieşire, sguduit de blestemele, de dramele şi de paradoxele condiţiei noastre. Cum aş vrea să te fac să înţelegi că nu există decât un singur exil, după cum nu există decât o singură iubire şi o singură suferinţă? De ce să crezi că vei afla, undeva, împăcări sau împliniri? Dumneata, care cauţi, de ce uiţi că omul nu este făcut pentru împliniri, ci pentru întrebări? De ce să uiţi că, acolo sau aici, suntem deopotrivă nedesăvârşiţi? Singur, m'am aflat cândva într'o insulă în mijlocul Atlanticului, într'un peisagiu nespus de frumos, sub un cer mereu albastru. Şi în sufletul meu nu a fost pace, şi azurul mi s'a părut de prisos. Iar altădată m'am găsit într'un vechi oraş din Apus, în preajma unei faimoase catedrale, într'o încântătoare dimineaţă de primăvară. Era înainte de a începe hărmălaia deşartă a oamenilor. Era o tăcere de început de lume. Şi frumuseţea nobilă a acelui lăcaş sfânt, şi lumina pură şi îmbietoare a cerului, şi cântul păsărilor din dimineaţa aceea înnoitoare, nu mi-au adus împăcare.

Cum poţi să crezi că problema omului este o problemă de longitudine (ca să spun aşa)? Cum poţi să-ţi imaginezi că o schimbare de meridian ne transformă problemele sau ne rezolvă dramele? *Acolo* şi *aici*, aceeaşi dramă, aceeaşi pasiune ne frământă şi ne răscoleşte. Un singur exil — al dumitale şi al meu — ne pune aceleaşi probleme, ne dă aceleaşi nelinişti.

Rândurile mele nu sunt de îndemn şi nici de resemnare. Ştiu, aceste câteva linii nu îţi vor schimba concepţiile dumitale despre om, despre viaţă, despre acest exil care, orice ai spune, ne este comun amândurora. Ci crede, prietene de acolo, prietene de aici, că Adevărul pe care îl cauţi cu atâta înfrigurare nu poate să existe fără o fărâmă de Speranţă.

Al dumitale

Mihai Cismărescu

ASTERISCURI

* S'a stins la Roma, în ziua de 3 iulie 1967, după o boală grea, profesoara Agnese Silvestri Giorgi, benemerită a culturii româneşti in Italia. Într'o perioadă când nu se ştia mai nimic de literatura românească în Italia, în special între anii 1928 şi 1947, distinsa literată a tradus cu gust şi pricepere « Scrisoarea Pierdută » şi « Năpasta » lui Caragiale, « Amintirile din copilărie » ale lui Creangă, « Viaţa la ţară » a lui Duiliu Zamfirescu, drama « Suflete tari » a lui Camil Petrescu, precum şi o serie de romane ale lui Rebreanu, Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu, Jean Bart. Câteva din aceste opere au fost retipărite în ediţii ulterioare. O lacrimă de recunoştinţă pentru această aleasă şi dezinteresată ambasadoare a literaturii noastre în Italia.

* *La momentul potrivit a apărut la Paris volumul « Aspects des relations russo-roumaines ». Autorii — domnii* G. Ciorănescu, G. Filitti, R. Florescu, D. Ghermani, A. Gorgiu, M. Korne şi N. Neculce — *examinează cu toată obiectivitatea situaţia raporturilor dintre români şi ruşi dealungul veacurilor şi astăzi, pronunţându-se contra « spiritului dela Yalta » şi în favoarea unui nou spirit cu adevărat european. Se pune, firește, în termeni preciși, și problema Basarabiei.*

* Domnii Theodor Cazaban, Grigore Filitti şi Mihai Korne au elaborat şi trimis tuturor organelor de presă ale Românilor din lumea liberă date cu privire la scăderea catastrofală a naşterilor în Republica Socialistă Română. Documentarea statistică e bazată, în bună parte, pe cifre oficiale date de guvernul dela Bucureşti. Faţă de pericolul mortal reprezentat de această situaţie pentru însăşi existenţa noastră ca neam, autorii denunţului de genocid cer măsuri împotriva avortului, mărirea alocaţiilor familiare şi asanarea climatului moral în ţară, prin restabilirea vieţii familiare.

* Arted, *éditions d'Art, dela Paris, a publicat, în colecţia « Essais sur l'Art », condusă de domnul* Ionel Jianu, *o plachetă cu titlul modest « Témoignages sur Brancusi ». Autorii « mărturiilor » sunt trei oameni de cultură români: alături de directorul colecţiei, domnii* Mircea Eliade *şi* Petru Comarnescu, « *tineri sexagenari* », *care caută şi indică rădăcinile româneşti ale artei lui Brâncuşi, fără a pierde din vedere modul de universalizare al datelor folclorice: puncte de plecare şi de inspiraţie, şi nimic mai mult. O serie de fotografii finale documentează, şi viziv, « isvoarele populare ale artei lui Brâncuşi ».*

* Domnul Petre Ciureanu este primul profesor român titular, plin, la o Universitate italiană, de altă materie decât româna. Autor a zeci de monografii critice, studii, eseuri, articole şi recenzii de literatură franceză, director al unui « Buletin de literaturi moderne », care urmăreşte în permanenţă şi fenomenul românesc, domnul Ciureanu a reuşit la concursul pentru catedra de limbă şi literatură franceză la Universitatea din Genova. La aceeaşi Universitate, domnia sa predă de ani de zile limba şi literatura română, cu un număr crescând de studenţi.

* *După ce, în* 1960, *ne-a dat, în « Lo spirito dell'India » (ed. Aldiniana, Roma), o sinteză reuşită a « cinci mii de ani de cultură indiană », domnul* Dan Petraşincu, *care şi-a reluat numele originar italian* Angelo Morretta, *a publicat, în cunoscuta colecţie « I Marmi » a editorului Longanesi dela Milano, o « scurtă enciclopedie ilustrată a Panteonului indù », intitulată « Gli Dei dell'India ». E vorba de o încercare inteligentă şi utilă de a limpezi şi sistematiza divinităţile principale din pletorica mitologie indiană. Cartea, elegantă şi în exterior, are un frumos success de critică şi de public.*

* Centenarul naşterii lui George Coşbuc a fost amintit în America printr'o serie de iniţiative, al căror promotor, domnul prof. Basil Lapadat-Marcu, a trimis tuturor publicaţiilor şi cărturarilor din exil materialul necesar, adunat cu multă grijă, pentru comemorarea marelui poet ardelean. Tot atât de binevenite datele bio-bibliografice şi fragmentele antologice din critica coşbuciană. În 1960, domnul Lapadat a publicat, sub auspiciile Universităţii naţionale autonome din Mexic, teza sa de doctorat închinată lui « Jorge Coşbuc ».

* *Ultimul volum de nuvele în limba neogreacă al domnului* T. G. Zuca — *« Cărări fără de liniște » — a fost primit cu aprecieri elogioase de critica dela Atena. Colaboratorul nostru descrie viața oamenilor simpli, a mocanilor din Balcania, poate chiar din Pindul unde s'a născut. Autenticitatea « trăirii » e recunoscută unanim.*

* Ștefan Baciu e neobosit. Profesor la Universitatea din Honolulu, în Hawaii, publică, aproape de unul singur, o revistă dedicată în întregime poeziei: « Mele ». În vremea din urmă, au apărut trei cărți ale sale: « Manuel Bandeira de Corpo Inteiro », « 168 Horas de Poesia », « Psalmen », traducere în limba germană a poetului nicaraguez Ernesto Cardenal. Pe deasupra, eseuri, profiluri critice, evocări, poezii în reviste românești și latino-americane. Încântătoare — dar vor continua? — micile plachete cu versuri din poeți latino-americani, traduși de domnul Baciu, editate de « Cuvântul » din Freising.

* *« Asociația intelectualilor refugiați în Italia » (AIRI) și-a reluat activitatea, după o lungă întrerupere, cu o conferință a domnului profesor* Ernesto Koliqi *despre « Poeții de astăzi din Europa de răsărit ». Vechi prieten al României, conferențiarul, care e profesor de limba și literatura albaneză la Universitatea din Roma, s'a arătat bine informat cu privire la situația poeziei noastre, în țară și în exil.*

* Pe domnul Gérard Șerbănescu, recent autor al unei bine primite « Istorii a franc-masoneriei » în limba franceză, îl aflăm printre colaboratorii permanenți ai revistei dela Paris « Contre-Courant ». Într'unul din ultimele numere, l-a evocat cu căldură și înțelegere pe Panait Istrati. O serie de articole ale sale poartă titlul grăitor: « Les dessous de l'histoire ».

* *Un prospect trimis de « Librairie 73 » dela Paris ne informează asupra operei de critic a lui* Aureliu Weiss, *dedicată în special lui Pirandello. Contribuțiile criticului român, dispărut nu de mult, sunt esențiale pentru înțelegerea dramaturgului sicilian: o recunoaște însăși critica italiană.*

* Asociația Culturală a Românilor din Anglia a publicat o dare de seamnă asupra propriei activități în primul an de viață (1965-1966). Bilanțul e cât se poate de pozitiv, și meritul revine mai ales Comitetului Executiv al Asociației dela Londra.

* *Volumul n.* 6 (*iunie* 1966) *al revistei « Merian » dela Hamburg poartă titlul « București și coasta Mării Negre românești » și e dedicat în intregime țării noastre. De notat că, alături de articole semnate de personalități ale vieții culturale din țară, colaborează și premiul Goncourt domnul* Vintilă Horia *cu un eseu semnificativ: « Ovid - Dichter der Verbannten ».*

ANEXE

ACTIVITATEA SOCIETĂȚII ACADEMICE ROMÂNE

CONGRESUL AL UNSPREZECELEA AL SOCIETĂȚII ACADEMICE ROMÂNE

Roma, 23-29 septembrie 1967

Al unsprezecelea Congres internațional de studii al Societății Academice Române s'a desfășurat la Roma, unde instituția a fost întemeiată acum zece ani. Aniversarea a fost celebrată cu o deosebită solemnitate prin inaugurarea manifestației pe Capitoliu, în prezența autorităților civile și religioase și în fața unui foarte numeros public.

Din **Comitetul de onoare** al Congresului au făcut parte: fostul Președinte al Republicii, domnul Giovanni Gronchi, în calitatea sa de Președinte al Centrului de Acțiune Latină; Vice-Președintele Camerei Deputaților, domnul Paolo Rossi, și în calitatea sa de Președinte al Uniunii Italiene pentru Progresul Culturii; fostul Prim Ministru, domnul Giuseppe Pella, ca Președinte al Centrului Internațional de Studii și Documentare al Comunității Europene și Președinte Onorar al Institutului de Studii Europene « A. De Gasperi »; Primarul Romei, domnul Amerigo Petrucci; Rectorul Universității din Roma, Gaetano Martino; Vice-Gerentul Diecezei Roma, Monseniorul Ettore Cunial; Vizitatorul delegat al Congregației Orientale pentru românii din exil, Episcopul Vasile Cristea; Președintele Societății « Dante Alighieri », domnul prof. Aldo Ferrabino; domnul Giuseppe Padellaro, Director General al Serviciilor Informații și Proprietate Literară de pe lângă Președenția Consiliului de Miniștri; domnul Salvatore Accardo, Director General al Academiilor și Bibliotecilor de pe lângă Ministerul Instrucțiunii Publice; Rectorii și Președinții celor mai importante Universități și instituții de cultură, religioase și de stat, dela Roma; Decanul Facultății de Litere a Universității din Roma, domnul prof. A. M. Ghisalberti; domnul Raffaele Travaglini di Santa Rita, Președinte al Oficiului Provincial al Turismului.

Inaugurarea Congresului, în Sala Protomotecei de **pe Capitoliu**, a fost onorată de prezența Decanului Colegiului Sacru, Cardinalul Tisserant, a Cardinalului Beltrami, și a numeroase personalități din lumea culturală, politică și religioasă a Romei. În mare număr, italienii din România și refugiații români, care trăesc în Italia și în alte țări din lumea liberă.

Au luat cuvântul în ședința de inaugurare: domnul Franco Rebecchini, consilier municipal, în numele Primarului; domnul prof. A. M. Ghisalberti, în numele

Institutului pentru Istoria Risorgimentului și al Facultății de Litere a Universității din Roma; domnul prof. Bruno Manzone, Președintele Secției din Italia a Societății Academice Române; și Monseniorul Octavian Bârlea, Președintele Societății Academice Române.

Conferința oficială, cu titlul «Intuirea Eternului», a fost rostită de domnul prof. Aldo Ferrabino (1).

Duminică dimineața, *24 septembrie*, congresiștii români și străini, precum și numeroși prieteni ai României, au asistat la **Slujba solemnă în rit româno-bizantin,** celebrată la **San Pietro** de Excelența Sa Episcopul Vasile Cristea, înconjurat de toți preoții români, catolici de rit latin și oriental. La rugăciunile pentru membrii Societății decedați în cursul ultimilor zece ani și pentru toți oamenii de cultură morți în exil sau în țară a participat, la Altar, și părintele Vasile Boldeanu, care a slujit apoi, în rit ortodox, în prezența Episcopului Cristea și a preoților catolici, în Biserica de la Catacombele Sfânta Domitilla (2). Corul, condus de Monseniorul Aloisiu Tăutu, a dat răspunsurile.

În seara de duminică s'a inaugurat, la sediul secției din Italia a Societății Academice Române, în Foro Traiano, **Expoziția «Pictori Români»,** la care au participat bună parte din artiștii noștri în Occident, printre care: Eugenia Frateș Caragață, Nina Batalli, Marielise Cottescu, Gina Ionescu, Zoe Giotta Frunză, Magdalena Rădulescu, Iosif Iliu, Dem. Berea, Dinu Grigorescu, Eugen Drăguțescu, Stefano Ruta, Nicolae Petra, Dem. Filip, Ștefan Tănăsescu, etc. A rostit câteva cuvinte de salut și de mulțămită domnul prof. Manzone. Expoziția a rămas deschisă la Foro Traiano pe toată durata congresului.

Seara, după orele 9, congresiștii au vizitat Roma, în grup, cu două autobuze, puse la dispoziție de Oficiul Provincial al Turismului.

Lucrările efective ale celui de al XI-lea Congres internațional de studii al Societății Academice Române, care aveau ca temă generală «Istorie și Valori Eterne» («Storia e Valori Perenni»), s'au deschis în dimineața de *luni*, 25 *septembrie*, la «Domus Mariae», unde congresiștii au fost cazați și unde au găsit totdeauna o atmosferă din cele mai potrivite și sugestive pentru discuții și pentru contactele inerente unei manifestații de acest gen.

Dat numărul considerabil de comunicări anunțate și prezentate, lucrările s'au desfășurat paralel în două săli: prima, rezervată comunicărilor de *Filosofie a Istoriei*, unde au vorbit domnii Piero Gerbore («Un ritmo nella storia: unità e disgregazione»), Ștefan Teodorescu («Ohnmacht der Philosophie»), Vasile S. Cristea («Culture et Histoire»), Vittorio Vettori («La libertà nel neo-idealismo italiano»); a doua, reservată comunicărilor de *Literatură și Artă*, unde au vorbit domnii: José Maria Castan Vázquez («Les humanistes latins devant la crise de l'Europe»), Antoaneta Bodisco («Un poet de ieri și de azi: Properțiu»), Petru Iroaie («Pippo Spano nell'epica popolare romena»), C. Michael-Titus («La nature bourgeoise chez Molière et Caragiale»), Angelo-Morretta-Petrașincu («Eminescu e il pensiero indiano»), Ioan Guția («Sulla visione di Raffaello nella poesia 'Venere și Madonă' di Eminescu»), și Sanda Stolojan (despre «Scrisorile inedite ale lui Duiliu Zamfirescu»).

În prima sală au luat cuvântul la desbateri: Mons. Bârlea, Mons. Cârnațiu, Păr. Goia, Păr. Mircea, și domnii Ricardo Becerro de Bengoa, Francisco Elías de Tejada, Magnino, Eliade, Marin, Mircea Popescu, Maurer, De Nicolò.

În sala a doua au luat parte la discuții doamnele Rădulescu-Pogoneanu și Simian-Baciu, și domnii Bogdan, Stamatu, Eucher, Traian Popescu, Amăriuței, Marin, Sigmeth, Ierunca, Jianu, Mircea Popescu, Becerro de Bengoa.

După amiază, la orele 18, s'a inaugurat la Galeria Națională de Artă Modernă, în fața unui foarte numeros public, **Expoziția Documentară Brâncuși.** Comemorarea marelui sculptor, la a zecea aniversare dela moarte, a fost făcută de domnii profesori G. C. Argan, președinte al Asociației internaționale a criticilor de artă, Mircea Eliade, Carola Giedion Welcker și Ionel Jianu.

Au rostit cuvinte de salut, de prezentare și de gratitudine domnii Dario Durbé, în numele Galeriei Naționale de Artă Modernă, și Monseniorul Bârlea, în numele Societății Academice Române, mulțumind Galeriei Naționale de Artă Modernă, în special directoarei, doamna Palma Bucarelli, și maestrului Drăguțescu, organizatorul cu gust și pricepere al impunătoarei manifestații de artă.

Expoziția a rămas deschisă mai bine de o lună de zile, având vizitatori în continuu. Presa i-a acordat mult spațiu, precum și emisiunile radiofonice.

Și în ziua de *marți* 26 *septembrie* lucrările s'au desfășurat paralel, în două săli.

În prima, dedicată problemelor de *Morfologie a Culturii*, și-au prezentat comunicările domnii: Leo Magnino («La cultura in difesa dei valori umani, con particolare riferimento al popolo romeno»), George Uscătescu («Nemesi e libertà nella storia romena»), Ștefan Teodorescu («Națiune, Revoluție și Libertate»), Constantin Drăgan («Presenze e assenze nella storia»), Nora M. Michael-Titus («Moments européens dans l'histoire des Roumains»), Radu Enescu («Esquisse d'un problème de philosophie de la culture: Expression et Douleur chez le peuple roumain»), C. Amăriuței («Letopisețul metafizic al Țărilor Române»), gen. Ion Gheorghe («Influența limbii asupra caracterului național»). Desbaterile, la care au participat mai toți prezenții, au fost conduse de președintele de ședință, domnul profesor Al. Randa.

În sala a doua, la secția *Științe politice, economice și sociale*, și-au prezentat comunicările, rând pe rând, domnii: Th. D. Zotschew («Südosteuropa als Brückenschlag zwischen Comecon und Ewg»), N. Georgescu-Roegen («The Institutional Aspects of Peasant Economies»), Constantin Sporea («Urme de economie liberă în sistemul de planificare românesc»), Mihai Korne («Economie și politică externă națională»), Mihai Cismărescu («Noua Constituție a României»), Dionisie Ghermani («Accents natio-

(1) Cuvântările din ședința de inaugurare, în paginile care urmează. Conferința senatorului Ferrabino va apărea în vol. III din seria de «Acta Philosophica et Theologica».

(2) Predica Episcopului Cristea, din San Pietro, și aceea a Părintelui Boldeanu, dela Catacombe, în paginile următoare ale revistei.

nalistes dans l'historioographie roumaine contemporaine»), MIRCEA POPESCU («Marx fra Romeni e Russi»). În locul comunicării anunțate, domnul dr. I. V. EMILIAN a dat citire unui impresionant document sosit din țară cu privire la situația tragică a Românicii.

Desbaterile, la care au luat parte, în afară de conferențiari, domnii Filitti, Ierunca și Anastase, au fost conduse în prima parte de domnul VIRGIL IERUNCA, în a doua de domnul GEORGESCU-ROEGEN.

După amiaza a fost rezervată unei excursii colective la **Villa d'Este** și **Villa Adriana, la Tivoli**. Congresiștii au fost conduși și au primit explicații dela domnii prof. MARIANO BAFFI și DINU ADAMEȘTEANU.

Miercuri dimineață, 27 *septembrie*, după ce s'a deschis, tot la «Domus Mariae», **Expoziția cărții românești în exil,** care s'a bucurat, în zilele următoare, de numeroși vizitatori, au lucrat secțiile de *Teologie* și de *Literatură și Artă*.

Ședința secției de teologie, care a fost prezidată, pe rând, de domnii MIRCEA ELIADE și DINU ADAMEȘTEANU, a discutat în special problemele ecumenismului. Și-au prezentat comunicările anunțate: Mons. PAMFIL CÂRNAȚIU («'Popolo di Dio' come fattore storico»); Mons. HIERONYMUS MENGES («Msgr. Ghica, simbolo dell'unione tra le Chiese occidentale e orientale»); Mons. OCTAVIAN BÂRLEA («Valore delle unioni religiose dei secoli passati»); Părintele PETRU GHERMAN («Le problème oecuménique en Roumanie»); Părintele FLORIAN MÜLLER («L'union des Eglises en Roumanie»); Mons. FLAVIU POPAN («La missione ecumenica della Chiesa orientale unita con Roma»); Părintele IACOB GOIA («Oecuménisme et liberté religieuse»).

În afara conferențiarilor, au luat parte la discuții Mons. Tăutu, Mons. Mărgineanu, Părintele Mircea, domnii Amăriuței, Marin, Eliade, Korne, Drăgan, Adameșteanu. La încheierea ședinței, a intervenit Părintele VASILE BOLDEANU, care s'a complăcut de atmosfera de înțelegere și de prietenie, în care s'a desfășurat întreaga discuție: dovadă a noului spirit, mult mai rodnic, al raporturilor actuale dintre catolici și ortodocși.

În ședința secției de literatură și artă, care a lucrat sub președenția domnului IONEL JIANU, și-au prezentat comunicările anunțate domnii: RENÉ EUCHER («Langage et Moralité»), ADOLFO MUÑOZ ALONSO («Presencia cultural rumana en el mundo»), LUCIANO PASCUCCI («Il tema della libertà negli scrittori romeni contemporanei»), doamna MIRA SIMIAN-BACIU («Urmuz și teatrul ionescian»), PHILIPPE JOLIVET («Brancusi novateur»), PAUL BARBĂNEAGRĂ («Arta pictorului Mirea») și HORIA STAMATU («Le rôle de la poésie dans la renaissance roumaine»).

La discuțiile, foarte animate, au luat parte, în afară de conferențiari, domnii Ștefan Teodorescu, Michael-Titus, Vasile S. Cristea, Vettori, Mircea Popescu, C. Drăgan, Jianu, Ierunca, Uscătescu, Horia Roman, Camilucci, Amăriuței, Eugen Drăguțescu.

Audiența la Sfântul Părinte nu a putut avea loc din cauza indispoziției Papei. Paul al VI-lea a trimis un mesaj Congresului, prin Cardinalul Secretar de Stat, Eminența Sa Cicognani.

În seara de *miercuri*, 27 *septembrie*, la Sala Borromini, a avut loc un **Concert coral de muzică românească,** sub conducerea maestrului TRAIAN POPESCU. Bucățile religioase și populare, executate la perfecție, s'au bucurat de o primire entuziastă din partea publicului deosebit de numeros.

Joi, 28 *septembrie*, de dimineață, au lucrat, în săli separate, secțiile de *Istorie* și de *Filologie*.

În sala I, sub președenția doamnei ANTOANETA BODISCO, și-au prezentat comunicările anunțate: Mons. LUIGI TĂUTU («'Ibi' o 'tibi' in un documento di Innocenzo III?»), domnii N. BELDICEANU («Les archives turques comme source pour l'histoire de Kilia et Cetatea-Albă»), GINO BENVENUTI («Italiani e Romeni nella lotta contro i Turchi»), HEINRICH VON MAST («Die Rumänen in der k.k. Militärgrenze»), ARTUR MAURER («Der Siebenburger Pfarrer St. L. Roth»), P. VĂLIMĂREANU («La Chiesa di Bessarabia prima del 1812»), și AL. RANDA («S. D. Sasonov et la question bessarabienne»).

La desbateri, alături de conferențiari, au luat cuvântul și domnii Adameșteanu, Gerbore, Emilian, Sigmeth, Korne, Filitti, doamna Mira Simian-Baciu, Păr. Boldeanu.

La secția de Filologie și-au prezentat comunicările, pe rând, domnii profesori: I. POPINCEANU («Dai daci agli attuali romeni»), D. ST. MARIN («Dantismi e romenismi»), FR. SCHÜRR («La posizione del dalmatico tra la romanità balcanica e quella occidentale»), MARTIN CAMAJ («Il sistema dell'articolo in romeno e nelle parlate italo-albanesi della Calabria») și RUGGERO M. RUGGIERI («Due amici della Romania: Giulio Bertoni e Angelo Monteverdi»). Domnul prof. GIULIANO BONFANTE a citit și ilustrat comunicarea d-rei VITTORIA CORAZZA («Un'altra prova della continuità dacoromana: le parole latine nella Bibbia di Ulfila»), după care a prezentat comunicarea sa («Il futuro in romeno»). Comunicarea domnului prof. DIMITRIE GĂZDARU («Aventuras del latín y orígenes de las lenguas románicas») a fost citită de doamna prof. NYDIA N. B. DE FERNÁNDEZ PEREIRO.

La discuții, care au fost conduse mai întâi de domnul prof. ADOLFO MUÑOZ ALONSO, după aceea de domnul prof. ERNESTO KOLIQI, au luat parte domnii Guția, Buonincontro, Onciulescu, Marin, Mircea Popescu, Mons. Tăutu.

După amiază, la orele 18, în Sala Borromini, a avut loc **Comemorarea lui Vasile Pârvan** la a XL aniversare dela moarte. Figura și opera marelui arheolog, istoric, întemeietor și director al Școalei Române din Roma au fost ilustrate de domnii profesori GIUSEPPE LUGLI («Vasile Pârvan: il Maestro»), DINU ADAMEȘTEANU («Pârvan e l'archeologia romena») e TEODOR ONCIULESCU («La Scuola Romena di Roma e la sua importanza per la cultura romena»). Comemorarea, care s'a desfășurat sub președenția domnului PIETRO ROMANELLI, președinte al Institutului de Studii Romane, s'a bucurat de prezența unui ales și numeros public.

Doamna SILVIA MONTANI a prezentat, seara, într'o sală dela «Domus Mariae», **Frânturi de viață românească trăită**. A vorbit cu emoție de anii petrecuți în închisorile comuniste, și a cântat cântece înregistrate dela deținutele, ilustre sau nu, alături de care a suferit în temniță. Românii prezenți au aplaudat călduros pe conferențiara-artistă, cu gândul la victimele persecuțiilor din țara robită. Manifestația s'a desfășurat sub președenția Monseniorului BÂRLEA, care a subliniat importanța mărturiei trăite a doamnei Montani.

Prima parte a dimineții de *vineri*, 29 *septembrie*, a fost dedicată sărbătoririi domnului profesor **Mircea Eliade,** cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani.

Sub președenția Monseniorului Bârlea, secțiunile reunite au ascultat, după un cuvânt de salut și de urări din partea președintelui Societății Academice Române, căreia sărbătoritul i-a rămas credincios dela întemeiere până astăzi și pe care o onorează cu prezența sa, după simpatica evocare a unei clime spirituale din România de ieri și a unei întregi generații, făcută de domnul Ionel Jianu, comunicările anunțate pe program ale domnilor Virgil Ierunca (« Existence, forme et valeur dans l'oeuvre littéraire de Mircea Eliade ») și Mircea Popescu (« Mircea Eliade e il folclore romeno »).

Primit cu aplauze prelungite, domnul Mircea Eliade a mulțumit pentru călduroasa manifestație și a urat Societății Academice Române viață lungă, rodnică și prosperă.

S'au întrunit apoi, în săli separate, secțiunile de *Folclor* și de *Istorie*.

În sala I, sub președenția domnului prof. Giuliano Bonfante, după aceea a domnului prof. Ruggero M. Ruggieri, și-au prezentat comunicările anunțate domnii: Paolo Toschi (« Rapporti tra la poesia popolare italiana e romena »), Antonino Uccello (« Pitture sotto vetro del popolo romeno »), Ernesto Koliqi (« Skanderbeg nell'epica popolare italo-albanese »), doamna Anina Rădulescu-Pogoneanu (« La valeur de la lyrique populaire roumaine »), Arturo Siciliano (« Valori umani della musica popolare »). Și-a citit, deasemenea, comunicarea, în cadrul aceleiași secțiuni, domnul prof. N. Țimiraș (« Innovazioni lessicali nel romeno »).

La discuții au participat și domnii Caragață, Bonfante, Mircea Popescu, Camilucci, Cristea, Eucher, Ruggieri, Popinceanu.

În sala II, sub președenția Monseniorului Tăutu, și-au prezentat comunicările domnii: Emmanuel R. Bogdan (« Un acte inédit conspiratif des carbonari moldaves »), Mario Sertoli (« Risorgimento italiano e Risorgimento romeno »), Grigore-Alexandru Filitti (« L'Italie et les frontières orientales de la Roumanie »), I. V. Emilian (« La Révolution d'Octobre et la Roumanie »).

Au intervenit la desbateri, pe lângă conferențiari, domnii Korne, Adamesteanu, Caragață, Gerbore, Baffi.

După amiază s'a desfășurat ședința specială **Roma Eternă**.

Sub președenția domnului Piero Gerbore și-au prezentat comunicările domnii: G. Galassi-Paluzzi (« La missione storica e provvidenziale di Roma »), Mariano Baffi (« Roma 1877 nel diario di uno studente romeno »), Horia Roman (« Un volto quasi sconosciuto della Colonna Traiana »), Marcello Camilucci (« Pellegrinaggi e Pellegrini »).

La orele 20, Monseniorul Octavian Bârlea a declarat încheiat al XI-lea Congres internațional de studii al Societății Academice Române; a mulțumit celor prezenți, conferențiarilor, organizatorilor, autorităților italiene, care au contribuit la organizarea excelentă a manifestației.

Seara, la orele 21,30, **Fundația Europeană Drăgan** a oferit un prânz de gală participanților la Congres, la *Taberna « Ulpia » din apropierea Columnei Traiane*. Au rostit toasturi: Consilierul Municipal domnul Franco Rebecchini, în numele Primarului Romei;

fostul Prim Ministru, domnul Giuseppe Pella; domnul dr. Constantin Drăgan; Monseniorul Octavian Bârlea; și președintele secției italiene a Societății Academice Române, domnul prof. Bruno Manzone, care a mulțumit autorităților prezente și domnului dr. Drăgan pentru generosul gest.

CUVÂNTĂRILE DIN ȘEDINȚA DE INAUGURARE

Domnul Franco Rebecchini, *Asesor Municipal, în numele Primarului Romei*

A nome e per incarico del Sindaco di Roma, sono particolarmente lieto ed onorato di porgere il saluto più vivo e cordiale della Civica Amministrazione ai partecipanti al Congresso Internazionale della Società Accademica Romena, che quest'anno ha luogo in Roma per solennizzare il decimo anniversario della fondazione del Sodalizio.

La trattazione del tema scelto per il Congresso « Storia e valori perenni » non poteva essere iniziata sotto più eletti e simbolici auspici, qui, in Campidoglio, con il discorso introduttivo che sarà tenuto da un illustre Maestro, quale è il Senatore Prof. Aldo Ferrabino, che tra poco parlerà a noi.

Un tema così significativo è indubbiamente quanto mai congeniale con gli alti scopi che si propone la Società, che dedica la propria attività, tanto benemerita, alla esaltazione ed alla difesa dei tradizionali rapporti culturali e storici del popolo Romeno con l'Occidente, in particolare con l'Italia e primariamente quindi con Roma; con questa città che custodisce uno dei monumenti più prestigiosi dell'arte romana, quale la Colonna Traiana, che è anche un simbolo della storia del popolo romeno.

Gli avvenimenti che sono ivi ricordati segnarono una svolta decisiva nelle vicende di quel Paese: l'assorbimento della nostra civiltà e la trasformazione della Dacia nel più orientale dei paesi neo-latini.

Questa fiaccola, che la Società Accademica Romena tiene viva e che si identifica spesso con un amore filiale e nostalgico per la nostra città, è quella che animò per secoli, poeti, letterati, pensatori romeni.

Valga, per tutti, il ricordo del poeta Giorgio Asachi, al quale il pensiero di Roma, ove egli visse nei primi decenni dell'Ottocento, rimase tanto vivo ed intenso che, tornato in patria, così immaginava la sua tarda vecchiaia: « Prenderò allora l'arpa; i piaceri ed i dolori antichi si ridesteranno: tornerà la primavera nel mio cuore: dinanzi mi si affacceranno il fiume biondo, i palazzi di marmo, le belle donne e canterò versi all'Italia».

Nel ricordo del poeta moldavo, che sembra quasi riassumere l'amore dei Romeni per la nostra terra e per la nostra comune civiltà, a nome della città di Roma, auspico una sempre maggiore attività ed un ulteriore fecondo sviluppo della Società Accademica Romena, formulando gli auguri più vivi di successo all'importante Congresso che oggi inizia i propri lavori.

Domnul Profesor ALBERTO MARIA GHISALBERTI, *Decan al Facultăţii de Litere şi Preşedinte al Institutului pentru Istoria Risorgimentului Italian*

Eminenze Reverendissime, Eccellenze, Signore e Signori e, se permettete, soprattutto cari amici della S.A.R., molti dei quali sono a me noti e legati per antichi vincoli di amicizia, consentite che il Preside della Facoltà di Lettere e Filosofia dell'Università di Roma inizi queste sue brevissime parole di saluto con una notizia che ritengo giunga a voi particolarmente buona. La Facoltà di Lettere e Filosofia dell'Università di Roma, che ho l'onore *pro tempore* di presiedere, ha richiesto e ottenuto il concorso di lingua e letteratura romene. Quindi, quell'insegnamento, che era tenuto presso la nostra Facoltà da un incaricato, assurge ora, per quanto questo assurgere possa sembrare un termine improprio ed eccessivo, a dignità di cattedra ufficialmente riconosciuta, che sarà tenuto da un ordinario. Mi pare che questo serva a rinsaldare i vincoli tra la cultura italiana e la cultura romena, quei vincoli ai quali molti di noi hanno dato piccola o grande opera per renderli sempre più stretti e sempre più efficienti.

Che cosa vi posso dire nell'altra mia veste di Presidente dell'Istituto per la Storia del Risorgimento Italiano? Anche qui i vincoli sono antichi, e tra gli studiosi, oggi, e tra gli uomini dei due Risorgimenti, ieri.

Non è senza significato che, qualche tempo fa, qualche mese fa, nella sala generosamente offerta dalla « Dante Alighieri », si sia commemorato un grande storico romeno, e questa commemorazione sia stata fatta da storici, in varia misura valenti, italiani. Si è parlato, in quella sera non dimenticabile, di Nicola Iorga. La figura di lui fu evocata non soltanto per le ragioni che potremmo dire scientifiche, ma per ragioni più intrinseche, più salde. Da quelli che ebbero, quella sera, l'onore e la fortuna di parlare, fu rievocata una figura che era a loro familiare per antichi vincoli di amicizia e per dignitoso dispensamento di affetto, nei loro riguardi, da parte del vecchio Maestro. Qualcuno ricordò antichi incontri con Nicola Iorga, qualcuno ricordò affettuose dediche dell'opera di quel grande Maestro e tutti ci inchinammo riverenti a ricordarne il nome e a compiangerne il modo atroce con cui quel grande storico, quel grande cittadino, quel grande amante di libertà fu in altri tempi soppresso.

Sia concesso anche oggi, in questa sala, elevare il nostro pensiero alla memoria di Nicola Iorga, grande storico, grande cittadino, grande amante di libertà.

Risorgimento romeno, Risorgimento italiano — non temete, una volta tanto, anche perchè sono effettivamente un professore fuori ruolo, non farò una lezione sull'argomento. Mi limiterò semplicemente a ricordare una frase di una dei vostri grandi patrioti, di Demetrio Bratianu. Quando gli giunse la notizia della morte di Giuseppe Mazzini, al quale era stato legato da lunghi anni di amicizia e da lunghi anni di collaborazione, Bratianu disse cose che oggi uno storico del Risorgimento italiano non può sentire soltanto come un'espressione di affetto, ma come una valutazione profondamente storica dell'azione di Giuseppe Mazzini.

Consentitemi che quelle parole, che egli pronunciò apprendendo la notizia di quella scomparsa, io oggi le ricordi a voi: « Mazzini non poteva fare quello che ha fatto Cavour, nè quello che ha fatto Garibaldi. La sua missione è stata di plasmare lo spirito di Cavour,

di Garibaldi, di Manin; di suscitare un Re patriota ed un popolo degno della sua indipendenza e della sua tradizione ».

Ma questa è veramente la valutazione storica più completa, nella sua concisione, di quella che è stata l'opera di Giuseppe Mazzini. Questo sentire, egli, legato particolarmente a Mazzini da vincoli di amicizia e solidarietà ideale, sentire l'importanza degli altri personaggi e conoscere quello che oggi la storiografia più recente ha messo in rilievo: la funzione di incudine e martello reciproca esercitata da Mazzini rispetto a Cavour, da Cavour rispetto a Mazzini, questo nel 1872, tanti anni prima dell'ottimo Griffith e dell'indimenticabile scomparso amico e collega Adolfo Omodeo, aveva detto un uomo politico vostro: Demetrio Bratianu.

E non posso dissociare queste sue parole da un altro ricordo che viene spontaneo a uno cui è stato fatto l'onore di esser chiamato, in qualche modo, ad assistere ad una consegna ideale. Pochi mesi or sono, a Roma, dopo trenta anni, diciamo di oblio, sono stati consegnati, perché venissero portati nella vostra patria, i calchi della Colonna Traiana. E veramente quel giorno lo spirito di un italiano al disopra delle parti e delle passioni, chiamato ad essere testimone di quella consegna, ha gioito, gioito profondamente. Era un ritorno ed era un riconoscimento: il ritorno ad una tradizione, il riconoscimento di una comunanza di spiriti e di una fraternità d'intenti, che possono essere stati dimenticati per qualche momento, ma che sono sempre alla base di qualunque tentativo di incontro che possa intendersi intrecciato tra il popolo romeno e il popolo italiano.

Ed anche in quell'occasione, forse, mai parole apparvero a chi vi parla più acconce ed opportune di quelle, in quello stesso tempo della morte di Mazzini, pronunciate dal vostro Bratianu: « I romeni hanno le stesse tradizioni e le stesse aspirazioni dei loro fratelli della riva del Tevere ».

Davanti al calco della Colonna Traiana, in quella cerimonia che univa uomini di vario intendimento e di varie ragionate dottrine, in quel momento le parole di Bratianu hanno risuonato nello spirito di alcuni di loro, quasi a rendere più saldo quel vincolo che, come dicevo or ora, può essere stato in qualche momento, per necessità varie, dimenticato, ma che resterà sempre al fondo di qualunque rapporto fra Italia e Romania. Fratelli voi a noi, amici romeni, fratelli noi a voi, sempre, come allora, come oggi, e come certamente domani.

Domnul Profesor BRUNO MANZONE, *Preşedintele secţiei italiene a Societăţii Academice Române*

La Società Accademica Romena ha robuste e fiorenti propaggini in varie parti d'Europa, e anche di là dell'Oceano, in Paesi nei quali le istituzioni democratiche, il favore delle autorità e le simpatie degli studiosi hanno consentito ai membri del Sodalizio di riprendere e continuare una libera attività intellettuale nella linea delle secolari tradizioni culturali e spirituali del Popolo romeno e di promuovere nello stesso tempo una utile collaborazione internazionale nel campo del sapere.

Ma se la Società Accademica Romena si è estesa così largamente nel mondo, accompagnando una diaspora di operosi studiosi, essa ha pur sempre in Roma le proprie radici profonde e vitali.

La Società, infatti, si è costituita qui, nel 1957, per iniziativa di alcuni intellettuali romeni che, trovandosi sul suolo italiano in un'ora triste per le libertà del proprio Paese, intesero affermare in Roma, con un impegno di lavoro scientifico e con una rinsaldata cooperazione culturale con l'Occidente, la loro costante indefettibile fedeltà alla storia della propria Nazione latina.

Quei promotori avevano certamente presente, in quel momento, e la Società Accademica ne conserva intatto e operante il pensiero, che la Città Eterna ha sempre rappresentato per l'anima e per la vita romene una fonte e una vena fluenti di ispirazioni nazionali e di alimento spirituale, come tra gli altri ce ne hanno tramandato testimonianza generazioni di scrittori e di poeti; come ce lo ha documentato, col suo multiforme magistero, l'ultimo, nel tempo, insigne storico e fervido assertore della latinità, Nicola Jorga; come, infine, risplende nelle magnifiche parole di un grande Pontefice, Pio XI, che così salutava un gruppo di Romeni venuti in pellegrinaggio a Roma: « La Città Eterna è la culla della nazionalità romena e della fede religiosa dei romeni. Quando i soldati di Traiano sono andati a conquistare la Dacia e a portarla alla luce della storia, assieme a loro sono andati anche i primi cristiani della Romania di oggi. Perciò sentiamo che siete venuti a rendere omaggio non solo ai monumenti della vostra origine gloriosa, ma anche a rendere omaggio al ricordo di San Pietro, che non può essere staccato dalle tradizioni e dalla vita del vostro Popolo ».

Costituitasi, dunque, dieci anni or sono, come sintesi di valori storici e spirituali irrinunciabili, la Società, allargandosi man mano dall'Italia alle altre Nazioni occidentali, si è fatta ed è promotrice e centro di una attività accademica sempre più vasta e intensa, attestata da molteplici iniziative e da pubblicazioni scientifiche che hanno raccolto dovunque larga messe di favorevoli apprezzamenti, e alla quale la Sezione Italiana ha il merito d'aver contribuito in misura quanto mai rilevante.

Non posso non ricordare a questo punto che l'opera della nostra Sezione è fondata su cordiali e stretti contatti con Università, Accademie e Istituzioni culturali della Penisola, nonché sulla collaborazione di numerosi esponenti delle varie discipline, i quali danno un pregiato apporto alla pubblicazione degli « Acta » sociali, e che, infine, un folto « Gruppo di Amici Italiani della Società Accademica Romena », costituito da professori universitari, da rappresentanti delle lettere e delle arti e da parlamentari, affianca utilmente la Sezione nei suoi rapporti col mondo culturale italiano.

È col particolare titolo della sua romanità di origine e di ispirazione e col conforto degli autorevoli consensi che la circondano, che, dopo aver tenuto negli anni scorsi i suoi periodici incontri culturali in importanti centri universitari della Francia, Germania, Gran Bretagna, Olanda, Svizzera, Spagna e a Venezia, la Società Accademica Romena torna quest'anno a Roma, dove nel 1957 ebbe luogo l'assise costitutiva del Sodalizio, per celebrarvi solennemente il decimo anniversario della propria attività di studî. E, a questo riguardo, rivolgo innanzi tutto un vivo ringraziamento al Signor Sindaco dell'Urbe, che ha consentito alla Società Accademica Romena di inaugurare que-

sto suo convegno celebrativo nella prestigiosa sede capitolina, nella quale possiamo sentirci lieti del lavoro compiuto, ma nello stesso tempo consapevoli dei doveri che ancora ci incombono.

Sommamente impegnativo è stato il compito della Sezione Italiana di attuare il voto unanime espresso dal Congresso sociale dello scorso anno di riunire oggi in Roma i membri della Società e i suoi amici italiani e stranieri per discutere, in tale occasione, un tema di vivo e vasto interesse, come è *Storia e Valori Perenni*: tema che verrà introdotto oggi, in questa storica sala, dalla parola e dalla dottrina di un grande Maestro, il prof. Aldo Ferrabino, al quale va la nostra particolare gratitudine per il suo alto e significativo viatico ai nostri lavori.

Ci induce a bene sperare di avere in qualche misura corrisposto alle aspettative il largo favore che ci ha accompagnato nella preparazione del Congresso: dalle adesioni a far parte del Comitato di Onore di illustri rappresentanti dei maggiori Enti culturali civili ed ecclesiastici della Capitale; dal numero e dalla qualità di partecipazioni e di comunicazioni pervenute, da parte di studiosi romeni, italiani e di altre nazioni; dalle facilitazioni e dagli appoggi accordatici da Autorità governative, religiose e comunali, alla collaborazione, infine, offertaci da Istituti storici e artistici romani, mercè la quale è stato possibile promuovere, col concorso anche di conferenzieri e di artisti illustri, le manifestazioni e rievocazioni di alto interesse culturale, e italo-romeno, che figurano nel programma del Congresso.

A tutti, interprete del sentimento dell'intera famiglia sociale, esprimo vivi e sentiti ringraziamenti per il loro prezioso e apprezzato contributo alla buona riuscita del nostro Congresso e, mentre ringrazio anche le Autorità, e il pubblico, che hanno voluto, con la loro presenza odierna in questa Aula capitolina, dare al Sodalizio, alla sua opera e ai suoi ideali, prova della loro cordiale simpatia, sono particolarmente lieto di porgere ai colleghi della Società Accademica Romena, convenuti in Roma per partecipare ai lavori dell'XI Congresso Internazionale di Studî del Sodalizio, il benvenuto e il saluto augurale della Sezione Italiana e dei suoi Amici italiani.

Mons. Dr. Octavian Bârlea, *Președintele Societății Academice Române*

Eminenze, Eccellenze, Signore e Signori

L'undicesimo Congresso della Società Accademica Romena, aperto in questa solenne ora, riveste un particolare significato. Esso costituisce non soltanto una ascesa verso le sorgenti della Società Accademica stessa, ma rappresenta anche un pellegrinaggio alle due profonde sorgenti del popolo romeno, vale a dire a quella della Latinità, formatrice dell'etnos romeno, ed a quella del Cristianesimo, costruttore dell'anima romena.

Ci è gradito, cioè, di rientrare nell'atmosfera di dieci anni or sono, quando gli intellettuali romeni all'estero diedero consistenza alla Società Accademica Romena, allo scopo di promuovere la cultura romena. Non erano tempi di euforia quelli che videro sorgere questa organizzazione, ma anni di profonda apprensione per l'avvenire della

Romania. Appunto per controbilanciare il pericolo di squilibrio e di deviazioni malsane nel seno della Romanità orientale, sorse la volontà di coltivare i vitali legami con l'Occidente, cominciando con ciò che è essenziale nella struttura romena, cioè con la Romanità e la Cristianità.

L'ideale accennato trovò, infatti, la via del compimento nel clima universale, e, pur attento ai valori nazionali, di Roma; anzi, le fondamenta sorsero dalla volontà romena e dall'incoraggiamento della Sacra Congregazione Orientale, guidata allora da Sua Eminenza Reverendissima il Signor Cardinale Eugenio Tisserant. Il lavoro d'allora in poi compiuto aspirò continuamente a realizzare questo programma. Da una parte per allargare ed approfondire i legami con l'Occidente, dall'altra parte per concentrare l'attività dei soci intorno ad un tema preciso, per armonizzare i loro concetti e aprire nuove vie d'ascesa, per formare col tempo un'areopago dell'anima romena, la Società convocò ogni anno un congresso, tenuto quando in un paese, quando in un altro. Inoltre, essa diede alla stampa i lavori maturi, pubblicando fino adesso 21 volumi (per non contare quelli che usciranno in pochi mesi), organizzò poi mostre d'arte, concerti e conferenze. Ora, dopo questo ciclo di attività, essa torna a Roma, per fortificarsi nell'aria natia e prendere di mira nuove vette.

Il privilegio di iniziare il nostro pellegrinaggio nella Città Eterna proprio con l'elevazione sul Campidoglio, il più augusto colle di Roma antica, ci commuove. Esso ci dà agio di deporre in primo luogo i nostri filiali omaggi alla culla della latinità. I ricordi dei Consigli di Stato, delle forti decisioni, con effetti in parte fino ai nostri giorni, delle gesta coronate con trionfi su questo colle, dove i Romani aspiravano di avvicinarsi a Dio, ci fanno chinare per riverire le loro virtù. Non è stato facile formare il popolo romano, *teste Virgilio*, poiché *tantae molis erat romanam condere gentem* (Aen. I, 30). Ricordando tali difficoltà, il nostro pensiero vola verso il popolo romeno, il quale — *si parva licet componere magnis* —, posto all'incrocio delle vie, ebbe parimenti ricca parte di prove. Se le prove fanno presagire un favorevole avvenire, ci sia lecito di sperare che anche per il popolo romeno seguiranno giorni luminosi. Pegno di questo sviluppo sarebbe per noi il senso della dignità romana, senso che già è stato messo alla base del Risorgimento romeno durante il secolo XVIII e l'inizio del secolo XIX dai romeni discepoli di Roma, i quali, con il monaco Samuil Micu, uguagliando i romeni ai romani, cioè guardando soltanto all'essenziale, ripetevano: è gran cosa esser nato romano. Questo senso di dignità romana fu da Samuil Micu visto con aureola cristiana, poiché lo provava con San Paolo, dicendo: *è gran cosa esser nato romano, come impariamo dallo stesso apostolo Paolo, il quale, benché fosse di nazione ebrea, eppur si lodava e teneva come onore d'esser di cittadinanza romana* (Bob, 89, n. 35). E non è lecito di pagare questo tributo di rispetto alla romanità, quando discepoli di San Paolo — come provano i documenti dei primi secoli — confessavano che Iddio ha dato la Legge a due: a Mosè ed al Popolo romano? I lontani gloriosi esempi degli avi siano dunque la leva del popolo romeno nell'avvenire!

L'avvenire ed il passato stanno congiunti anche in un altro senso di pietà filiale che ci guida a Roma, quello cioè che ci indirizza verso San Pietro. Sulla tomba del grande Apostolo deporremo l'omaggio di gratitudine per il patrimonio cristiano del popolo romeno nonché i nostri ardenti auguri. Anche in questo seguiremo San Paolo, il quale, dopo il primo viaggio missionario, senti d'esser dalla rivelazione celeste chiamato a salire

a Gerusalemme, per mostrare a Pietro ed a quelli che gli stavano intorno il Vangelo che egli predicava e per persuadersi *di non aver corso e di non correre invano* (Gal. 2, 2). Che pure i nostri sforzi del passato e dell'avvenire non siano in vano! E soprattutto che la fede dei due Apostoli Pietro e Paolo nel popolo romeno non venga offuscata dalle nuvole dei nostri giorni, ma torni a splendere con maggiore virtù!

Da questo colle, volgendo, dunque, i pensieri verso la Tomba di San Pietro, sormontata dall'armonia delle linee romane, e verso la Colonna di Traiano, sormontata dalla statua di San Pietro, chiudiamo un decennio di attività e ci incamminiamo verso l'altro decennio.

Per l'elevazione di quest'ora, però, e per tutta la collaborazione generosamente offertaci, esprimiamo, prima d'ogni altro passo, la nostra viva riconoscenza al Popolo e al Governo Italiano, ed a tutti coloro che ci hanno onorato col loro intervento.

DENIQUE GRATIAS SENATUI POPULOQUE ROMANO AGIMUS.

PREDICA DIN SAN PIETRO A EXCELENŢEI SALE MONSENIORUL VASILE CRISTEA

Iubiţi credincioşi,

A fost un gând fericit sugestia de a începe lucrările celui de al XI-lea Congres al Societăţii Academice Române cu o slujbă în ritul oriental al strămoşilor noştri, celebrată în această bazilică înălţată pe mormântul Vârhovnicului Petru şi unde fiecare monument aminteşte un fapt istoric şi este o mărturisire de credinţă şi un rod al geniului omenesc.

Întrunirea noastră în rugăciune şi în comuniune spirituală e un fapt de neobişnuită importanţă pentru toţi Românii; e dovadă că în numele lui Hristos putem afla forţa care cimentează unirea noastră şi putem înălţa peste rosturile firii eforturile muncii noastre.

Însăşi tema Congresului vostru — «Istoria şi valorile nepieritoare» — poate câştiga o importanţă spirituală deosebită: o importanţă ce nu poate izvorî decât din credinţa care cristalizează şi sublimează tot ceea ce în desfăşurarea timpului rămâne în istorie şi se perpetuiază în veşnicie.

Tradiţia Bisericii orientale propune spre meditarea noastră, în cadrul acestei Sfinte Liturghii, «pescuirea minunată» (cfr. Luca V, 1-11), din care se vede cum faptele omului câştigă o valoare suprafirească numai prin ajutorul lui Dumnezeu. Apostolii de pe lacul Genezaretului au pescuit toată noaptea, dar nu au prins nimic. Efortul lor apare din textul evanghelic ca un simbol al muncii împlinite numai cu puteri omeneşti. La porunca Mântuitorului de a încerca din nou să pescuiască, mreaja s'a umplut de peşti, ceea ce dă dovadă că munca omenească făcută împreună cu ajutorul dumnezeesc devine rodnică şi produce roade nepieritoare.

Sfântul Evanghelist Luca, care era medic şi om de ştiinţă ca şi voi, descrie ca nimeni

altul această prezență a lui Dumnezeu în viața omului și în desfășurarea evenimentelor istorice. Prin întruparea sa, Hristos a devenit centrul istoriei, fiindcă astfel Dumnezeu s'a încadrat în istoria omenirei ca să dea un rost supranatural la orice întâmplare și la orice fapt.

Voi, care la acest Congres aduceți contribuția prețioasă a cercetărilor și a studiilor asupra istoriei și asupra valorilor nepieritoare, vă puteți da seama mai bine decât alții cât de mare este influența lui Hristos asupra omenirei și cât de necesar este ajutorul lui Dumnezeu în lucrarea omului, în năzuința lui de a servi societatea și de a lăsa în urmă ceva netrecător.

Prezența lui Hristos în deslănțuirea evenimentelor istorice, influența lui asupra curentelor de gândire și asupra creației operelor de artă imprimă istoriei și lucrurilor acele valori care nu trec deodată cu timpul și cu generațiile, ci rămân pentru totdeauna.

Iată de ce se pare potrivit ca să medităm cu acest prilej și în acest loc profunda bogăție a ideii creștine ce cuprinde prezența puterii lui Dumnezeu în rosturile istoriei și ale omenirei.

Din mesajul evanghelic se desprinde mai întâi adevărul că ceea ce are valoare netrecătoare în istorie nu se reduce la simpla evoluție materială, la bunăstare, la bogăție și la comoditate, ci este creația spirituală, este credința în Dumnezeu și este tot ce este legat cu preamărirea Lui în cer și pe pământ. Hristos a pus în fața omului muritor problema limitelor sale pământești și i-a deschis orizontul nemărginit al realităților suprafirești, învățând că fiecare creatură depinde de Dumnezeu și că tot ce realizează omul în viață are o valoare eternă numai în măsura în care este împlinit cu ajutorul și sub influența harului dumnezeesc.

Activitatea omenească, pentru a deveni nepieritoare, trebue să fie desfășurată la lumina credinței și sub influența harului divin. Hristos este centrul istoriei fiindcă a oferit lumii adevărul care duce la mântuire; a indicat drumul fericirii de veci și a determinat scopul ultim al omului, care este fericirea veșnică, adică necontenita prezență a lui Dumnezeu.

Hristos a putut spune despre sine: «Eu sunt calea, adevărul și viața» (Ioan, 14,6). Iar activitatea oricărui om de știință, a oricărui artist, poet ori sfânt, ce este altceva decât o neîntreruptă căutare a adevărului? Și adevărul cel mai înalt, adevărul care e izvorul tuturor adevărurilor, e Dumnezeu, e Cuvântul care om s'a făcut și s'a sălășluit între noi. Hristos, fiind Cuvântul întrupat, e adevărul care luminează pe tot omul ce vine în lume.

Să ne gândim, bunăoară, la atâtea curente de gândire, la atâtea neamuri și împărății, la atâtea instituții și organizații sociale, care au dispărut în cursul veacurilor cu toți oamenii lor iluștri, pe când Hristos a rămas temeiu neclintit în centrul istoriei și izvor nesecat de lumină și de viață pentru milioane de oameni.

Știm cu toții cum în timpul nostru sunt mulți cari duc o adevărată luptă împotriva adevărului lui Hristos, împotriva lui Dumnezeu. Și nu e vorba de un contrast trecător dintre adevăr și greșală, ci de un efort enorm de a distruge lumina credinței, de a elimina cu totul pe Hristos din istorie și de a înlătura Biserica și învățătura creștină din rosturile lumii și ale societății.

Tuturor celor ce luptă împotriva lui Hristos și împotriva Bisericii li s'a dat un răspuns

magistral prin recentul Conciliu Ecumenic Vatican II. Tocmai sub arcadele acestei măreție bazilici Păstorii Bisericii împreună cu Sfântul Părinte au dovedit că Hristos are încă ceva de spus generației noastre și lumii moderne. În mesajul Conciliului se oglindește adevărul veșnic propovăduit de Hristos: adevărul care duce la mântuire și la înfrățirea oamenilor de bună voință.

Se pare potrivit a aminti unui Congres cum e al vostru, care studiază istoria și valorile nepieritoare, mesajul adresat din partea Conciliului Ecumenic către oamenii de știință și de artă. Părinții Conciliului au mărturisit că în sesiunile Conciliului, care s'au ținut în decurs de patru ani, ei n'au făcut altceva decât să caute adevărul. Adresându-se oamenilor de știință și de gândire, Părinții Conciliari au declarat: «Noi nu putem să nu ne întâlnim cu voi. Drumul pe care-l urmați voi e și drumul nostru. Cărările voastre nu sunt străine de ale noastre. Noi suntem prietenii chemării voastre de cercetători, aliații ostenelilor voastre, admiratorii cuceririlor voastre, și, dacă e nevoie, suntem și consolatorii descurajării și insuccesului vostru... Continuați să cercetați fără a pierde nicioadată nădejdea în adevăr».

«Aduceți-vă aminte de cuvintele unui mare prieten al vostru, Sfântul Augustin: Să cercetăm cu dorința de-a afla, și, aflând, să dorim de-a mai cerceta încă. Fericiți aceia cari posedă adevărul și continuă să-l caute, pentru a-l prezenta în forme noi, pentru a-l pătrunde și a-l împărtăși altora... Noi, continuă Părinții Conciliari, vă oferim lumina izvorului nostru tainic: credința. Acela care ne-a încredințat-o este Stăpânul Suprem al gândirii, e Acela ai cărui noi suntem smeriți ucenici și care singur a putut spune: Eu sunt lumina lumii; eu sunt calea, adevărul și viața (Ioan, 8,12 și 14,6)».

Prin urmare, Biserica, ce păstrează și interpretează adevărul descoperit de Hristos, este aproape de fiecare om de gândire, de fiecare om de știință, de fiecare artist, care cu efortul lor contribuesc la propășirea societății și la realizarea adevăratelor valori nepieritoare ale istoriei.

Hristos nu este numai adevărul și lumina, care nu apune niciodată, ci El este și Acela care chiamă pe toți oamenii ca să devină fiii Părintelui ceresc; chiamă pe toți să se iubească, să se ajute și să formeze comunitatea sfântă a celor răscumpărați, cari aduc mărire lui Dumnezeu în timp și în veșnicie.

Niciunui observator atent nu-i poate scăpa din vedere efortul pe care-l face astăzi Biserica pentru pregătirea drumului care duce la unirea tuturor creștinilor și a tuturor oamenilor de bună voință. Tot în această bazilică, într'o seziune solemnă a Conciliului Ecumenic Vatican II, a fost ridicată excomunicarea de acum nouă veacuri și mai bine, care a fost prilejul marei rupturi dintre Biserica din Orient și cea din Occident. Întâlnirile Sfântului Părinte cu Patriarhul Ecumenic și desele contacte cu frații ortodocși sunt o mărturie continuă a efortului, a bunei voințe și a dorinței sincere a Bisericii de a colabora la marea operă a unirii tuturor creștinilor.

Interpretând acest spirit al ecumenismului creștin, s'ar putea spune că voi, cari participați la Congresul Societății Academice Române, puneți în aplicare cu însăși prezența voastră această dorință de înfrățire și de unire. Mulți dintre voi sunteți ortodocși și, asistând la această Sfântă Slujbă, puteți afla expresiunea ritului vostru în centrul Bisericii catolice. Aici găsiți cântările voastre liturgice, care sunt și ale noastre.

Participând la Sfânta Liturghie de azi, voi vă rugaţi împreună cu noi lui Dumnezeu, formând o comunitate creştină unită în rugăciune, care prin forţa ei spirituală caută să aducă un serviciu lumii întregi.

Să înălţăm, deci, rugăciunile noastre smerite către Cel Atotputernic pentru a ne ajuta să fim cercetători neobosiţi ai adevărului şi a putea astfel contribui, prin activitatea noastră, prin rugăciunile noastre şi prin viaţa noastră, nu numai la sfinţirea noastră proprie, ci şi la efortul Bisericii pentru realizarea unirii între creştini şi a păcii între popoare.

Hristos, izvorul a tot adevărul, centrul istoriei, cauza adevăratei înfrăţiri dintre oameni şi « Principele păcii » (Is. 9,7), să primească rugăciunea noastră şi să binecuvinteze ostenelile noastre. Amin.

Predica dela Catacombele Sfânta Domitilla a Părintelui Vasile Boldeanu, Rector al Bisericii ortodoxe române dela Paris

Prea Sfinţia Voastră, Prea Cucernici Părinţi, Fraţi Creştini,

Plănuisem să nu spun decât câteva cuvinte de mulţumire adresate Prea Sfinţitului Vasile Cristea,, Mgr.lui Octavian Bârlea, Mgr.lui Tăutu şi corului, mulţumindu-le pentru sprijinul dat, nouă creştinilor ortodocşi, ca să putem săvârşi astăzi Sf. Liturghie, aici, în catacombele dela Sfânta Domitilla, din marginea Romei.

Deşi peste măsură de târziu, totuşi vă cer să aveţi răbdare şi să îngăduiţi cuvântul, pe care mă îndeamnă inima să-l rostesc.

În adevăr, cadrul acesta de mormânt, pe care-l prezintă catacombele, atmosfera aceasta de întâlnire cu suflul şi credinţa creştinilor din cele trei veacuri începătoare ale Bisericii Creştine, Taina unirii creştine, la care se tinde, în zilele noastre, de pretutindeni, ne cer să ne oprim, să gândim şi să credem în puterea credinţei.

Şi, apoi, cum am putea trece sub tăcere faptul acesta istoric, că dela 1054 suntem primii creştini ortodocşi, cu preot ortodox îmbrăcat în veşminte liturgice, săvârşind o rugăciune pentru morţi în marea catedrală Sf. Petru din Roma şi aici, oficiind Sf. Liturghie pe Altarul din catacombele Sfânta Domitilla?

Fraţilor, vă amintesc momentul evanghelic, din care vom scoate învăţătura necesară sufletelor noastre, şi anume momentul în care Sfinţii Apostoli, întrebând pe Mântuitorul nostru Iisus Christos: pentru ce ei n'au putut săvârşi tămăduirea unui bolnav adus lor spre vindecare, Mântuitorul le-a răspuns: « Pentru necredinţa voastră. Căci de-aţi avea credinţă numai cât un grăunte de muştar, veţi zice muntelui acestuia: mută-te, şi el s'ar muta din loc ».

Şi, să fim bine înţeleşi, că nu li se reproşa ucenicilor că n'ar avea destule cunoştinţe religioase, fiindcă o asemenea observaţie s'ar fi referit la Învăţător şi nu la discipoli, ci e vorba de simţul religios, cu care se naşte omul, e vorba de grăuntele de credinţă religioasă, care face parte din însăşi natura omului.

Astfel, omul fără simţ religios, fără credinţă religioasă, este o fiinţă anormală, este un infirm sufleteşte, este un monstru.

De aceea credinţa religioasă nu este ceva faţă de care omul poate hotărî s-o aibă sau să n-o aibă. Şi, totuşi, în virtutea libertăţii de care dispune omul, el poate să lase să crească sâmburele credinţei cu care s'a născut, sau să-l înăbuşe, să-l secătuiască prin lipsă de atenţie şi îngrijire, până la închircire, până sub mărimea grăuntelui de muştar. În tot cazul, nu există om fără simţ religios, fără puterea de-a crede religios, şi de-a pune în mişcare forţa supranaturală a credinţei.

Însuşi omul civilizaţiei primitive, când se închina forţelor naturei, când se închina la soare, la lună, la stele, la foc, apă, pietre, şerpi, etc. o făcea plecând dela simţul religios cu care se naşte omul.

Dar, chiar în zilele noastre, omul societăţii « fără Dumnezeu », care în mod organizat şi programat luptă cu violenţă împotriva simţului religios, nu face altceva decât o schimbare, o mutare de obiectiv religios, cerut de natura religioasă a omului.

Astfel, dela cultul adus lui Dumnezeu-Tatăl la cultul personalităţii « tatălui poporului », indiferent că cel adorat era dovedit, public, a fi un criminal sadic; cu oraş sacru, cărţi sacre, dogmatişti şi tâlcuitori de doctrină, locuri unde zac şefii divinizaţi, prin faţa cărora defilează zeci de mii de pelerini; au ereticii, proscrişii şi excomunicaţii lor; au congregaţii, concilii ecumenice, sub numele de congres internaţional.

Această luptă, această mutare religioasă, fiind dusă împotriva simţului religios, deci împotriva naturei omeneşti, provoacă, dupa cum se vede în zilele noastre, nu numai un faliment spiritual, dar, mai mult, acte, pe care ei înşişi le caracterizează a fi de domeniul demenţei.

Am insistat asupra exemplului acesta, cu omul ce se vrea şi se luptă a fi « fără Dumnezeu », deoarece există astăzi o identitate de împrejurări cu vremea catacombelor. Ba, ceva mai mult, creştinii din societatea celor « fără Dumnezeu » nici în catacombe nu mai pot să se retragă. Şi fără îndoială că la identitatea de persecuţii există şi o identitate de credinţă creştină: a celor ce suferă în zilele noastre cu cei ce se retrăgeau în aceste catacombe, după cum va fi şi o identitate de urmări.

Aşa dar, omul cu credinţă cel puţin de mărimea unui grăunte de muştar are putere, după cum spune Mântuitorul nostru Iisus Christos, să mute un munte din loc. Şi dacă puterea credinţii este aşa de uriaşă în afară, ce clocot de forţă supranaturală trebue să fie înlăuntrul omului de credinţă! Şi, în adevăr, ce forţă supranaturală au dovedit creştinii catacombelor: săpau aceste galerii, unde să vină noaptea dela zeci de kilometri să se roage, să săvârşească Sf. Liturghie, să se împărtăşească şi să iasă în lume, să mărturisească Evanghelia, cu toată oprimarea şi persecuţia întâlnită: flegelaţi în pieţele publice, bătuţi cu vergi, sfâşiat corpul cu unghii de fer sau cu cioburi ascuţite, li se turna plumb topit se spatele gol, spânzuraţi, crucificaţi sau arşi de vii.

Istoricul Tacit spune despre suferinţele creştinilor din vremea lui Neron: « îmbrăcaţi în piei de animale sălbatice, erau sfâşiaţi de câini; unşi cu răşină şi arşi pe rug sau legaţi de stâlpi, de piatră, li se dădea foc, luminând noaptea grădinile împăratului; morţilor, li se refuza îmormântarea; câinii şi pasările de pradă sfâşiau cadavrele; în circ aruncaţi şi daţi mâncare leilor.

Iar creştinii, întăriţi de puterea credinţei, mergeau cântând şi lăudând pe Dumnezeu, la suferinţă şi la moarte.

Cu această putere supranaturală a credinței creștine s'au văzut mutări în istorie cu mult mai spectaculare și mai mari în greutate decât mutarea din loc a unui munte. A venit săltarea din loc și aruncarea imperiului roman în neant; a venit înghițirea lui de valurile spiritualității creștine.

Astfel, credința celor din catacombe a făcut să înceteze existența imperiului roman; a încetat existența zeilor; însăși moartea a încetat de-a mai fi o problemă pentru om, a încetat de-a mai fi un capăt necunoscut al vieții, ci, dimpotrivă, ușă deschisă către viața veșnică.

De aceea, cu gândul la cei ce s'au rugat, au suferit, și unii se odihnesc în aceste catacombe; cu gândul, cu rugăciunea și cu mărturisirea noastră, alături de cei ce suferă și mor în luptă cu păgânătatea celor «fără Dumnezeu», să credem în mutarea și schimbarea forțelor care persecută, în zilele noastre, Biserica lui Christos! Să credem în înghițirea prigonitorilor de către dragostea și lumina credinței creștine! Amin!

MESAJE, SCRISORI DE ADEZIUNE ȘI URĂRI

Omaggio filiale membri XI Congresso internazionale Società Accademica Romena gradito Sua Santità, che ricambia voti paternamente benedicendo.

Cardinale Cicognani

A causa impegni ufficio non potrò intervenire seduta inaugurale prossimo congresso. Ringraziando del premuroso invito, faccio voti per migliore riuscita molteplici manifestazioni in programma.

Cardinale Cigognani

Il Cardinale Angelo Dell'Acqua *vivamente ringrazia del gentile invito, spiacente di non poterlo accogliere per precedenti impegni.*

Il Cardinale Josephus Slipyj *ringrazia sentitamente per il gentile invito all'XI Congresso Internazionale di Studi della Società Accademica Romena. Impossibilitato di partecipare per impegni precedenti, porge i migliori auguri.*

Segreteria di Stato di Sua Santità

...Je vous remercie vivement de votre démarche courtoise à laquelle je ne pourrai malheureusement répondre personnellement, en raison de mes engagements antérieurs. J'ai demandé a Monsieur le Chanoine Henri Bodet, prêtre français attaché à mon secrétariat, de bien vouloir me représenter à la séance d'ouverture de votre Congrès et de vous y porter l'assurance de ma sympathie pour votre remarquable activité.

Giovanni Benelli, Sostituto

Segreteria di Stato di Sua Santità

Tornato dalle vacanze giorni fa, trovo il suo gentile invito per il Congresso che si è tenuto a Roma a fine settembre. Mi rincresce davvero di non aver potuto manifestarLe la mia piena adesione. Sfogliando il programma, sono rimasto ammirato della varietà dei temi svolti... Mi compiaccio quindi a titolo... postumo! Ho tenuto a mandarLe queste due righe perché non creda che ero stato indifferente a questa notevole manifestazione.

† Jacques Martin
Vescovo titolare di Neapoli in Palaestina

Onorevole Presidente Consiglio, impossibilitato presenziare at seduta inaugurale XI Congresso Internazionale Studi Società Accademica Romena, mi incarica ringraziare per gentile invito, formulando migliori auguri successo lavori.

Manzari
Capo Gabinetto Presidente Consiglio Ministri

Rammaricato che impegni precedentemente assunti et indifferibili non mi consentano intervenire XI Congresso Internazionale Studi Società Accademica Romena, ringrazio cortese invito et formulo voti augurali proficuo svolgimento lavori.

Gui
Ministro della Pubblica Istruzione

Impossibilitato presenziare XI Congresso Internazionale Studi Società Accademica Romena, ringrazio vivamente cortese invito et fervidamente beneauguro coi migliori saluti.

Taviani
Ministro Interni

Ringrazio per cortese invito at seduta inaugurale XI Congresso Internazionale Studi. Vivamente rammaricato di non poter intervenire, dovendo recarmi fuori Roma per precedenti impegni mio Ufficio, prego scusarmi, augurando miglior successo lavori.

Giulio Andreotti
Ministro Industria e Commercio

Ringrazio cortese invito partecipare seduta inaugurale Congresso Internazionale Studi codesta Società et spiacente non potere intervenire causa precedenti impegni improrogabili, invio voti augurali.

Brunetto Bucciarelli Ducci
Presidente Camera Deputati

Presidente Senato impossibilitato intervenire cerimonia inaugurale XI Congresso Internazionale Studi Società Accademica Romena ringrazia mio mezzo per cortese invito et formula fervidi voti augurali.

Bezzi
Segretario Generale Senato

Veramente rammaricato che precedenti et inderogabili impegni mio Ufficio non consentanmi intervenire Congresso Internazionale Studi sodalizio, ringrazio per cortese gradito invito. Formulo fervidi auguri successo lavori.

Angelo Salizzoni
Sottosegretario Stato Presidenza Consiglio Ministri

Spiacente non poter intervenire at cerimonia inaugurale XI Congresso Internazionale Studi codesta Accademia causa inderogabile impegno Governo, ringrazio per cortese attenzione et formulo fervidi voti augurali per miglior successo manifestazione.

Adolfo Sarti
Sottosegretario di Stato

Ringrazio per cortese invito partecipare inaugurazione XI Congresso Internazionale. Spiacente che a causa mia assenza da Roma mi sarà impossibile intervenire. Auguro massimo successo importante manifestazione internazionale, anche quale contributo alle tradizioni culturali del popolo romeno.

Giuseppe Padellaro
Direttore Generale Informazioni et Proprietà Letteraria
Presidenza Consiglio dei Ministri

Ministero della Pubblica Istruzione
Il Direttore Generale delle Accademie e Biblioteche

Ho ricevuto l'invito ad intervenire alla seduta inaugurale dell'XI Congresso Internazionale di Studi di codesta Società. Ho gradito l'invito e La ringrazio molto. Purtroppo non sono in grado di accoglierlo in quanto, per la medesima data, ho già preso impegno di partecipare, in altra città, ad altra manifestazione. Con i migliori auguri.

Salvatore Accardo

Ministero degli Affari Esteri
Il Direttore Generale delle Relazioni Culturali con l'Estero

Desidero ringraziarLa per avermi voluto invitare con tanta cortesia alla cerimonia inaugurale dell'XI Congresso Internazionale di Studi della Società Accademica Romena. Purtroppo, alcuni impegni di servizio mi obbligano ad allontanarmi proprio in questo periodo da Roma, e sono quindi costretto, con vivo rammarico, a declinare la Sua cortese offerta. Con i più fervidi voti di successo per questa importante manifestazione.

A. Tassoni Estense

Ministero della Pubblica Istruzione
Il Direttore Generale delle Antichità e Belle Arti

Le sono molto grato per il cortese invito, ma purtroppo devo scusarmi se non potrò intervenire in Campidoglio, poiché nello stesso giorno devo trovarmi a Siena per l'inaugurazione del Congresso della Società Italiana per il Progresso delle Scienze, in rappresentanza dell'on. Ministro della Pubblica Istruzione. Desidero inviarLe ugualmente la mia adesione all'importante congresso, coi migliori auguri per il suo successo.

Bruno Molajoli

Assente da Roma per inderogabile impegno, spiacemi non poter presenziare seduta inaugurale vostro Congresso. PregoLa porgere intervenuti mio saluto cordiale et augurio Unione Progresso Cultura.

Paolo Rossi
Vice-Presidente della Camera dei Deputati
Presidente dell'Unione per il Progresso della Cultura

Rammaricato coincidenti inderogabili impegni Ufficio non consentanmi intervenire inaugurazione XI Congresso internazionale studi codesto insigne sodalizio ringrazio cortese invito et formulo fervidi voti proficuo risultato lavori.

Ferdinando Carbone
Presidente della Corte dei Conti

Estremamente rammaricato impossibilità presenziare cerimonia inaugurale XI Congresso Accademia da Lei tanto degnamente presieduta, felicitomi con Lei, benefattori, collaboratori, beneaugurando successo lavori et rinsaldamento relazioni amichevoli Italia-Romania nella ispirazione millenari legami nostre due Nazioni.

Giuseppe Pella

Veramente spiacente inderogabili impegni servizio precedentemente assunti non mi consentano intervenire seduta inaugurale XI Congresso Internazionale Studi Società Accademica Romena, ringrazio cortese gradito invito et porgo beneauguranti saluti.

Arnaldo Adami
Prefetto di Roma

Ministero degli Affari Esteri
Il Segretario Generale

Ho ricevuto l'invito, che Ella così cortesemente ha voluto inviarmi all'inaugurazione dell'XI Congresso Internazionale di Studi della Società Accademica Romena, ed è con molto rincrescimento che sono costretto a comunicarLe di non poter intervenire alla cerimonia in Campidoglio. Auguro comunque il miglior successo al Convegno.

G. Caruso

Precedente impegno di lavoro non mi consente aderire cortese gradito invito seduta inaugurale XI Congresso Internazionale Studi benemerita Società Accademica Romena. Spiacente, ringrazio et formulo auguri.

Raffaele Travaglini Di Santarita
Presidente Ente Provinciale del Turismo

Ambasciata d'Italia presso la Santa Sede

Le sono molto grato per il cortese invito al Congresso internazionale di studi della Società Accademica Romena. Sono rientrato a Roma solo oggi e gli impegni che ho trovato mi impediscono, purtroppo, di intervenire almeno alla cerimonia conclusiva del 29 settembre, come avrei vivamente desiderato. Sono dolente di aver mancato per la mia assenza la prolusione dell'amico Senatore Ferrabino, con il quale La prego di scusarmi. Molti ringraziamenti e cordiali saluti.

Ambasciatore Giulio Del Balzo

Gli inviti per le importanti manifestazioni in occasione dell'XI Congresso Internazionale di Studi della Società Accademica Romena non mi hanno, purtroppo, trovato a Roma. Dolente del ritardo con cui La ringrazio per il cortese invito, vorrei aggiungere le mie felicitazioni per l'opera da Lei svolta e per i risultati conseguiti, assieme ai migliori auguri per la Sua nobile attività, che trova nel mio animo tanto sincero consenso.

Ambasciatore Pellegrino Ghigi

Ministero degli Affari Esteri — Direzione Generale del Personale

Rientrato da qualche giorno a Roma, ho trovato gli inviti per l'XI Congresso internazionale di studi della Società Accademica Romena. Mi sembra una bellissima manifestazione, e mi dispiace di non avervi potuto presenziare. Grazie e complimenti vivissimi per la sapiente organizzazione.

Piero De Luigi

Scuola Normale Superiore Pisa — Il Direttore

Ho ricevuto il Suo cortese invito a prendere parte all'XI Congresso Internazionale di Studi della Società Accademica Romena... Purtroppo in questi giorni sarò in Germania per la mia attività scientifica e quindi impossibilitato a parteciparvi. Ringraziando nel modo più vivo, La prego di gradire i miei migliori saluti.

Prof. Dr. Gilberto Bernardini

Università degli Studi di Torino — Il Rettore

Ho ricevuto il gentile invito alla seduta inaugurale dell'XI Congresso internazionale di studi della Società Accademica Romena. Mentre La ringrazio sentitamente della cortese attenzione riservatami, sono spiacente di comunicarLe che, con mio vivo rammarico, non mi sarà possibile di intervenire a causa di impegni che richiedono la mia presenza in sede.

Prof. Mario Allara

Università degli Studi di Genova — Il Rettore

Ho ricevuto il Suo cortese invito ad intervenire all'XI Congresso Internazionale di Studi di codesta Società. Mentre La ringrazio vivamente, debbo purtroppo comunicarLe che precedenti impegni in sede non mi consentiranno di partecipare a nessuna delle sedute del Congresso. Accolga, con i più vivi auguri per il successo della manifestazione, i miei migliori ossequi.

G. Orestano

Università Cattolica del Sacro Cuore di Milano — Il Rettore

Le sono vivamente grato per l'invito ad assistere alla seduta inaugurale dell'XI Congresso Internazionale di Studi della Società Accademica Romena. Poiché non potrò essere presente, La prego di accettare i più fervidi voti per la buona riuscita della iniziativa.

Ezio Franceschini

Università degli Studi di Modena — Il Rettore

Ringrazio per l'invito al Congresso e alla seduta inaugurale del 23 settembre. Impossibilitato ad intervenire per precedenti impegni, formulo auguri per la riuscita del Congresso.

Prof. G. Galli

Pontificia Università Lateranense — Il Rettore

Con sentimenti di viva ammirazione ho letto il nutrito programma dell'XI Congresso Internazionale di Studi promosso e organizzato dalla Società Accademica Romena. Ritengo mio graditissimo onore presentare la mia fervida adesione, anche a nome dell'Università Lateranense, per la Settimana di Studi così ben qualificata dal tema generale «Storia e valori perenni», che ben evidenzia la linea di fondo recante profonda unità ed organicità alle singole relazioni. Mentre ringrazio per aver incluso la mia umile persona nel Comitato d'onore, porgo i migliori voti augurali per un brillante successo del Congresso, così accuratamente preparato.

Antonio Piolanti

Politecnico di Torino — Il Rettore

Ringrazio per il cortese invito a partecipare all'XI Congresso Internazionale di Studi della Società Accademica Romena ed alla inaugurazione. Sono spiacente che impegni d'ufficio non mi consentano di essere presente alla cerimonia e, pregandoLa di scusarmi, Le porgo i migliori saluti.

A. Capetti

Impossibilitato presenziare cerimonia inaugurale Convegno ringrazio cortese invito inviando adesione Università Lecce et mia.

Rettore Codacci Pisanelli

Università degli Studi di Roma
Facoltà di Scienze Statistiche, Demografiche ed Attuariali
Il Preside

Ho ricevuto la lettera con la quale Ella mi invita cortesemente a partecipare ai lavori dell'XI Congresso Internazionale di Studi della Società Accademica Romena e La ringrazio. Purtroppo, per precedenti inderogabili impegni internazionali, non mi sarà possibile prendere parte al Convegno e alle manifestazioni collegate, per i quali formulo i miei migliori auguri.

Antigono Donati

Università degli Studi di Milano
Istituto di Filologia Moderna - Filologia Romanza

Sopraggiunti indeclinabili impegni mi impediscono di partecipare — com'era mio vivo desiderio — al congresso della Società Accademica Romena. Esprimo il mio profondo rammarico.

Antonio Viscardi

Accademia Nazionale dei Lincei — Il Vice Presidente

È pervenuto a questa Accademia il Suo cortese invito all'XI Congresso Internazionale che codesta On.le Società terrà in Roma sul tema « Storia e valori perenni ». La ringrazio vivamente, ma mi duole che precedenti e inderogabili impegni a Roma e fuori sede mi impediscano di prendere parte all'importante manifestazione. Voglia gradire, con rinnovati ringraziamenti, i migliori saluti.

Beniamino Segre

Accademia delle Scienze dell'Istituto di Bologna — Il Presidente

Le sono molto grato del cortese invito all'inaugurazione dell'XI Congresso Internazionale di Studi della Società Accademica Romena. Precisi impegni ufficiali mi costringono ad essere a Zurigo per l'Assemblea Generale dell'Unione Internazionale Geodetica Geofisica il giorno 23. La prego quindi di tenermi per iscusato e di gradire gli auguri più vivi per la buona riuscita del Congresso.

Paolo Dore

Presidenza Accademica Patavina ringrazia invito Congresso Internazionale Studi aderisce beneaugurando lavori.

Lino Lazzarini, Segretario

Impedito presenziare inaugurazione Congresso Internazionale Studi esprimo cordiale adesione et voti augurali Istituto Veneto Scienze Lettere Arti.

Francesco Marzolo, Presidente

Ateneo di Scienze Lettere ed Arti — Bergamo

Mi è pervenuto l'invito all'XI Congresso Internazionale di Studi della Società Accademica Romena. Mentre ringrazio per la cortese attenzione, sono spiacente di non poter intervenire alla importante manifestazione. Comunicando quanto sopra, mi è gradito esprimere cordiali voti per il successo di tale Convegno.

Il Presidente
On. Avv. Camillo Fumagalli

Spiacente assenza rievocazione eminente archeologo Pârvan, assicuro partecipazione spiritualmente mia et Istituto Antica Università Padova.

Franco Sartori

Mentre La ringraziamo dell'invito al Congresso, dolendoci pure dell'impossibilità nostra a parteciparvi, esprimiamo a Lei ammirazione ed esultanza per la solennità dell'avvenimento, particolarmente manifesta, e per la superba ricchezza delle comunicazioni di studi relative al nobilissimo tema. Mi onoro di unire i saluti degli Amici Veneziani, auguralmente cordiali.

Francesco Anelli

Deutsches Historisches Institut - Rom
Der Direktor

Ringrazio sentitamente dell'invito al Convegno... Sono tuttavia spiacente di dover comunicare che i molti impegni da me precedentemente assunti, uniti alla mole del lavoro normale, mi impediscono di parteciparvi. Porgo comunque i migliori auguri per la riuscita della manifestazione.

Prof. Dr. Gerd Tellenbach

Aus Nordost-Brasilien, unweit vom Äquator, sende ich Ihnen und den anderen rumänischen Freunde herzliche Grüsse. Ich hoffe und glaube, dass der Kongress in Rom ein grosser Erfolg war.

Prof. G. Stadtmüller

Sehr gerne hätte ich am Kongress in Rom teilgenommen und einen Vortrag gehalten. Leider ist es mir aber nicht möglich... Mit den besten Wünschen für ein gutes Gelingen des Kongresses und mit dem abermaligen Bedauern wegen meiner Verhind.

Prof. W. Th. Elwert

Ich hoffe, dass der Kongress in Rom ein voller Erfolg war und bedauere nur, dass ich dieses Mal nicht dabeisein konnte...

Prof. W. Giese

Ringrazio vivamente per il gentile invito, augurando brillante esito all'XI Congresso Internazionale di Studi della Società Accademica Romena.

Prof. Teresa Mazzucchelli

Impediti partecipare Congresso, inviamo nostro cordiale saluto, pregandovi considerarci presenti.

Noelie e Bruno Ungaro

Mi dispiace non poter venire a Roma e seguire i lavori del Congresso della Società Accademica Romena. La ringrazio vivamente per gli inviti. Con ogni felice augurio per il Congresso.

Giuseppina Rossetti

Ich bedaeuere sehr, an Ihrer Tagung nicht teilnehmen zu können. Mit dem Wünsche, dass diese einen erfolgreichen Verlauf nehmen wird...

Michael Stocker

Mentre ringrazio il Comitato per il tanto cortese e gradito invito, invio la mia più cordiale adesione alle giornate di intenso studio, testimonianza della validità della cultura romena e del suo generoso apporto alla cultura universale nel nome sempre augurale di Roma.

Prof. Giovanni VILLA

Sfortunatamente l'invito di assistere al Congresso mi è pervenuto troppo tardi. RingraziandoVi per l'onore che mi avete fatto, mi auguro di poter essere presente ai futuri lavori della Società.

Georges TRANCOU

Având biletul de avion reținut pentru Paris-Roma, în preziua plecării mi s'a comunicat de către Serviciul de Emigrațiune că, potrivit legilor americane, emigrantului care nu a împlinit doi ani dela sosirea în U.S.A. nu i se poate da viza de reintrare în America.... Sunt astfel privat de ocazia participării la congresul Societății Academice Române; cu atât mai întristat sufletește cu cât pregătisem o comunicare inedită privind « Descoperirea lumii noi acum două milenii » și « Dovezi de existența unor vetre omenești pe teritoriile Americii, acum 7.000 de ani ». Față de această situație, vă rog a transmite congresiștilor salutul meu și urez congresului al XI-lea al Societății Academice Române cele mai frumoase rezultate.

Ilariu VOITCU-CERNĂUȚI

Au mai trimis mesaje de adeziune și scrisori de urări:

Din Italia: Eminența Sa Cardinalul Vicar al Romei, TRAGLIA; Ministrul la Comerțul Exterior, domnul TOLLOJ; Subsecretarul la Externe, domnul ZAGARI; Rectorul Institutului Pontifical Biblic din Roma; directorii Institutului Elvețian, Academiilor Franței, Angliei și Belgiei dela Roma, al Centrului Suedez de Studii și al lui British Council. De asemenea, familia Grigore IONESCU, dela Palermo.

Din Germania: generalul de Corp de Armată Friedrich-Wilhelm HAUCK; amiralul Kurt WEJHER, fost șef de stat-major al forțelor navale germane în Marea Neagră; prof. dr. Bolko VON RICHTOFEN, referent cultural al partidului democrat-creștin din Germania; gen. de divizie Martin UNREIN, care a avut sub comandă unități române la Don; colonelul Freiedrich-Wilhelm VON BERNARDI, fost instructor la Centrul de Instrucție al Cavaleriei din Sibiu, actual comandant al Școalei de Ofițeri din München; colonelul VON HOCHHAUSEN UND HOCHHAUS, atașat în timpul războiului pe lângă Corpul 5 Armată român; ing. BANNERT, în numele ostașilor germani din Divizia 62 Infanterie; mareșalul Erich VON MANSTEIN, cavaler al Ordinului « Mihai Viteazul ». Deasemenea, dl dr. D. PÂRÂU, din Freising.

Din Olanda: domnul dr. Niculae POP.

ADUNAREA GENERALĂ A SOCIETĂȚII ACADEMICE ROMÂNE

Roma, 28 septembrie 1967

Cu ocazia celui de al XI-lea Congres internațional de studii al Societății Academice Române s'a întrunit, la Roma, conform statutului, Adunarea Generală a instituției. Ședința a avut loc la « Domus Mariae », în seara de 28 septembrie.

După rapoartele casierului și secretarului general al Societății, domnii prof. Onciulescu și Mircea Popescu, care au expus respectiv situația financiară și activitatea, în special editorială, a instituției — casierul le-a amintit, între altele, celor prezenți necesitatea de a-și achita cotizațiile și de a plăti volumele de « Acta » și « Revista Scriitorilor Români », pe care le primesc regulat —, comitetul de conducere a prezentat demisia. S'a procedat imediat la alegerea noului Comitet. Prin aclamații au fost confirmați pe încă doi ani: Monseniorul OCTAVIAN BÂRLEA, ca președinte al Societății Academice Române; domnul prof. MIRCEA POPESCU, secretar general; domnul prof. TEODOR ONCIULESCU, casier; Mons. FLAVIU POPAN, secretar.

Asumând președenția Adunării Generale, Monseniorul Bârlea a mulțumit călduros secției din Italia a Societății Academice pentru excelenta organizare a celui de al XI-lea Congres, care a întrecut toate așteptările, și în special domnului prof. BRUNO MANZONE, care nu a precupețit niciun efort pentru buna reușită a manifestației: superioară calitativ și cantitativ tuturor celor precedente. Întreaga Adunare a aplaudat, exprimând astfel profunda recunoștință a Societății secției din Italia și președintelui ei.

După ce s'a respins o propunere în baza căreia ar fi urmat ca viitoarele congrese ale Societății Academice Române să nu mai fie anuale, ci din doi în doi ani, s'a trecut la discuția asupra congresului al XII-lea. Două propuneri au întrunit majoritatea adeziunilor: Statele Unite și Austria, în speță Salzburg. Prima propunere a fost retrasă, după intervenția multor congresiști, din pricina timpului prea scurt pentru a putea pregăti un congres în America și mai ales voiajul congresiștilor. În principiu, a rămas stabilit că al XIII-lea Congres se va ține în Statele Unite în 1969. Congresul viitor, după ce s'a cerut părerea și asentimentul domnului prof. Al. Randa, s'a decis că

va avea loc la Salzburg. Comitetul de conducere al Societății se va ține în contact cu domnul prof. Randa și cu autoritățile din Salzburg, hotarînd data și tema generală a manifestației.

Au luat parte la desbateri: domnii Sporea, Ionel Jianu, Manzone, Emilian, Stamatu, Korne, Barbăneagră, Mircea Popescu, Randa, Georgescu-Roegen, Păr. Mircea, doamna Mira Simian-Baciu, domnul Onciulescu.

Adunarea Generală a dat apoi mandat comitetului de conducere să continue activitatea rodnică de până acum, lărgind-o cu organizarea de cicluri de conferințe și alte manifestații de înalt nivel științific și artistic.

CUPRINSUL

	Pag.
Horia Stamatu: Iuvavum 1945	5
Eugen Relgis: Partenza	23
Virgil Ierunca: Corespondențe	27
Antoaneta Bodisco: Excursia	29
Mira Simian-Baciu: Duminică	33
George Uscătescu: Cuvânt	34
Andrei Cordescu: Italia	35
N. Petra: Pentru Ry	36
C. Amăriuței: Estetica stării de urît	37
Gheorghe Bumbești: Cânta Algedon, înainte de moarte	48
Sanda Stolojan: Pescărușul	59
Vasile Posteucă: Casa cea mare - Octavă - Carmen Sylva-Inițiere	64
Mihai Cismărescu: Vorbe... vorbe... vorbe...	70
Ștefan Gheorghe Theodoru: Nu mai plânge, mamă - Foșnete de toamnă	72
Nic. Iancu Păltinișanu: Sfârșit de drum	74
I. G. Dimitriu: Singur	77
Demostene Nacu: Vis la răscruce de lumi	78
Apunake: Horoscop	80
Petru Iroaie: Ius Valachicum - Cerbii lui Drăguțescu	86
I. G. Dimitriu: Un om care a suferit	91
Stere Popescu: Lucrurile	94
Sanda Stolojan: Cocoșul - Măgarul	96
Theodor Zuca: Anabase	98
Mihai Niculescu: «Câmpul alb, oile negre»	99
Yvonne Rossignon: Gândacul	123

Pag.

TRADUCERI: Victor Buescu din Catul - George Ciorănescu din Dante - F. Brînzeu din Seyyat Hamza - N. Novac din Robert Frait - Ştefan Baciu din Kurt Marti 124

NEGRU PE ALB: Cronici, idei, fapte 135

Mircea Eliade: La moartea lui George Racoveanu - Horia Tănăsescu - Ştefan Baciu: Provincie şi avantgardă în România - Horia Stamatu: Ciprian şi Urmuz - Mircea Popescu: Marcello Camilucci, un prieten de zile grele - Horia Stamatu: O aniversare a lui Dan Botta - Mircea Popescu: Propaganda care ne trebue - Monica Lovinescu: O cunoaştere în irealitate - Mircea Popescu: Nae Ionescu, inexistentul - Monica Lovinescu: Expoziţiile Ţuculescu şi Mirea la Paris - Horia Stamatu: «Plângerile» lui Ioan Cuşa - I. G. Dimitriu: O carte preţioasă despre România - Dumitru Leonties: Bibliografie la Südosteuropa - Constantin Sporea: Institutul est-european al Universităţii din Fribourg - Mihai Cismărescu: Răspuns unui prieten de departe - Asteriscuri.

ANEXE (Activitatea Societăţii Academice Române) 175

Congresul al unsprezecelea al Societăţii Academice Române - Adunarea Generală a Societăţii Academice Române.

Domnul NICOLAE PETRA este autorul părţii decorative a numărului 6 din Revista Scriitorilor Români.
MIRCEA POPESCU a îngrijit partea redacţională şi paginaţia.

Printed in Italy

Roma, 1967 - S.p.A. Tipografica Castaldi - Via Casilina, 49